

Commentarii in Ecclesiasten

145 καὶ περισσεΐα γῆς ἐν παντί ἐστὶν βασιλευς τοῦ ἀγροῦ εἰργασμένου. πρὸς τὸ ῥητόν· οὐδεὶς κύριος καὶ δεσπότης καὶ ἄρχων ἀγροῦ ἐστὶν ἡρῆ μωμένου "ἀκάνθας καὶ τριβόλους" φέροντος· τοῦ εἰργασμένου δὲ ἀγροῦ ἐστὶν βασιλεύς. βασιλέα δὲ τὸν κτήτορα λέγει. ὡς πρὸς τὸ ῥητόν· ἐὰν ἴδῃς εἰργασμένον ἀγρόν, ἴσθι ὅτι ἔχει δεσπότην καὶ βασιλέα, ὡσπερ, ἐὰν ἴδῃς τέθριππον διευθυνόμενον ἡνιοχικῶς, φαντασίαν ἡνιόχου λαμβάνεις, καὶ ἐὰν ναῦν θεωρήσης οἰακίζομένην καὶ ὃν δεῖ τρόπον πηδαλιουχομένην, λαμβάνεις ἔννοιαν κυβερνήτου, κἂν μὴ ὄρας αὐτόν. καὶ ἀπαξαπλωῶς οἱ εἰσάγοντες τὸ πρόνοιαν θεοῦ ἄρχειν τῶν ὅλων λέγουσιν, ἐὰν κατασκευάζωσιν, ὅτι ἐστὶν πρόνοια, ὅτι· ὡσπερ ὑφασμα φανερώς δείκνυσιν, ὅτι ἐστὶν ὑφάντης, κἂν μὴ φανῇ κἂν φαί νηται, οὕτως ὁ ἀγρὸν εἰργασμένον βλέπων φαντασίαν δέχεται, ὅτι ἡγούμενον καὶ ἄρχοντα ἔχει. ἐπερ· περὶ τίνος οὖν λέγει κατὰ τὸ ῥητόν; περὶ τῶν ἀγρῶν τῶν ἀ.....των βασιλέα λέγων, τὸν δεσπότην, τὸν κτήτορα, τὸν γεοῦχον, ὀνομάζει καταχρηστικώτερον βασιλέα. τὸν κύριον καὶ δεσπότην ποτε· οὕτω λέγομεν. δυνατοῦ δὲ καὶ οὕτω δημοσιώτερον εἰ πείν· ὅταν ἴδῃς ψυχὴν ὡσπερ ἀγρὸν εἰργασμένην, τεθλητῆαν, γενήματα καὶ ξύλα καὶ δ·κ·κ· ε·η·

146 γεννημάτων πληθῦς. ὁ μὲν γὰρ "ἑκατόν, ὁ δὲ ἐξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα ἕκαρ ποφόρησεν". ὅταν ἴδῃς οὖν ψυχὴν οὕτω γεωργουμένην καὶ "σπεύρασαν ἐν δάκρυσιν" καὶ καὶ ἐτοιμῶς ἔχουσαν πρὸς τὸ "ἐν ἀγαλλιάσει θερίσαι", τούτου τοῦ εἰργασμένου ἐστὶν βασιλεύς, λόγος ἡγούμενος, λόγος κρατῶν καὶ βασιλεύων. λημπτέον δὲ καὶ κατὰ ἄλλην ἀναγωγὴν· ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ ἢ κατὰ τὰ δόγματα τὰ εὐσεβῆ καὶ τὰ ἠθικὰ ἔργα καὶ οἱ μετίοντες αὐτὰ λέγονται ἀγρός. ὅταν οὖν κατὰ κανόνα ἐκκλησιαστικὸν καὶ θεσμὸν καὶ τὰ φρονήματα ἔχη καὶ ὁ πρακτικὸς βίος, τούτου τοῦ ἀγροῦ ἐστὶν βασιλεύς· εἰργασμένος γάρ ἐστιν. ὅταν δὲ ἴδῃς ἑτεροδιδασκαλοῦντας καὶ "ἐκκλησίαν πονηρευομένων", ἴσθι ὅτι μὴ ἀληθῶς εἰργασται οὗτος ὁ ἀγρός, οὐκ ἔχει βασιλέα τοῦ τον τὸν ἐπαινούμενον, ἀλλὰ τύραννόν τινα ἢ ληστήν. οἱ γὰρ λησταὶ μὲν καὶ οἱ τύραννοι μάλιστα τὰ ἔρημα μεταδιώκουσιν. καὶ κατὰ διαφόρους ἐπινοίας ἢ ψυχὴν ὅτε μὲν ἀγρός, ὅτε δὲ πόλις λέγεται. λέγεται δὲ περὶ αὐτῆς· "τοῦ ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα εὐφραίνουσιν τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ". καὶ ἔτι· "δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ θεοῦ". ἢ οὕτω διακειμένη ψυχὴ καὶ ὁ κανὸν ἔχων λόγον ὁρθὸν ἐτοιμῶς δέχεται..... ..

147 φυλάττεται γοῦν ἐνίστε καὶ ὁ κόσμος τῆς λέξεως καὶ ἐκ τῶν κατ' ἀναγωγὴν λαμβανομένων, ἐνίστε δὲ ἐτέρως ἢ ὡς ἡ ἀκολουθησις βούλεται, τινὰ ἀφορμὴν λάβωμεν ἀποστῆναι τῆς ἱστορίας. Παγαλλ ἀγαπῶν ἀργύριον οὐ πλησθήσεται ἀργυρίου. ὡς πρὸς τὸ ῥητόν· ὁ ὀρεκτικὸς τῶν χρημάτων οὐδέποτε πληροῦται, ἀλλ' εἰ οἷόν τε ἦν αὐτῷ τὰ πάντα ὑφ' ἑαυτὸν ἔχειν, ἠγάπησεν ἂν τοῦτο· οὐκ ἀνόρεκτος οὖν ἐστὶν τούτων. δύναται λεχθῆναι περὶ ἀργυρίου ὡδε οὐκ ἐπαινετοῦ. ὁ γὰρ ἀγαπῶν "τὰ λόγια κυρίου" ὄντα "ἀργύριον πεπυρωμένον" πληρωθήσεται πο τε. οὐ γὰρ ἀξί "ἐκ μέρους" γινώσκει οὐδὲ τῶν "ἐκ τοῦ πληρώματος" μεταλαβὼν μένει ἐν τῷ "ἀπὸ τοῦ πληρώματος", ἀλλὰ καταντήσεται πο τε εἰς τὸ "πρόσωπον πρὸς πρόσωπον" προσβαλεῖν τῇ ἀληθείᾳ καὶ αὐτὸ τὸ "πλήρωμα" τῆς γνώμης τοῦ Χριστοῦ κταῖσθαι. περὶ ψεκτοῦ τοίνυν ἀργυρίου ἐστὶν ὁ λόγος. δεη.....στιν οὗτος κα·δὶς πᾶς φαῦλος λ..... οὐδέποτε πληροῖ· εὐρισκόμενος ·δ· ἐὰν γοῦν ε· καταλύεται πᾶν σόφισμα αὐτοῦ· δ· καὶ μ·τς καὶ

148 ἐν ἑαυτῷ, ὥστε οὕτως κορέννυται ἀεὶ ἔχων τὸ θεραπεῦον τοῦ δίψος. "ὁ πίνων", φησὶν, "ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν". εἰ μετὰ τὸ πιεῖν διψᾷ, οὐ κορέννυται. ἀλλὰ ἄκουε πάλιν ἑτέρα διανοία τοιαῦτα λεγόμενα ῥήματα· ἡ σοφία φησὶν· "ὁ πίνων με πάλιν διψάσει καὶ ὁ τρώγων με πάλιν πεινάσει". τοῦτο λέγει ὅτι· ἐπειδὴ ὁ πίνων τῆς σοφίας οὐ τὸ τέλειον αὐτῆς ἄφνω πίνει, ἀλλὰ καθ' ὀλίγον θεωρήματα προσλαμβάνει καὶ θεραπεύει τὸ προ λαβὸν δίψος, πάλιν διψήσει οὐκ αὐτῶν ἐκείνων ὧν ἐπιεν, ἀλλὰ τῶν μετ' ἐκεῖνα, ἵνα ἢ δύναμιν ἔχον τὸ λεχθὲν παρά τινι· "ἂ μεμάθηκας, διατή ρει ταῖς μελέταις, προσλάμβανει δὲ ταῖς ἐπιστήμαις". εἰ προσλαμβάνει, κορεσθεὶς πάλιν διψᾷ, πάλιν πεινάει. καὶ τίς ἠγάπησεν ἐν πλήθει αὐτοῦ γένημα; καὶ γε τοῦτο ματαιότης. ἔστιν ὅστις ἠγάπησεν πλῆθος γενήματος. τὸ "τίς" ὥδε τὸν λεγόμενον παρά τισιν ἰδίως ποῖον σημαίνει, ὃν ἕτεροι ἄτομον καλοῦσιν. ἔδει δὲ κατὰ γένημα τὸ τῆς διοικουσίας προνοίας ἐν πλήθει εἶναι καὶ τοῦ γενήματος, ὃ τῷ ἀνθρώπῳ ἢ πρόνοια παρέχει, ἐπιθυμῆσαι. κεναρομεν.....
....

149 οὐ περὶ τὸ πνεῦμα, περὶ δὲ τὴν σάρκα. "ὁ σπεύρων" οὖν "εἰς τὴν σὰρκα" πολλὰ σπεύρει, τουτέστιν πέρα τοῦ δέοντος. ἔχομεν σάρκα, καὶ δεῖ αὐτῇ οὕτως χρᾶσθαι ὡς σαρκί, ὑπωπιάζειν αὐτήν, δουλαγωγεῖν. ὅταν δὲ προσπαθῶμεν τῇ σαρκί, καὶ προαίρεσιν σαρκίνην καὶ διάθεσιν κτώμεθα. ὁ εἰς τὴν σάρκα ταύτην σπεύρων καρποὺς φέρειν ἀπωλείας. κατέλεξεν τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς ὁ ἀπόστολος, ὡς ἕρις καὶ φαρμακία καὶ αἰρέσεις καὶ ἐρισχελία καὶ τὰ ἄλλα εἰσίν. ἐπερ' οὐ' δὲ ἐννοῆσαι δυνάμεθα "πλῆθος δυνάμεως" ἐπαινετῶς; διὰ τὸ ματαιῶς τοῦτο σπουδάζεσθαι. τὸ γὰρ γένημα ἐκεῖνο μένει εἰς τὸν αἰῶνα—"ἐσκόρπισεν, ἔδωκεν τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα"— εἰ μὴ ἄρα καὶ ἐπὶ αἰρετικῶν γνωμῶν λάβωμεν τὸ τοιοῦτο, ὅτι ἐκεῖνοι ἐπαγγέλλονται "σπεύρειν εἰς δικαιοσύνην", οὐ τὴν ἀληθινήν, ἀλλὰ τὴν ἐπίπλαστον, τὴν δοκοῦσαν δικαιοσύνην· τοῦτο[1] τὸ γένημα οὖν ματαιότης ἐστίν, κἂν πολὺ δοκῇ εἶναι. λαβέ μοι τινὰ κε κτημένον πολλὰ γενήματα κατὰ τὸ ῥητόν, αὐτὸν δὲ ἐκεῖνα ἔχοντα μόνα ἐπιθυμῆσαι αὐτὸν καὶ χορτάσαι κατ' ὀλίγον ἔξεστιν, οὐκ ἔστιν μάταιόν ἐστιν. οὐδὲ γὰρ ὀλίγον ἀναλώσαι ταῦτα δύναται. --

150 σκοτίαν, καὶ μάταια ἐκείνου ἢ σπουδὴ καὶ ὁ πόθος κενὸς γέγονεν. ἐν πλήθει ἀγαθοσύνης ἐπληθύνθησαν οἱ ἐσθίοντες αὐτήν. καταλλήλως ἀγαθοσύνην τὴν ἡδονὴν λαμβάνομεν· ἐπεὶ γὰρ ἀδιάφορά ἐστιν τὰ ἀγαθὰ—τὰ μὲν περὶ ψυχὴν, τὰ δὲ περὶ σῶμα, τὰ δὲ περὶ τὰ ἐκτός. τὰ περὶ ψυχὴν οὐ τοσοῦτον ἡδονὴν ἐγείρει, ὅσον πόνον καὶ ἰδρώτα πρὸς τὰ καλὰ. τὰ γὰρ περὶ σῶμα καὶ τὰ ἐκτός ἡδονῆς εἰσιν πεπληρωμένα καὶ ποιητικά. εἴαν τις οὖν ἔχη τὰ ἐγείροντα πολλὴν ἡδονὴν, "πλῆθος ἀγαθοσύνης" ἔχει, νομιζομένην ἀγαθοσύνην, ἐπεὶ καὶ τὰ ἐφ' οἷς ἠΐδηται, δοκεῖ ἀγαθὰ εἶναι, οὐκ ὄντα ἀληθῶς καὶ κυρίως ἀγαθὰ. οὐδὲν οὖν ἀγαθὸν ἐστίν, ὃ μὴ ποιεῖ ἀγαθὸν τὸν ἔχοντα. οὐδὲν ἀγαθὸν σὺν ἀμαρτίᾳ εἶναι δύναται, σὺν ὑγιείᾳ δὲ καὶ ἰσχύϊ καὶ εὐμορφίᾳ δύναται εἶναι ἀμαρτία. οὐδεὶς σὺν ἀγαθῷ ἀμαρτάνει, σὺν ὑγιείᾳ δὲ ἀμαρτάνομεν. οὐκ ἄρα ἀγαθὸν ἢ ὑγιεία. ὥδε καὶ συλλογισμῶ ἐδείχθη τὸ πρό βλημα. ἐπερ' μέμικται ἢ ἀναγωγὴ τῷ ῥητῷ; τό, ὅτι πολλοὶ σπουδάζουσιν περὶ παιδευσίν τινα καὶ ἡδονοῦνται πάνυ ἐπ' αὐτήν τὴν "ψευδώνυμον γνῶσιν". ἐν τῷ πλήθει τῆς ἡδονῆς ταύτης πληθύνονται. οἱ ἐσθίοντες αὐτήν δοκοῦσιν ἔχειν τί.....ην..... καταλαμβάνει τὸ πλῆθος

151ν καὶ τί ἀνδρεία τῷ παρ' αὐτῆς -- τὰ ἀγαθὰ αἰρετώτερον ἐστίν τοῦ ἐλαττοῦντος. ὅτι ἀρχὴ τοῦ ὄραν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. ἐλέγομεν ὅτι ἡ κυρίως ἀνδρεία ἕξις ἐστίν παρασκευαστικὴ τοῦ γενναίως φέρειν τὰ ἐπίπονα. ἔχει γὰρ ἀρετὴν σὺν αὐτῇ καὶ τὸ κρίνειν. σὺν φρο νήσει γὰρ ἔστιν. πολλάκις γὰρ ἐλέχθη, ὅτι αἱ ἀρεταὶ ἔχονται ἀλλήλων. πάντως ὁ ἔχων ἀνδρείαν ἔχει καὶ λόγον θεωρητικόν· κἂν ποῖα

υπομείνη και ποιά μή, άδοξί αν ούχ υπομένει. ού σεμνύνεται δέ επί τῷ πάνυ άκολασταίνειν ή καταπονείν τούς άσθενεστέρους· έπιτάσεως δέ έστιν τούτο. ύπερβολή τής άνδρείας πολλάκις έλέχθη εΐναι ή θρασύτης. έστιν τις ούν άνδρεία "τινός" άνδρεία, ου'κ άπολελυμένως άνδρεία. ώδε ούν ου περι τής κυρίως άνδρείας λέγει, αλλά ής έχεται τις, ότε νομίζει έχει άνδρείαν. μάλλον θρασύς έστιν ούτος. λαμβάνομεν δέ πολλάκις και τήν άνδρείαν με τά τινος προσθήκης, άνδρείος περι τά άγωνίσματα, περι τούς πολέμους, άνδρείος περι τῶ ναυτιλλεύεσθαι· και ουκ έχει έπαινον αύτη ή άνδρεία. άσθένεια έστιν· κών άσθενής τις γένηται τῷ σώματι, τλητικῶς δέ και μακροθύμως φέρη τά έπίπονα-ύπογραμμο'ς γέγονεν τούτου ό 'Ιώβ, ός άσθενών και λελωβημένος όλον τῶ σώμα και σχέδον έν θανατῷ γενόμενος ...αν τήν αύτην τής ψυχής άνδρείαν είχεν.

152 "άρχή ζωής άρτος και ύδωρ και ίμάτιον και οΐκος περιβάλλων άσχημοσύνην". τά αίτια τού ζήν ταυτά έστιν. και ούτω άρχή ζωής εΐρηται τά τοιαυτα τά φυ λακτικά. και ένταυθα τήν αίτίαν σημαίνει τῶ τής άρχής όνομα. τῶ αίτιον ούν τού όράν ή όψις έστιν, οί όφθαλμοί. τούτο ούν λέγει ότι- ίνα και συνημμένως αύτό νοήσω-τούτο λέγει ότι· φέρε εΐπειν, άνδρίζεται τις χρώμενος ταΐς συνφύτοις αισθήσεων· τήν άρχήν τού αισθάνεσθαι από τών αισθήσεων έχει· ουκ έξ ιδίας δέ άνδρείας έχει ταύτας φυλαττομένας. πολλοί γάρ και άνδρείοι και ίσχυροί απέβαλον τάς όψεις, έστερήθησαν άκο ής, τών άλλων αισθήσεων. έπερ· τήν αναγωγήν· "και τί άνδρεία". ου λέγω páλιν τήν άνδρείαν τήν άρετήν "τινος" εΐναι-εί δέ και λέ γεται ποτέ "τινος" σωφροσύνη ως τού 'Ιωσήφ-άλλά τήν περι τά μάτια άνδρείαν "τινος" λέγω "άνδρείαν", ουκ άπολελυμένως. πρὸς αναγωγήν τῶ "άρχήν τού όράν όφθαλμοί". λέγω ότι εισίν πε φωτισμένοι τής ψυχής όφθαλμοί, περι ών γράφει ό απόστολος "πεφωτισ μένοι τούς όφθαλμούς τής καρδίας ύμών". περι τούτων λέγεται· "πρὸς σέ ήρα τούς όφθαλμούς μου τόν κατοικούντα έν τῷ ούρανῶ". τούτων τών όφθαλμών ή άρχή τού όράν έστιν. εΐ τις ουκ έχει "νούν Χριστου", ουδὲ όρθῶς όράν δύναται, εΐ τις ου πεφώτισται ύπὸ τού άληθινου φωτός ε.....π.... αύτου 153ν γλυκύς ύπνος τού δούλου, εΐ όλίγον και εΐ πολὺ φάγε ται· και τῷ έμπλησθέντι τού πλουτήσαι ουκ έστιν άφί ων αύτόν τού ύπνώσαι. -- τῶ μὲν ύπνώσαι έξ έαυτου λαμβάνει, τῶ δέ φαγεΐν και πιεΐν παρ' άλλου λαμ βάνει. κών ολίγον ούν φάγη, κών πολὺ, παρ' αίτίαν τού δεσπότου τούτο γίνεται. τῶ μέντοι ύπνώσαι έξ έαυτου έχει, εκ τής φύσεως. και έπει σὺν άμεριμνία κοιμάται ουκ έχων φροντίδα περι κτήσιν και φυλακήν πλούτου, γλυκὺν έχει τόν ύπνον. αλλά ό χρήματα πολλὰ έχων ουδὲ τούτου άπολαύει. έπερ· τήν αναγωγήν· "γλυκύς ό ύπνος τού δούλου". έλέγομεν τούτο, ότι δουλόν έστιν τῶ σώμα τής ψυχής. τῶ σώμα αύτό καθ' έαυτῶ ή σώμα ουκ έχει φροντίδα, ή σὺν άναπαύσει έχει τήν κοίμησιν τήν κατάλληλον. ή δέ ψυχή όταν περι κτήσιν έχη, πολλήν "ψευδώνυμον γνώσιν" συνάγη, τά άργύρια εκείνα τά "άποδεδοκιμασμένα", άπόλλυσιν και τόν πλούτον και τόν ύπνον, τήν φυσικήν άνάπαυσιν. εκάστου γάρ ή κατά φύσιν άνάπαυσις "ύπνος" αύτου λέγεται και κοίμησις. ίδου λέγει γοῦν ότι· "ίδου ό μισθός", φησίν, ό άγνωμονηθείς "εργάτου", εάν κοιμηθῆ έν τῆ οικία τού κτήτορος, κατηγορεΐ αύτου. μη τῶ άργύριον καθεύδει· τῶ μείναι έν τῆ οικία τοΐκοι "ύπνον" αύτου εΐρηκεν. τῶ σώμα ούν έχει τήν κατά φύσιν διανάπαυσιν, ου τήν άκόλαστον λέγω, ου τήν άπληστον έπιθυμιάν περι τροφάς, αλλά τήν κατάλληλον τούτο δέ ίστέον· τά ήθικῶς λεγόμενα άγαθά ... 154 έπει páλιν ουδὲ φρονουΐσιν περι τής ψυχής ως ύφεστηκυίας. τινές δέ τάς άλληγορίας, ών έστιν και ό 'Απολινάριος, άναζωγραφήσεις αύτάς νομίζουσιν εΐναι εΐπιπολλὺ εκ τών αισθητῶς γινομένων. εάν άκούση, ότι "ηγέρθη νε κρός", αύτό τούτο τήν ψυχὴν αποβαλών, ή άσεβοῦσα εις έσχατον θάνατον καταβέβηκεν. ό σωτήρ ούν εάν τινά τής άμαρτίας και τής άσεβείας άποστή

ση, εἰργάσατο ἀνάστασιν. ὁ εἰδὼς τὴν ψυχὴν-παράδοξον λέγω ἀντικειμῆ νως φρονοῦντα ἄρτι-ὁ τὸ μέγεθος τῆς ψυχῆς ἐπιστάμενος καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῆς, παρ' οὐδὲν τίθεται τὸ σῶμα καὶ τὸ εἰς ὄψιν ἀποκατασταθῆναι ἄνθρωπον καὶ ἐξ χωλότητος εἰς τὸ ἀνεμποδίστως περιπατεῖν. δικαίω θείῃσ' ἢ θυγάτηρ τοῦ ἀρχισυναγώγου "οὐ τέθνηκεν". πάλιν οἱ δὲ κατὰ ψυχὴν ἀναστάντες εἰς αἰεὶ αὐτὴν ἔχουσιν. ἐκεῖνα μάταιά ἐστιν, ὡς πρὸς τινὰ λόγον, οὐχ ἀπλῶς μάταια, ἀλλὰ ὡς πρὸς ὑπεροχὴν τῶν μειζόνων, ὡσπερ καὶ τὸ "ματαιότης τῶν ματαιοτήτων" ἀποδέδοται, ὅτι τὰ πρόσκαιρα τοῦ θεοῦ δημιουργήματα πολὺ κάλλος ἔχουσιν. αὐτῷ γοῦν τῷ σώματι καὶ ταῖς ἀρμονίαις αὐτοῦ ὄψει, ὅτι ἔργον ἐστὶν οὐδενὸς δυναμένου ποιῆσαι εἰ μὴ τοῦ θεοῦ. ὡς μέντοι πρὸς τὰ ἀόρατα καὶ τὰ ἄνω ματαιότης ἐστὶν. οὐ δεῖ αὐτῆ οὖν ἡ ψυχὴ ὑπετάγη· οὐκ ἔστιν πρὸς καιρὸν τι 155 λέγει ὅτι τρόπον τινὰ δοῦλός ἐστιν, ὑπήκοός ἐστιν καὶ ἰδιώτης τῇ γνώσει- πλουτεῖ δὲ ὁ πολλὰ θεωρήματα συναξας-καὶ γλυκύς ἐστιν τούτου τοῦ δοκούοντος εἶναι δούλου καὶ δουλοπρεποῦς ὁ ὕπνος, κἂν ὀλίγα νοήσῃ κἂν πολλά. καὶ ἐὰν ἔχη τὴν πρᾶξιν, ἵνα ᾗ οὗτος δοῦλος τῷ "δουλείας" ἔχειν "πνεῦμα", οὕτω "υἱός" ἐστὶν. ὑπόκειται τῷ φόβῳ τῆς κρίσεως καὶ "ἀπέχεται" τοῦ κακοῦ-εἴ γε ἀπέχεσθαι αὐτὸν εἰπεῖν δεῖ-"φόβῳ κολάσεως". οὗτος οὖν δοῦλός ἐστιν φόβῳ ἐπηρμένου νόμου. ἄλλος δὲ δοκῶν ἐν πολλοῖς εἶναι, ἐσφαλμένος δέ, ἔχει τὸν μὴ ἐπιτρέποντα αὐτὸν κοιμηθῆναι, τὴν μέριμναν τὴν ματαίαν. ἐστὶν ἀρρωστία, ἣν εἶδον ὑπὸ τὸν ἥλιον, πλοῦτον φυλαττόμενον τῷ παρ' αὐτοῦ εἰς κακίαν αὐτοῦ, καὶ ἀπολεῖται ὁ πλοῦτος ἐκεῖνος ἐν περισπασμῷ πονηρῷ. τὰ τοιαῦτα λέγει· πρὸς τί ἐστὶν ὁ πλοῦτός τινος; ἐστὶν δηλονότι κάκεινος τοῦ πλούτου κύριος. οὗτος οὖν ὁ παρά τινι γλυκασμός αὐτοῦ ἐστὶν, καὶ αὐτὸς κύριός ἐστιν τοῦ πλούτου· ὡσπερ αὐτὸς δύναται χρῆσασθαι καλῶς τῷ πλούτῳ, κρατῶν αὐτοῦ καὶ μὴ δουλεύων αὐτῷ, τουτέστιν τῷ μαμωνᾷ, τούτῳ καὶ πλοῦτος δύναται κρατῆσαι τοῦ ἔχοντος· καὶ οὐαὶ ἐκείνῳ· ἐστὶν ὅταν φιλάργυρος γένηται, ὅταν δοῦλος μαμωνᾶ. λέγει γοῦν, ὅτι ἐστὶν τοιοῦτος "πλοῦτος φυλαττόμενος τῷ παρ' αὐτοῦ". οὐχ ἀπλῶς αὐτὸν γὰρ πλοῦτον εἶρηκεν, ἀλλὰ "φυλαττόμενον αὐτῷ". οὗτός ἐστιν ὁ πλοῦτος τοῦ ἔχοντος. οὕτω καὶ 156 ὡς πάντα τὰ ἐπίπονα ὑπὲρ κτήσεως αὐτοῦ ἀναδέχεσθαι. καὶ τό γε δεινὸν τῆς ἀρρωστίας ἐνιδε· οὐδὲ αὐτὸς αὐτοῦ ἀπολαύει οὐδέ τις τῶν διαδόχων αὐτοῦ. ἔπερ· οὐχ "ὁ πλοῦτος ἐκεῖνος ἀπολεῖται ἐν περισπασμῷ πονηρῷ"; ἐστὶν πλοῦτος ἀπολλύμενος ἄφνω ἢ ἀρπαγῆς γενομένης ὑπὸ πολεμίων ἢ ληστῶν ἰσχυσάντων λαθεῖν καὶ λαβεῖν αὐτόν. οὐκ ἔστιν οὗτος λαμβανόμενος ἐν περισπασμῷ. ὅταν δέ τις κινητὸν πλοῦτον ἕνεκα κερδῶν πολλῶν ναυκληρῆ ἢ τὰ ἄλλα ποιῆ, πολλάκις ἀπόλλυται ἐν τῷ περισπασμῷ. λέγομεν δὲ τὸ περισπᾶσθαι τὸ ἔχειν περὶ ἐκεῖνα. ἐστὶν ὅτε εἴχομεν ἐν χερσίν· "περισπασμὸν πονηρὸν ἔδωκεν ὁ θεὸς τοῖς υἱοῖς τοῦ ἀνθρώπου". ἀγοράζει πολλάκις παῖδας καὶ ἀποθνήσκουσιν, πλοῖα ποιεῖ καὶ ναυαγοῦσιν, σπείρει καὶ ἀπόλλυσιν καὶ τὸ σπέρμα. ἐν περισπασμῷ οὖν ἀπολεῖται, οὐκ ἐν ἀσωτίᾳ, οὐκ ἐν ἀργίᾳ χειρῶν. καὶ ἐγέννησεν υἱόν, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν χειρὶ αὐτοῦ οὐδέν. καθὼς ἐξῆλθεν ἀπὸ γαστρὸς μητρὸς αὐτοῦ γυμνός, ἐπιστρέψει τοῦ πορευθῆναι ὡς ἦκει. προφασίζονται οἱ ἄνθρωποι, ὅτε πλοῦτον συναγοῦσιν, τέκνα. καὶ ἀδικοῦσιν γοῦν ἐνίοτε καὶ ἀρπάζουσιν καὶ τὰ ἄλλα ποιῶσιν καὶ λέγουσιν, ὅτι "τῶν παιδίων ἕνεκα τοῦτο ποιῶ". ὡσπερ δὲ ταῖς ἄλλαις ἡδέαις 157 εἰς οὐρανὸν ὥστε ἐπὶ γῆς περιπατοῦντα ἔχειν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανῷ. εἰ δὲ οὖν σπουδάζοντα περὶ πλοῦτον, καὶ οὐδὲν ὠνήσεν αὐτόν ὁ πλοῦτος. οὐδὲ γὰρ ἀπέλαυσεν αὐτοῦ οὐδὲ ὄν ἔσχεν υἱὸν ἐνκρατῆς τούτου γέγονεν, ἀλλὰ πάντη πένης ἐστὶν καὶ οἴός ἐστιν γεννηθεῖς. ἐγεννήθη δὲ οὐ μετὰ χρημάτων, οὐ μετὰ ἀμφίων. ἔπερ· "ἐν χειρὶ τοῦ υἱοῦ"; ἀντὶ τοῦ "ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ υἱοῦ οὐδέν ἐστιν". εἰώθαμεν γοῦν λέγειν, ὅτι ὑπὸ χεῖρα ἔχει τὸν πλοῦτον. ὅταν οὖν ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου, πάλιν ἐπιστρέφει οὐ μετὰ ἀξιώματος, οὐ

μετὰ ἀρχῆς, μηδὲν αἴρων τῶν ἐκ τοῦ βίου· μόνα τις ἀγαθὰ τὰ τῆς ψυχῆς ἄραι δύναται. περὶ δὲ τῶν αἰσθητῶν καὶ ἀνθρωπίνων λέγεται· "μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος καὶ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήμψεται τὰ πάντα". ὧδε ἡ πρόφασις ἡ λέγουσα "οὐ λήμψεται τὰ πάντα" οὐκ ἔστιν μερική ἀπόφασις, ἀλλὰ καθόλου ἀντὶ τοῦ "οὐ δέν". ἐὰν δὲ θελήσῃς καὶ κυριολεκτῆσαι καὶ στερητικὴν μερικήν αὐτὴν λαβεῖν, τοῦτο λέγει, ὅτι ἔστιν, ἃ λαμβάνει τις· ἐὰν εὐεργητήσῃ χρήματα ἔχων, ἐὰν δόξαν ἔχων καὶ ἀξίωμα ὀρέξῃ ἀδυνάτοις πειραθῆ ἢ βοηθεῖν, ἀπὸ τῶν σπουδασμάτων, αἴρει μεθ' ἑαυτοῦ ταῦτα, τὴν εὐπορίαν 158 οἷος ἐγεννήθη μέχρι θανάτου. εἰ οὖν "περὶ σεία αὐτοῦ εἰς ἄνεμον μοχθεῖ", οὐ μένει, ἃ συνάγει. καὶ γε πᾶσαι αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ἐν σκότει καὶ ἐν πένθει καὶ θυμῷ πολλῷ καὶ ἀρρωστία καὶ χόλω. δύναται περὶ τοῦ υἱοῦ ταῦτα λέγεσθαι ἢ καὶ περὶ ἀμφοτέρων. ἔπερ· "καὶ ἐγέννησεν τὸν υἱόν, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν χειρὶ αὐτοῦ οὐδέν. καθὼς ἐξῆλθεν ἀπὸ γαστροῦ μητρὸς αὐτοῦ γυμνός, ἐπιστρέφει τοῦ πορευθῆναι ὡς ἴκει". πολλοὶ κεκτημένοι τὰ τῆς "ψευδωνύμου γνώσεως" ἢ τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας οὐκ ἔσχον τοὺς υἱοὺς τούτων ἐραστάς, ἀλλὰ οἱ υἱοὶ αὐτῶν συναπέρχονται αὐτοῖς, οὕτω μηδὲν κεκτημένοι. πολλοὶ γοῦν ἰδιῶται σοφῶν γεγονόσιν υἱοί. οὗτος οὖν ὁ υἱὸς ὡς ἦλθεν οὕτω ἀπέρχεται. ἄνευ παιδείσεως τοιαύτης ἦλθεν, καὶ χωρὶς αὐτῆς ἀπέρχεται. δυνατόν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι γεννᾷ τις αὐτὸν οὐ τῷ νομιζόμενος σοφός, γεννᾷ τινα κατὰ κακίαν, κατὰ ἀκολασίαν, τὰ ἄλλα εἰς τῆς κακίας, καὶ ἐξέρχεται γυμνὸς ἀφ' ὧν ὁ πατὴρ ἐσπούδασεν. ἐσπούδασεν δὲ ὁ πατὴρ οὐ πάντως περὶ τὰ εἰδη τῆς κακίας, ἀλλὰ περὶ τὴν δόξαν καὶ "ψευδώνυμον γνώσιν". δοκεῖ δὲ ἐκεῖνός πως, κἂν αἰρεῖ τῆ "εἰ·λε·τα ὅπως ποτὲ ἐνταῦθα μένη ταῦτα. ἔπερ· τοῦ πατρός; οὐ ψεκτῶς κεκλημένον, ἀλλὰ γοῦν ἀντὶ τοῦ ἐπαινετοῦ λέγει σπουδαῖσιν· 159 λέγω δέ, ὅτι ἡ σοφία μήτηρ ἐστὶν τοῦ σοφοῦ. "ἐδικαιώθη γὰρ ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς". τέκνα δὲ σοφίας οἱ σοφοί. "καὶ ὀδηγήσει σε ἡ μήτηρ σου", ἡ σοφία. καὶ πάλιν αἱ ἔξεις καὶ αἱ χειρίσται καὶ αἱ κρείττους λέγονται μητέρες τῶν πεποιωμένων κατ' αὐτάς, οὕτω γοῦν καὶ "υἱὸς ἀπωλείας" τις λέγεται καὶ "υἱὸς ἐχιδνῶν" καὶ "θανάτου", καὶ "υἱὸς φωτὸς" καὶ ἄλλος "υἱὸς εἰρήνης". ἐνταῦθα μητέρα τὴν ψεκτὴν λαμβάνομεν, ἐπεὶ οὐκ ἔστιν πρόσωπον σπουδαῖον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος. κατὰ τὴν ἀναγωγὴν ψεκτὴν ἔχει μητέρα· καθὼς ἀπετέλεσεν οὖν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἡ κακία, οὕτως εἰσέρχεται οὐδὲν ὧδε κε κεκτημένος ἐναντία οἷς πάρεσεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ συναγαγὼν πλοῦτον μοχθηρὸν καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἡ τε κοῦσα αὐτὸν ἔξις. ἐπιστρέφει τοῦ πορευθῆναι ὡς ἴκει, καὶ οὐδὲν λήμψεται ἐν μοχθῷ αὐτοῦ. τὸ τῆς ἱστορίας φανερόν· οὐδὲν λαμβάνει ὧν ἐμόχθησεν. ἀφήσιν αὐτὰ καὶ οὐκ οἶδεν ἐνίστε, εἰ καὶ ἐπ' ἐχθροὺς αὐτοῦ ἔρχεται. "θησαυρίζει", φησὶν, "καὶ οὐ γινώσκει, τίς συνάγει αὐτά". τὸ δὲ τῆς ἀναγωγῆς ἐλέχθη ἤδη, ὅτι οὐδὲν ὧν πλουτεῖ ὁ κατὰ κακίαν πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἀποφέρει. λοιπὸν δύναται καὶ ἐπαινετὴ μήτηρ λημφθῆναι· ὧδε προσελήλυθεν τῆ θεοσεβείᾳ, ἵνα κτήσῃται πικρὴ μὴ σπῆσιν ἀπολαύειν το ὄν καὶ .. 160ν καὶ γε τοῦτο πονηρὰ ἀρρωστία· ὡσπερ γὰρ παρεγένετο, οὕτω καὶ ἀπελεύσεται. -- οὕτω δεῖ λαμβάνειν· ἐὰν τὸ εἰσελθεῖν εἰς τόπον τοπικὴν εἴσοδον σημαίνει, καὶ τὸ ἐξελθεῖν. οὐ γὰρ λέγω, ὅτι ὁ εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐξῆλθεν ἀπὸ κακίας, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλης χώρας ἢ πόλεως εἰσῆλθεν ὧδε. καὶ τίς ἡ περισσεῖα αὐτοῦ, ἢ μοχθεῖ εἰς ἄνεμον. ὁ μόχθος αὐτοῦ εἰς ἄνεμον γίνεται, τουτέστιν διὰ φύσημον ἀνατρεπόμενός ἐστιν ὁ πλοῦτος αὐτοῦ· οὐ γινόμενος αὐτοῦ ἐνκρατής, οὐ κατέχων, ὥστε καὶ εἰς υἱὸν παραπέμψαι. καὶ γε πᾶσαι αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ἐν σκότει καὶ ἐν πένθει. σκότος ὧδε τὴν ἄγνοιαν λέγει καὶ τὴν ἀσάφειαν τῶν πραγμάτων. πενθεῖ δὲ ἀποτυχάνων ὧν ποθεῖ, ἐξ ὧν νομίζει καὶ ἰλαρὰν ζωὴν ἔχειν. καὶ ὑφίσταται τινα. πένθος γὰρ ἐπὶ θανάτῳ ἐγείρεται. τρόπον τινὰ οὖν καὶ ζῶν

τέθνηκεν, "καὶ αἱ ἡμέραι αὐτοῦ πᾶσαι ἐν σκότει καὶ πένθει" εἰσίν. "ἢ δὲ σπαταλῶ σα", φησίν, "ζῶσα τέθνηκεν". εἰ τέθνηκεν, οὐκ ἔστιν ἀξία τοῦ πενθεῖσθαι, οὐ πένθος ἐπ' αὐτὴν ἐγείρειν δεῖ. ζῆ μὲν γὰρ τὸ κενὸν ζῆν, τέθνηκεν δὲ ἀπο βαλοῦσα τὸ σωτήριον ζῆν, τὴν μακαρίαν ζωὴν, ὡσεὶ μὴ ἐσπατάλα ζῶσα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν αὐτῆς. εἰ καὶ ταύτην 161 καὶ πίνοντος. ἐξ ὧν ἐμόχθησεν, κ' οὐ ἔστιν.

161 ἔπερ· τὴν ἀναγωγὴν· "ἰδοὺ εἶδον ἐγὼ ἀγαθόν, ἔστιν καλόν". τοῦτο τὸ ἀγαθὸν ὠφέλιμον ἅμα καὶ ἐπαινετὸν ὄν· ἅμα γὰρ καὶ ἀγαθὸν καὶ καλὸν αὐτὸ ἐλέγεν. ἔστιν δὲ τὸ μὲν ἐπαινετὸν καλόν, τὸ δὲ ὠφελιτικὸν καὶ αἰρετὸν ἀγαθόν. ἐὰν τις φάγη τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς τοῦ καρποῦ τοῦ "ξύλου τῆς ζωῆς" καὶ τὰς σάρκας Ἰησοῦ, δείκνυσιν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἀγαθὸν καὶ καλόν, λέγω δὲ μετερχομένῳ ἀγαθόν. αὐτὸ δὲ τὸ σπουδαζόμενον ἔχειν ἀγαθόν ἔστιν. μὴ γὰρ πᾶς ὁ ὠφελοῦμενος ἐπαινεῖται παρὰ τῶν ἀνθρώπων. πολλοὶ γοῦν τῶν φιλοσάρκων οὐκ ἐπαινοῦσιν οὐδὲ ἀποδέχονται τὸ τέμνεσθαι ἰατρικῶς καὶ καίεσθαι. ἀγαθόν ἔστιν, οὐ καλόν τῷ ὑφισταμένῳ ὠφελείας ἐκ τούτων φέρειν γίνεται. μὴ γὰρ πᾶν ἀγαθὸν καλὸν καὶ αἰρετὸν ἔστιν. λέγεται εἰς τὸ δὲ καλὸν λέγουσιν· τὸ ἐπαινεῖσθαι, οὐ μὴν ἀγαθόν ἔστιν. οὐ γὰρ οἶόν τε βελτιοῦν. ἔπερ· ἢ ἀναγωγή· "ἐν μόχθῳ αὐτοῦ, ὃ μοχθεῖ ὑπὸ τὸν ἥλιον". μοχθεῖ πονῶν καὶ κάμνων ὑπὲρ κτήσεως ἀρετῆς καὶ ἐπιστήμης θείας, καὶ διὰ τὸ ἀμαρτάνειν ἀπολείπεται τίς ποτε σοφίας· τὴν τῷ ἀπλῶς καὶ οὐδὲν ὄντος· θ' εἶται αὐτόν. ἐὰν οὖν τοιοῦτόν τι ἐσθίῃ καὶ πίνη, μοχθεῖ. καὶ κατὰ τὴν ἀναγωγὴν τὸ αὐτὸ γίνεται διὰ τὸ ἐνδεῆ τροφῆς εἶναι καὶ ποτοῦ· ἐὰν γοῦν οὕτω φάγη καὶ διψῇ ἢ ψυχῇ αὐτοῦ ἀγαθοσύνην. ὅσοι γὰρ εὖ μεταχειρίζονται ἄρετὴν καὶ θέλουσιν δῆθεν εἶναι φρόνιμοι οὐ δι' αὐτὸ τὸ καλόν, ἀλλ' ἔνεκα τοῦ νομίζεσθαι εἶναι τι, ἐσθίουσιν μὲν καὶ πίνουσιν, ἀναγιγνώσκουσιν καὶ ἐπιστάνουσιν τοῖς ἀναγνώσμασιν, οὐ δείκνυουσιν δὲ τῇ ψυχῇ αὐτῶν ἀγαθόν. οὐ γὰρ, ὅτι ἀγαθόν ἔστιν, μεταχειρίζονται αὐτό, ἀλλ' ὅτι φέρει αὐτοῖς ἔπαινον· οὐκ ἀγαθόν, ἐὰν μὴ οὕτως ἔχωσιν τὴν ἀρετὴν, ὡς δεῖ αὐτὴν ἔχειν. ἐσθίουσιν μὲν καὶ πίνουσιν τοῦ περισπᾶσθαι. ἀριθμὸν ἡμερῶν ζωῆς αὐτοῦ, ὧν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ θεός, ὅτι αὐτὸ μερὶς αὐτοῦ. 162 τοῦτο λέγει πρὸς τὸ ῥητόν· ἐκ προνοίας ἐπεμετρήθη, ὁ χρόνος τοῖς ἀνθρώποις τῆς ζωῆς· καὶ οἱ μὲν πολλὰ ἔτη ζῶσιν, οἱ δὲ ὀλίγα. μακάριον γὰρ ἔστιν τὸν ἐσχηκότα πλοῦτον· πρὸς ἐκείνους λέγω· ἀπολαῦσαι αὐτοῦ ἐν τοῖς πλείστοις ἔτεσιν, οἷς ζῆ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ· τούτεστιν ἡδὺ αὐτῷ ἔστιν τυχόντα ἐξ ὧν δύναται "φαγεῖν καὶ πιεῖν", ἀπολαύειν αὐτοῦ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν τῆς ζωῆς αὐτοῦ". οὐχ ἑαυτῷ πολυετῆς ἢ ὀλιγοέτης ἦν, κρίσει θεοῦ ἐπεμετρήθη ἐκάστῳ ἔτη τὸσάδε. τοῦτο οὖν "μερὶς αὐτοῦ" ἔστιν τὸ διὰ βίου ἀπολαύειν τῶν ἡδέων, περὶ ὧν πονεῖ καὶ κάμνει. ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦτο. ἐὰν κατὰ ἀναγωγὴν, τοῦτο λέγει, ὅτι ἐὰν πονήσῃ τις ὑπὲρ κτήσεως τῶν ἀληθῶς ἀγαθῶν καὶ ἔχη αὐτὰ παραμένοντα πάντα τὸν τῆς ζωῆς ἑαυτοῦ βίον, πρὸς καλοῦ αὐτῷ ἔσται. μετὰτεθήσεται γὰρ ἀπὸ ἀρετῆς εἰς ἕτερον τόπον, εἰς ἕτερον χωρίον. ὅτε ἐν τῇ γραφῇ κεῖται πολυχρονιωτέροις ἐπαινουμένη ἢ ψεγομένη ζωὴ κεῖται ὀλιγοχρονιωτέροις, οὐ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὸν πρόχειρον τὸν μετρούμενον ὑπὸ ἡλίου λαμβάνωμεν ταῦτα, ἀλλὰ "δίκαιοι", φησίν, "ποιήσουσιν ἐν πλούτῳ ἔτη πολλά". καὶ ἔτι· "ἔτη ἀσεβῶν ὀλιγοθήσεται". οὐ φαίνεται τοῦτο κατὰ τὴν ἱστορίαν. οὕτω γοῦν λαμβάνομεν αὐτὰ· εἰ "δίκαιοι" πλοῦτοῦσιν "ἐν πλούτῳ ἔτη πολλά", ὁ πλοῦτος αὐτῶν οὗτος φωτισμὸς ἔστιν. ὁ δὲ φωτισμὸς ἐπιμετρεῖ αὐτοῖς "ἔτη", ἔτη οὐ ταῦτα τὰ ἐξ ἡλίου τοῦ αἰσθητοῦ μετρούμενα, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ "ἡλίου τῆς δικαιοσύνης". οὕτω γοῦν τὸν "τιμήσαντα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα" λέγει εὖ ἔχειν ὅτι "μακροχρόνιος" ἢ καὶ πολὺ ἡμέρος ἔστιν. καὶ οὐκ εὐρίσκεται τοῦτο ἀδιάπτωτον ἐπὶ τῆς ἱστορίας. πολλοὶ γοῦν τιμῶντες γονεάς ὠκύμοροι ἐξηλθον ἐκ τοῦ βίου. οἱ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον "δίκαιοι" τυγχάνοντες

"έν πλούτῳ ποιοῦσιν ἔτη πολλά", τῶν 163 δὲ ἀσεβῶν τὰ "ἔτη", κὰν πολυχρόνιον ζωὴν ἔχουσιν ἐνταῦθα, "ὀλιγοῦται". λέγω· ἔχει τις πλοῦτον ἐν ψευδέσιν νοήμασιν· οὐ παραμενεῖ αὐτῷ φωτὶ ζῶντα μετὰ ταῦτα· ὀλιγώθη ἄρα τὰ ἔτη τοῦ οὕτω φωτιζομένου· μέχρι γὰρ τῆς παρούσης ζωῆς ἀπολαύει τοῦ δοκοῦντος φωτισμοῦ· οἱ δὲ "δίκαιοι" καὶ μετὰ ταῦτα ἔχουσιν τὸν φωτισμόν.

"ἐκλάμψουσιν" γὰρ "οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος". "ἥλιον" τὸν "τῆς δικαιοσύνης" λέγει. καὶ γε πᾶς ἄνθρωπος, ὃν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ θεὸς πλοῦτον καὶ ὑπάρχοντα καὶ ἐξουσίαν ἐν αὐτῷ τοῦ φαγεῖν ἀπ' αὐτοῦ καὶ λαβεῖν τὸ μέρος αὐτοῦ καὶ τοῦ εὐφρανθῆναι ἐν μόχθῳ αὐτοῦ-τοῦτο δόμα θεοῦ ἐστίν. ἀνθρώπῳ ἐδόθη πλοῦτος, ἵνα φάγη καὶ εὐφρανθῆ ἔξ αὐτοῦ, καὶ τοῦτο τὸ δόμα ἐκ θεοῦ ἔσχεν. καὶ πολλάκις χράται τῷ δόματι καὶ ἀπολαύει τῶν ἐνόντων, ἐνίοτε δὲ ἀποτυγχάνει τούτων, πῆ μὲν αὐτὸς διὰ πολλὴν φειδωλίαν μηδὲν πρὸς τὸ εὐφρανθῆναι ἀναλίσκων, πῆ δὲ ὑπὸ νόσου κωλυόμενος ἢ ὑπὸ ἄλλης τινὸς περιστάσεως. τὸ ῥῆτόν του·τό ἐστίν· εἰ ἔλαβέν τις χρήματα, ἵνα ὠφελῆ, καὶ τοῦτο ἔδοξεν εἶναι δόμα θεοῦ. δίδωσιν δὲ "πρὸς τὰς π...αί...ς τῶν αἰτουμένων. ἔπερ· τί ἐστίν τὸ "ἐν μόχθῳ"; -ἔκαμεν ἐκ μόχθου. ἔπερ· εἰ δόμα θεοῦ ἦν; ἔλεγον δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει· "ὅτι προεθέμην πολλάκις ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς". διὰ τί οὖν; "ἵνα τι μεταδῶ ὑμῖν χάρισμα πνευματικόν". καὶ ἔλεγον ὅτι οὐ πάντα τὰ διδόμενα πνευματικὰ ὑπὸ θεοῦ χαρίσματα εἰσιν. ὅταν τις λαμβάνῃ "λόγον σοφίας", "λόγον γνώσεως" καὶ ἄλλην τινὰ ἀρετὴν, πνευματικὴν χάριν ἔλαβεν· οὐ μέντοι, ἐὰν πλοῦτόν τις ἢ ὑγίειαν ἢ τι τῶν τοιούτων λάβῃ· δόμα μὲν θεοῦ καὶ χάρισμα ἔλαβεν, οὐ πνευματικὸν δέ. κύριος "θανατοῖ καὶ ζωοποιεῖ". ἐὰν "ζωοποιῆ", σῖτον, οἶνον, τοῦτο τὸ ζῆν παρέσχηκεν, οὐ δόμα τι πνευματικὸν δέ. κύριος "καθιστᾷ βασιλεῖς καὶ μεθιστᾷ". αἱ ἀρχαὶ αἱ διδόμεναι τοῖς ἡγεμονεύουσιν, οὐ μὴν "χαρίσματα πνευματικὰ" εἰσιν. καὶ τὸ ὧδε ὄν χάρισμα, [η] τὸ δόμα, οὐκ ἔστιν 164 πνευματικόν, τὸν αἰσθητὸν καὶ ἀνθρώπινον. ἔπερ· ἡ ἀναγωγή· "καὶ γε πᾶς ἄνθρωπος ὃν ἔδωκεν ὁ θεός". ἔτι τέως τοῦ ῥήτου ἔχομαι. ἐὰν ἔχη χρήματα πολλά, ἐὰν ἔχη μυριάδας σίτου καὶ οἴνους πολλοὺς, οὐχ ὅλα δύναται φαγεῖν ἢ πιεῖν, ἀλλ' ἔχει τι δόμα· ὃ δύναται δέξασθαι, τὴν αὐτάρκη τροφήν, τὴν μέχρι τοῦ κορέσαι, καὶ τὸ ποτὸν ὡσαύτως, "τοῦτο" μὲν "δόμα θεοῦ ἐστίν". ἐὰν τις οὖν πέρα τοῦ δέοντος ἐσθίῃ ἢ πίνη, οὐχ ὡς δόμα θεοῦ αὐτὰ ἔχει, ἀλλ' ὡς δόματα ἡδονῆς. πρὸς δὲ τὴν ἀναγωγὴν οὕτως· δίδωσιν ὁ θεὸς σοφίαν καὶ τὸν ἐν σοφίᾳ "πλοῦτον". καὶ τὰ "ὑπάρχοντα", τὰ θεωρήματα τῆς σοφίας, ἵνα φάγη καὶ πίνη ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ὧν ἔλαβεν, τὸν ἄρτον τῆς σοφίας, ἵν' ἢ τὸ "ὑδωρ" αὐτῆς, "ὃν ἐκέρασεν" εἰς κρατῆρα "οἶνον". καὶ "τοῦτό" γε "δόμα θεοῦ ἐστίν". ἐὰν ὡς δεῖ λάβῃ τὸ πνευματικόν, ἔστιν λοιπὸν τὸ χάρισμα τοῦτο "μερὶς αὐτοῦ". οἶδας, ὅτι τὰ μέρη κυρίως κατὰ ἀναλογίαν δίδονται. οὐ πᾶς ὁ ἔχων ταύτην, ἣν εἶπον, κτῆσιν καὶ τὰ "ὑπάρχοντα" τὰ ἀλληγορούμενα καὶ τὸν "πλοῦτον", οὕτως ἔχει ὡς ἄλλος, ἀλλ' ἐκάστῳ κατὰ τὴν δύναμιν ἐπιμερίζεται. ἐὰν οὖν ἀθλοθέτης παρέχῃ τροφὰς ἀθληταῖς καὶ τοῖς περὶ ἄθλον- ἔχει γὰρ καὶ ἄλλους ὡσανεὶ δορυφόρους-ἐκάστῳ κατὰ ἀναλογίαν δίδωσιν, ἄλλῳ μὲν ἀθλητῆ Παιῖ κρέως λίτρας ἑπτὰ-καὶ τοῦτό ἐστίν τὸ δόμα αὐτοῦ-ἄλλῳ τέτταρα· καὶ τῷ μὴ ἀθλοῦντι δίδωσιν δύο. δόμα οὖν ἐκάστῳ δίδεται πρὸς τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἔξιν αὐτοῦ. οὕτω καὶ ἡ παραβολὴ τῶν ταλάντων ἐν τῷ εὐαγγελίῳ γέγονεν. δέδωκεν ἐκάστῳ τῶν δούλων αὐτοῦ τὰ θητικὰ αὐτοῦ ἀργύρια, "ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, τῷ μὲν πέντε, τῷ δὲ δύο, τῷ δὲ ἓν". ἐπειδὴ δὲ πῶς ποτε χράται λέξει ἀνθρωπικωτέρᾳ, οἶδας ὅτι εἰσὶν εἰς εὐωχίας αἰσθητὰς καλούμενοι οὐκ ἐπὶ τῷ μόνον φαγεῖν, ἀλλὰ καὶ τῷ λύπας ἄραι· καὶ ταῦτα οὖν τὰ πνευματικὰ τροφεῖα. καὶ λαμβάνει τις εὐφρανθῆναι καὶ "μέρος" λαμβάνει, ἵνα παραμένῃ αὐτῷ. οὐ μόνον ἐκ τῆς ἐπ' ὀλίγον προσβολῆς μόνης εὐφραίνεται καὶ τρέφεται καὶ πίνει, ἀλλὰ καὶ παραμονίμως. διατελεῖ γοῦν

παρὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ἐκ τῶν ἐναντίων καταδύεται, ἐξ ἀδοξίας καὶ πενίας. μεγάλη οὖν ἔστιν, ἐπεὶ τῇ προαιρέσει λαμβάνεται. δοκεῖ δὲ λαμβάνειν τὸ οὐδ' εὐποιοῦν οὐδὲ κακοῦν· κάκωσιν δὲ ταύτην, ἣν δύναται τις λαβεῖν, οὐ φέρει. 167 ἔαν ἔχη λογισμὸν ὀρθόν, δοκεῖ παρὰ τὸ πάντων ἀνθρώπων γένος ἔχειν τι προῦ χον ὁ "ἀνὴρ". οὐχ οὕτω ἔστιν ἡ γυνὴ ὡς ὁ ἀνὴρ, οὐχ οὕτως ὁ παῖς ὡς ὁ εἰς ἄνδρα ἐληλυθώς. εἰ τοίνυν "ἀνὴρ" ταῦτα καλῶς φέρει, πολλῶ πλεον οἱ ὑπο δεέστεροι τοῦ ἀνδρός. "ἔστιν", φησίν, "αὐτῷ πλοῦτος καὶ δόξα", καὶ οὐδὲν ἐκ τούτων πλεον ἔχει. ἐνῆν ἔχειν πλεον ἐξ αὐτῶν. ὁ σοφός, ἔαν ἔχη "πλοῦτον", ἐτέρως χρᾶται τῷ πλούτῳ ἢ ὁ πολὺς ἄνθρωπος· ὁ "δόξαν" ἔχων, οὐ μέγα φρονεῖ ἐπὶ τῇ δόξῃ, ἀλλὰ καὶ συνεπικοσμεῖ αὐτήν. ἔσχεν ποτὲ δόξαν ὁ Ἰωσήφ, καὶ συνεπεκόσμησεν αὐτήν ἢ ἰδία ἀρετή. καὶ οἱ ἄλλοι σοφοὶ καθ' ἡμᾶς τοῦτο ἐποίησαν. ὁ μέντοι κεχηνῶς περὶ τὰ τεῖχη καὶ ἄλλως τῶν προσκαίρων καὶ ὀλίγα φροντίσας, ἐκεῖνος ἐν τούτοις ναυαγεῖ· καὶ ἐν τοῖς ναυαγίοις οὐδὲ πενίαν καλῶς φέρει οὐδὲ πλοῦτον οὐδὲ δόξαν· ἐξ οὗ παρίσταται ταῦτα τῷ ἰδίῳ λόγῳ ὄντα ἀδιάφορα. εἰ γὰρ δύναται τις αὐτοῖς εὖ χρῆσασθαι καὶ χειρόνως, τῷ ἰδίῳ λόγῳ οὔτε ἀγαθὰ οὔτε κακὰ εἰσιν. δύναται μὲν τοι χρῆσιν ἔχειν ἀγαθὴν καὶ χρῆσιν ἐπίλημπτον, λημπτήν καὶ ψεγομένην. καὶ οὐ θαυμαστόν, εἰ ἡμεῖς τοῦτο λέγομεν. καὶ ὁ Αἰγύπτιος ἐκεῖνος ὃν λέγουσιν, Τρισεμέγιστος λέγει, ὅτι οὐ λύει τὴν εἰμαρμένην ὁ σοφός· οὐκ ἔστιν ὑπὸ τῆν ἀνάγκην, οὐδὲ ὑπὸ τὸν κόσμον ἔστιν, ἀλλὰ ἄνω γέγονεν τοῦ οὐρανοῦ, ἄνω γέγονεν ἢ διὰ νοῖα τῶν φαινομένων. τοὺς ἀγγελίους οὖν ἀνθρώπους λέγουσιν ὑπ' αὐτήν εἶναι. ὁ οὖν ὑπερاناβε βηκῶς τὸν ἀνθρώπινον βίον καὶ δυνάμενος εἰπεῖν· "σκοπῶ οὐ τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα" τῷ τὰ φαινόμενα πρόσκαιρα εἶναι, αἰώνια δὲ τὰ μὴ φαινόμενα, οὐκ ἀρρωστεῖ ἐν αὐτοῖς, οὐδὲ πλοῦτος αὐτὸν ἐπαίρει οὐδὲ πενία καταδύει, οὐκ ἐξ ἀδοξίας δοκεῖ μέγα κακὸν κε κτῆσθαι. ἐκ δὲ τιμῆς καὶ εὐκλείας τῆς παρὰ τοῖς πολλοῖς οὐδὲν νομίζει ἔχειν. ἐπερ' τὴν ἀναγωγὴν· εἰσὶν πλουτοῦντες καὶ δοξαζόμενοι ἐν τῇ "σοφίᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν καταργουμένων". οὗτοι οὐ δεόντως χρῶνται οὐδὲ τῇ δόξῃ οὐδὲ τῇ φρονήσει. καὶ διὰ τοῦτο ἐν ἀμαρτίᾳ μεγάλη ἐξετάζονται.

ὁ γὰρ σοφός, ἂν λείπηταί τινος τούτων, μεγαλοψύχως φέρων, οὐκ 168 ἔστιν ὑπὸ πονηρίαν· ὅλως οὐ νοσεῖ καὶ ὑγιαίνων ἔστιν, κατὰ ἀρετὴν ὑγιαίνει. "πλοῦτον" καὶ "ὑπάρχοντα" οὕτω ἄκουε· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον "ὑπάρχοντα" λέγεται τὰ κινήτα· τὰ καὶ κειμήλια καλοῦσιν. οὐ μόνον δὲ ταῦτα οὗτος κέ κτηται, ἀλλὰ καὶ "πλοῦτον" τὸν ἐν περιουσίᾳ, τὸν ἐν κτήμασιν, ἐν χωρίοις, ἐν οἰκίαις. πρὸς τῷ πλούτῳ οὖν καὶ τοῖς ὑπάρχουσιν καὶ δόξα αὐτῷ δέδοται. πρὸς δὲ διάνοιαν εἴρηται, ὅτι πολλάκις τις ἐν ψευδωνύμῳ γνώσει καὶ ἐπὶ δόξῃ δοξάζεται καὶ ἐπὶ τούτοις μεγαφρονῶν, ὅτι σοφός ἔστιν, ὅτι δοκεῖ συνετὸς εἶναι καὶ οὐκ ἐξουσιάζεται ἐν τούτοις· ἐνίστε ὧν θέλει ἀποτυγχάνει. καὶ δοκεῖ "οὐδὲν αὐτοῦ ὑστερεῖν τῇ ψυχῇ", νομίζει πάντα "πλοῦτον" ψυχικὸν κεκτηῖσθαι, πᾶσαν "δόξαν", καὶ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν τοῦ χρῆσασθαι αὐτοῖς. λαβέ μοί τινα λαβόντα ἀρχὴν μεγάλην, περιπεσόντα δὲ κακώσει, ὥστε ἀπρόϊτον εἶναι· οὐ χρᾶται τῇ ἐξουσίᾳ τῆς ἀρχῆς. καὶ ἔγνωμεν γοῦν ἡμεῖς πολλάκις τοιοῦτους. πρὸς ἀναγωγὴν δὲ τοῦτο· ἔστιν εὐρεῖν ἄνθρωπον πλουτοῦντα, ὡς εἴρηται κατ' ἀλληγορίαν, καὶ οὐκ ἔχουσιν πλεον τι. οὐδεὶς αὐτοῦς ἀποδέχεται, οὐδεὶς ἐπαινεῖ, οὐ φέρουσιν ὄνησιν. ἡμεῖς δὲ καὶ τοιοῦτους ἀνθρώπους ἔγνωμεν πολλὰ ἐπισταμένους· θεωροῦντες ὡς δεῖ καὶ τίποτε, καὶ ὡς ἀῆ δεῖς εἰσιν. καὶ οὐκ ἔστιν ὑστερῶν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἀπὸ πάντων, ὧν ἐπιθυμεῖ, καὶ οὐκ ἐξουσιάζει αὐτῷ ὁ θεὸς φαγεῖν ἀπ' αὐτοῦ. ὧν ἐπιθυμεῖ οὐδὲν πρόσεστιν αὐτῷ. τοῦτο λέγει ὅτι ὁ θεὸς οὐ δέδωκεν αὐτῷ ἐξουσίαν, εἰ καὶ ὡς βούλεται χρῆσασθαι αὐτοῖς, ὅτι οὐ καλῶς μετέρχεται τὴν ἐπιθυμίαν. ὧδε ὁ πλούσιος ὁ μετὰ Λαζάρου μνημονευόμενος εἶχε πάντα, καὶ "ὑπ' ἀρχοντα καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν". καὶ ἔλαβεν

"έξουσιάσαι" αὐτῶν ἑνταῦθα, μετὰ ταῦτα δὲ ἀφαιρέσεις αὐτῶν γέγονεν καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἡδονῆς· καὶ ὁ ἀκούσας· "ἄφρων, ταύτη τῇ νυκτὶ ἀπαιτοῦσιν τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ σου. ἃ δὲ ἠτοίμασας, τίνι ἔσται;" ἕτεροι δὲ ἔχοντες ταῦτα δαψιλῶς καὶ πλουσίως πάνυ οὐκ ἐπιτρέπονται αὐτῶν πλησθῆναι· κωλύονται ἀπόλαυσιν αὐτῶν ἔχειν ἡτοὶ διὰ νόσου ἢ δι' ἄλλην περίστασιν. ὅτι ἀνὴρ ξένος φάγεται αὐτόν· καὶ γε τοῦτο ματαιότης καὶ ἀρρωστία ἐστίν. ταῦτα τὰ σπουδάσματα, τὸν "πλοῦτον", ὃν συνηγίωχεν, τὰ "ὑπάρχοντα" 169 φάγεται. κατὰ πολλοὺς δὲ τρόπους καὶ τοῦτο συμβαίνει· ἐνίοτε λησταῖς περὶπίπτει καὶ αἴρεται αὐτοῦ ὁ πλοῦτος. πολλάκις ὁ ἐγκληθεὶς παρὰ βασιλεῖ ἀφαιρεῖται, καὶ εἰς ἄλλους ἔρχεται τὰ αὐτοῦ καὶ καταδυναστεύεται παρὰ τινος, καὶ ἕτερος ἀπολαύει ἐκείνων, εἰς ἃ ἔκαμεν αὐτός. κατ' ἀναγωγὴν πολλοὶ πολλάκις κέχρηται οἷς ἄλλοι συνεγράψαντο λόγους οὐκ ὄντες τῆς γνώμης καὶ τῆς δόξης αὐτῶν. πολλάκις γοῦν σοφοὶ εὐρίσκουσιν βιβλία, εἰς ἃ ἐπόνεσαν ἄλλοι, καὶ χρῶνται αὐτοῖς καὶ οἱ ἄλλοι ἐντρέφονται αὐτοῖς καὶ δοξάζονται, ὅταν δύνωνται αὐτὰ ἀνατρέψαι. "καὶ γε τοῦτο ματαιότης"· ματαιότης ἐστὶν τὸ μὴ κρατεῖν καὶ μὴ ἀπολαῦσαι τῶν ἰδίων. ἐὰν γεννήσῃ ἀνὴρ ἑκατόν, καὶ ἔτη πολλὰ ζήσεται καὶ πλῆθος, ὅτι ἔσονται ἡμέραι αὐτοῦ. εἶπεν τὰ ἐκτὸς σπουδάσματα τοῖς ἀνθρώποις, "πλοῦτον, ὑπάρχοντα, δόξαν". εἶτα λέγει καὶ περὶ τὸ τεκνοῦν· αὐτὸ γίνεται ἀρρωστία μεγάλη. καὶ ὑπερβολῇ κέχρηται· "ἐὰν ἑκατόν τις γεννήσῃ". μὴ ὅλως ἑκατόν τις γεννᾷ. δῶμεν δέ, ὅτι τις ἑκατόν δύναται γεννηῆσαι ἐκ διαφόρων γυναικῶν· οὐδὲ τοῦτο πλεον τι αὐτῷ παρέχει. οἱ βασιλεῖς γοῦν πολλῶν παίδων γίνονται πατέρες, καὶ ὄνησιν οὐ προοίσει τοῦτο. μὴ γὰρ εἰς ἓν ἐν παιδίον ἔχη, πάντως ἀποτυγχάνεται· πλεον δὲ οὐκ ἔχει αὐτοῦ, καὶ ἐὰν χιλιά τις ἔχη· μὴ γὰρ πάντως σώζονται ἐν τοῖς πολέμοις. καὶ ἔτη πολλὰ ζήσεται. καταλλήλως εἶπεν τὰ τοιαῦτα, "πλοῦτον, ὑπάρχοντα, δόξαν" καὶ τὰ ἄλλα. καὶ λέγει τὰ σωματικὰ ἀγαθὰ. κὰν μὴ ἐν λύπαις τις γένηται καὶ ἔτη πολλὰ ζήσῃ, ἐπειδὴ ἡ ζωὴ αὐτοῦ πολὺν χρόνον ἔμεινεν, ματαία ἐστὶν μέχρι τοῦ πάροντος βίου ἔχουσα τὴν ἐπαγγελίαν. διὰ τοῦτο ματαίως σπουδάζει. ἐπερ' τὴν ἀναγωγὴν; ἐὰν τις διὰ παιδείσεως πολλοὺς τέκνη καὶ δόξη πολυχρόνιος εἶναι ἐν ἧ σπουδάζει ἔχειν ζωῆς, οὐ γίνεται ἀμετάπτωτος. δύναται ἀφαιρεθῆναι τῶν τέκνων· οἷον Ἄρειος οὗτος ὁ καθ' ἡμᾶς ἐγέννα πολλοὺς κατὰ διδασκαλίαν καὶ μίμησιν βίου. σχεδὸν γοῦν πάντες ὑπ' αὐτὸν ἦσαν, καὶ ἐτράπη, καὶ πάντες αὐτὸν κατέλειψαν, καὶ οὐκ ἔσχεν ἄλλους ἀνθρώπους οὕτω μισοῦντας ὡς τοὺς γεννηθέντας ὑπ' αὐτοῦ. πλῆθος ὃ τι ἔσονται ἡμέραι ἐτῶν αὐτοῦ. 170 τοῦτο λέγει· "ἔζησεν ἐτῶν χιλίων καθόδους". πλῆθος ἡμερῶν αὐτῶν γεγένηται. τὸ πολυήμερον δὲ οὐδὲν αὐτὸν ὠφελήσει, ἐπεὶ οὕτως αὐτὸ λαμβάνει κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὸν ὑπὸ ἡλίου μετρούμενον. ἄλλος δὲ "μακροχρόνιος γίνεται ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἀγαθῆς", καὶ ὠφελεῖ τοῦτον τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν. ἀμέλει γοῦν ἐπαγγελίας τρόπῳ λέγεται· "μακρότητι ἡμερῶν ἐμπλήσω αὐτόν". εἰ "κάλιον ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι" καὶ ἀποκλαίεται ὁ παραμείνας ἐν τῷ σώματι χρόνον πολὺν ὥστε λέγειν· "οἴμοι ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη", πῶς εὐλογίας τρόπῳ δέδοται τὸ μακροήμερον καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν; τοῦτο οὖν λέγει· ὅποσα ἐὰν ζήσῃ ἄνθρωπος ἔτη ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ, περιγράφεταί ποτε· καὶ οὐδὲν αὐτὸν ὠφελήσει τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν. ἐνίοτε γὰρ ἐν τῷ πλήθει τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ καὶ πλείονα ἀμαρτήματα αὐτοῦ εὐρίσκειται καὶ τὰ ὑψώματα πολλά. ὁ δὲ ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἔχων πληθυνομένης τὰς ἀνατολαῖς ἡλίου τῆς δικαιοσύνης κατασκευαζομένης, ὡς προεῖπον ὀλίγω πρότερον, ὑπερβάς τὸ εἶναι ὑπὸ τὸν αἰσθητὸν ἥλιον ἔχει ἀπόλαυσιν τῶν ἄνω. ὅσον προσελήλυθέν τις τῇ ἀρετῇ, ἐφωτίσθη ὑπ' αὐτῆς. καὶ αἱ ἡμέραι πολλὰ γίνονται, ὅσον διακατέχει τὴν ἀρετὴν. ἐὰν τούτου ἀποστῆ τοῦ βίου, ἀπὸ ταύτης πλῆθος ἡμερῶν ἔχει. ἡμέρας οὖν λέγομεν ὧδε τὰς ὑπὸ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης φωτιζομένης. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ἡμερῶν πλῆθος λέγεται τῆς

γῆς ἐπικυ κλουμένης πολλάκις καὶς πολλάκις τὸν ἡλιακὸν κύκλον, οὕτω κ'..... τῆ ἀρετῆ ε'..... α' καθ' ἑαυτάς. καὶ τὸ ἔστιν· ἐκ τοῦ βί ου μετὰ ἀρετῆς μακροήμερος γίνεται καὶ πολυχρόνιος καὶ μακάριος. εἰ τῶν ἡμερῶν τούτων ἐν ἀρετῇ πειραῖται, οὐδέπω ἐτῶν ἄλλων ἐπιθυ μεῖ. ἐὰν ἡ ματαιότης γε ἀποστῆ ἀπὸ τῆς ζωῆς, ἐπεὶ τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπὶ τῷ θεῷ, ἡ κ ρω πασῶν αὐτῶν γίνεται καὶ μάταιόν ἐστιν αὐτῷ τὸ ἔτη πολλαῖ ζῆν. ἔτη πολλαῖ περιγράφεται γάρ, ἡ δὲ μακαρία ζωὴ μα κραιῶν ἐστίν, αἰώνιος ἐστίν. 171 τὸ ἀποστολικὸν βούλομαι παραγαγεῖν δοκοῦν τισιν εἶναι κατὰ τὴν ἱστο ρίαν. "ἡ εὐσέβεια", φησίν, "πρὸς πάντα ἐστίν ὠφέλιμος, ἐπαγγελίαν ζωῆς ἔχουσα τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης". ὅταν λέγῃ· "τηῖς νῦν", οὐ ταύτης λέγει, περὶ ἧς ὁ ἀπόστολος λέγει· "εἰ ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ ἡλπιότες ἐσμέν μό νοῦ", ἀλλὰ τὴν δυναμένην κατὰ ἀρετὴν ἐνταῦθα ὑπάρξει, περὶ ἧς ἂν τις εἴποι "ἐκ μέρους" εἶναι. ὅτι δὲ ἔχουσιν ἀπεντεῦθεν οἱ μακάριοι ταύτην τὴν ζωὴν, σαφῶς δείκνυται ἐκ τοῦ· "ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον", καὶ "αὕτη δὲ ἐστίν ἡ αἰ ὠνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσιν σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν". οὐ ταύτην μόνην ἔχει τὴν ζωὴν ἡ ἐπαγγελία τῆς εὐσεβείας, τὸ ὧδε μακαρίως ζῆσαι, τὸ ὧδε ἐν πρακτικῷ καὶ θεωρητικῷ βίῳ διαγαγεῖν, ἀλλὰ καὶ διαδέχεται ταύτην ζωὴ, ὡς τὸ "ἐκ μέρους" τὸ ὅλον καταδέχεται, ὡς τὸ "δι' ἐσόπτρου" τὸ "πρόσωπον πρὸς πρόσωπον", εἴ τις ἐστίν αἰώνιος, εἴ τις μα κραιῶν ἐστίν· τὴν δὲ ζωὴν ταύτην τὴν πρόσκαιρον οὐ διαδέχεται ἄλλη ζωὴ, ἐκείνοις λέγω τοῖς μόνην ταύτην νομίσασι εἶναι. "ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ ζωῇ ἡλπιότες μόνη" εἶπαν· "φάγωμεν καὶ πίωμεν". εἰ δὲ καὶ διαδέχεται οὕτως τι, ἀλλ' οὐχ ἡ μακραιῶν ζωὴ. "εἰς τὴν λίμνην γοῦν τοῦ πυρὸς" ἀπέρχονται καὶ "δικὴν πυρὸς ὑπ ἔχουσιν" μεγάλην, ὅπου ἐν μοίρα τοῦ θανάτου γεγένηται, τῆς ζωῆς ταύτης δηλονότι δίκας δόντες. καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ οὐκ ἐνπλησθήσεται ἀπὸ τῆς ἀγα θοσύνης, καὶ γε ταφὴ οὐκ ἐγένετο αὐτῷ. ὡς συνβεβηκότα λέγει "πλοῦτον καὶ ὑπάρχοντα καὶ δόξαν". τούτων οὐκ ἐμπίμπλαται. ὡς ὁ ἀγαπῶν ἀργύριον ἔτι πλείονα ἔχειν θέλει χρήματα καὶ τὰ ἄλλα, οὕτω καὶ ὁ δασιλῶς θέλων ζῆν. οὐδέπω γὰρ θέλει φαν τασθῆναι θάνατον. καὶ ἡ ἀναγωγὴ δὲ αὐτοῦ τοῦτο· ὅς ἂν δοξάζηται δῆθεν ὡς σοφὸς "ψευ δώνυμον" ἔχων "γνώσιν", ἔτι πλέον θέλει δοξάζεσθαι. ἐὰν ζῆ δῆθεν κατὰ "ψευδώνυμον γνώσιν", ἤθελεν αἰε οὔτως ἔχειν. καὶ γε οὐκ ἐγένετο αὐτῷ ταφὴ.

172 λέγει ὅτι "ἔζησεν πολλῶν ἐτῶν καθόδους". ἐγένετο ἔτη χίλια, πάντων τῶν ἡδέων πεπλήρωται, οὐδενὸς ἀποτυγχάνει· καὶ πολλάκις ἀνευ ταφῆς βάλ λεται. "ἀγαθὸν τὸ ἔκτρωμα ὑπὲρ τοῦτον", ὧ μηδὲν ἡδὺ ὑπῆρχεν· οὐδὲ πλοῦτον εἶχεν τὸ ἀνάβλωμα οὐδὲ ὑπάρχοντα οὐδὲ ἐδοξάσθη, καὶ ἀγαθότερόν ἐστιν ὑπὲρ τοῦτον, ὅτι οὐ πεπείραται ὅλως τούτων. τοῦτο ὡς πρὸς τὸ ῥητόν. ὡς δὲ πρὸς ἀναγωγὴν τοῦτο, ὅτι πεπλούτηκεν ἐν πολλοῖς ἐκείνοις, τὴν τα φὴν οὐχ εὔρεν τὴν περιγράφουσαν τὴν προτέραν ζωὴν. λέγει γοῦν ὅτι· "ἐξ οἴκου θεοῦ σου ἐξολεθρεύσω τὰ γλυπτὰ καὶ χωνευτὰ· θήσομαι ταφὴν σου". τινὲς οὕτω ἔστιξαν, ὅτι "τὰ γλυπτὰ θήσομαι ταφὴν σου", οὐχὶ δὲ "ἐξολεθρεύσω" ταῦτα. καὶ ὅταν τὸ τῆ ψυχῆ σου συμφέρῃ, τότε τίθεμαί σου ταφὴν. βαπτίζῃ γὰρ καὶ συνθάπτῃ μετὰ τῶν ἐξωλε θρευμένων. ἀμέλει γοῦν μετὰ το· "θήσομαι ταφὴν σου" λέγει· "ἐόρταζε Ἰούδα τὰς ἐορτάς σου". λοιπὸν ἐν ἐορτῇ γίνεται εὐχὰς σπουδάζειν. ὁ πάλαι πεπληρωμέ νος γλυπτῶν καὶ χωνευτῶν ἐν ταφῇ ὑπεβλήθη ὥστε "συνταφῆναι τῷ Χριστῷ". λοιπὸν δὲ κέκληκεν εἰς τὸ ἐορτὴν ποιῆσθαι, εἰς τὸ εὔ πράττειν. οὐ δὲν γὰρ ἕτερόν ἐστιν ἡ ἐορτὴ ἢ τὸ τὰ δέοντα πράττειν, προστίθεμεν δὲ ἡμεῖς καὶ τὸ τάδε ἢ τάδε πονεῖν. πρὸς τὴν ἀναγωγὴν οὖν τό· ἐσπούδασεν πολλαῖ καὶ ἐπλούτησεν, ὡς ἐνόμι ζεν ἐν ψευδεῖ γνώμῃ, οὐ γνώσει ἐναρέτω συνπεπληρωμένος, "καὶ οὐκ ἐγένετο αὐτῷ ταφὴ". εἶπον ἀγαθὸν ὑπὲρ αὐτὸν τὸ ἔκτρωμα, ὅτι ἐν μα ταιότητι ἦλθεν καὶ ἐν σκότει πορεύεται. κατὰ τὸ ῥητόν ὑπὲρ τὸν πλοῦτήσαντα εἴν πάσῃ κτήσει, ὅς μηδὲν ἀπολείπει αὐτοῦ τῶν περισσευμάτων,

μη κινητόν, μη ακίνητον, μη δόξασμα, μη αξίωμα· και τεθνηκώς εάν τούτων εκτός πάντων εύρεθῆ, "εἶπα τὸ ἔκτρωμα ὑπὲρ τοῦτο ἀγαθόν", ὃ ἐστὶν ὁ μὴ ὄλως πειραθεὶς τοῦ βίου τούτου. πρὸς δὲ τὴν ἀναγωγὴν οὕτω λημπτέον, ὡς καὶ ἐν τοῖς ὀλίγῳ πρόσθεν ἔλεγετο τὸ "καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη". ἀγαθὸν οὖν ὑπὲρ ἀμφοτέρους, τοὺς βίον ἀγοντας ἔτι καὶ τοὺς τεθνηκότας, ὃς οὐπω ἐγένετο. ὅτι ἐν ματαιότητι ἦλθεν καὶ ἐν σκότει πορεύεται. οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ὅταν εὖ τεχθέντες καὶ εὖ ἀνατραφέντες ᾧσιν, κακῶς 173 χρῆσάμενοι τοῖς δοθεῖσιν ᾧδε ἔσχον τὴν ματαιότητα· τὸ δὲ ἔκτρωμα καὶ αὐτὴν τὴν γένεσιν ματαίως ἔσχεν· συνελήμφθη οὐχ ἵνα ζῆσθαι, οὐχ ἵνα ἐνβρυον γένηται, ἀλλ' ἵνα εὐθέως φθαρή ἢ γονή, εὐθέως ὅταν παρῆ ἢ σύνλημψις. ἐν σκότει οὖν πάλιν οὐκ ἦλθεν εἰς ἀνθρώπους, οὐκ ἐγνώσθη, ὅτι "ἐν ματαιότητι ἦλθεν καὶ ἐν σκότει πορεύεται". οὐδὲν ἔπραξεν οὐδὲ ἐνόησεν οὐδὲ ἐγνώκως τι τῶν ἀνθρωπίνων ἔσχεν γινῶναι. καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἦλθεν μετὰ ἀγνοίας καὶ τῷ μὴ πεπειρασθαι τούτων, οὕτω πάλιν πορεύεται. πολὺς ἐστὶν περὶ ᾧ ὁ λόγος καὶ ζητούμενος παρὰ πολλοῖς τοῖς ἀδελοῦσιν ὅτι, εἰ τὰ συνλήμματα γίνεται, ἵνα γεννηθῶσιν ἄνθρωποι, εἰ καὶ ἐπὶ θεῷ ἐστὶν τὸ δοῦναι τέκνον καὶ μή, καὶ τὸ πολυχρόνιον εἶναι ἢ ὀλιγοχρόνιον, πῶς τι να εἰς συνλήμματα οὐ τελεσφορεῖται, οὐκ ἀποτίκτεται, ἄλλα δὲ-καὶ τοῦτο πραχθέν-δύο ἢ τριῶν ὠρῶν ζῆ, δῶμεν δέ, ὅτι καὶ δέκα ἔτη. μὴ ἀκρίτως ταῦτα γίνεται; οὐκ ἔστιν "τὰ κρίματα" ταῦτα "ἀβύσσω πολλῆ" ἐοικότα; μόνον καθ' ὅλου ἴσμεν, ὅτι οὐ ματαίως γεγένηται· εἰ καὶ ματαιότητα ἔσχεν τῷ μηδὲ γεννηθῆναι μηδὲ ἀνατραφῆναι, μάλιστα ὁ ἡμῶν γεννητῆς οὐ ματαίως ταῦτα ποιεῖ. διὰ τί οὐ γινωσκόμενον ἐκεῖνό ἐστιν; ὅτι ἔχομεν λογισμοῦς ἀνθρώπων. ὑπὲρ σωτηρίας δὲ καὶ τοῦτο γίνεται, ἦν δίδωσιν ὁ θεὸς ἐκάστῳ. λυεὶ δὲ ταῦτα πάντα τὸ μὴ τὴν αὐτὴν δίκην δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. εἰ γὰρ συνσπείρεται, μάταια εἰσὶν ὅλα ταῦτα. ἀλλὰ κρίσει θεοῦ τὰ συνλήμματα γίνεται· καὶ ὁ θεὸς λέγει διδόναι τέκνα. καὶ εἴ ποτε γοῦν τι νες αἰτοῦσιν παρὰ αὐτοῦ τέκνα, τὰ δόματα τοῦ θεοῦ συνκρίσεις. εἰ πολλὰ χῶς ἔτυχεν τις αὐτῶν, λόγῳ εὐχεταί, λόγῳ δὲ τῷ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως, δόματα ἔχειν. λ'σφ'που'λες λόγος ἢ ἀκολουθία ὑποβ'..... κατα' τὴν ἀναγωγὴν λοιπὸν, ὅτι ἐγεννήθησαν-τίνες δῆθεν ἢ αἰ τῆς θείας διδασκαλίας γοναί-συνλημφθεῖσαι, ἵνα τεχθῶσιν, καὶ εὐθέως ἐβλάβησαν. οὕτως οὖν ἀνήχθη καὶ τὸ ἐν εὐαγγελίῳ λεγόμενον. θλίψεως πολλῆς ἐρχομένης λέγει· "οὐαὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἔχουσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις". ἢ ἐν γαστρὶ ἔχουσα τὴν θλίψιν λαβοῦσα καὶ μὴ ἐνέγκασα ἐξαμ βλίσκει. καὶ ματαίως ἐκεῖνο συνελήμφθη. ἐνταῦθα δὲ ἐγεννήθησαν μὲν, ἀλλὰ 174 οὐ τέλειαι γεγέννηται, ἀλλὰ τὴν θηλαζουσῶν ἔφερον τηλιαντ'· καὶ πάλιν ταχὺ τῆς ψυχῆς γενομένης εἰς θλίψιν ἐβλάβησαν, νεοπαγῆ ἐχούσης ἀρετὴν, ἐν κατηχήσει πρώτη τυγχανούσης. δυνατὸν δὲ καὶ ὡσανεὶ ἱστορίαν λαβεῖν τοῦτο· τῆς θλίψεως ἐκείνης τῆς μνημονευομένης ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἐπελθούσης χρεια ἦν φυγῆς. ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν τὸ ὄλον λαβεῖ· αἰ ἐν γαστρὶ ἔχουσαι ἐνεποδίζοντο ὄξει δρόμῳ χρῆσασθαι καὶ κατελαμβάνοντο. ἡρέμα δὲ καὶ τὸν Ῥωμαίων πόλεμον αἰνίττεται τὸν κατὰ τῶν Ἑβραίων. ἐν γαστρὶ ἔχουσα οὐ δύναται κακοπαθεῖν ἢ ἐν τῷ φεύγειν ἢ ἐν τῷ μὴ τρέφεσθαι ὡς ἡ ἄλλη γυνὴ ἢ θηλάζουσα. τὴν ἐπίτασιν οὖν τοῦ λιμοῦ καὶ τὰς μεγάλας κακίας ἐν τοῖς θρήνοις αἰνίττεται, ὅτι καὶ "γυναῖκες οἰκτίρμονες" ἔφαγον "τὰ παιδιά ἑαυτῶν".

ἐνέχωρει γὰρ ἄλλας μὴ οἰκτίρμονας οὐσας χρῆσασθαι ἀπλῶς τροφῇ τῷ εὐρισκομένῳ, καὶ τὸ παιδίον ἦν αὐτόν· ἀλλὰ τὴν ἐπίτασιν τῆς κακώσεως καὶ τοῦ σπανίζειν τὰ ἀναγκαῖα σημαίνει. αἰ συνδιατιθέμεναι οὖν οὐ μόνον πρὸς τὰ τέκνα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, τὰ παιδιά ἑαυτῶν ἐψήσασαι ἔφαγον. τοιαύτην μνημονεύεται ἐν ἐκείνῃ τῇ Μαριάμμῃ ἐν τοῖς περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ. αὕτη φιλόπαις ἦν-μόνον δὲ ἦν παιδίον-ἦν δὲ καὶ τῶν εὐπόρων καὶ τῶν πάνυ πλουσίων. πολὺ δέ, οἶμαι, εὐπορίας ἀνήλωσεν εἰς τροφήν· ἐνίστε αἶγα ἠγόραζεν ἢ ἔριφόν τινα. καὶ ὑπὸ

τῶν ἀρπαζόντων τῶν ἐν τῇ στρασί καὶ χειρόνως τοῖς πολεμικοῖς γέγονεν ἀπορία. καὶ εἶ ἦσαν αἰσθηθέντες κάπνου οἱ στασιασταὶ εἰσῆρχοντο καὶ καθεῖλον τὰ δεῖπνα. λαβοῦσα οὖν τὸν παῖδα ἑαυτῆς-ἦν δὲ ὡς τριετής-ἔδωκεν αὐτῷ λόγους τινάς, ἐν οἷς καὶ τοῦτο ἔλεγεν, ὅτι "ἀμεινόν ἐστίν σε ὑπ' ἐμοῦ φαγῆναι ἢ κακὸν διαλλάξαι καὶ δουλείαν ὑπομείναι παρὰ τῶν πολεμίων. ἴθι οὖν καὶ γίνου μοι τροφή". καὶ σφαγιάσασα ὥπτησεν αὐτό. μικρῷ δὲ ὕστερον εἰσέπηδων οἱ στασιασταὶ καὶ οὐκ ἐκώλυσεν αὐτοὺς εἰσιέναι, ἀλλ' ἔλεγε αὐτοῖς, ὅτι "δεῦτε, φάγετε τὸ ἥμισυ". καὶ ὡσανεὶ ἐνίκησεν αὐτούς. καὶ ἐν σκότει ὄνομα αὐτοῦ καλυφθήσεται, καὶ γε ἥλιον οὐχ εἶδεν καὶ οὐκ ἔγνω ἀνάπαυσιν, τούτῳ ὑπὲρ τούτου. τοῦτο λέγει, ὅτι ὅλως οὐδὲν ἐστὶν οὗτος. τὸ "σκότος" δὲ δηλοῖ 175 τὸ ἄγνωστον τὸ "ὄνομα", τῆν ἀγνοίαν τὴν περὶ αὐτοῦ διὰ τὸ μὴ ἔγνωσθαι. ἦλθεν εἰς ἡμᾶς οὐδὲ αἰσθητὴν οὐδὲ ἀνηγγεμένην ἐν σκότει ὁδόν. τὸ καὶ γε ἥλιον οὐχ εἶδεν. οὐδὲ αἰσθήσει κέχρηται οὐδὲ ἀνάπαυσιν ἄλλην ἔσχεν. τὸν γὰρ ἥλιον ὄψει ἔστιν θεάσασθαι. οὐχ εἶδεν οὖν τούτου· εἰ δὲ ταύτης τῆς αἰσθήσεως οὐκ ἔσχεν ἀντίλημψιν, φανερόν, ὅτι οὐδὲ τῶν ἄλλων. οὐ καθόλου δὲ λέγω τοῦτο· "τούτῳ ὑπὲρ τούτου", τὸν παρὰ τὸν ἠγησάμενον "πλοῦτον καὶ δόξαν" καὶ πολυπαιδίαν ἐσχηκότα καὶ ζωὴν πολυχρόνιον, ἐπεὶ περ τούτων πειραθεὶς ἔξω πάντων γέγονεν καὶ οὐδὲ ταχέως ἠξιώθη. τὸ ἔκ τρωμα οὐδὲν ἔσχεν αὐτῶν τούτων, ἐκεῖνος οὐδὲ τὰ αὐτὰ αὐτῷ πέπονθεν. ἔπερ· τὴν ἀναγωγὴν· "καὶ γε ἥλιον οὐκ ἔγνω". συμφώνως πάλιν λαμβάνεις τὴν ἀναγωγὴν, ὅτι πολλοὶ πειραθέντες τῶν ἡδέων τῶν μεταδιώκουσιν δόξαν, ἄλλος δὲ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐπειράθη. οὗτος ἀγαθότερός ἐστιν ὑπὲρ ἐκεῖνον. ἐκεῖνος γὰρ ὑπὲρ ὧν ἐσπούδασεν καὶ ἔσχεν, "λόγον δώσει" καὶ τιμωρηθήσεται. οὗτος δὲ τοῦτο οὐχ ὑφίσταται οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἐντραπείας τοῦ ἀνθρώπου κῆνοις ἢ πείραν αὐτῶν ἐσχηκώς. πάλιν οὐδὲ ἐν ἀγνοία τελευτήσαντα ἀνθρώπον κρείττονα εἶναι ἠγεῖται παντός, τοῦ δὲ ἐν τῇ ψευδωνύμῳ γνώσει κρίναντος ἔχειν πάντα. ἐπικῆνα κῆνα..... Πέτρος αἰνίττεται ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ δευτέρᾳ· "κρείττον ἦν αὐτοῖς μὴ ἐγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης ἢ ἐπιγνοῦσιν ἀνακάμψαι εἰς τὰ ὀπίσω ἀπὸ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς ἀγίας ἐντολῆς". μὴ γὰρ καθάπαξ λέγει καλὸν εἶναι τὸ μὴ ἐγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ κρείττον μὴ ἐγνωκέναι ἢ γνόντα καταφρονῆσαι αὐτῆς. οὐκ ἄλλα εἶρηκεν ὡς περὶ τοῦ Ἰούδα ὡς περὶ ὁ σωτήρ· "καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐ γεγέννητο". καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ μὴ κέκλητο· εἰ μὴ κέκλητο, οὐ προέδωκεν. οὐκ ἂν ἐτέρως καλὸν ἦν τῷ Σαουὺλ, εἰ μὴ βασιλεύσας ἦν· οὐ περιέπιπτεν γὰρ τοῖς ἀνόμοις, οἷς περιέπεσεν βασιλεύσας. καὶ τί ἔζησεν χιλίων ἐτῶν καθόδους, καὶ ἀγαθὸν σύννην οὐκ εἶδεν; εἰ ἔζησεν χιλίων ἐτῶν καθόδους, τότε πατήρ χιλίων παιδίων ἦν· "ἐὰν γεννήσῃ ἀνθρώπος ἑκατόν". τὸ ζῆσαι οὐκ ὡς ὄνομα σύμφωνον τῇ γεννήσει λαβέ. οὐκ ἂν γένοιτο σύνλημψις σπέρματος καὶ βρέ 176 φους οὐ γινομένης σπορᾶς αὐτοῦ· οὕτως οὐκ ἂν γένοιτο ταῦτα μὴ κατ' ἐλευθέρου ψυχῆς. κατὰ τῆς συνστάσεως τῆς γενομένης τὰ αἴτια δύο εἰσὶν· τοῦ δὲ σώματος γάμος, τῆς δὲ ψυχῆς "κάθοδος". κατὰ τοιαῦτα καὶ τό. πάλιν λέγουσιν οὕτως "καθόδους" περιόδους ἐτῶν.

ἕκαστος ἐνιαυτὸς ἔχει τινὰ ἀρχὴν, ἣν καλοῦμεν "κάθοδον" αὐτοῦ. κἂν πολυέτης οὖν τις γέγονεν ἐκ τοῦ πλήθους ἐνιαυτῶν, διέπεσαν ἐν τῇ ζωῇ ἢ ἔσχεν τῇ περὶ σπουδαστῶν, ἥτις ἐλεεινὸς ποιεῖ τοὺς μεταδιώκοντας· οὐδὲν ἐκ τούτου κερδαίνει ἵνα ἴσον ἢ τὸ γενέσθαι χιλίων ἐτῶν τῷ ζῆσαι χιλίων ἐτῶν καθόδους· ὡς περὶ ἡμεῖς ἵνα ἦ. ἔπερ· ὡς κατὰ τὸ ῥητὸν καὶ ἀπίθανον καὶ ἀδύνατον; οὐκ ἔστιν ἀπίθανον οὐδὲ ἀδύνατον· ὑπερβολῆς τρόπῳ εἴρηται. τὰ δὲ κατ' ὑπερβολὴν λεγόμενα οὐκ εἰσὶν ἀπίθανα καὶ ἀδύνατα-ἀδύνατα μὲν ἐνίοτε, οὐ μὴν ἀπίθανα. λέξει τις γὰρ οὕτως· εἰ δύναται ἀνθρώπος γεννήσαι δέκα, δύναται καὶ ἑκατόν γεννήσαι, καὶ τοσαῦτα ἔτη ζῆσαι, εἰ ἔζησεν πενήκοντα. ἐγγὺς γοῦν τῶν χιλίων ἔζησαν οἱ πρότερον Μαθουσαήλ. ὑπερβολὴ οὖν ἐστὶν λόγος ἐμφάσεως ἕνεκα

ὑπεραίρων τὸ ἀληθές. ὅταν τὸ ὕψος τῶν κατασκευασθέντων πόλεων ὑπὸ τῶν πρὸ τοῦ Ἰσραὴλ κατεχόντων τὴν γῆν λέγηται, ὅτι "εἶδομεν πόλεις ἐκεῖ τειχήρεις, ὧν τὰ τεῖχη ἕως τοῦ οὐρανοῦ", ὑπερβολικῶς ἐλέχθη. οἶδεν δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος τὸν λόγον τῆς ὑπερβολῆς καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ὀνόματος. "καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν οἶδον ὑμῖν δίδωμι· ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν γνῶσιν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι". μὴ γὰρ συμφέρει γνῶσιν γινώσκειν καὶ τὰ μυστήρια πάντα ἄνευ θείας ἀγάπης. "εἰ πᾶσαν ἔχομεν τὴν πίστιν ὥστε μεθιστάνειν ὄρη ἀγάπην οὐκ ἔχοντες, καὶ τὸ μέγεθος πίστεως οὐδέ γ' ἐστίν". λέγει ἀγάπην μείζονα καὶ πίστεως εἶναι· καὶ δὸς αὐτὴν εἰπεῖν τὰ ὄρη μεθιστάνειν· οὐ ψεύδεται τοῦτο, εἰ καὶ ὑπεραίρει τὸ ἀληθές, ὥστε τυχεῖν ἀπιστίας. καὶ λέγει πάλιν· "καὶ ἦν Ἰσραὴλ κοῦφος τοῖς ποσὶν αὐτοῦ· ὡσεὶ δορκὰς ἐν ἀγρῶ". ταχὺς ἦν. καὶ κατὰ ἀλληγορίαν πολλάκις ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ πολιτεία αὐτῶν θάλαττα ὀνομάζεται. δύναται ὧδε κύματα δηλοῦν τὰ συμβαίνοντα ἀνθρώπων. καὶ λέγει ὅτι τῶν κριμάτων τῶν αὐτῶν συμβαίνοντων "ἕως εἰς οὐρανοὺς ἀναβαίνει" καὶ "καταβαίνει ἕως εἰς ἀβύσσους". οὐκ ἔστιν ἄνθρωπων ἄνθρωπων. 193 τῶ ἐξῆς χρόνῳ ἀνθρώπων τυγχάνει τί περισσὸν τῶ ἀνθρώπων; οὐκ καθόλου περὶ τοῦ ἀνθρώπου λέγει, οὐκ οὐκ εἰσὶν καθόλου τῶν πραγμάτων ἔτους καὶ ἐνιαυτοῦ του μ εται. ὅταν ἰς τοῦ πολέ εται. ὧδε δὲ περὶ καθόλου οἱ Ἰουδαῖοι ἰσχυρότεροι πρ τρεῖς αὐθένταις τὰ λόγια τοῦ θεοῦ καὶ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων πιστεύσαντες ἐρωσιν πλ ἰουδαῖοι ὧδε μερὶς ὄντες πολίτευμα ἅγιον καὶ τὰ ἄλλα, ἀλλ' ἦτις ενον τες τὰ πράγματα τὰ φωνηθέντα ἐφ' οἷς ἐκλήθησαν κα τὰ τοῦτο οὐκ εἰπεῖν, ἐὰν πρῶτόν τις κληθῆ καὶ μ αὐτὸ κατείληφεν μ κεναι ποτε πλεονεκτικῶς ζῶης μ σε περὶ τῆς ἐνταῦθα διαγωγῆς καὶ ζῶης λέγει· τὸ ζῆν τοῦτο ἔχομεν μετὰ σαρκὸς ὄντες καὶ ἔτι ἐν ταύτῃ διάγοντες. ὑπὸ χρόνον ἐστίν, ὑπὸ ἀριθμὸν ἡμερῶν ἐστίν. τὸ δὲ ἀληθῶς ζῆν αἰώνιον ἐστίν· αἰώνιος δὲ ἐστίν καὶ ἀπέραντος ἡ τοιαύτη ζωὴ. περὶ τῆς οὐκ ἐνταῦθα ζωῆς τῆς ἐνύλου λέγει. καὶ ἐποίησεν αὐτὰς ἐν σκιά· ὅτι τίς ἀπαγγελεῖ τῶ ἀνθρώπῳ τί ἔσται ὀπίσω αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ἥλιον. ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, ἢ ἐνταῦθα περιέπουσιν, σκιώδης ἐστίν. ἔχεις ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πρὸς τοῦ σωτῆρος λεγόμενον· "ζητεῖτε", φησὶν, "πρῶτον τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ πάντα ταῦτα προστεθήσεται ὑμῖν". ἀδύνατόν ἐστιν σκιὰν εἶναι μὴ προϋπάρχοντος σώματος. δεῖ εἶναι σῶμα, ἢ οὕτως ἐπακολουθήσῃ σκιά. ὁ βίος οὐκ ἐνταῦθα σκιά ἐστίν οὔσης 194 προηγουμένης ζωῆς, ἢς ἐπακολουθήσῃ ἐστίν ἢ ὧδε γινομένη. διὰ ταῦτα λέγεται πού· αἱ ἡμέραι ἡμῶν ὡς σκιά". καὶ ἔτι ἔλεγεν ὁ Ἰωβ πρότερον· "σκιά ἐστίν ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς". ὁ ἐπὶ τῆς γῆς βίος ἢ ἢ ἐν υλοσ ζωῆ, ἢ πρόσκαιρος, ἢ μετὰ σαρκός, αὕτη "σκιά" ἐστίν τῆς ἄνω ζωῆς. γενητόν πρᾶγμα ἐστίν, εὐκίνητον, εὐπαράγωγον. οὕτω καὶ ὁ ἀπόστολος τὴν σκιώδη ζωὴν δεῖσαι θέλων ἔλεγεν· "εἰ ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ ἡλπιότες ἐσμέν μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν". ἔστω γοῦν τις ἐλπίδα ἔχων ἐπὶ σκιὰν φαινομένου βοηθοῦντος, ἐν ἐσὸπ τρω τὶς κατανοῶν τὸ πρόσωπον βασιλέως οὐκ ἔχοντος, εἰ ὠφελήσῃ αὐτὸν ἢ σκιά ἢ τὸ φαινόμενον. μὴ γὰρ δύναται αὐτῷ ὑπαρχθῆναι, ἀ δύναται ὑπαρχθῆναι αὐτῷ παρὰ βασιλέως ἀληθοῦς τοῦ κατὰ νόμους ἄρχοντος. ὁ βίος οὐκ ἡμῶν σκιώδης ἐστίν. ἀγαπητόν δὲ γνόντα τοῦτο, ὅτι σκιώδης ἐστίν ὁ βίος οὗτος, αὐτῷ προσσχεῖν ὡς πρᾶγμα μὴ παραμόνῳ, ὡς ἄλλοθεν ἀρκούμενον, καὶ τουτο δεῖ σκοπεῖν ὅτι ἄλλος ἐστίν βίος, ὃ ἐπακολουθεῖ ὁ σκιώδης, καὶ κατ' ἐκείνον ζῆν καὶ πράττειν. οὕτω γὰρ "ἀρέσαι τὶς θεῶ δύναται". διὰ τοῦ "τίς ἀπαγγελεῖ ἀνθρώπων" τί ἐπακολουθεῖ αὐτῷ ἔτι ὄντι ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἀναιρεῖται ἔνθεν πᾶσα μαντική, πᾶσα πρόγνωσις ἀνθρωπίνη. οὐ μάτην

γὰρ προσκεῖται τὸ "ὑπὸ τὸν ἥλιον". οἱ γὰρ ὑπεραναβεβηκότες τὸν ἥλιον τοῦ τον καὶ τῷ ἡλίῳ τῆς δικαιοσύνης προσπελάσαντες ὡς λεχθῆναι περὶ αὐτῶν ὅτι "ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν", ἀπαγγεῖλαι δὺ νανται, "τί ἔσται ὀπίσω", τί διαδέχεται αὐτούς. καὶ ὅπερ εἶπον καὶ νῦν ἐρῶ· ἐλέγομεν, ὅτι ἄγνοιαν ἔχομεν τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων, ἐπεὶ τυγχάνουσι "ἀνεξερεύνητα. τὰ κρίματα τοῦ θεοῦ ἄβυσσός ἐστιν πολλή".

ἡ δὲ ἄβυσσος ἀκατάλημπτος ἐστὶν ἢ δυσκαταλημπτός. καὶ ἔλεγον, ὅτι ἔστωσαν τινες ὑπὸ βασιλείῳ δικαιοτάτου καταδικασθέντες ἐν νῆσῳ, ἕκαστος κατὰ τὸ ἀμάρτημα ἑαυτοῦ, καὶ πάντες ἴσμεν, ὅτι κατεδικάσθησαν δικαίως, οὐ μὴν ὅσδε διὰ τί. οὕτω καὶ ὧδε ἔχομεν εἰπεῖν. 195 καὶ ἔνθα ἐξ ἀρχόντων πολλοὶ εἰς ἰδιωτισμὸν ἐτράπησαν. αὐτὸς οὗτος ὁ ἐκκλησιαστής λέγει· "εἶδον δούλους ἐπὶ ἵππους καὶ ἄρχοντας περιπατοῦντας", καὶ οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν, διὰ τί ὅσδε τότε ἔχει. ἔχομεν δὲ καθόλου τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι διαπίπτει τὰ τῶν ἀνθρώπων. ἐὰν δὲ ὑπερβαίνοντες ταῦτα ἄνω γενώμεθα μηκέτι σκοποῦντες τὰ πρόσκαιρα καὶ φαινόμενα, τότε ἀναρτήσομεν ἑαυτοὺς τῷ θεῷ, τὰ τῆνικάδε δυνάμενοι γινῶναι, ἃ ἐπακολουθεῖ τῷ μετὰ ταῦτα. ἕκαστος δὲ πρὸς τὴν πρᾶξιν καὶ πρὸς τὴν ἐργασίαν μισθὸν ἀπολαμβάνει. εἴρηται δὲ τοῦτο πρὸς τὸν θεὸν ὑπὸ τοῦ ψαλμωδοῦ· "σὺ ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ". κὰν γοῦν φανερὰ ὦσιν τὰ ἔργα, ἀλλὰ γ' οὐκ ἐπιστάμεθα, ποῖα διαθέσει αὐτὰ ἐνεργοῦσιν. ἐπερ· "καὶ ἐποίησεν αὐτὰς ἐν σκιᾷ". ἡ ἀναγωγή; λέγει τοῦτο· "οἱ ἐκλάμπαντες ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς ἑαυτῶν" ἐν ταῖς ἀληθιναῖς ἡμέραις διήγαγον. ἐπαγγελίας γοῦν τρόπῳ πρὸς τινα εἶπεν περὶ τίνος· "μακρότητι ἡμερῶν ἐνπλήσω αὐτόν". αἱ μακρὰ αὐτὰ ἡμέραι αἱ πρὸς τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ γινόμεναι οὐκ εἰσὶν σκιώδεις, πρωτότυποι εἰσὶν· σκιώδεις δὲ εἰσὶν ἡμέραι, ἃς δυνάμεθα ἔτι σάρκα περικεῖμενοι ἀναδέξασθαι. τότε "ἐκ μέρους" τις γινώσκει, ὅτε οὕτω "τὸ τέλειον ἐλήλυθεν", ὅτε ἐν "ἀρραβῶνι πνεύματος" καὶ τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ τυγχάνει. "ἐποίησεν οὖν ταύτας τὰς ἡμέρας ἐν σκιᾷ" τις, ἀλλ' οὐκ οἶδεν, τί ὀπίσω αὐτοῦ ἔσται, εἰ ὑπερβήσεται τὴν σκιάν ἢ καταπεσεῖται κατ' αὐτῆς. καὶ ἵνα ἐξ ἄλλου παραδείγματος τὴν θεωρίαν λάβωμεν· οἱ Ἰουδαῖοι γεγέννηται ἐν σκιᾷ "ἐν σκιᾷ" ἡμερῶν, οὐκ ἐν αὐταῖς ταῖς ἡμέραις. ἐρμηνεύει γὰρ τὰς ἡμέρας τὰς προηγουμένας καὶ ἀληθινὰς Μωϋσῆς λέγων· "αὕτη ἡ ζωὴ σου καὶ αὕτη ἡ μακρότης τῶν ἡμερῶν σου, ἀγαπᾶν κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης καρδίας σου καὶ ὅλης ψυχῆς σου". ἡ ἀγάπη δὲ ἡ πρὸς θεόν "ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης διαθέσεως" γινομένη οὐκ αὐξήσιν τῶν ἡμερῶν τούτων ἐργάζεται. πολλοὶ γὰρ σπουδαῖοι καὶ θεοσεβεῖς ἄνθρωποι ταχέως μετετέθησαν τοῦ βίου, καὶ ἄλλοι ἐμακροήμερουσαν φαυλότατοι. ὅτι τίς ἀπαγγελεῖ τῷ ἀνθρώπῳ, τί ἔσται ὀπίσω αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ἥλιον. 196 ἀμφιβόλου οὔσης τῆς λέξεως ἐκατέρως αὐτὴν ἐκλαβεῖν δεῖ, ἵνα ἢ τοῦτο "τί ἀπαγγελεῖται αὐτῷ ὑπὸ τὸν ἥλιον" καὶ "τίς ἔτι ὑπὸ τὸν ἥλιον ὧν δύναται ἀπαγγεῖλαι". ἀμφοτέρωθεν δὲ ἐστὶν ἀληθῆ. ἐπερ· ἡ ἀναγωγή; ἡ ἀναγωγή αὕτη ἐστὶν· καὶ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ σπουδάζοντι τὰ αὐτῷ ἀληθῶς ἡδέα ἔχειν "τίς ἀπαγγελεῖ αὐτῷ, τί ἔσται ὀπίσω αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ἥλιον". δύναται ὧδε λέγεσθαι τὰ διαλάμποντα, τὰ ἀνάγοντα ἀπὸ τῆς σκιᾶς, τὰ χειραγωγῶντα ἐκ τῶν προσκαίρων ἐπὶ τὰ αἰώνια. δυνατὸν δὲ καὶ περὶ τῆς "σκιᾶς" τῆς δικαιοσύνης ἐκλαβεῖν τοῦτο, ὅτι "τίς αὐτῷ ἀπαγγελεῖ, τί ἔσται αὐτῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον", ἔτι πλησιάζοντι τῇ δικαιοσύνῃ. οὐκέτι γὰρ ὑπὸ τὸν "ἥλιον τῆς δικαιοσύνης" ἐστὶν αὐτὸς οὐχ ὑπερβὰς τὴν σκιάν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ γενόμενος "πρόσωπον πρὸς πρόσωπον" αὐτὴν ὁρῶν.

196 ἀγαθὸν ὄνομα ὑπὲρ ἔλαιον καὶ ἡμέρα τοῦ θανάτου ὑπὲρ ἡμέραν γενέσεως αὐτοῦ. προτρέπει ἐπιμέλεσθαι καλῆς φήμης. εἴρηται γὰρ· "φήμη ἀγαθὴ πιαίνει ὄστᾱ". καὶ εἰώθαμεν λέγειν καλὸν ὄνομα κεκτηῖσθαι τοὺς ἀρετῆς ἐπιμελομένους καὶ κακὸν

ὄνομα λαμβάνειν τὸν φαύλως διάγοντα. προτρέπεται οὖν φήμης ἐπιμέλεσθαι. ὑπὲρ γὰρ τὸ ἔλαιον τὸ δοκοῦν ἠδὲ εἶναι ἀγαθὸν ἔστιν τὸ ὄνομα τοῦτο. ἔπερ' φανερόν τὸ ῥητόν; ἔλεεινοι δοκοῦσιν οἱ ἐν τῷ βίῳ εὖ διάγοντες- ἔστιν δὲ μετὰ κακοδοξίας τοῦτο ἔχειν· οἷος ἦν ὁ μετὰ Λαζάρου μνημονευθεὶς πλούσιος καὶ ὁ μὲν ἀκούσας· "ἄφρων, ταύτη τῇ νυκτὶ ἀπαιτοῦσιν τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ σοῦ. ἂ δὲ ἠτοίμασας, τινὶ ἔσται;" τούτου οὖν τοῦ δοκοῦντος ἐλαίου τὸ ὄνομα τὸ ἀγαθὸν προτιμᾶτε καὶ προκρίνετε. δυνατὸν δὲ τὸ ὄνομα τὸ καλὸν ἀναλαβεῖν, τὸ αἰρετὸν ὄνομα τοῦ θεοῦ χρηματίζειν. ἵνα μὴ τὸ ὄνομα ψιλὸν ἦν, τὸ ὄνομα τὸ ἀγαθὸν κατὰ ἀρετὴν συνίσταται. σὺν καμάτῳ δὲ καὶ πόνῳ καὶ ἰδρῶτι τοῦτό τις κτᾶται. τὸ δὲ ἐκ τοῦ παραχρήμα γινόμενον ἠδὲ ἀκμητὶ πολλακίς παραγίνεται καὶ ἔξωθεν τῆς αὐτῶν σπουδῆς. τοῦτο ἔστιν ὃ παραιτεῖται ὁ ἅγιος λέγων· "ἔλαιον ἄμαρτωλῶν μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου", ὃ νομίζουσιν αὐτοῖς ἠδὲ καὶ ἔλαιον οὖν αὐτοῦ, μὴ ὑπαρξάτω μοι. μὴ γὰρ πᾶσα φήμη ἐπαινετὴ ἔστιν. 197 τὸ δὲ ὄνομα ὧδε ἴσον φήμη δύναται. πολλοὶ εἰσιν εὐφημούμενοι, οἳ δὲ νανταὶ καταπονεῖν ἄλλους, ὅτι πλούσιοι, ὅτι ἄρχοντες. τοῦτο οὖν τὸ ὄνομα οὐχ ὑπὲρ ἔλαιόν ἔστιν. οὐδὲ γὰρ ἄλλο τοῦ ἐλέους ἔστιν. τὸ δὲ ἀληθῶς αἰρετὸν καὶ τῶν ἄλλων φέρων τῷ κεκτημένῳ ὑπὲρ τὰ ἡδέα τοῦ βίου ἔστιν. ὁμοίως λέγει περὶ ἡμέρας, ὅτι οἱ ὄντως τὰ πρεσβεῖα φέροντες κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον καὶ οἱ ἄγοντες "βίον ἀκηλίδωτον" ἀγαθὸν ὄνομα ἔχουσιν. καὶ τοῦτο ἔστιν τὸ ὑπὲρ ἔλαιον, ὑπὲρ τὰ ἡδέα. ἐνίοι δὲ κτῶνται τὸ ὄνομα τοῦτο οὐκ ἐξ ἔργων, οὐκ ἐκ βίου, ἀλλ' ἐκ προϋπόθεως καὶ σπουδῆς τινῶν. οὐκ ἔστιν ἐκεῖνο τὸ ὄνομα αἰρετώτερον τοῦ ἐλαίου. ἑαυτὸν τι να δεῖ ἐλεῆσαι· σὺν τούτῳ δὲ τῷ ἐλέει ἐὰν κατορθώσῃ τὸν βίον, αἰρετώτερον τὸ ἀληθινὸν ὄνομα, προκριτέον ἔστιν. καὶ ἡμέρα τοῦ θανάτου ὑπὲρ ἡμέραν γενέσεως αὐτοῦ. ἀρχὴ θλίψεως ἔστιν καὶ κακοπραγίας ἢ ἡμέρα τῆς γενέσεως. ἢ ἡμέρα τῆς γενέσεως εἰσάγει ἄνθρωπον ... εἰς βίον, ἐνθα πολλά εἰσὶν πονηρὰ καὶ κακὰ· ἢ δὲ τοῦ θανάτου ἡμέρα τέλος ἐπιτίθησιν τῇ ἐπιμόχθῳ ζωῇ. ὁ τοίνυν μὴ προσσχῶν τὰ πρόσκαιρα μηδὲ μέγα ἐπ' αὐτοῖς φρονῶν, ἀλλ' εἰδὼς ὅτι "κάλλιον ἀναλύσαντα σὺν Χριστῷ εἶναι", τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου προκρίνει τῆς ἡμέρας τῆς γενέσεως. ἢ μὲν γὰρ πολλῶν κακῶν ἀρχὴ ἔστιν, ἢ δὲ τέλος καὶ περιγραφή τῶν κακῶν. κακὰ δὲ ἐνταῦθα τὰ ἐπίμοχθα λέγομεν, τὰ ἀδιάφορα· πενίαν, κακοδοξίαν καὶ τὰ συγγενῆ τούτοις. ἀγαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους ἢ ὅτι πορευθῆναι εἰς οἶκον ποτοῦ. ὑδαρότης ἤθους οὐ γίνεται, ἐνθα πένθος ἔστιν. ἐκτρέπονται γὰρ ἐκεῖ τὸ γεγηθέναι καὶ γελᾶν· αὕτη ἢ συμφορὰ οὐκ ἐπιτρέπει τοῦτο γίνεσθαι. ἐνίστε δὲ καὶ ἀρεσκεία τῇ πρὸς τοὺς δυστυχοῦντας καὶ πάσχοντας τὴν συμφορὰν φυλαττόμεθα τὸ κἂν ἰλαροὶ ὀφθῆναι. ἐν δὲ τῷ οἴκῳ τοῦ ποτοῦ τάναντία γίνεται, καὶ ὄρχησις καὶ ἄσματα φέροντα ψόγον, χυδαιότητος βίου σύμβολα ὄντα. "ἀγαθὸν" οὖν ἔστιν τῷ σοφῷ "πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους ἢ εἰς οἶκον ποτοῦ". τοῦτο τὸ συνποτίζειν, ὅταν μὴ ἀγαθῆς κακόν, οὔτε ἀγαθὸν φέρει. ἔπερ' ἵνα "πένθος" ψεκτὸν μὴ λάβωμεν; ἐκεῖνο, ὃ μακαρίζει ὁ σωτὴρ. καὶ πρὸς τὸ ῥητόν εἴπομεν, ὅτι τὸ συνεῖναι συμφορὰν ὑφισταμένους οὐ βλάπτει. ὑπόμνησιν ποιεῖ ὅλως τῆς φύσεως ἡμῶν ὁ οἶκος πένθους δηλῶν ὅτι οὐδὲ πρῶτοι οὐδὲ μόνον δυστυχοῦντες τὸ πένθος ἔχομεν· κοινὸν γὰρ τὸ πένθος. ἔπερ' ἡ ἀναγωγὴ. οἶκός ἔστιν πένθους, ἐνθα ἠθικὰ ἀμαρτημάτων δόγματα καὶ οἱ ἐπ' αὐτοῖς κολάσεις. ταῦτα γὰρ ἀκούοντες οἱ ἄνθρωποι κακοῦ... λα μὲν καὶ πενθεῖν καὶ ὀλοφύρεσθαι ἐφ' ἑαυτοῖς. ἀγαθὸν οὖν τί ἔστιν πένθος. μακαρισμὸν γὰρ φέρει. "μακάριοι" γὰρ "οἱ πενθοῦντες νῦν, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται". προοίμιον καὶ ἀρχὴ παρακλήσεως ἔστιν τὸ πένθος. μακαρίζει δὲ ὁ σωτὴρ οὐ τοὺς ὅπως ποτὲ πενθοῦντας. ἐνίοτε γὰρ καὶ ὑπαίτιοι αὐτοὶ πίπτουσιν τοῦ λόγου λέγοντος· "μὴ κλαίετε τεθνηκότα μηδὲ θρηγεῖτε αὐτόν· κλαύσατε κλαυθμῶ τὸν ἐκπορευόμενον ἐκ προσώπου κυρίου, ὅτι οὐκέτι ἐπιστρέψει". οὗτος ἄξιός ἔστιν κλαυθμοῦ. οὐ τὸν τεθνηκότα δεῖ πενθεῖν, ἀλλὰ τὸν

τεθνηκότα έκπεσόντα ἀπὸ τῆς μακαρίας καὶ αἰωνίου ζωῆς. κατὰ πολλοὺς οὖν τρόπους δύναται ἑαυτὸν τις ἐν ἀμαρτίαις γενόμενος πενθεῖν, ἐὰν αἰσθηθῆ. καὶ μακαρίζεται ὁ ἑαυτὸν πενθῶν ἄξια πένθους πεπονηκώς καὶ ἐκπεσὼν τῆς μακαρίας ζωῆς, ἵνα παρακληθῆ. πενθεῖ δὲ καὶ ἄλλους, ὅταν φιλόπαις ᾖ. οὕτω γοῦν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· "μὴ εἰσελθὼν πενήσω πολλοὺς". "πολλοὺς" λέγει τοὺς "μὴ μετανοήσαντας". οὗτος ὁ πενθῶν οὐχ ἑαυτὸν πενθεῖ, ἀλλὰ τοὺς νεκρωθέντας ἄλλους ἥτοι γενα μένους αὐτοῦ τέκνα διὰ παιδευσιν ἢ ὅπως ποτέ. ὁ οἶκος δὲ κατάστασιν τινα σημαίνει καὶ ἀγωγὴν, οὐ τόπον. ἔγνω τοῦτο τέλος παντὸς ἀνθρώπου, καὶ ὁ ζῶν δώσει ἀγαθὸν πρὸς καρδίαν αὐτοῦ. ὁ πορευόμενος εἰς "οἶκον πένθους" οἶδεν ὅτι "τέλος παντὸς ἀνθρώπου" ἐστὶν τὸ τεθνήσκειν. καὶ εἰ οἶδεν ὅτι τεθνήσκειται, οὐ μέγα φρονήσει οὐδὲ ἠγήσεται περισπούδαστόν τι ἔχειν, ἐὰν τὰ τοιαῦτα ἔχη, ἃ ἀποβαλεῖν δύναται τεθνηκῶς-πλοῦτον, δόξαν, ἀξίωμα-κατὰ τὸ "μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος καὶ ὅταν πληθυνθῆ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήμψεται τὰ πάντα". καὶ ὁ ζῶν δώσει ἀγαθὸν πρὸς καρδίαν αὐτοῦ. 199 ζῶντός ἐστιν τὸ θηρεύειν τὸ αὐτῷ δοκούμενον ἀγαθόν. τοῦτο δὲ ἐστὶν τὸ ἠδύ. ὁ γὰρ τεθνηκῶς καὶ ἄξια τοῦ πενήσει ὑφιστάμενος οὐ "δίδωσιν ἀγαθὸν ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ". ἀλλ' ἐὰν καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἀποσπασθῆ τοῦ βίου, τὸ ἀληθῶς "ἀγαθόν" εὐρίσκει "εἰσερχόμενος εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου" ἑαυτοῦ. ἐὰν δὲ φαῦλος, κάκεῖ "κλαυθμὸν" ὑφίσταται. "ἐκεῖ γὰρ ἐστὶν ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων". δυνατόν δὲ καὶ τὸν ζῶντα εἰπεῖν· "ὁ ζῶν κατὰ θεόν". οἱοί ἦσαν οἱ ἀμφὶ τὸν Ἀβραάμ, περὶ ὧν εἴρηται· "ὁ θεὸς οὐκ ἔστιν νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων". ὁ ἀληθῶς ζῶν, ὁ τὴν μακαρίαν ζωὴν ἔχων, τῇ ψυχῇ ἑαυτοῦ εὐρίσκει ἀγαθόν. ἔπερ· ἡ ἀναγωγή· "ἔγνω τοῦτο τέλος παντὸς ἀνθρώπου". ὁ φαῦλος κατὰ ἕτερον σημαίνοντα λέγεται ἄνθρωπος, ὡς εἴρηται· "ὕμεις δὲ δὴ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε", καί· "ὅπου γὰρ ἔρις καὶ ζηλος ἐν ὑμῖν, οὐχὶ ἄνθρωποι ἐστε;". ὁ ἀποβαλὼν ταύτην τὴν ζωὴν, καθ' ἣν ψεκτὸς ἄνθρωπός ἐστιν, πενθεῖται μακαρίως. ὁ δὲ ζῶν τῷ περιέπειν τὴν τοιαύτην ἀγωγὴν καὶ ζωὴν τὸ ἠδύ ἑαυτῷ θηρᾶται, οὐ ζητεῖ τὴν μετὰ ταῦτα σωτηρίαν, τὴν σὺν πολλῶν πόνῳ κατορθουμένην. "διὰ γὰρ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν", καί· "ἐν παντὶ θλιβόμενοι" οὗτοι οὐδὲν ἠδύ ἔχουσιν. ὁ πενήσας οὖν "ἔγνω τὸ τέλος παντὸς ἀνθρώπου". οὕτω γοῦν πενθεῖ ὡς περιγραφέντος αὐτοῦ τοῦ ζῆν τοῦ δημοσιευομένου. οὐχ ἀπλῶς οὖν τὸ ἀγαθὸν δώσει ὁ ζῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν "ἑαυτοῦ καρδίαν" φιλήδονον οὔσαν. ἀγαθὸν θυμὸς ὑπὲρ γέλωτα, ὅτι ἐν κακίᾳ ἀνθρώπου ἀγαθὸν θνηθήσεται. καὶ ἐκ τῶν μετὰ χειρας ἔστιν ἰδεῖν τοῦτο· ἐὰν τις ὑπηκόους ἔχη, οἷον τέκνα ἢ δούλους, ὅταν οὕτως ὀργίζηται καὶ θυμῶται αὐτοῖς ὥστε αὐτῶν τὴν κακίαν κωλύσαι, ὁ "θυμὸς" οὗτος "ἀγαθός" ἐστὶν, οὐχ ὁ καθάπαξ θυμὸς, ἀλλ' ὁ πατὴρ πρὸς τέκνον, ὁ κηδεμόνος πρὸς τοὺς ἐπικουρούμενους. "ὅτι ἐν κακίᾳ ἀνθρώπου ἀγαθὸν θνηθήσεται" ὁ ζητῶν γέλωτα, ὁ ἐκεῖ γινώσκων 200 μενοσ ὅπου οἱ γελοιασταί· ὁ δὲ "θυμὸν" ἔχων κατὰ τῶν τοιαῦτα ποιούντων καὶ ἑαυτῷ θυμωθήσεται, ὅταν ἔλθῃ αὐτῷ λογισμὸς ἢ πρᾶγμα τοιοῦτο, ὡς ἔλεγον ἀρτίως, ὅτι θυμοῦται καθ' ἑαυτοῦ. ἀνατιθηνῶν τὸν θυμὸν διὰ κακίαν ἀνθρώπου. ἔπερ· ὡς πρὸς τὴν ἀναγωγὴν; ἀναγνόντες τὰς θείας γραφὰς καὶ γνόντες ὡς ὁ θεὸς ἀγανακτεῖ κατὰ τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ ὅτι "θυμὸν ἐγείρει", ὃν παραιτούμενος ὁ ἅγιος ἔλεγεν· "μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύῃς με"- οὗτος ὁ θυμὸς οὐκ ἔστιν ἀγαθότερος τοῦ σὺν ἀρετῇ διάγειν· ἀλλ' ὡς ἄξιός ἐστιν τοῦ κολασθῆναι, αἰρετώτερόν ἐστιν αὐτὸν διὰ θυμοῦ ἐλεγχθῆναι καὶ ἢ αὐτῇ τῇ κολάσει παιδευθῆναι. θυμοῦται γὰρ ὁ δυνάμενος κολάσαι πρὸ τοῦ κολάσαι.

οὐκοῦν ἀκούομεν ἐν τῇ γραφῇ, ὅτι κατὰ τῶν ἀμαρτωλῶν ἀπειλὴ ἀπόκειται; εἰ θυμὸς ἐστὶν ὁ ἀπαγγελλόμενος, ἀπειλή τις ἐστὶν· ἐν τῇ ἀπειλῇ δὲ ὁ θυμὸς, οὐκ ἐν

τῷ πληρωθῆναι τὴν ἀπειλήν. ἔπερ' ἐν τῇ κολάσει οὐκ ἔστιν μείζων ὁ θυμὸς; ἀλλ' οὐ τοῦτον ἀγαθὸν λέγει, ἐὰν τις αὐτοῦ πειραθῆ, ἀλλ' ἐὰν κωλύσῃ ὁ θυμὸς αὐξήσαι τὰ ἀμαρτήματα, ἴν' ἐπακολουθήσῃ κόλασις. ἔπερ' τὸ "ἀγαθὸν" οὖν "θυμὸς ὑπὲρ γέλωτα". ὑπὲρ τὸ ἡδεσθαι ἐπὶ κακοῖς. "ὅτι ἐν κακίᾳ ἀνθρώπου ἀγαθυνθήσεται". ὁ γέλως ἐν κακίᾳ ἀνθρώπου ἀγαθύνεται· καὶ ἑαυτῷ κακίαν φέρει ὁ γελῶ τοποιὸς καὶ ἄλλοις. ἀγαθύνεται οὖν ἐν κακίᾳ ἀνθρώπου ὁ ἡδονὰς θηρεύων, ὁ τὴν ὑδαρότητα προκρίνων τοῦ αὐστηροῦ βίου. τούτου τοῦ γέλωτος τὸ πρόσωπον ἐν κακίᾳ δοκεῖ ἰλαρύνεσθαι. ἐὰν δὲ περὶ τοῦ θυμουμένου λέγωμεν τοῦτο, ὅτι κακία ἐστὶν ἡ ἐνφαινομένη ἐν τῇ ἀπειλῇ, οὐ κακίαν τὴν ἐναντιουμένην τῇ ἀρετῇ, ἀλλὰ τὴν κακοῦσαν τοὺς σφαλλομένους, περὶ ἧς καὶ ἐν Ἀμῶς τῷ προφητῇ γέγραπται· "εἰ ἔστιν κακία ἐν πόλει, ἦν κύριος οὐκ ἐποίησεν;" οὐκ ἔστιν κακωτική κατὰ στασις ἐν πόλει γινομένη ἄνευ τοῦ θεοῦ. καρδία σοφῶν ἐν οἴκῳ πένθους καὶ καρδία ἀφρόνων ἐν οἴκῳ εὐφροσύνης. 201 ἰδοὺ ἔδειξεν, πῶς τὸ πρόσωπον τοῦ "θυμοῦ" αἰρετώτερόν ἐστιν τοῦ τοῦ "γέλωτος" ἐκ τῶν αἰρουμένων· ἡ γοῦν τῶν σοφῶν καρδία μᾶλλον εἰς οἶκον πένθους ὁρμᾷ ἢ εἰς οἶκον πότου καὶ γέλωτος. ἡ ἀναγωγή ἢ συγκρινομένη ὥστε τὰ μὲν αὐτῶν αἰρεῖσθαι, τὰ δὲ φυγεῖν κατὰ πλείονας τρόπους γίνεται, ὧν εἷς ἐστὶν ὁ ἐκ τῶν αἰρουμένων. αἰρεῖται ὁ σοφὸς ἀρετὴν, εὐσέβειαν, "θεῷ ἀρέσκειν", σπουδάζειν ὑπὲρ εὐσέβειας, καὶ δέοι ἀποθανεῖν. ὁ δὲ πολὺς ἀνθρώπος ὁ ἄφρων οὐκ αἰρεῖται ταῦτα. ἐκ τῶν αἰρουμένων δὲ προκρίνεται ἡ ἀρετή, ὅτι σοφοὶ αὐτὴν αἰροῦνται, οὐ χυδαῖος, οὐκ ἔκλυτος, οὐκ ἄφρων. καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων δὲ πάλιν ἡ σύγκρισις λαμβάνεται, ἡ λεχθεῖσα θεωρία ἐκ τῶν κρινόντων καὶ συγκρινόντων. τὸ δέον δὲ λαμβάνεται, ὅταν λέγωμεν ὅτι αἰρετώτερά ἐστιν ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος καὶ μᾶλλον αὐτῆς ἐπιμελεῖσθαι πρέπει ἢ τοῦ σώματος. ἐκ τοῦ πράγματος, πρὸς ὃ ἡ αἵρεσις καὶ ἡ σύγκρισις γίνεται, τὸ τίμιον λαμβάνομεν, ἐπεὶ τιμιωτέρα ἐστὶν ἡ ψυχὴ. ὁ φειδόμενος καὶ ἐπιμελούμενος αὐτῆς τοῦ τιμίου καὶ κρείττονος κατὰ ἀλήθειαν ἐπιμέλειται. ἔστιν δὲ ὅτε καὶ ἐκ τῶν παρεπομένων ἡ πρόκρισις γίνεται. οὕτως οὐ δεῖ τὸ ζῆν ἀπαξιαπλῶς προτιμᾶν τοῦ τεθάναι. κἂν γὰρ τις τὸ ζῆν προτιμᾷ τοῦ τεθάναι μέλλοντος θρύλου ἢ δικαστοῦ ἢ ἄλλου τινὸς διώκοντος τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν, πρὸς ὀλίγον ἐστίν. κἂν γὰρ μὴ ἀποθανῆ ὑπὸ τοῦ φονεύοντος, ἐνίστε νόσος καὶ ταλαβουῶσα μεθίστησιν τοῦ βίου· χρόνῳ μόνῳ τὴν διαφορὰν ἔχει, ὅτι ὁ πάραυτα ὀργῇ δικαστοῦ ὑποκείμενος ἀποθανεῖται, τὸ δὲ νόσῳ διαφθεῖραι τὸ ζῆν ἄδηλον, πότε· πλὴν οὐκ ἐπ' ἀπειρον τοῦτο, ἀλλ' ἐν πλείονι χρόνῳ δύναται παραμένειν. καὶ ὧδε ἡ κρίσις γίνεται ἐκ τῆς τοῦ πράγματος μονιμότητος ἢ ταχυτήτος. 202 ἀγαθὸν τὸ ἀκούσαι ἐπιτίμησιν σοφοῦ ὑπὲρ ἄνδρα ἀκούοντα ἄσμα ἀφρόνων. δοκεῖ τοῖς πολλοῖς ἢ παρὰ τοῦ σοφοῦ ἐπιτίμησις παραιοτήτα εἶναι, μάστιστα ὅτε φιλαμαρτήμονές εἰσιν. ὁ γὰρ πόθον ἔχων τοῦ ἡδεσθαι καὶ ἀμαρτάνειν παραιοτεῖται τὸν κωλύοντα ταῦτα. ὁ οὐδὲν ἔχων γνώμης χαίρει τοῖς κόλασιν· θέλει μᾶλλον ἀκούειν κολακείας ἄσματα ἢ λόγους ἐλεγκτικούς. σοφοῦ γὰρ ἐστὶν ἀγαπᾶν τὸν ἐλέγχοντα. τὸ γὰρ εἴρηται ἐν παροιμίαις· ὁ δὲ ἀσεβὴς καὶ ὁ κακὸς μισεῖ τὸν ἐλέγχοντα. λέγει γοῦν ὅτι· "ἐλέγχων τὸν ἀσεβῆ μωμῆσεται καὶ ἑαυτόν". ἑαυτόν γὰρ μωμεῖται ὁ τὸν "ἀσεβῆ ἐλέγχων". ἀποδοκιμαστέος γὰρ ἐστὶν καὶ ἀπαγορευτέος ὁ ἀσεβὴς. καὶ ὥσπερ ἰατρός τὸν μὴ δυνάμενον θεραπευθῆναι ἐκ τομῆς ἢ καύσεως τούτοις ὑποβάλλων μᾶλλον οὐκ ἰατρός ἐστίν, οὐκ ἐπιστήμων ἰατρός, οὐ τὼς ὁ ὑποβάλλων τοὺς ἀδιορθώτους ἐλέγχῳ ἑαυτὸν μᾶλλον ψέγει. ἐρεθίζει γὰρ κάκεινους κατ' αὐτοῦ λέγειν. καὶ τοῦτον δεῖ μῶμον ἔχοντα δείκνυσιν ὡς οὐκ εἰδότα, τίνα ἐλέγξει καὶ τίνα οὐκ. οὕτω δὲ ἔστιν ἢ ἐπιτίμησις τοῦ σοφοῦ ὑπὲρ τὸ ἄσμα τῶν ἀφρόνων. οἱ κόλακες τρόπον τινὰ ἄδουσιν. κἂν λόγους λέγωσιν ἠθικούς, τέρψαι μᾶλλον ἢ ὠφελῆσαι τοὺς ἀκούοντας βούλονται. ἔστιν δὲ τὸ ἄσμα λόγος τέρψιν ἐγγύων, ἢ δὲ ἐπιτίμησις διορθουμένη καὶ πείθουσα ἀποπαύσασθαι τῶν προτέρων ἔργων, παραδείξασα αὐτά, δηλονότι ἂ

παραιτητέα εἰσὶν καὶ ἀπαγο ρεγόμενα. ἔπερ· σοφοῦ τοῦ ἐπιτιμούντος ἢ τοῦ ἐπιτιμουμένου; τῆς ἐπιτιμήσεως τοῦ σοφοῦ, οὐχ ἦν αὐτὸς ὑφίσταται, ἀλλ' ἦν αὐτὸς προστάττει ἄλλοις. εἰ δὲ καὶ οὕτω θέλεις λαβεῖν, ὅτι "ἐπιτίμησις σοφοῦ", ἦν αὐτὸς ὑπο μένει, βίαιον μὲν τὸ λεγόμενον, ὅμως δὲ τοῦτο λέγει· ὁ σοφὸς δεξάμενος ἐπιτίμησιν διορθοῦται ἑαυτόν, ἀποβάλλει ἐκεῖνα, δι' ἃ ἡ ἐπιτίμησις αὐ τῷ γέγονεν. καὶ ἀγαθὸν αὐτῷ ἐστὶν τοῦτο. οὐ τοῦτο δὲ βούλεται, ἀλλ' ἦν αὐτὸς ἐπιφέρει τοῖς ἀξίοις ἐπιτιμίας, ἵνα ἦν τούτῳ ὁμοῖον τὸ λεγόμενον· "ὅς προφέρει ἐκ χειλέων σοφίαν, ράβδῳ τύπτει ἄνδρα ἀκάρδιον".

203 ὅτι ὡς φωνὴ τῶν ἀκανθῶν ὑπὸ τὸν λέβητα, οὕτως γέλως τῶν ἀφρόνων. καί γε τοῦτο ματαιότης. αἱ δὲ ἀκανθαί, ὅταν καίωνται ὑπὸ λέβητα, ἐξήχησιν ψόφου μεγάλου ἀποτελοῦσιν. καὶ ὁ τῶν ἀφρόνων οὖν γέλως τοιοῦτός ἐστιν μέχρι τοῦ ἐξήχησις καὶ ψόφους ἀπεργάσασθαι, οὐχ ἔνεκα τοῦ διαχεῖν τὴν ψυχὴν. εἰ δὲ μὴ γελᾷ ἡ ψυχὴ, οὐ μέχρι τοῦ ἐπιτιμῆσαι ἔφθανεν. πολλαχοῦ δὲ τῶν γραφῶν ὁ λέβης τὴν κόλασιν σημαίνει. "ἀπὸ προσώπου γὰρ βορρᾶ ἐκκαυθήσεται ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν". ὅτε ἔθε ἀσατο τὸν προφήτην ὁ λαὸς ἐγέλα. οἱ ἄφρονες οὐ μέχρι τοῦ διαναπαῦσαι τὴν ψυχὴν γελῶσιν [καὶ], ἀλλὰ τοῦ ἐσχηῆσαι καὶ ψόφους· γελωτοποιοὶ δὲ μᾶλλον εἰσιν. καὶ ὡς περ αἱ ἀκανθαὶ αὐταὶ τὰ φυτὰ κατάκαυστα ὑπὸ τὸν λέβητα ὄντα ψόφον ἐξήχουν, οὕτως ὁ γέλως αὐτῶν ἐστὶν ἀπὸ πεπυρασμένης κακῆς ψυχῆς ἐκείνων προφερόμενος. ἔπερ· ἡ ἀναγωγή· "ἀγαθὸν τὸ ἀκοῦσαι ἐπιτίμησιν σοφοῦ". ὁ θεὸς τῶν γραφῶν λόγος σοφὸς ἐστὶν καὶ ἕκαστος τῶν φυλαττόντων αὐτὸν σοφὸς κατὰ θεὸν ἐστὶν, θεόσοφος ἐστὶν. ὅτε οὖν τοιοῦτος ἐπιτιμᾷ, ἀγαθὴ ἐστὶν ἡ σπουδὴ ἢ οὐκ; ἐπιτιμᾷ δὲ καλῶς. πολλοὶ δὲ ἐπιτιμῶσιν καὶ ἐπὶ τῷ μὴ γελωτοποιεῖν τινος, ὑπὲρ τοῦ μὴ ὀρχεῖσθαι καὶ τοιαῦτα ποιεῖν. ὁ σοφὸς δὲ κωλυτικὸν ἀμαρτίας ἔλεγχον προφέρει. καὶ ἡ ἐπιτίμησις ἡ τοιαύτη τοῦ σοφοῦ βελτιωτικὴ οὖσα, κἂν μὴ βελτιωθῇ ὁ βελτιούμενος, ἀγαθὸν ἐστὶν ὑπὲρ τὸ ἄσμα τῶν ἀφρόνων, τὸν κόλακα λόγον καὶ μὴ ἐπιτιμῶντα. καὶ κἂν ἀνὴρ διὰ ἄσμα ἀφρόνων βλάπτηται, οὐ μόνον ἂν γυνὴ ἢ παιδίον. ἀκανθαὶ οὖν εἰσιν αἱ βιωτικαὶ μέριμναι, αἱ αἰσχροὶ ἐπιθυμίαι, αἱ ἀκόλαστοι ἡδοναί. τοῦτο δὲ λέγει ὅτι τὰ τοιαῦτα, ἃ νομίζονται γελωτοποιοῦντες ἡδέως ποιεῖν, ἀκανθαί εἰσιν, ὑπὸ κόλασιν φέρουσαι καὶ ἐρχόμεναι. καὶ αὐτὸ δ' ἐστὶν ματαιότης. οὐδὲν γὰρ ἐκ τοῦ γέλωτος κερδήσουσιν· ὡσεὶ καὶ λέγοις τῷ κακῶς ζῶντι ὅτι ματαίω σοι. ὅτι ἡ συκοφαντία περιφέρει σοφὸν καὶ ἀπόλλυσιν τὴν εὐτονίαν τῆς καρδίας αὐτοῦ. 204 τὸ "περιφέρει" οὕτως· πολλακίς τις κακηγορεῖ τὸν σοφὸν καὶ εὐρίσκει πολλοὺς ἐπομένους. καὶ εἰ μὴ πάνυ εὐτονος ἦν καὶ τέλειος, ἐνίστε καὶ κλονεῖται. τὴν μὲν σοφὴν ψυχὴν μὴ περιενεχθεῖσα ἡ Σωσάννα ἐσυκοφαντήθη ἐπὶ μοιχείᾳ. ἡ συκοφαντία δὲ οὐ πρὸς ἑνὸς ἢ δευτέρου ψευδοκατηγόρων ἐλέγετο· οἱ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ κριταὶ τῶν τοιούτων ἐκκλημάτων ἦσαν οἱ κατηγοροῦντες. ὁ λαὸς πᾶς προσεῖχεν αὐτοῖς ὡς κριταῖς καὶ κυβερνώσιν τὸν λαόν. καὶ σχεδὸν οὐδὲ εἰς ἐνὴν ψευδοποιῶν τὴν διαβολὴν. ὅτε οὖν θεόσοφος οὖσα ἐσκόπησεν ὅτι ματαίως αὐτῇ τὰ τῆς ἀπολογίας ἔσται—οὐχ εὐρήσει γὰρ τὸν ἀκούοντα—, κατέφυγεν πρὸς τὸν θεὸν καὶ τῷ μὲν προφορικῶ λόγῳ ἠσύχαζεν, τῇ δὲ διανοίᾳ ἐβόα· "ὁ θεὸς ὁ αἰώνιος ὁ τῶν κρυπτῶν γνώστης, ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, σὺ ἐπίστασαι ὅτι ψευδῆ μου καταμαρτυροῦσιν". οὐ περιήνεγκεν αὐτὴν ἡ συκοφαντία οὐδ' εἰς τάλαιπωρίαν αὐτὴν κατέστησεν, ἀλλ' ἐβεβαίωσεν αὐτὴν ἐν τῇ σωφροσύνῃ. καὶ ὁ Ἰωσήφ ὁμοίως. καὶ ἐν τῷ καιρῷ μάλιστα τῶν διωγμῶν πολλοὶ ἐσυκοφαντήθησαν καὶ οὐ περιηνέχθησαν. σοφὸν οὖν ὧδε οὐ τὸν τέλειον λέγει, ἀλλὰ τὸν ἀρχὴν ἔχοντα, τὸν νεοπαγῆ. οὕτω δὲ ἐξειλήφαμεν καὶ τὸ "ἔλεγε σοφόν, καὶ ἀγαπήσει σέ". ὁ τέλειος σοφὸς οὐχ ὑπόκειται τισιν ἐλέγχοις. ὅταν γὰρ λέγη· "σοφοὶ οὐκ ἐκκλίνουσιν ἐκ στόματος ὑψίστου", τοὺς τελείους ὧδε λέγει. πολλοὶ γοῦν ἔθυσαν μηδὲ προαίρεσιν ἔχοντες "ἀπολομένης τῆς εὐτονίας τῆς καρδίας αὐτῶν". ἰκανὸς γὰρ ἔστιν πόνος

βαρείαν ἐκκροῦσαι πρόθεσιν μὴ πάνυ παγκρατηῶ. ἀγαθὴ ἐσχάτη λόγων ὑπὲρ ἀρχὴν αὐτοῦ, ἀγαθὸν μακρόθυμος ὑπὲρ ὑψηλὸν πνεύματι. τὸ τέλος τῶν λόγων μᾶλλον ἔχει ἢδη τι ἀγαθὸν ὑπὲρ τὴν ἀρχὴν τῶν λόγων. ὁ ἀρχόμενος λόγου, ἵνα τὸν λόγον ᾧδε τὸν ἐνεργῆ λάβῃς, τὸν πραγματικόν, ἀδήλως ἔχει, εἰ τελέσει τὸν λόγον, εἰ πράξει κατὰ τὸν λόγον. ὁ δὲ ἢδη εἰς αὐτὸ τὸ τέλος ἀφιγμένος τῶν λόγων-τέλος τοῦ λόγου, 205 ὑπὲρ οὗ γίνεται, οὐ πρὸς ὃ λόγος. λέγεται λόγος ἵνα γένηται πρᾶγμα ἢ ἵνα κ..... ἀκούουσιν οὖν ἐστὶν τέλος ἀπαγορεύει ὁ λόγος τέλος θ..... μεν. εἴρηται γὰρ "ἐκ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ", ὥστε τὸ δικαιωθῆναι τέλος τῶν ψεκτωῶν λόγων εἶναι. τῆς εἰσαγωγῆς οὖν τ..... συμβαίνει γὰρ τὸν ἀρξάμενον εἶναι, ὑπὲρ οὗ οἱ λόγοι. ἀγαθὸν μακρόθυμος ὑπὲρ ὑψηλὸν πνεύματι. ὑψηλὸν πνεύματι λέγει τὸν ἀλάζονα, τ..... ρισμου οὐ εἶπεν ὁ σωτῆρ πολλάκις τε ἐλέχθη ὅτι πνεῦμα τὴν γνώμην σημαίνει κατὰ τὴν σῶματι καὶ πνεύματι ἀγίαν παρθένον· διὸ φιλεῖν ε..... ρηφανος ἐν πνεύματι ἐστὶν νος ὁ μακρόθυμος οὐχ ὑψηλὸς τῷ πνεύματι γίνεται, οὐκ ἔστιν ὑπερήφανος. πολλάκις γοῦν παιδεύων τινὰ μὴ ὀξύνοντα κατὰ τὴν νόησιν μακροθύμως προσάγει τὴν διδασκαλίαν· καὶ ἐπιτιμῶν ὁμοίως ποιεῖ. οὐκ ἀπὸ μίας ἐπιτιμίας ἢ δευτέρας ἀπαγορεύει, ἀλλὰ καὶ ἄλλως προσάγει τὴν ὑγίαν. οὗτος οὖν ὁ μακρόθυμος τοῦ ὑψαυχένου καὶ "ὑψηλοῦ τῷ πνεύματι" ἀγαθότερός ἐστιν. πολλοὶ γοῦν λέγοντές τισιν μάθησιν, ἐὰν βραδύτερον λέγῃ, λέγουσιν· "ἅ, κάθαρμα, ὕπαγε, οὐδὲν δύνῃ". ἐπερ' τὴν ἀναγωγὴν; ἀναγωγή ἐστὶν αὐτό. ἐπειδὴ δὲ θέλεις τοῦτο· μακρόθυμός ἐστιν ὁ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πιστεύων τῷ σωτῆρι, ὑψηλὸς δὲ πνεύματι ἐστὶν ὁ ἐκ περιτομῆς λαὸς ὁ λέγων· "οὐκ ἔχομεν βασιλεῖα εἰ μὴ Καίσαρα"· "τοῦ Μωϋσέως μαθηταὶ ἐσμεν". τούτου τοῦ ὑψηλοῦ τῷ πνεύματι τοῦ ἐξ Ἑβραίων λαοῦ ὁ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν μακρόθυμος γενόμενος διὰ τὸ ἐγνωκέναι τὰ καθ' ἑαυτόν, ὅτι "ἐλπίδα μὴ ἔχων καὶ ἄθεος ἐν τῷ κόσμῳ", προκριτέος ἐκεῖ νου. μὴ σπεύσης ἐν πνεύματι τοῦ θυμοῦσθαι, ὅτι θυμὸς ἐν κόλπῳ ἀφρόνων ἀναπαύεται. 206 τοῦ πνεύματος οὕτω ἐκεῖνο τὸ μο ἐκεῖνος ἐν πνεύματι ἀμαρτάνει εἰσὶν γὰρ ἐκ τοῦ παρισταμένου δὲ καὶ συνστήσαντες καὶ περιποιούσιν ἢ ὑπὸ ἡδονῆς μὴ σπεύση σὺν λογισμῷ θυμοῦσθαι ἢ ὅτι ὁ θεὸς ὀργίζεται καὶ ἐμοὶ λέγει σύνκειται ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος το ψυχῆς μόνῃς γινομένης σοφία πλήρῃ παρουσία πνεύματος οὗτος οὗ τῷ χαριζόμενος νομίζει καὶ ἐὰν θεόπεμπτόν τι μενος οὐ δέχεται αὐτὸ τοῦτο ὁ "ψυχικὸς ἄνθρωπος" λέγεται οὕτω καὶ τὸ "οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος"· οὐ φύσιν "λοιπὴν" "μωρίαν" ἠγεῖται τὰ τοῦ πνεύματος.

δοκεῖ γὰρ μὴ θέλῃ μῶρος εἶναι. οὐ δέχεται τὰ μῶρον αὐτόν, ὡς οἶεται, ἀποδεικνύοντα. οὗτος οὖν ἐν ψυχῇ πάντα ποιεῖ· ὁ δὲ ὑπερναβεβηκῶς τοῦτο καὶ σὺν θείῳ λογισμῷ πράττων ἢ ἀπαξα πλῶς λογισμῷ, οὗτος ἐν πνεύματι ποιεῖ. ταύτην οὖν λέγω τὴν ἐπιστήμην οὐ κυρίως οὖσαν ἐπιστήμην, ἀλλὰ τὴν φαινομένην τοῖς χρωμένοις αὐτῇν κακοῦσθαι. ὅτι θυμὸς ἐν κόλπῳ ἀφρόνων ἀναπαύεται. ὁ μὴ ἄφρων, ἀλλὰ σοφὸς καὶ ἐπιμελόμενος φρονησεως, κἂν ποτε φανέντος τινὸς ἢ ἀκουσθέντος ἢ κινουῦντος θυμόν, μέχρι προπαθείας γίνεται. πολὺ γὰρ τῶν θείων παιδευμάτων ὁ κόλπος τὸ ἡγεμονικὸν σημαίνει, ὡς ἐὰν λέγῃ· "οὗτος ὁ φαυλισμὸς αὐτῶν ἐν γῆ Αἰγύπτου εἰς κόλπον αὐτῶν". οὕτω καὶ ἐν ἄλλοις λέγεται

ὅτι "εἰς κόλπον ἐπέρχεται πάντα τοῖς ἀδίκοις". ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι κακῶν αὐτοῦ ἄπτεται, κατὰ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἑαυτοῦ φέρει τὴν βλάβην καὶ τὴν πληγὴν. 207 πάλιν ἐὰν ὁ ἅγιος λέγῃ· "ἡ προσευχή μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφή σεται", ὁ σπουδαῖος ἐκεῖνα αἰτεῖται εὐχὴν πρὸς θεὸν ἀναπέμπων, ἃ καὶ αὐτῷ συμφέρει λαβεῖν καὶ τῷ θεῷ πρέπει διδόναι. καὶ ἀνακάμπει ἡ προσευχή αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ φέρουσα, ἃ ἠτήσατο. αἰτεῖται γὰρ οὐδὲν πλέον οὐκ ἰσχύον σώματος, οὐ πλοῦτον, ἀλλὰ τὸν βελτιοῦντα τὸν νοῦν. εἴαν οὖν τύχη, ὧν αἰτεῖται, ἐπεὶ μὴ ἔξω αὐτοῦ μένει τὰ δοθέντα, ἀλλ' ἐν τῇ διαθέσει αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ ἡγεμονικῷ, ἡ προσευχή αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ ἐπιστρέφεται. μὴ εἴπῃς· τί ἐγένετο ὅτι αἱ ἡμέραι αἱ πρότεροι ἦσαν ἀγαθαὶ ὑπὲρ ταύτας; ὑπὲρ ταύτας κρείσσον τοῦτό ἐστιν οὐ μόνον λεγόμενον, ἀλλὰ καὶ λογιζόμενον· ὁ ἀρχόμενος ἀρετῆς καὶ "τοῦ φωτισμοῦ τῆς γνώσεως" καὶ τοῦ λάμπεσθαι ὑπὸ τοῦ "ἡλίου τῆς δικαιοσύνης" αἰεὶ παραλαμβάνω τῷ φωτισμῷ· καὶ ὡσπερ ὁ σπουδαῖος "εἰς τὸ τῆς ἄνω κλήσεως βραβεῖον" τείνω. τὰ διδόμενα καταλέλοιπεν ἐπιλαθάνομενος ἐκείνων ὧν παρελήλυθεν τῷ μηκέτι ἀνακάμπειν καὶ ἀναστρέφειν· "τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος" μακρύνεται ὧν καταλέλοιπεν ὁ ἀρξάμενος φωτίζεσθαι ὑπὸ "τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης" καὶ αἰεὶ προσλαμβάνων τῷ φωτισμῷ ὡς μὴ εἴπειν ὅτι "αἱ πρῶται ἡμέραι ἦσαν ἀγαθαὶ ὑπὲρ ταύτας". καὶ προχείρως αὐτὸ λέγομεν, τάχα δὲ ἀληθεύοντες· τρόπον δέ τινα κατηγοροῦμεν ἑαυτῶν ὅτι πρὸ τούτου εὖ διηγούμεν καὶ προσείχαμεν ἑαυτοῖς· τὸν θεὸν ἐφοβούμεθα. μὴ γένοιτο, λέγει, τοιοῦτόν τι, ἐπεὶ φωτιστέον τὰς μετὰ ἡμέρας. ἐπερ· ὁ μὴ εἰδώς; τοῦτο ὅτι "τί μοι ἐγένετο ὅτι αἱ πρὸ τούτου μὲν ἡμέραι ἀγαθαὶ ἦσαν" ἐπαπορῶν πρὸς ἑαυτὸν τοῦτο λέγει. ὅτι οὐκ ἐν σοφίᾳ ἐπερωτήσας περὶ τούτου. ἐν σοφίᾳ ἦν ἐπερώτησις· τί, ὅτι προσέλαβον τοῦτο; κρείττων ἔμαυ τοῦ γέγονα, ἔλαβον ἀντὶ ἐλαττόνων μείζω. τοῦτο οὖν ἔπαινός ἐστιν ταῦτόν ὃν τῷ "κατὰ σκοπὸν διώκω εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως", ἐν μείζουσιν ἡμέραις πρὸς ταῖς ἐπαγγελίαις "ἐπὶ γῆς ἀγαθῆς γένηται"· καὶ μακροχρόνιος ἔση ἐπὶ τῆς γῆς". ἐρμηνεύσαι δεῖ οὕτως τὰς ἡμέρας ταύτας· "αὕτη ἡ ζωὴ σου καὶ αὕτη ἡ μακρότης τῶν ἡμερῶν σου· ἀγαπᾶν κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης δυνάμεως 208 σου καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς". αὕτη ἐστὶν ἡ ζωὴ αἰῶν ἡμερῶν, ἡ μακρότης. τῷ εἰσαγομένῳ ὧδε λέγει. ἀγαθὴ σοφία μετὰ κληροδοσίας καὶ περισσεΐα τοῖς θεωροῦσιν τὸν ἥλιον. τοῦτο λέγει ὅτι, εἰ γέγονεν αὕτη βελτιοῦσα τὴν ψυχὴν, ἡ εἰς τὸ σοφὸν εἶναι ἐπερχομένη, ἀγαθὴ ἐστίν, ἐὰν ἔχη τὴν κληροδοσίαν. καὶ λέγω· "οὐδεὶς, φησὶν, λέγει κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἀγίῳ", καίτοι πολλοὶ λέγουσιν αὐτὸν κύριον, ἀλλ' οὐ πραγματικῶς, οὐκ ἀληθῶς. λέγει γοῦν πρὸς αὐτούς· "τί με λέγετε κύριε, κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω; οὐ πᾶς ὁ λέγων με κύριε, κύριε εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς". οὗτος οὖν ἐστὶν ὁ ἀληθῶς λέγων κύριον Ἰησοῦν μετουσίᾳ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ὁ κατὰ πνεῦμα ἅγιον πεποιωμένος σοφίαν Ἰησοῦ ποιεῖ. καὶ οὗτος ἀληθῶς λέγει κύριον Ἰησοῦν. ὡσπερ οὖν "οὐδεὶς λέγει κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἀγίῳ", οὕτως οὐδεὶς ἐστὶν ἀγαθὸς ἐν σοφίᾳ μὴ ἔχων αὐτῆς τὴν κληροδοσίαν, ὁ ὡς ἔτυχεν αὐτὴν μετ' ἐρχόμενος. εἰσὶν γὰρ τῷ δοκεῖν φρόνιμοι μέχρι τοῦ εἰπεῖν, οὐ μέχρι τοῦ πράξει. ἡ μετὰ κληροδοσίας σοφία οὖν ἐστὶν ἡ ποιουμένη καὶ ἡ φέρουσα τὴν ἐπαγγελίαν τὴν θεῖαν τοῦ ὑπαρχθῆναι τῷ σοφῷ. καὶ περισσεΐα τοῖς θεωροῦσιν τὸν ἥλιον. ἐκ ἡλ...ου... κληροδοσίαν. περισσόν τι γίνεται αὐτοῖς θεωροῦσιν τὸν ἥλιον, τοῦτον τὸν αἰσθητὸν ἥλιον. οὐχ οὕτως ὁρῶσιν τὸν ἥλιον ὡς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἀλλὰ "ἐκ μεγέθους καὶ καλλογηῆς" φαντασίαν λαμβάνουσιν καὶ γινώσκουσιν καὶ γίνονται ἐκ τῆς γνώσεως πάλιν εἰς τὸ συνιέναι, τίς ὁ τῆς δικαιοσύνης ἡλῖός ἐστιν. δυνατὸν δὲ καὶ τοῖς θεωροῦσιν τὸν ἥλιον αὐτὸν τὸν τῆς δικαιοσύνης λαβεῖν τι πλέον. ταῦτόν δὲ ἐστὶν τῇ σοφίᾳ οὗτος ὁ

ἥλιος, ὅτι ἐν σκιά αὐτῆς ἡ σοφία ὡς σκιά τοῦ ἀργυρίου. ἡ σκιά τῆς σοφίας ἐκεῖνη ἐστὶν ἡ τοῦ κόσμου. καὶ ἵνα καὶ θεωρήματι ἐπιστημονικῶ χρήσωμαι, ἡ σκιά τῆς ἐπιστήμης τῆς γεωμετρικῆς αἰ κατὰ γραφαί εἰσιν. χειραγωγούσιν γὰρ εἰς τὴν ἐπιστήμην αἰ θεωρίαι ἐκεῖναι αἰ αἰσθητικά. σκιάν δὲ ἐν τούτοις λέγει οὐ γραφὴν ἀποτελουμένην ἀπὸ σώματος τοῦ 209 ὧδε ἔχοντος, ἀλλὰ τὴν πρὸ τύπων τῆς εἰκόνος. ἡ σκιά δὲ εἰκόνος σκία γραφία τίς ἐστὶν ἠνιγμένη. ὁ μέλλων οὖν ἀναλαμβάνειν ἀργύριον δέχεται σκιάν· οὐ αἰσθητὸν λέγω, ἀλλὰ τὸν λόγον. πολλαχοῦ γὰρ καὶ τοῦτο ἀποδεικνύται, ὅτι ἐπαινετὸν ἐστὶν ἀργύριον καὶ ψεκτὸν κατὰ τὸ πρόχειρον καὶ τὴν "γλῶσσαν δικαίου" λεγόμενον. ὅταν γὰρ λέγηται· "ἄργυρος πεπυρωμένος γλῶσσα δικαίου", λέγει τὴν δικαίου γλῶσσαν αὐτοῦ ἄργυρον. ὅταν γὰρ ἡσθη καὶ ἐνέργειαν τεξεον ταῖσιν ἡσθη λαβεῖν τὸ πνεῦμα ἄργυρον ἄλλως δὲ οἱ ἔχοντες ἀργύριον ψεκτῶς λέγονται· "ἀργύριον" οὖν, φησὶν, "ἀποδοκιμασμένον καλέσατε αὐτούς, ὅτι ἀπεδοκίμασεν αὐτοὺς κύριος". καὶ πάλιν· "ἀργύριον μετὰ δόλου διδόμενον ὡς περ ὄστρακον ἠγητέον". ἐὰν τοῦτο, σοφὸν δὲ λον προφέρει, οὐχ οὕτως "καθαρισθὲν ἑπταπλασίως" ἔχων ἢ ἠγιασμένον, οὐ κατ' αὐτὸ πεποιωμένος, ὡς ὁ πεπυρωμένος ἔχων τὸν τοιοῦτον λόγον.

οὗτος γὰρ οὐ λόγον γεῶδη καὶ ἐκ τῆς γῆς ἔχοντα τὴν φύσιν προφέρει περὶ σοφίας υνοθ...χομενη. πρῶτον μὲν γεῶδη φύσιν μετέλαβεν. ἐν σκιά γὰρ ἐστὶν ἡ σοφία ἢ ἀνθρωπίνη καὶ ἐπὶ γῆς ἡ ἐστὶν τοῦ λέγει ὅτι ἡ σκιά αὐτῆς ἐν σοφία, ὡς σοφία τοῦ ἀργυρίου, ὅτι ἐν τῇ αὐτῆς σκιά ἡ σοφία. ἐὰν οὖν ἐπαινετὴ ἦν ἡ σοφία, καὶ ἡ σκιά αὐτῆς βέλτιστός ἐστιν. ἐπερὶ τὸ οὖν "ἐν σκιά σοφίας"; ὁ λέγων δὲ ἐν τῇ σκιά τοῦ εὐαγγελίου ὡς ἐν αὐτῷ πρωτοτύπῳ εὐαγγελίῳ ἐστὶν ἢ ὁ ἐν τῇ σκιά τοῦ νόμου. καὶ περισσεῖα γνώσεως τῆς σοφίας ζωοποιήσῃ τὸν παρ' αὐτῆς. καὶ τοῦτο ἀγαθὸν ἐστὶν τὸ αἰ ἀπολαμβάνειν ἐν ταῖς προκοπαῖς θεωρίας τῆς σοφίας. "ζωοποιήσῃ τὸν παρ' αὐτῆς". διὰ τοῦτο προκριτέα ἐστὶν καὶ ἀγαθή, ὅτι τὸν μετέχοντα αὐτῆς ζῶντα ποιεῖ- "τὸν παρ' αὐτῆς", τὸν κατ' αὐτὴν σοφὸν λέγει- ἢ γὰρ σοφία ζωῆς παραιτία ἐστίν. οὐδέποτε θάνατον ψυχῇ ἐπιφέρει. ἰδὲ τὰ ποιήματα τοῦ θεοῦ· ὅτι τίς δυνήσεται τοῦ κοσμήσαι, ὃν ἂν ὁ θεὸς διαστρέψῃ αὐτόν; πολλοὶ καὶ παρ' Ἑλλήσιν ἀντέστησαν τοῖς ἐκ τοῦ αὐτομάτου συνεστηκότα τὸν κόσμον λέγουσιν, οἷός ἐστιν Ἐπίκουρος, κατὰ τινος καὶ Δημόκριτος. 210 ἐκεῖνοι γὰρ οἴονται μὴ ἐκ θεοῦ τοῦτον τὸν κόσμον γεγονέναι, ἐπεὶ μὴ τίθενται πρόνοιαν. ἐπεὶ πᾶσα ἀνάγκη τὸν προνοούμενον τῶν ἰδίων ποιημάτων προνοεῖσθαι, ὁ δὲ θεὸς ἐστὶν ὁ προνοούμενος, προνοεῖται τοῦ κόσμου, ὃν ἐποίησεν αὐτός. δίδου τὰ ἄλλα· ὃν αὐτὸς κατεσκεύασεν, τοῦτον καὶ φυλάττει ἐκ προνοίας, ἵνα ὀρθῶς ἔχη. ἐγκαλοῦσιν οὖν τινες ὅτι· "εἰ ἄριστος ἐποίηθη ὁ κόσμος, τί τὸ χρήσιμον τοῦ εἶναι βασιλίσκους; ἐὰν γε ὅλως δοθῇ τὸ χρήσιμον εἶναι, δεῖ καὶ τὸν βασιλίσκον καὶ τὰ ἄλλα, οἷον ὁ ῥινοκέρως". καὶ μᾶλλον ψόγον γίγνεσθαι ἀρέσκει τῷ ἐπικουρίζοντι ἢ ἔπαινον. τούτων ἕνεκα καθόλου δὴ αἴρει τὴν πρόνοιαν. εἰσὶν δὲ οἱ ἀντιλέγοντες τοῖς τούτου τὸ ἄθεον δόγμα πιστεύουσιν. τίς ἂν πρὸς τὸν κόσμον εἶπεν ὅτι μέρος τοῦ κόσμου ὀρθώσεως δεῖται; πῶς ἂν ἄλλως ἦν γεγονὸς αὐτό; πῶς ἂν αὐτὸ ἠνύσεν; πῶς ἂν ἐδύνατο κόσμος εἶναι ἄνευ μερῶν; ἐὰν τάδε, τίνα τὰ μέρη; οὐδὲ γὰρ δείκνυνται παρέλκοντα καὶ περισσά, ἐὰν ἐξ αὐτῶν συνστήναι ὁ κόσμος δύνηται. λέγομεν δὲ πιθανῆ ἀποδείξει πείσῃ μὲν δυναμένην αἰτίαν καὶ τὰ ἄγρια δεδημιουργῆσθαι εἰς χρείας. καὶ πρὸς θήρευσιν συντελεῖ ταῦτα. ἐπὶ πρώτῳ κοινῷ ὀρθῶ λόγῳ δυνατὸν λέγειν τὰ πάντα εἶναι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. πολλὰ ἐκ τούτων συντελεῖ πρὸς βοήθειαν ἐκεῖνων καὶ ἢν παραλαμβανόντων καὶ μέλλειν .. πολλὰ παραλαβεῖν. ἐκ τούτου δύνεται γένησθαι δηλοῦσθαι καθ' ἣν γέγοναν, ἵνα μόνοις

αὐτοῖς χρώμεθα, ἵνα μὴ λοιπὸν καὶ ἄλλον τινὰ ὑψηλότερον λόγον βασανίσωμεν, ὅτι τῶν ἀνθρώπων ἔνεκα καὶ ταῦτα γεγένηται.

οἶδεν οὖν ὁ θεὸς τὰς αἰτίας τῶν γεγενημένων καὶ οἶδεν διὰ τί ἀπέκρυψεν αὐτά. καθ' ὅλου τοῦτο μόνον λέγει· "μὴ εἴπης· εἰς τί τοῦτο; ἢ εἰς τί τοῦτο; πάντα γὰρ ἐν καιρῷ αὐτῶν ζητηθήσεται". καὶ "μὴ εἴπης· εἰς τί τοῦτο; ἢ εἰς τί τοῦτο; πάντα γὰρ εἰς χρείαν αὐτῶν ἐκτίσθη". ἰδὲ τὰ ποιήματα τοῦ θεοῦ. ἐπίστησον τοῖς ποιήμασιν τοῦ θεοῦ—τὸ "ἰδὲ" γὰρ τοῦτο λέγει—, ἐπίστησον καὶ τῇ ὑπάρξει αὐτῶν καὶ τῷ λόγῳ, καθ' ὃν εἰσιν, καί, εἰ οἱ ὃν τέ ἐστιν, καὶ τῇν αἰτίαν. "ὅτι τίς δυνήσεται τοῦ ἐπικοσμήσαι". πολλά ἐστὶν τὰ συντελοῦντα πρὸς τελείαν γνῶσιν, καὶ οὐ πάντα πᾶσιν δύνανται ὑπάρχειν· οἷον φέρε εἰπεῖν, λέγω εἶναι θεὸν ἢ εἶναι κόσμον. ἄπαρ κεῖ μοι πρὸς τῷ "ὅτι ἔστιν" γνῶναι μόνον καὶ τί σημαίνει τὸ ὄνομα τὸ κείμενον κατ' αὐτοῦ. τὸ "πῶς" δὲ ἐστὶν οὐ παντὸς εἰδέναι, ἀλλ' οὐ 211 δὲ τοῦ παντὸς ἐπισταμένου τὸ "πῶς" ἔστιν δυνατὸν εἰπεῖν. τὸ δύνανται ᾧ λόγος καὶ γνῶσις ἐστὶν. καὶ γὰρ τὸν γῶν θεωρουμένων ἢ καὶ εἰς δὲ ὁ μὲν εἰδὼς διὰ τί ἐστὶν καὶ ὅτι ἐστὶν καὶ πῶς ἐστὶν. καὶ ἐν τούτοις οὐ πᾶς ὁ εἰδὼς ὅτι ἔστιν οἶδεν καὶ πῶς ἔστιν καὶ διὰ τί. "ἰδὲ" οὖν "τὰ ποιήματα τοῦ θεοῦ", ἐπίστησον αὐτοῖς, γνῶθι τί ἕκαστον αὐτῶν ἐστὶν καὶ ὅτι ἔστιν καὶ τί τὸ ὄνομα κείμενον κατὰ τούτου καὶ πῶς παρέστησαν καὶ διὰ τί. οὐπω γὰρ ἱκανὴν γνῶσιν ἔχεις τῶν τοῦ θεοῦ ποιημάτων, εἰ προσκόψεις αὐτοῖς οὐ συνφρονῶν. ἐπίστησον μὲν τοῖς ποιήμασιν τοῦ θεοῦ· ἄλλοις προσκοπήν εἰργάσατο, δώσει σοὶ τὴν γνῶσιν καὶ τοῦ ποιούντος καὶ τῶν πεποιημένων. ὅτι τίς δυνήσεται τοῦ κοσμήσαι. τὸν κόσμον ἐμνήσθη ὅτι ἐγκαλοῦσιν. καὶ ὁ αἰτιώμενος τοῦτο ἐν δεχόμενον ἡγεῖται· κατὰ τούτου δυνατόν εἰπεῖν ὅτι· τί ἐγκαλεῖς τισιν μέρεσιν τοῦ κόσμου; αὐτά ἐστὶν ὁ κόσμος ἀνυπόνοση ἴν' ὁ κόσμος μὴ ἔχη ἐγκλήματα μάλιστα ταῦτα εἰς τὰ κατὰ τὴν πρόνοιαν ἔλκεται. οὐ μόνον γὰρ τὰ κτίσματα ποιήματα τοῦ θεοῦ ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ κρίσιν αὐτοῦ ἐν προνοίᾳ μὲν ἐλέγομεν ὅτι τὸν ἄρτι δικῶν φαίνεται τῷ δημιουργῷ τοῦ κόσμου τῷ προνοούμενῳ τὸ ἄρτι τοκῆσαι δι' ὃν ἀποθνήσκειν ἢ ἐλιχθῆναι, ἀλλὰ ἔστιν ἔτι καὶ πάλιν ἀπέθανεν. καὶ μέμφεται ὁ πολὺς αὐτά. λέγομεν αὐτῷ ὅτι "πῶς ἂν ἔδει γενέσθαι, ἐπικόσμησον, ὃ νομίζεις διεστραμμένον εἶναι". οὐδεὶς οὖν ἔχει τοῦτο εἰπεῖν. καὶ πᾶσιν γοῦν ἐστὶν οὕτως ἀνασκευάζειν οὐ λέγοντα τὰς κατασκευάς. μετὰ κατασκευὴν δὲ ἡ ἀνασκευή ἐστὶν, κἂν μὴ τῷ λόγῳ ὁ ἄνθρωπος γενόμενος τὴν κατασκευὴν λέγει τῆς ἀνακοσμήσεως. ἀλλ' οὖν γε ἡ φύσις οὕτως ἔχει. ὃν ἂν ὁ θεὸς διαστρέψῃ. ἐν τῷ Λευιτικῷ νόμος περὶ λεπρῶν τέθειται. καὶ ἀρχὴ τοῦ νόμου αὕτη ἐστίν· εἴ ποτέ τις αἴσθησιν ἔλαβεν λεπρωθέντος αὐτοῦ τοῦ σώματος, προσήρχετο πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ ἐκ σημειώσεως ἐκεῖνος ἀπεδείκνυεν αὐτὸν ἢ λεπρὸν ὄντα ἢ μὴ ἀληθῶς λεπρὸν, ὑπονοούμενον δέ. καὶ λέγει ὅτι σημειώσασθαι ὁ ἱερεὺς καὶ εὐρών ὅτι λέπρα ἐστίν, "μιανεῖ αὐτόν," οὐχ ὅτι αὐτὸς 212 τὸς ἐνεργεῖ τὸ "μιανεῖ" ἀλλ' ὅτι ἀπέδειξεν αὐτόν τοιοῦτον. ἐὰν δὲ μὴ ὑποπίπτῃ, ὡς ἀφορίζει αὐτόν τινος ἡμέρας. καὶ μετ' ἐκείνας ἀνέρχεται εἰς τὸν ἕνα μείνη, μιανεῖ αὐτόν ὁ ἱερεὺς. καὶ ἰατρὸς γοῦν ἐνορᾷ ἐν τινὶ πάθος, εἰ τὸ σῶμα σημειοῦται. καὶ ὁ λέγει, ποιεῖ αὐτὸ ἀθεράπευτον, ἀνίατον ἀποδείκνυσιν. οὐ πάντως οὖν τὸ ποιῆσαι τὸ ἐνεργῆσαι δηλοῖ, ἀλλ' ἐνίοτε τὸ ἀποδείξαι. ἔχεις γοῦν καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων λεγόμενον, ὅτι "σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν θεόν".

μὴ γὰρ τοῦτο λέγουσιν· κατασκευάζεις σεαυτὸν θεὸν ὢν ἄνθρωπος", ἀλλὰ "ἐξ ὧν ἀπαγγέλλεις καὶ ἐπαγγέλλῃ ποιεῖν, ἀποδεικνύεις σεαυτὸν θεὸν εἶναι". οὕτως ἀκούσθαι καὶ τοῦ "ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ", ἐπεὶ "πατέρα ἴδιον λέγει τὸν θεόν". ἴσα δὲ ἐστὶν τὰ γεννήματα τῷ γεννήσαντι καὶ ἐκ τοῦ κατ' ἀλήθειαν λέγειν τοῦτον πατέρα ἔχειν ἴδιον σεαυτὸν ἀποδεικνύεις θεόν. ὁμοίως λημπτέον, ὅταν λέγῃ "ὁ θεὸς διαστρέφει". διαστρέφει γὰρ μὴ οὕτως ἐνεργῶν, ἀλλὰ ἀποδείκνυσιν

αὐτὸν τοιοῦτον, ὡς "παραδίδω σὶν τινα εἰς ἀδόκιμον νοῦν", οὐκ αὐτὸς ἐνεργῶν. τὸ παραδοθῆναι αὐτοὺς ἐν τῷ ἀδοκίμῳ ὄντας ἀποδείκνυσιν καὶ αὐτοὺς παρ' ἑαυτοὺς τοιοῦτοὺς γεγεννημένους. ὅταν οὖν ὁ θεὸς διαστρέφειν λέγηταί τινα, ἀποδείκνυσιν διεστραμμένον τοῦτε. ὃν ὁ θεὸς οὖν ἀποδοκίμασεν καὶ ἀπέδειξεν διαστραφέντα, "τίς δύναται ἐπικοσμήσαι;" "τοὺς δὲ ἐκκλίνοντας", φησὶν, "εἰς τὰς στραγγαλιὰς ἀπάξει κύριος μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν". μὴ γὰρ αὐτὸς αὐτοὺς μὴ βουλομένους ἀπάγει μετὰ τῶν τὴν ἀνομίαν ἐργαζομένων, ἀλλ' ἐκκλίνοντας προαιρέσει τῇ αὐτῶν ἀπέδειξεν αὐτοὺς τοιοῦτους ὄντας. ἐν ἡμέρᾳ ἀγαθοσύνης ζῆθι ἐν ἀγαθῷ καὶ ἐν ἡμέρᾳ κακίας, ἰδέ, καὶ γε τοῦτο συμφώνως τούτῳ. "ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀγαθοσύνης". ἀγαθοσύνης ἡμέρα ἐστίν, ὅταν ἀρετὴ προσῆ. ζωῆς δὲ αὕτη περιποιητικὴ ἐστίν. οὕτω οὖν ἔχε τὸ ζῆν ὡς ἀγαθός, ὡς ζωῆς μετέχων· μακαρίζη ἐν μακαρίοις. ἴσθι τὴν ζωοποιητικὴν ἔχων διάθεσιν. ζῶν ἔσο ἐν αὐτῇ. ἐπερ· "ἐν ἡμέρᾳ ἀγαθοσύνης"; τὴν κατάστασιν τοῦ ἔχοντος. πολλάκις γὰρ καὶ αἱ καταστάσεις σημαίνονται ὀνόματι καιρῶν καὶ χρόνων. ἐν ἡμέρᾳ κακίας. 213 ὡς ἔστιν ἀπὸ τῆς "ἡμέρας τῆς ἀγαθοσύνης" ὡς ἐν ἀγαθῷ, οὕτως ἐν ἡμέρᾳ τῆς κακίας ἐστίν ζῆν φαύλως. ἀλλ' ἐσιώπησεν τὸ φαύλως, ἵνα μὴ λίαν ἀναγκαστικός ᾖ ὁ λόγος. σύνφωνον τοῦτο ἐκείνῳ ἐστίν, ὡς ἀπὸ τῆς φρονήσεως τὸ φρονεῖν καὶ ἀπὸ τῆς ἀφροσύνης τὸ ἀφραίνειν ἀναλογίαν, οὐ τὴν ὁμοιότητα ἔχουσιν. συμφωνεῖ γοῦν τοῦτο ἐκείνῳ κατὰ ἀναλογίαν, οὐ κατὰ ποιότητα ἢ ποσότητα οὐδὲ τῶν παρεπομένων. ἐποίησεν ὁ θεὸς περὶ λαλίας, ἵνα μὴ εὖρη ἄνθρωπος ὅπι σω αὐτοῦ μηδέν. τὰ πάντα εἶδον ἐν ἡμέραις ματαιότητός μου. ἐποίησεν ὁ θεὸς τοιοῦτον λόγον ἐν τοῖς οὖσιν, ἵνα ὁ ἄνθρωπος μὴ εὖρη μηδέν τῶν μετ' αὐτὸν ἐσομένων. ὧδε πρόγνωσιν ἀναιρεῖ ἀνθρωπίνην· οὐκ εὐρίσκει ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν τῶν διαδεξομένων αὐτόν. περὶ τῶν ἀνθρωπίνων δὲ λέγει. ὅτι γὰρ οἶδεν ὁ σπουδαῖος, ὅτι διαδέξεται αὐτὸν κατάστασις μακαρία, παντί που σαφές. εἰ μὴ, ἐὰν ἡ τοῦ ἀνθρώπου προσηγορία παρακειμένη ἄλλην ὑποβάλη διὰ νοίαν, ἄνθρωπον δὲ μὴ τὸ θνητὸν λογικὸν ζῶον λέγη, ἀλλὰ τὸν "κατὰ σάρκα" καὶ ἡδονὰς "περιπατοῦντα", ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος, ἢ τοιοῦτός ἐστιν, οὐδὲν διαγνώσεται τῶν διαδεξομένων αὐτόν, ἄτε δὴ αἰσθήσει μόνη ζῶν. ἢ γὰρ αἰσθησις τὰ παρόντα καταγιγνώσκει. ἐπεὶ ὁ τοιοῦτος ὅλος τῆς αἰσθήσεώς ἐστιν, "κατὰ σάρκα" καὶ ἡδονὰς καὶ τὰς ἄλλας κακίας περιπατῶν, τὰ "ὀπίσω", τὰ διαδεξόμενα, οὐκ οἶδεν. νοῦ γὰρ ἔστιν τοῦτο εἰδέναι. ἐν ταῖς ἡμέραις μου οὖν τῆς ματαιότητος τὰ πάντα εἶδον. ἡμέρας δὲ ματαιότητος λέγει τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ταύτης, ἐφ' ἣ οὐ δεῖ αὐτὸν ἐλπίζειν. ἐλεεινούς γὰρ κατασκευάζει τοὺς προσδοκοῦντας. ἔστιν δίκαιος ἀπολλύμενος ἐν δικαίῳ αὐτοῦ· καὶ ἔστιν ἀσεβῆς μένων ἐν κακίᾳ αὐτοῦ. ἔστιν ἀπλῶς δίκαιον καὶ ἔστιν τινὸς δίκαιον. ὅταν οὖν ὁ θεῖος προστάτῃ λόγος "δικαίως τὸ δίκαιον διώκειν", οὐχ ἑκάστῳ λέγει ὅτι "δικαίως τὸ δίκαιόν σου δίωκε", ἀλλὰ τὸ ἀπλῶς καὶ κυρίως δίκαιον. ἐπειδὴ δὲ πᾶς ἄνθρωπος φαίνεται ἑαυτῷ δίκαιος καὶ "εἰσὶν δοκοῦσαι ἀνθρώπῳ ὀρθαὶ ὁδοὶ εἶναι, τὰ τελευταῖα βλέποντα εἰς πυθμένα ἄδου", οὐκ ἐν 214 ἐκείνῳ τῷ δικαίῳ δεῖ ἐνμένειν. ἀπόλλυσιν γὰρ τοῦτον τὸν ἔχοντα, φθείρει τὸν ἔχοντα. ἔστιν οὖν δίκαιος ἀπολλύμενος ἐν δικαίῳ ἑαυτοῦ. οἱ δὲ κατ' ἀλήθειαν δίκαιοι, περὶ ὧν πολλὰ γέγραπται, οἷον· "δίκαιοι ποιήσουσιν ἐν πλούτῳ ἔτη πολλά", οὗτοι οὐκ ἐν δικαίῳ ἑαυτῶν ἐνμένουσιν, οὐ θαρροῦσιν τῷ ἑαυτῶν δικαίῳ. διὸ οὐκ ἀπόλλυται ἐν τῇ δικαιοσύνῃ, ὡς λέγει ὁ ὕμνωδός· "ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζήσομαι". Παῦλος γοῦν, μέγας ἄνθρωπος ὑπάρχων καὶ ἐν Χριστῷ τυγχάνων, ὧ καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἀληθείας γέγονεν, λέγει· "οὐδὲν ἑμαυτῷ συνοῖδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι". ἐνχωρεῖ γὰρ με μὴ τὸ ἀληθῶς δίκαιον ἔχειν καὶ μὴ διὰ τοῦτο, ὅτι μηδὲν ἑμαυτῷ συνοῖδα τῶν βλαπτόντων, δεδικαίωσθαι. καὶ πάλιν ὁ ἅγιος Δαυὶδ λέγει· "εἰ ἀδικίαν ἐθεώρουν ἐν καρδίᾳ μου, μὴ εἰσακουσάτω κύριος".

σημείον τοῦ ἔχειν ἢ μὴ ἔχειν ἀδικίαν τὸ εἰς ακουσθῆναι ὑπὸ θεοῦ ἢ μὴ εἰσακουσθῆναι ἔλαβεν. δυνατὸν δὲ καὶ ἄλλως λαβεῖν κατὰ δευτέραν ἐξήγησιν τοῦτο· ἔστιν ἀπολέσθαι τινὰ τῶ ἑαυτῶ δικαίῳ· ἐν τῶ ἑαυτοῦ δικαίῳ δοκῶν τις δικαιοῦσθαι, ἔαν γνῶ, ὅτι οὐκ αὐτὸ ἐστὶν τὸ ἀληθές καὶ κύριον δί καιον, ἀποσπᾶ ἑαυτὸν ἀπὸ τούτου καὶ ἀπόλλυται ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ δικαίου. ἢ δὲ ἀπωλεία αὕτη οὐ διαφθείρει. ὡσπερ γὰρ τὸν μεταπέσοντα ἀπὸ ἄρε τῆς λέγομεν ἀπολωλέναι τῆ ἀρετῆ, οὕτω τὸν μεταβάντα ἀπὸ τῆς εἶχεν πρότερον ὑπολήμψεως λέγομεν ἀπολωλέναι ἀπ' ἐκείνης τῆς ὑπολήμψεως. ἔστιν δὲ ἀσεβῆς ἐνμένων ἐν τῇ κακίᾳ ἑαυτοῦ. ζῶν ἐν τῇ κακίᾳ οὐ καταγιγνώσκων τῆς κακίας αὐτοῦ καίπερ τοῦ δοκοῦντος δικαίου κατεγνωκότος τοῦ δικαίου ἀνθρώπου πρότερον ἢ ἐδικαιοῦτο. ἔπερ· ὁ αὐτὸς οὖν νοῦς; ἐκεῖνος καίπερ ἐν δικαίῳ ὢν, ἐλάττονι δὲ τοῦ ἀληθῶς δικαίου, ἀπόλλυσιν ἑαυτὸν ἀπ' ἐκείνου, ἵνα τὸ ἀληθῶς δίκαιον σχῆ. οἷον ἐχέτω τις ἐσ φαλμένην ὑπόλημψιν ἢ ἐχέτω τις ὑπόλημψιν οὐκ ἐσφαλμένην, οὐ σὺν λόγῳ δέ, οὐ σὺν ἀκριβείᾳ. ἐὰν τὴν ἀκριβείαν γνῶ, ἀπόλλυσιν ἑαυτὸν, ἵνα ἐκείνης τῆς προθέσεως τῶ κρείττονι ἐπιτυχῆ. ἔπερ· πῶς λέγει τὴν διαστροφὴν; τὸ ἀποδείξει αὐτὸν τοιοῦτον τὸν διεστραμμένον· οἷον πολλοὶ ἐντυχᾶ νοῦσιν ταῖς γραφαῖς καὶ νοοῦσιν αὐτὰς ὡς οὐ δεῖ. καὶ οὐκ ἄλλος αὐτοὺς δι 215 ἐστρεψεν ἢ ἡ αὐτῶν ῥαθυμία. ὅταν τις οὖν ἀποδείξη τὸν τοιοῦτον, ὅτι "μὴ πρόσεχε αὐτῶ· ἐσφαλμένως λέγει, ἀ λέγει", ἔδειξεν αὐτὸν διεστραμμένον, ἀπέδειξεν αὐτὸν τοιοῦτον. μὴ γίνου δίκαιος πολὺ καὶ μὴ σοφίζου περισσά, μήποτε ἐκπλαγῆς. μὴ ἀσεβήσης πολὺ καὶ μὴ γίνου σκληρός, ἵνα μὴ ἀποθάνῃς ἐν οὐ καιρῶ σου. Ἰκαὶ πολλάκις ἐλέχθη ἡμῖν, ὡς μεσότητές εἰσιν αἱ ἀρεταί, αἱ τούτων δὲ ὑπερβολαὶ καὶ ἐνλείψεις κακίαι εἰσίν. ἐλέγομεν ὅτι ἡ φρόνησις γέγονεν μέσον τῆς πανουργίας καὶ κακουργίας τῆς ἀφροσύνης. καὶ ὑπερβολὴ μὲν ἔστιν φρονήσεως ἢ πανουργία. ἐπαινῆται δὲ ἐν τῇ γραφῇ ἡ πανουργία, παρ' Ἑλλήσιν δὲ ψέγεται. πανουργίαν δὲ ψεγομένην καὶ ἡ γραφὴ λέγει ῥαδιουργίαν· "ὦ πλήρης δόλου καὶ πάσης ῥαδιουργίας, υἱὲ διαβόλου". ὡς ἐπὶ πλεῖστον δε' καὶ ἡ καινὴ διαθήκη ψέγει τὴν πανουργίαν· "φοβοῦμαι γὰρ μήπως, ὡς ὁ ὄφις ἐσηπάτησεν Εὐάν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ...", καὶ ἔτι· "ἀλλὰ ὑπάρχων πανοῦργος δόλω ὑμᾶς ἔλαβον". καὶ ἔτι περὶ τῶν αἰρετικῶν λέγει ὅτι "περιπατοῦσιν ἐν πανουργίᾳ δολοῦντες τὸν λόγον τοῦ κυρίου". ἐνλείψις δὲ τῆς φρονήσεως ἢ ἀφροσύνη ἔστιν. καὶ περὶ πασῶν τῶν ἀρετῶν πολλάκις ἡμῖν τοῦτο τεθεώρηται. λέγομεν οὖν τὴν δεισδαιμονίαν ὑπερβάλλειν τὴν εὐσέβειαν, ἐνδεές δὲ αὐτῆς τὸν ἀσεβῆν. καὶ ὧδε οὖν τοῦτο βούλεται λέγειν· μὴ πολὺ δίκαιος ἔσο· μὴ ἔξω τῆς δικαιοσύνης ἴθι· κατ' ἀξίαν νέμειν ζητεῖ, τῆς ἰσότητος ἐπιμέλου. μὴ πολὺ δίκαιος γίνου· πολλοὶ γοῦν εἰώθασι λέγειν· μὴ ἀκριβοδίκαιος ἔσο, μὴ πλέον τι τοῦ δικαίου ζητεῖ. δυνατὸν δὲ καὶ οὕτω λαβεῖν αὐτό, ἵνα μάλιστα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ χριστιανισμοῦ αὐτὸ ἐκδεχθῆ. ἐὰν προκέοιτο ἀδικηθῆναι ἢ ἀδικῆσαι, μὴ πολὺς ἔσο δίκαιος ἐκδιδῶν τὸ δίκαιον, ἐπεὶ οὐκ ἀδικῆ. θέλησον ἀδικηθῆναι μᾶλλον ἢ ἀδικῆσαι. μὴ πολὺς γοῦν γίνου δίκαιος πρὸς τὸ μὴ ἀδικηθῆναι, ἀλλ' ἐπίδος ἑαυτὸν μᾶλλον. οὕτω γὰρ οὐδὲ σὺ ἀδικήσης οὐδὲ ἐκεῖνος, πρὸς ὃν ἔχεις. καὶ μὴ σοφίζου περισσά, μήποτε ἐκπλαγῆς. τῶ αὐτῶ λέγομεν· πέρα τοῦ δέοντος μὴ σοφίζου, μὴ ἔξω τοῦ ἐφειμένου τοῖς ἀνθρώποις γίνου. οἱοί εἰσιν οἱ λέγοντες, ὅτι οὕτως ἴσμεν τὸν θεὸν ὡς αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπίσταται. οὗτοι περισσά σοφίζονται. διὸ καὶ ἐκπλήττονται, ἔξω φρενῶν γίνονται, ἔξω θεωρίας λογικῆς εὐρίσκονται. μὴ σοφίζου περισσά.

216 δύναται δὲ καὶ τοῦτο λεχθῆναι πάλιν ἐπομένως τῇ λογικῇ θεωρίᾳ, ὅτι ἔστιν ποτὲ διαλεγόμενον ὑπὲρ τοῦ μὴ λυθῆναι τὴν συνουσίαν, ἕως ἔλθω μὲν εἰς ὀρθὸν κα'..... ἢ ἐνδοξον καὶ αὐτῶ διαλεχθῆναι. ἐὰν δὲ τις ἐν τῶ σοφίζεσθαι δόξη ἐπιτυχεῖν, οὐκ ὀφείλει καταμένειν τῶ σοφίζεσθαι. "μὴ σοφίζου περισσά", μὴ ἐκγίνου τοῦ σοφὸς εἶναι καὶ ἐκπλαγῆς. μὴ ἀσεβήσης πολὺ, μὴ γίνου σκληρός.

εἵπομεν, ὅτι ἔστιν τι γνωστὸν τοῦ θεοῦ, ὧπερ ἂν ἐπῶμεν, ἀσεβοῦμεν. ἐκεῖνο δέ, ὃ ἐφανέρωσεν ἡμῖν ὁ θεός, ἂν γινώσκωμεν καὶ θέλωμεν ἔχειν, οὐ βλαπτόμεθα. ἂν δὲ κάκεῖνα τὰ μὴ ἐφικτὰ ἡμῖν θέλωμεν νοεῖν, ἐκπληττόμεθα καὶ ἀσεβοῦμεν πολὺ. δυνατὸν δὲ καὶ τοῦτο λέγειν· εἴ ποτέ τι τῶν ἄλλων δυσχερὲς ἡμῖν καὶ δυσεύρετον φαίνεται, περὶ τούτου δὲ ἐπιχειρήσεις, οὐ βλάπτει· ἐπιχειρήσειν εἰς ἑκάτερα. ὅταν δὲ περὶ θεοῦ ἦν ὁ λόγος καὶ εἰς ἐκεῖνα χωρῆ ὁ θέλων εἰδέναι περὶ θεοῦ, ἃ μὴ δύναται, ἀσεβεῖ πολὺ πέρα τοῦ δέοντος χωρῶν. οἷον πλήθος εἰσιν οἱ ἄστερες, πᾶν δὲ πλήθος ἢ περιττὸν ἢ ἄρτιόν ἐστιν. καὶ τὸ μὲν ἄρτιον εἰς δύο διαιρεῖται, τὸ δὲ περιττὸν ἔχει πλεονάζον τὸ ἕτερον μέρος ἐνί. ἂν θέλωμεν περὶ τῶν ἀστέρων ἐπιχειρεῖν καὶ λέγειν, πρότερον περιττοὶ ἢ ἄρτιοι, οὐκ ἀσεβοῦμεν πολὺ. ἔδει μὲν μὴ ἐπιχειρεῖν, περὶ ὧν οὐκ ἴσμεν. ὅμως οὐκ ἀσεβοῦμεν πολὺ. ποιῶμεν γὰρ τοῦτο, ὅτι ὁ οὐρανὸς κυκλοειδὴς ἐστὶν καὶ εἰς δύο ἴσα τέμνεται ἡμισφαίρια διαμέτρου ἀχθείσης εὐθείας. καὶ ἐπεὶ πάντοθεν ὁ οὐρανὸς ἡστέρωται, λέξει τις ὅτι ἴσων ὄντων τῶν ἡμικυκλίων ἐν ἐκάστῳ ἡμικυκλίῳ τοσοῦτοί εἰσιν, ὅσοι καὶ ἐν τῷ λοιπῷ. καὶ κατασκευάζομεν ἐκ τούτου ἀρτίους αὐτοὺς εἶναι. καὶ οὐκ ἀσεβοῦμεν, κἂν τε οὕτως ἔχη κἂν μὴ ἔχη. γυμνασίας ἕνεκα ἢ ἐπιχειρήσεις γέγονεν. πάλιν ἐπειδὴ οἱ περὶ ἀριθμῶν πραγματευσάμενοι λέγουσιν τὸν περιττὸν ἰσχυρότερον εἶναι –δραστήριος γὰρ ἐστίν–, ὁ δὲ ἄρτιος ὑλικώτερος– ὕλη γὰρ ἀνάκειται· ἢ δὲ ὕλη διαιρετὴ ἐστίν· πρώτη γὰρ διαίρεσις ἐν ἀρ 217 τίῳ γίνεται· διὰ τοῦτο καὶ δυάδα λέγουσιν εἶναι τὴν ὕλην–ἐλέγομεν ὅτι ἔδει τοὺς κρείττονας τῶν ἄλλων ὁρατῶν τῷ κρείττονι ἀριθμῷ ὑποβελῆσθαι καὶ κατασκευάζομεν ἐκ τούτου περισσοὺς αὐτοὺς εἶναι. οὐδὲ ἑκατέρως ἀσεβοῦμεν. εἰ μὲντοι λέγοι τις, ὅτι ζητήσομεν πότερον ὁ θεὸς ἀναρχος ἢ οὐκ ἀναρχος, τὸ ἕτερον τοῦ ἐπιχειρήματος πολλὴν ἀσέβειαν φέρει. ἀμέλει γοῦν καὶ αὐτὸς ὁ τῆς διαλεκτικῆς λόγος λέγει μὴ πάντα προβλήματα εἶναι διαλεκτικά. οἷς γὰρ κόλασις ἔπεται, οὐκ ἔστιν διαλεκτικόν. τὰ γὰρ διαλεκτικὰ εἰς ἑκάτερα ἐπιχειρεῖται. οὐδεὶς ἐπιχειρεῖν θέλει, πότερον ἔστιν θεὸς ἢ οὐκ ἔστιν ἢ πρότερον φυλακτέοι οἱ νόμοι ἢ οὐ· ταῦτα γὰρ κόλασιν ἐπομένην ἔχει ἐν θατέρῳ μορίῳ τῆς ἀντιφάσεως. αἰσχρὰν γὰρ φήμην φέρει τῷ προισταμένῳ τοῦ ἐτέρου μορίου τῆς ἀντιφάσεως. καὶ μὴ γίνου σκληρὸς. σκληρὸς γίνεται ὁ τὴν κακίαν αἰρούμενος. σκληρὸν γὰρ κατασκευάζει τὸν ἔχοντα. "κατὰ γὰρ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητόν σου καρδίαν θησαυρίζεις ἑαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς". ὀργᾶς τό· ἀμετανόητον καρδίαν ἔχων σκληρὸς εὐρίσκειται. καὶ γίνεται οὕτως καὶ ἡ καρδία τοῦ Φαραῶ, ἃ πολλάκις ἀνεγράφη, σκληρυνθεῖσα. "μὴ σοφίζου οὖν περισσά, μὴ γίνου σκληρὸς, ἵνα μὴ ἀποθάνῃς ἐν οὐ καίρῳ σου". κατὰ πάντα δυνατὸν τοῦτο ἐνεχθῆναι· κατὰ διάνοιαν παρὰ σαυ λέγει· "μὴ γίνου σκληρὸς πολὺ· μὴ γίνου, μὴ ἀ'..... ἐλήφθη. ἀγαθὸν τὸ ἀντέχεσθαί σε ἐν τούτῳ, καί γε ἀπὸ τούτου μὴ ἀφῆς τὴν χεῖρά σου. ἐν ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων ἤκουσας· μὴ γίνεσθαι δίκαιος πολὺ· ἀντέχου ἐν τούτῳ. εἴρηκεν "μὴ σοφίζου περισσά". ἐν πᾶσιν τοῖς εἰρημένοις ὡς ἐν ἐνὶ γένει ἀντέχου. ἀπὸ τούτου οὖν, οὗ εἶπον, ὅτι καὶ δεῖ ἀντέχεσθαι, μὴ ἐάσης τὴν πρᾶξίν σου. ἐπίμενε αὐτοῖς, ὡς λέγει ὁ ἀπόστολος· "ταῦτα με λέτα, ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σου ἢ προκοπὴ φανερὰ γένηται", ἐν ταῖς ἀρεταῖς. μελετῶν ταῦτα δεῖ ἐν αὐταῖς ἐνμένειν, οὐ περαιτέρω αὐτῶν χωρεῖν. ἐπὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις μαθήμασι τοῖς κατ' ἐπιστήμην καὶ τεταγμένως ἄγουσιν οὐ καλὸν ἐν αὐτοῖς μένειν. καὶ ἵνα ἀπὸ προχείρου παραδείγματος ἢ δεῖξις 218 γένηται, μάθησιν γραμμάτων τῶν πρώτων λάβωμεν. οὐκ ἀγαθὸν ἐστὶν ἐνμένειν τῇ μαθήσει τῶν χαρακτήρων, ἀλλὰ ταχὺ διαβαίνειν ἐπὶ τὴν ἐξῆς προκοπὴν. ἐπὶ δὲ τῶν ἀρετῶν ἢ μελέτη προκοπὴν φέρει· μελέτα σωφροσύνην, μένε ἐν σωφροσύνῃ· μελέτα τὸ δίκαιον, ἐν αὐτῷ μένε· οὕτω γὰρ δύνασαι σπουδαῖος ἀποδειχθῆναι.

ὅτι ὁ φοβούμενος τὸν θεὸν ἐξελεύσεται τὰ πάντα. κἂν βοήθημα περισσῶς ἔχεις- βοήθημα τοῦ ἐξελθεῖν-οὐ σε ἔξω πάντων λέγει γίνεσθαι. τὸ ἐξελθεῖν δὲ τὸ τέλος καὶ τὴν ἔκβασιν δηλοῖ, ὡς εἰ λέγομεν ὅτι αἱ ἀγίαι φωνήσεις αἱ γενόμεναι περὶ τῆς καθόδου τοῦ σωτῆρος ἐκβάσεως τετυχήκασιν. καὶ τοῦτο ἐστὶν τὸ "ὅπως πληρωθῆ τὸ ῥηθέν". οἱ γὰρ ἀπὸ τῶν ἑτεροδόξων κακοήθως ἢ κατὰ ἄγνοιαν νομίζουσιν τὸ πληρωθῆναι τοῦτο οὕτω λαβεῖν· πληρωθῆ, ἵνα μὴ κενὰ ᾖ. καὶ λέγουσιν ὅτι ἡ παλαιὰ διαθήκη κενὴ ἦν καθ' ἑαυτήν· πληρώματος ἔξωθεν ἔχρηζεν. οὐ τοῦτο δέ, ἀλλὰ ἐπὶ ἐκβάσεως λέγει· διὰ τοῦτο ἔτεκεν ἡ Μαρία, "ὅπως πληρωθῆ ἰδοὺ ἐν γαστρὶ ἔξει". διὰ τοῦτο ἐσταυρώθη ὁ σωτῆρ, διὰ τὸ "ῥυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου". ὁ φοβούμενος τὸν θεὸν οὐκ ἔξω αὐτῶν, ἀλλὰ εἰς τέλος αὐτῶν γίνεται. ὁμοίον ἐστὶν τοῦτο τῷ ἀποστολικῷ τῷ λέγοντι· "οὐ τοῦ τρέχοντος οὐδὲ τοῦ θέλοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεῶντος θεοῦ". ὁ φοβούμενος οὖν τὸν θεὸν "ἐξέρχεται τὰ πάντα". "φόβος γὰρ κυρίου πᾶντα ὑπερέβαλεν". εἰ δὲ πάντα ὑπερέβαλεν, "οὐδὲν ἔστιν ὑπὲρ αὐτόν". φόβος γὰρ οὐχ ὁ τῆς κολάσεως λέγεται, ἀλλ' ἐκεῖνος, περὶ οὗ λέγομεν· "οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν". "αὐτὸς" δὲ ἐστὶν ὁ θεός. λέγει γὰρ· "κύριον αὐτόν ἀγία σετε καὶ αὐτός ἐστίν σου φόβος". ὡς γίνεται τοῦ θέλοντος κατὰ Χριστὸν σοφίαν σοφία ὁ Χριστὸς καὶ δικαιοσύνη τοῦ δικαίου κατὰ Χριστόν, οὕτω γίνεται καὶ φόβος. ἡ σοφία βοηθήσει τῷ σοφῷ ὑπὲρ δέκα ἐξουσιάζοντας τοὺς ὄντας ἐν τῇ πόλει. εἴπομεν, ὅτι ὁ ἐκκλησιάζων πάντων ἅμα τῶν ὠφελούντων ἐφάπτεται καὶ τῶν δοκούντων τοῖς πολλοῖς, ἀνθρωπίνων ὄντων. κατὰ γὰρ τὸν ἀληθῆ λόγον, ἐπεὶ προνοία θεοῦ τὰ πάντα διοικεῖται, καὶ τὰ δοκούντα ἀνθρωπίνως γίνεσθαι θεόδοτά ἐστίν. ἀνθρώπινόν ἐστὶν τὸ πλοῦτον ἔχειν, ἀλλὰ "κύριος πλουτίζει". τὸ ἀρχὴν ἔχειν, ἀλλὰ κύριος "καθιστᾷ βασιλεῖς καὶ μεθίστα". ὅμως, ὅταν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ ὑπὸ τῆς προνοίας τελούμενα διαί 219 ῥῶμεν, λέγομεν· τὰ μὲν τούτων θεόπεμπτα καὶ θεοπρεπῆ ἐστίν, τὰ δὲ ἀνθρώπινα. ἐπεὶ δὲ βασιλεύς ἐστὶν μάλιστα ὁ ταῦτα λέγων, διὰ πάντα δὲ εἰς εὐλαβειαν ἀλείφει, τοῦτο λέγει, ὅτι κἂν ἐξουσιάζοντες δέκα ὦσιν ἐν τῇ πόλει, κἂν πολλοὶ ὦσιν οἱ βοηθοῦντες, κἂν ὑπερπαίωσιν τῷ πλήθει καὶ τῇ δυνάμει τῶν ἀντιπάλων, εἰ μὴ σοφίαν ἔχωσιν, οὐ δύνανται βοηθῆσαι τῇ πόλει. ἀεὶ οὖν τὴν δύναμιν τοῦ στρατηγοῦ ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ ζητεῖ μᾶλλον ἢ ἐν τῷ πλήθει τῆς παρατάξεως. "ἡ σοφία οὖν βοηθήσει τῷ σοφῷ ὑπὲρ δέκα ἐξουσιάζοντας τοὺς ὄντας ἐν τῇ πόλει." κατὰ τὸ πρόχειρον ἡμῖν ἀποδέδοται τὸ ἐπ' ἱστορίας. ἐὰν πόλις ἔχη πολλοὺς δυνατοὺς, ἀπὴ δὲ σοφία, οὐδὲν ἐκεῖνοι τῇ πόλει δύνανται βοηθῆσαι. πρὸς δὲ ἀναγωγὴν πόλις λέγεται ὁ κόσμος, ὁ περὶ ἡμᾶς τόπος. ἐὰν μὴ σοφία θεόπεμπτος δοθῆ, οὐδεὶς δύναται ἀβλαβῶς διαγαγεῖν. εἰ μὴ ἡ σοφία βοηθήσει, οἱ ἐξουσιάζοντες οὐδὲν δύνανται, κἂν ἀγγέλους εἴπῃς κἂν ἱερούς ἀνδρας. εἰ μὴ σοφία βοηθήσει, οὐ σώζεται ἡ πόλις. δύναται δὲ καὶ ἡ ἐκάστου ψυχὴ πόλις λέγεσθαι. ἐὰν γοῦν μυρίους τις ἔχη λογισμοὺς ἀνθρωπίνους δυναμένους βοηθῆσαι τῇ πόλει ταύτῃ, μὴ θεόπεμπτος δὲ σοφία βοηθήσει αὐτῇ καὶ εἰς τὸ εὐνομον αὐτὴν ἀγάγη καὶ φυλάξῃ, οὐ δύναται βοηθηθῆναι. καὶ θεωρεῖ γὰρ "τοὺς ὄντας ἐν τῇ πόλει". οἶδας ὅτι πολλοὶ πολλὰ κίς ἐξουσίαν ἔξωθεν προσλαμβάνονται. καὶ ἔχεις ἐν ταῖς ἱστορίαις τῶν γραφῶν, ὅτι πολλάκις τινεῖς ἐπ'.....μενοι κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν βασιλέων αὐτοῦ ἐμισθώσαντο ἄλλους βασιλέας. οὐχ οὕτω δὲ οἱ ἔξωθεν μισθούμενοι συντελοῦσιν πρὸς τὸ βοηθῆσαι τῇ πόλει ὡς οἱ αὐτόχθονες. ἀμέλει γοῦν, ὅταν ἴδωσιν, ὅτι ἀσθενεῖ τὸ πρᾶγμα, ἀναχωροῦσιν καὶ ἐξ ευμενίζονται τοὺς ἀντιπάλους. "τοὺς ὄντας οὖν ἐν τῇ πόλει"· κἂν πλούσιοι ὦσιν κἂν εὐμενῶς ἔχωσιν πρὸς αὐτὴν κἂν εἰς αὐτὸ τοῦτο ὦσιν εὐτρεπισμένοι πρὸς τὸ βοηθεῖν τῇ πόλει, ἀπούσης σοφίας οὐ δύνανται ἀνύσαι τὸ σπουδαζόμενον. ὅτι ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν δίκαιος ἐν τῇ γῆ. οὐ καθάπαξ εἶπεν μὴ εἶναι δίκαιον ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐν τῇ γῆ. καὶ κατὰ τὸ πρόχειρον οὐ πρὸς ἱστορίαν λέγω, ἀλλὰ πρὸς ἠθικὴν παιδείαν ὡς πρὸς τροπολογίαν· τοῦτο λέγω,

ὅτι ἐκεῖνος ἄνθρωπός ἐστιν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ "κατὰ σάρκα περιπατῶν", κατὰ τὸ "ὕμεῖς δὲ δὴ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκε 220 τε". οὗτος ἐπὶ τῆς γῆς ἔστιν οὐ μόνον τῷ σώματι, ἀλλὰ καὶ τῇ καρδίᾳ. "τὰ ἐπίγεια φρονεῖ", "βαθύνει ἑαυτῷ εἰς τὴν κάθισιν". οὐδεὶς τῶν τοιούτων δίκαιός ἐστιν. λέγω δὲ ἄνθρωπον οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸν μὴ ὄντα ἐπὶ τῆς γῆς δυνάμενον εἶναι δίκαιον. "ἐπὶ γῆς τις περιπατῶν, ἐὰν ἔχη ἐν οὐρανῷ τὸ πολὺ τευμα", σοφός ἐστιν οὐκ ἐπὶ τῆς γῆς. διὰ τοῦτο οὐ κεκώλυται τὸν δικαιοσύνην ἔχοντα παρονομάζεσθαι ἀπ' αὐτῆς. ἔπερ' ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν οὐ στήκει; ἐὰν πρὸς ἱστορίαν θέλης αὐτὸ λαβεῖν, εἰς δόγμα χωρεῖς, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπὶ τῆς γῆς γενόμενος ἄνθρωπος ἄνευ ἁμαρτίας. εἶπον δέ, ὅτι κάματον ἡμῖν φέρει τοῦτο περὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ περὶ τοῦ Ἰηρεμίου, εἰ μὴ ἄρα ἐκείνην τὴν ἁμαρτίαν λάβῃς, καθ' ἣν εἴρηται "πάντες ἡμαρτον."

οἶδας δέ, ὅτι διήρησα αὐτὸ ποτε καὶ ἔλεγον, ὅτι οὐ πᾶσα ἁμαρτία βλάβην φέρει τῷ ἐνεργοῦντι, ὅτε καὶ εἰκόνι τοιαύτη κέχρηται ὅτι ἔστω ζωγράφος μανθάνων τὴν τέχνην· πολλὰς εἰκόνας γράφει οὐ καλῶς, καὶ οὐκ ἔστιν αὕτη ψόγον ἢ ἁμαρτία φέρουσα. διὰ τοῦτο οὐ καλῶς γράφει, ἵνα μάθῃ καλῶς γράφειν. πολλὰ δὲ δεῖ ἡμαρτημένως ποιῆσαι, ἵν' οὕτω τις εὐμαρῶς κατορθώσῃ τὸν σκοπὸν, οὗ ἔχει ἔργου. λέγουσιν δὲ καὶ περὶ τῶν εὐρετῶν, ὅτι οὐκ ἦσαν οὕτως οἱ εὐρεταὶ ὡς οἱ πρότερον γεγένηται ἢ αὐτοὶ ὅτε ἐνέμειναν. οἱ ζωγράφοι λέγονται γοῦν οἱ παλαιοί, ὅτι τοσοῦτον ἀπεικικότα ταῖς πρωτοτύποις μορφαῖς ἔγραφον, ὡς ἐπὶ γραφῆς τυγχάνειν τὴν εἰκόνα ἀμείνω. οὕτως οὖν εἶποις, ὅτι πᾶς ὁ γινόμενος ἐπὶ τῆς γῆς ἔχει ἁμαρτίαν ταύτην, οὐ τὴν ἐναντιουμένην τῇ ἀρετῇ, ἀλλὰ τὴν φέρουσαν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν. ἀμέλει γοῦν τὸν σπουδάζοντα γράφειν εἰκόνα, ἀρξάμενον δὲ τῆς τέχνης, ἐνίοτε κακῶς γράφοντα λέγομεν τοῦ ἤδη ἐνχρονίσαντος τῇ τέχνῃ κρειττόνως γράφειν, ἐὰν ἐκεῖνος ἐκ ῥαθυμίας ἀμελῶς γράψῃ· καὶ ἐὰν συγκρίνης τὸ ποίημα τῷ ποιήματι, τὸ τοῦ ἀμελοῦς ἀμεινόν ἐστιν· ἐὰν δὲ εἰς τὴν προ αἴρεσιν σκοπήσῃς, ἐκεῖνος μᾶλλον ἔγραψεν ὁ χειρόνως γράψας. οὕτω οὖν καὶ κατ' ἀναλογίαν ποσότητος λαμβάνομεν. τὸν δυνάμενον δέκα ἔπη ἐκμαθεῖν, ἐκμαθόντα δὲ δώδεκα λέγομεν· πολλὰ ἐξέμαθεν· τὸν δὲ δυ 221 νάμενον πεντήκοντα, ἐκμαθόντα δὲ τετταράκοντα λέγομεν μηδὲν ἐκμεμαθη κέναι. ὅς ποιήσῃ ἀγαθὸν καὶ οὐχ ἁμαρτήσεται. ὁ τοιοῦτος οὐκ ἔστιν ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωπος, ὅς ποιήσῃ ἀγαθὸν καὶ οὐχ ἁμαρτήσεται. ὑψηλοτέραν θέλω λαβεῖν διάνοιαν· ἀλλὰ μὴ μοι ἀπει ροκαλίαν ἐπιγράψῃτε. περὶ μόνου τοῦ Ἰησοῦ εἴρηται "πρὶν προέλῃται πο νηρά, ἐκλέξεται τὸ ἀγαθόν." μόνον τὸ παιδίον τὸ κατὰ τὸν Ἰησοῦν, τὸ "μὴ ἐγνωκότα ἁμαρτίαν", προαίρεσιν τῶν πονηρῶν, εἶλατο τὸ ἀγαθόν, πάντες δὲ οἱ ἄλλοι μετὰ τὸ γινῶναι πονηρίαν ταύτην τὴν τιμωμένην, οὐ τὴν ἐπίψογον, ἀλλὰ τὴν εἰσαγομένην. "οὐκ ἔστιν οὖν ἄνθρωπος, ὅς ποιήσῃ ἀγαθὸν καὶ οὐχ ἁμαρτήσεται." μετὰ ἁμαρτίαν πάντες τὸ ἀγαθὸν ἔχουσιν, ἁμαρτίαν δὲ τὴν εἰρημένην, τὴν προϋφισταμένην τῆς ἀρετῆς. ἰδέ, πολλοὶ δοκοῦντες ἔχειν ἐντρέχειαν διανοίας καὶ ἀποδεδωκότες τῇ ἐντρεχείᾳ ἑαυτῶν οἴονται πάντα εἰδέναι· καὶ ὅταν ἀρξῶνται ἀναλαμ βάνειν ἐκεῖνα, ἃ οἴονται εἰδέναι, ἐν τοσαύτῃ ἀγνοίᾳ γίνονται, ὡς ἀπ εἰπεῖν τὴν μάθησιν. καὶ τῇ πείρᾳ ἴσμεν· πολλάκις ἐνόμισα περὶ πτυκτίου, ὅτι εὐκόλον ἐστιν νοῆσαι, καὶ δυσκολώτερον ἐφάνη πάντων ἐπιστά νοντι ἐκᾶστου διανοία. αὕτη ἡ ἀγνοία πρὸ ἐπιστήμης ἐστίν· καὶ οὐκ ἐναντία ἐπιστήμης ἐστίν, ἀλλὰ πρὸ ἐπιστήμης. ὁ γοῦν οἰόμενος εἰδέναι τι, ἐὰν μὴ οὕτως ἑαυτὸν εὕρῃ ὡς οὐδὲν εἰδότα, οὐ δύναται γινῶσιν λαβεῖν. μόνος οὖν εἷς ἔστιν, περὶ οὗ τοῦτο εἴρηται "πρὶν προέλῃται πονηρά, ἐξελέξατο τὸ ἀγαθόν." κἂν μὴ δοκῇ οὖν Ἀπολιναρίῳ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ τούτου, ἀναιρεῖται αὐτῶν τὸ δόγμα. "πρὶν προελῆσθαι πονηρά" ἁμαρτεῖν οὐποτ' ἠδύνατο, ὅτι μέχρι προπαθείας γινόμενος οὐκ ἐκτείνει ταύτην εἰς διάθεσιν. δύναται οὖν εἰς τὸ αὐτὸ ἄγεσθαι, δύναται δὲ καὶ ἐτέρως νοεῖσθαι, ὅτι ἐν τῷ ναῶ τῷ ἀνθρώπῳ γέγονεν ὁ θεὸς Λόγος. ὁ θεὸς δὲ Λόγος

καὶ σοφία ἐστίν, καὶ ἐκ ταύτης τῆς διανοίας πᾶσα βελτίωσίς ἐστιν. ἐπεὶ δὴ δὲ τὰ τῆς οἰκονομίας λέγω, τοῦτο ὥδε ὀφείλει δειχθῆναι. παιδίον ὃν οὐκ ἐκεῖνα ἔλεγεν, ἃ εἶπεν ἀνὴρ τέλειος γενάμενος. προέκοπτεν οὖν τὴν προκοπὴν. οὕτω λημπτέον· διδάσκαλος ἢ ἄλλος ὁμοίως ἔχων τὴν 222 τῆς παιδεύσεως ἕξιν προσεληλυθότων μαθητῶν καὶ ἐφιεμένων τῆς ἐπιστήμης συνκαταβαίνει καὶ ἐκεῖνα λέγει, ἃ δύνανται οἱ εἰσαγομένοι ἀκοῦσαι, οὐχ ἃ αὐτὸς δύναται, καὶ συνσχηματίζεται τῇ ἀγνοίᾳ τῶν εἰσαγομένων, καὶ ὡς αὐτὰ μόνα εἰδὼς ἃ λέγει παιδεύει αὐτούς. ὅσον οὖν προκόπτει τὸ παιδίον, προκόπτει καὶ ὁ διδάσκαλος· ἀλλὰ τὸ μὲν παιδίον προκόπτει προσλήμψει μαθημάτων, ὁ δὲ διδάσκαλος προκόπτει ἀναδείξει τῆς ἐν οὐσῆς δυνάμεως. καὶ λαβέμοι τὸν ἥλιον φθάσαντα ἐπὶ τὸν ὀρίζοντα τοῦτον τὸν αἰσθητόν· ὑποτρέχον δὲ τὸ κάλυμμα κωλυέτω τὴν ὄψιν ταχέως ἐπιβαλεῖν, ὡς εἰ μὴ ἦν τὸ κάλυμμα. ὅσον γίνεται περὶ τὴν ὄψιν φανέρωσις, τότε καὶ τοῦ ἡλίου γίνεται τοσαύτη. καὶ λέγω προκόπτει τὸν ἥλιον, οὐ προσλήμψει φωτός, ἀλλὰ τῷ δύνασθαι λοιπὸν φωτίσαι τὸν πρότερον οὐδὲν νάμενον οὕτως καταλάμπεσθαι. κάλυμμα οὖν ψυχῆς ἐστὶν ἡ ἀμαρτία. ἐὰν οὖν μὴ ἐκλέγη τὴν κακίαν, τὸ φῶς φανερώτερον ἑαυτὸ δείκνυσιν. οὕτως οὕτως οὖν λέγω τὸν διδάσκαλον προκόπτειν σοφία, οὐ προσλήμψει σοφίας, ἀλλὰ ἀναδείξει πλείονος σοφίας. ἐπὶ τῷ ὄντι καὶ προκοπὴ πᾶσα ἐνεποδίζετο, εἰ μὴ, φέρε, ἄρτιοι ἄγιοι ὄρατοὶ ὄντες τοσαῦτα ἠδύναντο ἐνεργεῖν καὶ ἐγνωκέναι. εἰ ἄνδρες γε νόμενοι πεποίηκαν καὶ εἰρήκασιν μεγάλα, ἔστι τοῦτο εἰς προκοπὴν ἄρε τῆς καὶ ἀνάδειξιν. καὶ γε εἰς πάντας λόγους, οὐς λαλήσουσιν, μὴ δῶς καρδίαν σου, ὅπως μὴ ἀκούσης τοῦ δούλου σου κατ' αρωμένου σε, ὅτι πλειστάκις πονηρεύεται. καὶ γε εἰς λόγους πολλούς, οὐς λαλήσουσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀγνοία τις καὶ ἀμαρτία ἔστιν· τῶν ἀρχομένων τῶν εὐρέσεων τῶν ἐπιστημῶν. καὶ λέγων· "μὴ δῶς καρδίαν σου" εἰς ἠθικὸν μάθημα διαβαίνει. οἶδας ὅτι τὰμένα τὰ ἀμαρτήματα καὶ ἀδικήματα τὰ κατὰ τινος γινόμενα, ἐρεθίζει αὐτὸν εἰς ἀγανάκτησιν. ἐὰν τοίνυν ἐπιτάτῃ καὶ οἱ δούλοι ἐπὶ τοῖς ἐπιταττομένοις ῥα θυμοὶ ὦσιν, μὴ εἰς τοῦτο "δῶς τὴν καρδίαν σου", ἐπεὶ βλάβη καὶ σὺ κάκεῖνος. ἐὰν οὖν δούλος καταρᾶται σε, αὐτὸν σκοπήσης, 223 εἰ ποιεῖ τὸ προσταχθὲν ἢ οὐ ποιεῖ, οὐ πῶς ποιεῖ ἢ οὐ ποιεῖ. ὕστερον γὰρ τοῦτο θέλεις εἰδέναι, ἵνα ἡ τιμῆς ἐλευθερίας, ἵνα δῶς αὐτῷ, ὃ πρότερον οὐκ εἶχεν. σκόπησον οὖν καὶ σὺ σεαυτὸν, εἰ οὐχ ἡμαρτέες ποτε. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ἀπόστολος γράφει προτρεψάμενος τοὺς δούλους ὑποκεῖσθαι τοῖς δεσπόταις "μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλίαν", "ἀλλ' ὡς Χριστοῦ δούλους". λέγει· "καὶ ὑμεῖς οἱ δεσπότες τὴν ἰσότητά πρὸς τοὺς δούλους ἔχετε." ὁ ἔχων τὴν ἰσότητά πρὸς τοὺς δούλους οὐκ ἐπίκειται καὶ τὰς διαθέσεις αὐτῶν σκοπεῖ, ἀλλὰ τὸ ἔργον, τί γέγονεν· καὶ οὐκ ἀκαίρως χρῆσόμεθα. φέρομεν οὖν ἔν τισιν εὐαγγελίοις· γυνή, φησὶν, κατεκρίθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ ἀμαρτία καὶ ἀπεστέλλετο λιθοβοληθῆναι εἰς τὸν τόπον, ὅπου εἰώθει γίνεσθαι. ὁ σωτὴρ, φησὶν, ἔωρακώς αὐτὴν καὶ θεωρήσας ὅτι ἔτοιμοί εἰσιν πρὸς τὸ λιθοβολῆσαι αὐτήν, τοῖς μέλλουσιν αὐτὴν καταβαλεῖν λίθοις εἶπεν· "ὅς οὐχ ἡμαρτεν, αἶρέτω λίθον καὶ βαλέτω εαυτὸν."

εἴ τις σύννοιδεν ἑαυτῷ τὸ μὴ ἡμαρτηκέναι, λαβὼν λίθον παισάτω αὐτὴν. καὶ οὐδεὶς ἐτόλμησεν· ἐπιστήσαντες ἑαυτοῖς καὶ γνόντες, ὅτι καὶ αὐτοὶ ὑπεύθυνοί εἰσιν τισιν, οὐκ ἐτόλμησαν καταπαῖσαι ἐκείνην. ὅτι πλειστάκις πονηρεύεται. "πλειστάκις πονηρεύεται" τοῦ κακῶσαι. ἀλλὰ μὴ σκόπει σὺ τοῦτο. μέχρι βουλής αὐτῷ ἴσταται τὸ πρᾶγμα. εἰ δὲ ποτε τῷ ὄντι τοιοῦτο τι φανεῖται ὡς ἀληθῶς τολμήσαντος αὐτοῦ, τότε κωλυτέον αὐτόν, τότε ἐπιστατέον, οἷς λέγει βουλήμασιν αὐτοῦ. καὶ καθόδους πολλὰς κακῶσαι καρδίαν σου, ὅτι ὡς καὶ γε σὺ κατηράσω ἑτέρους. "καθόδους πολλὰς" λέγει, ἃς ἔρχεται πολλάκις. ὁ δὲ πολλάκις τι οὐκ ἐνεργεῖ. καὶ ὅταν λέγω περὶ τινος, ὅτι· πολλάκις τυ..... . σημαίνω, ὅτι οὐκ ἔτυψα. μέχρι τοῦ καρδίαν σου κακηγορῆσαι ὅτι ὡς καὶ γε σὺ κατηράσω

έτερος. "πάντα ὅσα θέλετε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ αὐτοῖς ποιεῖ τε." "ὁ μισεῖς, ἕτέρω οὐ μὴ ποιεῖ." ὡς ἐμίσεις, ὅτε πολλάκις κατηρῶ, καὶ αὐτὸς καταρᾶσθαι μίσει. καὶ τὸ τὸν δοῦλον ποιῆσαι γνωσθῆναι καὶ ἐν τούτῳ πολλῶν Ἰλαβεῖ ἀπαίτει· ἐκ σεαυτοῦ τὴν συν χώρασιν λαβέ. πάντα ταῦτα ἐπέειρασα ἐν τῇ σοφίᾳ· εἶπα· σοφισθῆσομαι, καὶ αὐτὴ ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ μακρὰν ὑπὲρ ὃ ἦν. ἐν τῇ σοφίᾳ τῇ δοθείσῃ μοι θεοπέμπτω οὔσῃ ταῦτα ἐπέειρασα ἐγὼ, ὁ ἐκκλησιάζων, ἐγὼ, ὁ σοφός, ὁ παιδευτὴς τῶν ἐπιστημῶν, ὁ οὕτως πρὸ 224 ἄγων τοὺς λόγους, ὡς λυσιτελεῖ τοῖς μανθάνουσιν. ἵνα τὸν πειρασμὸν λάβωμεν, ὡς λέγουσιν αὐτὸν οἱ φρόνιμοι, πειραστικὴ ἐπιχειρήσις καὶ συλλογισμὸς πειραστικὸς ἐστὶν οὗτος, ὅταν ἐκ τῶν δοξῶν τοῦ προσδιαλεγομένου λαμβάνωμεν τὰς προτάσεις. οἷον ἐὰν λέγωμεν, εἰ ἀγαθὸς ὁ πλοῦτος ἢ οὐκ ἀγαθός, οὐκ ἐκ τῶν δοξῶν τούτου, πρὸς ὃν ἔχομεν τὸν λόγον, τὰς προτάσεις λαμβάνομεν, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ καθόλου. καὶ λέγομεν, ὅτι ἔστιν τῷ πλούτῳ δεόντως χρήσασθαι. ἔστιν τοὺς πλησίον εὐεργετῆσαι, ἄνδρας σοφοὺς θρέψαι, οὓς εἶπεν ὁ ἀπόστολος· "ταῖς χρεῖαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες." καὶ ἐκ τούτου κατεσκευάζομεν, ὅτι ἔστιν ἀγαθῶς τῷ πλούτῳ χρήσασθαι. ὁ ἕτερος ὁ λέγων, ὅτι οὐκ ἀγαθός, λέγει· πολλοὶ ἐκ πλούτου ἄσωτοι γεγέννηται, μοιχοὶ ὠφθησαν, καὶ ὅτι μέθαις σχολάζει ὁ πλούσιος, ὅτι ἐπιβουλεύεται πολλάκις. ἐκ τῶν δοξῶν γὰρ τοῦ ἀποκρινομένου ποιούμεθα τὰς ἐπιχειρήσεις, κὰν μὴ ἄλλοι οὕτω δοξάζωσιν, ἀλλὰ αὐτὸς μόνος. καὶ λέγεται οὗτος ὁ συλλογισμὸς πειραστικὸς· πείρας γὰρ ἕνεκα ἐπάγεται. καὶ ὁμοίως ἔχει τῷ λεγομένῳ παρὰ τοῖς γεωμέτραις ψευδογραφίᾳ· τοῖς μανθάνουσιν καὶ δυναμένοις ἢ δηλοῖ ποτε γνωσθῆναιξεῖσονβεσθ..... ἐπιστήμης ἢ οὐ. ποιεῖ ψευδογράφημα ὁ γεωμέτρης καὶ δὲ οὐ ψεύδη καὶ δίδωσιν ἐκείνῳ λῦσαι. ἐὰν ἐν τῇ λύσει εὐρεν ἕτερά καὶ πείραν ἔδειξεν τελειότητος. ἔστιν οὗτος εἰ γὰρ τιθεῖς λήμματα μεταξὺ τῶν λημμάτων ἐκείνῳ τίθησιν εἶπα· σοφισθῆσομαι. τὸ "εἶπα" ὧδε οὐ τὸ φωνεῖν μόνον σημαίνει, ἀλλὰ τὸ οὕτω συνκαταθέσθαι ὡς τὸ "οὐδεὶς λέγει· κύριος, κύριος, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἀγίῳ." τὸ λέγειν ὧδε τὸ κυρίως ὁμολογήσασθαι ἐστὶν, τὸ πραγματικῶς λέγειν αὐτὸν κύριον δουλεύοντα αὐτῷ. καὶ ὧδε "εἶπα"· προσεθέμην τοῦτο τὸ σοφισθῆναι. τὸ ἀρτίως λεχθὲν παράδειγμα φανερόν γίνεται· ἐν τούτῳ οὖν, ὅσον ἐνόμιζον ἔχειν τὴν σοφίαν, οὐκ ἔλεγον· "σοφισθῆσομαι· νῦν δέ, ἀντὶ τούτου λέγειν ὅτι "λείπομαι τῆς σοφίας", λέγω ὅτι· "σοφισθῆσομαι· αὐτὴ 225 δὲ μακρὰν γίνεται ἀπ' ἐμοῦ, ὑπὲρ ὃ ἦν." ἐνόμιζον αὐτὴν μὴ πάντως μακρὰν μου εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο ἐσπούδασα πάντα πρᾶξι πρὸς τὸ νῦν λαβεῖν αὐτήν. ὅτε δὲ τοῦτο πεποίηκα, μακρὰν γέγονεν ἀπ' ἐμοῦ. τῷ δὲ ὄντι οὐ μακρὰν γέγονεν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐμοὶ ἐφάνη μακρὰν ὑπὲρ τὴν διάστασιν μακρύνειν. καὶ βαθὺ βάθος· τίς εὐρήσει αὐτήν; ἀντὶ τοῦ· μὴ ἔστιν εὐρίσκων αὐτήν. ἐπερ' οὐ λέγεις ἀναγωγήν· "μὴ δῶς καρδίαν σου"; ἠθικὰ μὲν ἐστὶν. λημπτέρον δὲ τοῦτο· δοῦλόν ἐστιν τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα.

τοῦτο οὖν λέγει· "μὴ δῶς τὴν καρδίαν σου" ἐπιστάνειν τοῖς κινήμασιν τοῖς φαύλοις τοῦ σώματος. φέρε εἰπεῖν, εἴ ποτε ἐπιστάνει, ὅτι ἰκανόν ἐστὶν τὸ σῶμα ἐπαναστῆναι τῇ ψυχῇ δι' ἐπιθυμιῶν, διὰ παθῶν. μὴ δῶς οὖν τοῦτο ὥστε γινῶναι, τί λέγει, τί ἔλεγεν. τὴν ἀφορμὴν αὐτοῦ σκοπητέον. βλάπτει ὁ λόγος οὗτος, κατὰρα ἐστίν. εἰ κατὰρα δὲ ἐστὶν ὁ λόγος, εὐχὴ κακῶν ἐστίν. "ὁ ὑπωπιάζων τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶν" μὴ δίδωσιν αὐτὸ τοῦ γινῶναι τὴν καρδίαν αὐτοῦ κατάσκοπον. ἐκύκλωσα ἐγὼ καὶ ἡ καρδία μου τοῦ γινῶναι καὶ τοῦ κατασκέψασθαι καὶ ζητῆσαι σοφίαν καὶ ψῆφον. ἡ καρδία πολλάκις ἤδη εἶρηται ὅτι τὸν νοῦν σημαίνει. ὁ νοῦς δὲ οὐ λοξῶς οὐδὲ εἰς εὐθείαν χωρεῖ, ἀλλὰ περὶ ἑαυτὸν στρέφεται. αὐτίκα γοῦν καὶ τινες τῶν ἕξω εἰρήκασιν, ὅτι αἱ νοήσεις ὡσπερ τροχοὶ εἰσιν καὶ κύκλοι στρεφόμενοι. ὅταν γὰρ ὁ νοῦς περὶ τὰ ἕξω τείνη ἑαυτὸν καὶ τῶν αἰσθητῶν θέλη φαντασίαν δέχεσθαι, οὐκ ἔστιν περὶ ἑαυτὸν, οὐ στρέφεται περὶ ἑαυτὸν. ὅταν δὲ νοῖ καὶ ἑαυτῷ

ἐπιστάνη, αὐτός ἐστιν καὶ τὸ νοοῦν καὶ τὸ νοούμενον. ὁ γὰρ κατ' ἐνέργειαν νοῦς ἀεὶ τὸ νοεῖν ἔχει, καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε χεῖται ἐπὶ τὰ ἔξω. ἐπερ' τὸ "ἐγὼ καὶ ἡ καρδιά μου"; τὰ ἐκ πολλῶν συνκείμενα ἢ ἐπινοούμενα ἕκαστον τοῦ ὄλου λέγεται. ὁ ἄνθρωπος συνέστηκεν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος καὶ πνεύματος, ὡς ἐὰν λέγη "ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα", μὴ πάντα ἄλλα λέγει τοῦ ἀνθρώπου. ἕκαστον δὲ ἕτερον αὐτοῦ ἐστιν, πάντα δὲ ἅμα ὁ ἄνθρωπος ἐστιν. τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος πεποίηκεν ὁ ἀπόστολος, εἰ καὶ παρέμειξεν αὐτῷ τι νοητόν· "εἰ ὄλον", φησίν, "ὄφθαλμός ἐστιν καὶ 226 εἰ ὄλον ἀκοή, πρὸ τὸ σῶμα;" καὶ λέγει, ὅτι ἕκαστον μέλος καθ' αὐτὸ ἐστιν, ἅμα δὲ πάντα τὸ σῶμα. καὶ ἐπιπολαίως τὸ αὐτὸ ἔστιν ἰδεῖν. τὸ ὄνομα τῆς ψήφου ἐνταῦθα τὸν ἀριθμὸν σημαίνει. πολλά ἐστιν τὰ νοήματα· τὰ πολλὰ ἀπαρτίζει θεωρίαν μεγίστην. καὶ ῥηθείη ἂν ψῆφος ὡσανεὶ ἀριθμός. εἰ δὲ θέλοι τις καὶ τὴν ψῆφον λαβεῖν ὡς τὸ λεχθέν· "ἀναιρουμένων δὲ αὐτῶν κατήνεγκεν ψῆφον", τὴν μαρτυρίαν, καὶ οὕτως ἠθέλησεν "γνώσει σοφίαν καὶ ψῆφον." εἰ ἐπιστήμη ἐστὶν ἢ σοφία θείων καὶ ἀνθρωπίνων καὶ τῶν τούτων αἰτιῶν, ἕκαστον ὀφείλει νοῆσαι, καὶ ὡς ἔχει συνεψηφισμένην ὄλην τὴν γνώσιν. καὶ τοῦ γνωσθῆναι ἀσεβοῦς ἀφροσύνην καὶ ὀχληρίαν καὶ περιφορὰν. μέγα ἐστὶν γνωσθῆναι τὰ χείρονα, μὴ μὴν πρᾶξαι αὐτά. ἀδύνατόν ἐστιν κακίας ἀποστήναι μὴ νοήσαντα αὐτήν. ἑτέρως δὲ λέγομεν μὴ γινώσκεσθαι ἀμαρτίαν τῷ μὴ ἀμαρτάνοντι ἀντὶ τοῦ· "οὐκ ἔχει πείραν ἀμαρτίας." οὕτως οὖν Ἰησοῦς οὐκ "ἔγνω ἀμαρτίαν", τουτέστιν οὐκ ἐπειράθη. ὁ δὲ βουλό μενος τῷ ὄντι ἀποσχέσθαι τῆς κακίας γνώσεται αὐτήν, ὅτι φαύλη ἐστὶν καὶ ὅτι κακίαν προξενεῖ τῷ ἐνεργοῦντι καὶ ὅτι "εἰς θάνατον καταβιβάζει" καὶ ὅτι προαιρετικὴ ἐστὶν καὶ δύναται ὑφ' ἡμῶν λυθῆναι. οὐκ ἔστιν κατ' οὐσίαν ὑπάρχουσα, οὐκ ἔστιν ὑπὸ κίνησιν ἄστρων ἐνεργουμένη. ἐὰν οὖν γνῶ ταύτην τὴν τοῦ ἄφρονος ἀφροσύνην, ἀφίσταμαι ἀπ' αὐτῆς, ἀποβάλλω αὐτήν. καὶ τοῦ γνωσθῆναι δι' ἀσεβοῦς εὐφροσύνην. τοῦτο λέγει· ἐὰν γνῶ, τίς ἐστὶν ὁ ἀσεβῆς, καὶ ἀπόσχωμαι αὐτοῦ τοῦ τοῦ, γινώσκω τὴν εὐφροσύνην. τὸ γὰρ "διὰ τινος" οὕτως ἀκούειν δεῖ· "διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἀμαρτίας." ὁ εἰδὼς τὸν νόμον δι' αὐτοῦ εἴσεται τὴν ἀμαρτίαν, δηλονότι καὶ τὴν ἀρετήν· ἀλλὰ τὴν μὲν, ἵνα ποιῇ τὴν δέ, ἵνα φύγῃ. καὶ ὀχληρίαν καὶ περιφορὰν. ἢ ἀφροσύνη καὶ ἀσέβεια καὶ ὀχληρία εἰσίν. ἀμέλει γοῦν καὶ ὁ ἔξω φιλόσοφος τὰς σοφιστικὰς ἐνοχλήσεις εἴρηκεν. καὶ περιφορὰν δεῖ εἰδέναι, ὅτι δεῖ ταῦτα περιφέρειν, μὴ ἔχειν μόνιμα. κἂν ποτε συνστῶσιν ἐν τῇ ψυχῇ, οὐ δεῖ αὐτὰ ἔχειν, ἀλλὰ περιφέρειν καὶ ἀποστρέφεσθαι αὐτά.

227 καὶ εὐρίσκω ἐγὼ αὐτήν πικρότερον ὑπὲρ θάνατον σὺν τὴν γυναῖκα, ἥτις ἐστὶν θηρεύματα. εὐρίσκω ἐγὼ αὐτήν, τὴν ὀχλησιν τὴν περίφορον, "ὑπὲρ θάνατον" ἀντὶ τοῦ· ὅτε πείραν αὐτῆς λαμβάνω, ἀποθνήσκω· ὑπὲρ θάνατον αὐτήν ἡγοῦμαι. εἰ δὲ ἡγεῖται τις αὐτήν θάνατον καὶ ἀπώλειαν ψυχῆς, παραιτήσεται αὐτήν, πεπαύσεται ἀπ' αὐτῆς. σὺν τὴν γυναῖκα, ἥτις ἐστὶν θηρεύματα. δύναται καὶ αὐτήν ταύτην τὴν γνώμην τὴν χειρίστην, ἣν ἀποβάλλει, ἣν εἶδεν μηδὲν ἕτερον ἢ θάνατον προξενούσαν, γυναῖκα εἰρηκέναι. πολὺ λαχοῦ γὰρ τῶν θείων παιδευμάτων αἰ γινώμαι καὶ ἡ ἔξις γυναῖκες λέγονται τῶν ἐχόντων ἐπὶ ἐπαινετῶν καὶ ψεκτῶν, ὡς ἐὰν λέγη· "ἡ Σοφία τίς τει ἀνδρὶ φρόνησιν" καὶ "ἡ γυνὴ σου ὡς ἄμπελος εὐθηνούσα, οἱ υἱοὶ σου ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν." ἐκ ταύτης τῆς γυναικὸς γεννήματα γίνεται ἀρρενικά, θρηπτικά πυρὸς καὶ φωτός. τὸ γὰρ εὐλόγημα τούτων τῶν φυτῶν τρέφει τὸ πῦρ καὶ τὸ φῶς. ψεκτῶς δὲ πάλιν λέγεται· "μὴ πρόσεχε φαύλη γυναικί· μέλι", φησίν, "ἀποστάζει τῶν χειλέων γυναικὸς πόρνης, ἢ πρὸς ὀλίγον γλυκαίνει σὸν φάρυγγα. ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὐρήσεις." εἶτα μεθ' ὀλίγα ἐπιφέρει· "τῆς δὲ ἀφροσύνης οἱ πόδες" τὴν γυναῖκα ἀφροσύνην εἶπεν. διὸ καὶ πρὸς σοφίαν αὐτὴν διέστειλεν. λέγει, ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη, ἣν εἶπεν περιφορὰν, ἣν εἶχεν ὀχληρίαν, θήρευμα ἐστὶν, οὐ θηρευόμενον. δυνατόν δε' καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι μετέρχεται τις τὴν κακίαν,

οὐχ ὡς ἡμερόν τι, ἀλλ' ὡς ἄγριον θηρίον ἐπι σπώμενον ἑαυτῷ. δυνατὸν δὲ ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν ἠθικοῦ παιδεύματος ἔνεκα λαβεῖν κατὰ τὴν ἱστορίαν τὴν φαύλην γυναῖκα σημαίνεσθαι. οἶδας ὅτι τὰ ἀμαρτήματα κατάλληλά τισιν τυγχάνουσιν. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ φορεῦν, τὸ περ περεῦεσθαι σοφιστικῶς ἀνδρὸς ἐστίν, γυναικὸς δὲ τὸ ἐν ἀκολασίᾳ προκα λειῖσθαι. λέγει οὖν τὴν γυναῖκα ταύτην, ἣν λέγει πόρνην, ἣν λέγει "ἐπὶ δίφρου καθεζομένην" καὶ "προσκαλουμένην τοὺς παριόντας", θήρευμα εἰ 228 ναί. δέλεάρ ἐστίν, κἂν ἐπὶ γνώμης αὐτὰ λάβῃς, ἢ πανοῦργος καὶ ῥαδί ουργὸς γνώμη, καὶ σοφιστικὴ ἢ καὶ αἰρεθικὴ· φαύλη γυνή ἐστίν. καὶ σαγήνη καρδία αὐτῆς, δεσμοῖς εἰς χεῖρας αὐτῆς· ἀγαθὸς πρὸ προσώπου τοῦ θεοῦ ἔξαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἀμαρτάνων συνλημφθήσεται ἐν αὐτῇ. σαγηνεύειν βούλεται τοὺς πλησιάζοντας. καὶ ἀπεναντίως ἔχει ἢ σαγήνη αὐ τῆς ἢ Ἰησοῦς ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν. ἢ γὰρ πλοκὴ τῆς θείας παιδεύσεως καὶ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας "σαγήνη ἐστίν βληθεῖσα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπὸ παντὸς γένους συνάγει." καὶ ἐπεὶ μὴ αἰσθητὴ ἢ σαγήνη, οὐδὲ τὰ σα γηνευόμενα αἰσθητὰ ἐστίν. ἐὰν οὖν λέγῃ, ὅτι "ἀπὸ παντὸς γένους," τοῦτο λέγει· "ἀπὸ παντὸς ἥθους ἀνθρωπίνου εἰς τὸν ἔνυδρον βίον ἐκπεπτωκότας."

καὶ περὶ τοῦ διαβόλου λέγεται ἐν ἐνὶ τῶν δώδεκα προφητῶν—Ἀμβακοῦμ δὲ ἐστίν οὗτος—"παρασιωπήσῃ ἐν τῷ καταπίνειν ἀσεβῆ τὸν δίκαιον; καὶ ποι ἦσεις τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης καὶ ὡς τὰ ἔρπετὰ τὰ οὐκ ἔχοντα ἡγούμενον." λέγει γάρ· "συντέλειαν ἐν ἀνγίστρῳ ἀνέσπασεν καὶ συνήγαγεν ἐν τῇ σαγήνῃ αὐτοῦ. ἔνεκα τούτου θύσει τῇ σαγήνῃ αὐτοῦ καὶ θυσία σει τῷ ἀμφιβλήστρῳ αὐτοῦ. διὰ παντὸς ἀμφιβαλεῖ τὸ ἀμφίβληστρον αὐτοῦ καὶ ἀποκτένειν ἔθνη οὐ φείσεται;" διαφορῶς οὖν ἀγρεύει καὶ ὁ ἐχθρὸς ὡσπερ καὶ "ὁ τῆς σωτηρίας Λόγος." ὡς γὰρ σαγήνην ὁ Ἰησοῦς "ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν", καὶ "ὁ Πέτρος προσ τάττεται βαλεῖν." μερικαὶ δὲ εἰσιν αἱ διδασκαλίες, πρὸς ἕνα τὸν λεγόμενον ἰδίως ποιὸν ἐκάστου βλέπουσαι. ὅταν γὰρ ποικίλα ἔθνη συνάγῃ σαγήνη, ἔστιν· "διὰ παντὸς ἀποκτένειν ἔθνη οὐ φείσεται." καὶ ἐπεὶ οἱ προῖστορες τῶν ψευδοδοξιών θεοποιοῦσιν αὐτάς, ὡς θεία τινὲ τέχνη ἢ ὡς θεῶ τινι θυμιάζουσιν. αὕτη οὖν ἢ γυνὴ λεχθεῖσα σαγήνας ἔχειν ἐν καρδίᾳ ἑαυτῆς διὰ τὸ πολυτρόπως αἰρεθίζειν καὶ ἐπισπᾶσθαι τοὺς ἀνθρώπους σαγήνη ἐστίν τοῦ διαβόλου. ὡδε τὸ τοῦ Ἰώβ θέλομεν νοῆσαι, ἵν' ἐξ ἐκείνου καὶ τούτου τὴν θεωρίαν λάβωμεν. λέγει, ὅτι "πᾶν πλωτὸν συνερχόμενον οὐ μὴ ἐνέγκῃ μίαν βύρσαν οὐρᾶς αὐτοῦ, οὐδὲ πλοῖα ἀλιέων κεφαλὴν αὐτοῦ." εἶτα λέγει· "τίς ἀποκαλύψει ἔνδυμα προσώπου αὐτοῦ; εἰς δὲ πτύξιν θώρακος αὐτοῦ 229 τίς ἂν εἰσέλθοι;" οὐδεὶς δύναται ἀποκαλύψαι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. πολὺ πρόσωπός ἐστίν, μιμεῖται τὸν ἐνάλιον Πρωτέα· ἐκεῖνος γὰρ οὐκ ἔχει ὄλως τεταγμένον πρόσωπον. τοῦτο οὖν λέγει ἐν τῷ Ἰώβ· "τίς ἀποκαλύψει ἔνδυμα προσώπου αὐτοῦ;" οὐκ ἔχεις εἰπεῖν, ὅτι τόδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐστίν. ἐὰν ἄρῃς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τῷ λόγῳ ἢ νοῆσει, ἄλλο τι χεῖρον εὐρίσκεται. εἶτα καὶ περιεπτωγμένος ἐστίν πανταχόθεν· "εἰς πτύξιν θώρακος αὐτοῦ" οὐδεὶς δύναται εἰσελθεῖν. καὶ ἐὰν εἰσέλθῃς, πάλιν περιέπτωκται. οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἢ κακοῦργος ἢ ὀνομαζομένη γυνὴ ἐνταῦθα—ἦτοι ἐπὶ ῥητοῦ θέλης ἦτοι ἐπὶ γνώμης—οὐ μίαν ἔχει σαγήνην. ὅταν δοκῆς ἐκπεφευγέναι μίαν, ἄλλη ὑποβάλλῃ. δεσμός εἰς χεῖρας αὐτῆς. τὸν πλησιάζοντα εὐθέως δεσμεῖ. χεῖρα δὲ αὐτῆς τὴν πρᾶξιν λέγει καὶ ἐνέργειαν. ὁ ἐνεργῶν κατ' αὐτὴν οὐ μόνον ἀγρεύεται καὶ σαγηνεύεται, ἀλλὰ καὶ δεσμῷ περιπίπτει· δέσμιον αὐτὸν ἀποφαίνει. ἀγαθὸς πρὸ προσώπου τοῦ θεοῦ ἔξαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς. ὁ πρὸ προσώπου τοῦ θεοῦ ἀγαθὸς οὐ κατ' οὐσίαν ἐστίν τοιοῦτος, ἀλλὰ ὁ σπεύδων ἀρετὴν ἔχειν, ἵνα ἐπίπροσθεν θεοῦ ἀγαθὸς γένηται. οὗτος οὖν οὐκ ἐνπίπτει εἰς αὐτὴν, οὐκ ἀγρεύεται, οὐ σαγηνεύεται. τοῦ ἀγαθοῦ δὲ "μὴ ἐμπίπτοντος εἰς τὰς παγὰς αὐτῆς" ἢ εἰς τοὺς δεσμούς ὁ φαῦλος πα ραδίδοται αὐτῇ. τὸ παραδίδοσθαι δὲ

πολλάκις ἐρμήνευται· μετὰ τὸ πολλάκις κωλύσαι, ὅτε οὐκέτι κωλύει ἐνμένοντος ἐκείνου τοῦ κακοῦ, παράδοσις αὐτῶ γίνεται. καὶ ἀμαρτάνων συνλημφθήσεται ἐν αὐτῇ. οὐδεὶς ἀναμάρτητος συνλαμβάνεται ἀπ' αὐτῆς. ἡ ἀρχὴ τοῦ συνλημφθῆναι τὸ ἀμαρτῆσαι ἐστίν. ἐγγίζει γοῦν καὶ τοῖς ἀγίοις· ἀλλ' ἐπεὶ οὐχ ἄμαρ τάνουσιν, οὐ συνλαμβάνονται ὑπ' αὐτῆς, ἀλλ' ἔξω αὐτῆς εἰσιν, πατοῦσιν αὐτήν. ἔπερ' τὴν ἀναγωγὴν· ἐκύκλωσα ἐγὼ τοῦ γνῶναι; ὅλη ἀναγωγὴ ἐστίν· ἐλέγομεν τοῦτο. οὐκ ἔστιν μακρὰν τοῦ λεχθέντος, ὅτι, ἐπεὶ "ἐκ μεγέθους καλλονῆς καὶ κτισμάτων ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται", ὁ κυκλεύων τὸν σύνπαντα κόσμον καὶ ὀρατῶν πάντα, ἃ ἐποίησεν ὁ θεός, ὄρα αὐτὰ ὅτι "καλὰ λίαν ἐστίν". ἐὰν δὲ μὴ κυκλεύῃ, ἀλλὰ ἐν καθ' ἐν λάβῃ, οὐχ ὄρα τὸ κάλλος τοῦ πεποιηκότος. οὕτω οὖν, εἰ μὴ κυκλεύῃ τις πάντα τὰ δόγματα καὶ πάσας τὰς ἀρετὰς καὶ 230 ἀντακολουθίαν αὐτῶν εὖρη καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν καὶ δι' ἐκείνου τοῦ κτίσματος εἰδείῃ τὸν δημιουργὸν, οἷας δυνάμει ἐστίν. ὅτε καὶ ἀναλόγως πάντα ἅμα λαβὼν ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ ὡσπερ κυκλεύσας τὴν τὴν σοφίαν εὕρει, εὕρει τὴν ἀληθῆ. ἰδέ, τοῦτο εὕρον, εἶπεν ὁ ἐκκλησιαστής, μία τῇ μιᾷ τοῦ εὕρειν λογισμόν, ὃν ἐπεζήτησεν ἡ ψυχὴ μου, καὶ οὐχ εὕρον. ὁ ἐκκλησιαστής ὁ διδάσκαλός ἐστίν τῆς πανδήμου συνόδου. "τοῦτο εὕρον ὁ ἐκκλησιαστής"· τὸ "εὕρειν" ὡδὲ τὸ "καταλαβεῖν" ἐστίν. ἔπερ' τὸ ποῖον; τοῦτο αὐτό, ὅτι ἡ γυνὴ ἢ οὓσα θήρευμα σαγήνας ἔχει ἐν καρδίᾳ ἑαυτῆς καὶ δεσμὸν ἔχει ἐν τῇ χειρὶ ἑαυτῆς. ἐκκλησιαστοῦ ἐστίν τοῦτο γνῶναι.

τοῦτο γὰρ συντελέσει τοῖς ἀκρωμένοις τοῦ ἐκκλησιαστοῦ. "μία τῇ μιᾷ", ἐπεὶ πληθυντικῶς ὡδὲ λέγει· οὐδὲ γὰρ περὶ μιᾶς μόνης λέγεται, ὅτι "μία τῇ μιᾷ". λέγομεν ἦτοι περὶ τῶν σαγήνων αὐτῆς· λέγει ὅτι αἱ πάγαι αὐτῆς αὐταὶ καὶ αἱ σαγήναι τὸν φαῦλον λογισμόν εὕρισκουσιν καὶ διδόνασιν. ἀμέλει γοῦν καὶ αἱ γυναῖκες αὐταὶ μαστροπεύουσιν ἀλλήλας καὶ προάγουσιν οὐ τοῦ εὕρειν λογισμόν ἀγαθόν, ἀλλὰ πρὸς τὸ πανουργεῦσασθαι. ἔπερ' οὐ μίαν εἶπεν ἄνω; οὐ μονογενὲς ἐστίν τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ πολύχουν γε καὶ πολυσχιδές. προσυπακουστέον, ὅτι οὐ περὶ τινος ῥητῆς γυναικὸς ταῦτα λέγει, ἀλλὰ περὶ πάσης τοιαύτην σπουδὴν ἐχούσης "μία τῇ μιᾷ τοῦ εὕρειν λογισμόν." ἐὰν δὲ ἐπὶ τῶν σαγήνων λάβῃς, λέγεις, ὅτι δοκοῦσιν καὶ αἱ σαγήναι συμφωνίαν ἔχειν. πειρῶνται γοῦν καὶ οἱ ψευδοδοξοῦντες τὰς ψευδεῖς ἑαυτῶν δόξας λέγειν συμφωνεῖν. ὃν ἐπεζήτησεν ἡ ψυχὴ μου, καὶ οὐχ εὕρον. τὸν λογισμόν αὐτῶν ἐπεζήτησεν ἡ ψυχὴ μου, καὶ οὐχ εὕρον. δυσθήρατός ἐστίν. ὁμοίον ἐστίν τοῖς εἰρημένοις· "οὐκ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν"; "εἰς πτύξιν θώρακος αὐτοῦ τίς ἂν εἰσέλθοι;" ἔπερ' ποῖον οὖν ἐστίν τὸ "εὕρον" ἐν τοῖς ἔμπροσθεν; ὡδὲ λοιπὸν λέγει· "μία τῇ μιᾷ τοῦ εὕρειν λογισμόν." τοῦτον τὸν λογισμόν ἠθέλησα φωράσαι, ἵνα καὶ διαδιδράσκω αὐτάς. καὶ "οὐχ εὕρον" δύναται καὶ κατὰ τοιοῦτον λόγον λέγειν ὡς τὸ "οὐ τοῦ θέλοντος οὐδὲ τοῦ τρέχοντος ἀλλὰ τοῦ ἐλεῶντος θεοῦ." ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐδὲν εὕρον. θεός μοι δὲ ἐφάνέρωσεν, ἔδειξέν μοι τὸ πανοῦργον τοῦ λογισμοῦ τούτου. μὴ γὰρ λέγει ὅτι ὁ τρέχων καὶ ὁ θέλων οὐδὲν ἀνύει.²³¹ καὶ ἄνθρωπον ἕνα ἀπὸ χιλίων εὕρον, καὶ γυναῖκα ἐν πᾶσιν τούτοις οὐχ εὕρον. πολλὰ ἀντίγραφα "ἄνδρα" ἔχει· "γυναῖκα δὲ ἐν πᾶσιν τούτοις οὐχ εὕρον." καὶ ἐπὶ ῥητοῦ λαβεῖν αὐτὸ δύνη, ὅτι μόλις ἀνήρ ἀπὸ χιλίων εὕρισκεται σπουδαίως, γυναῖκα δὲ ἐν πάσαις ταύταις οὐκ ἔστιν εὕρειν σπουδαίαν. ἢ οὕτως· ἄνθρωπον εὕρον ἕνα τῶν χιλίων, λογισμόν ἕνα ἀνθρώπου ἀπὸ πολλῶν, γυναῖκα δὲ οὐ, διὰ τὸ δυσθήρατον αὐτῆς, διὰ τὸ δυσκατάλημπτον αὐτῆς· ἔπερ' τοῦτο λέγει εὕρηκεναι; ἐπεὶ ἐστίν θηρεύματα. ἄλλο ἐστίν τὸ γνῶναι τινα σοφιστήν, καὶ ἄλλο τὸ καταλαβεῖν αὐτοῦ τὰ σοφίσματα. καὶ γὰρ ὁ τηρῶν ἑαυτόν, μὴ ὑποπέσει σοφισμοῖς, ἔγνω, ὅτι πρὸς σοφιστήν ἔχει· οὐ πάντως δὲ καὶ λύειν αὐτοῦ τὰ σοφίσματα δύναται. τὸ δὲ εὕρειν ἀληθῶς τουτέστιν τὸ φωράσαι αὐτοῦ τὴν τέχνην, τὸ τὴν ἀπάτην αὐτοῦ φανερώσαι. πλην ἰδέ, τοῦτο εὕρον, ὃ ἐποίησεν ὁ θεὸς σὺν τὸν ἄνθρωπον εὐθῆ, καὶ αὐτοῖ

ἐζήτησαν λογισμούς πολλούς. τὸ κεφάλαιον τοῦ θεωρήματος τοῦτο ἐστίν· ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον εὐθὴν πεποίηκεν, τουτέστιν καλὸν καὶ ἀγαθόν, μηδὲν ἔχοντα σκολιὸν ἢ λελοξωμένον. αὐτοὶ δὲ πολλοὺς λογισμοὺς ἐφεῦρον. κατὰ τοὺς λογισμοὺς ἐκείνους αἱ διαφοραὶ εἰσιν αὗται· τὸ "θήρευμά τινα εἶναι", τὸ "μία τῆ μιᾶ τοῦ εὐρεῖν λογισμόν", τὸ "ἄφρονα εἶναί" τινα. ἔλεγον ὅτι πολύπλοκός ἐστιν ὁ ἔχθρός, ὅτε τοῦ Πρωτέως ἐμνημόνευσα. πάντως δὲ ἔχει τι πρόσωπον εἰκότως αὐτῷ καθ' ὃ σατανᾶς ἐστίν, καθ' ὃ διάβολός ἐστιν. τοῦτο τὸ πρόσωπον αὐτοῦ μόνοι ἐκεῖνοι δύνανται ἰδεῖν οἱ λέγοντες "οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν." ἴσασιν, ποῖον ἐπίπλαστον ἔχει πρόσωπον καὶ ἔξωθεν ἐπιβαλλόμενον καὶ ποῖόν ἐστιν τὸ ὡσανεὶ κατὰ φύσιν αὐτοῦ πρόσωπον. κατὰ φύσιν δὲ αὐτοῦ πρόσωπόν ἐστιν τὸ ἐνβαθῦναι τῆ κακία. καὶ εὐρίσκεις πολλάκις καὶ σοφιστὰς ἀνθρώπους μυρία πρόσωπα περιβαλλομένους, καὶ ἓνα τινὰ ἔχουσιν λανθάνοντα σκοπόν. ἐκεῖνο ἐστίν οὖν αὐτῶν τὸ πρόσωπον. ὡσπερ οὖν ἐπὶ τούτων μεταβαίνει ἐπὶ τοὺς ἐπαινετούς, ἔστιν τι πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ὃ ἀνθρωπός ἐστιν, οὐ καθ' ὃ πονηρὸς ἢ θρωπος ἢ πανοῦργος. οὗτός ἐστιν ὁ ἐν τιμῇ γενόμενος· "ἀνθρωπος ἐν τι μῆ ὣν οὐ συνῆκεν" ὡς ὁ ἀνθρωπος καὶ "κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν" θεοῦ γεγενημένος. καὶ τοῦτο γέ ἐστίν αὐτοῦ τὸ προηγούμενον πρόσωπον, ὅπερ ἐάν τις 232 καὶ θεωρήσῃ εὕρηκεν τὸν ἀνθρωπον. αὐτοὶ δὲ οὐχ ἓνα λογισμόν ἐπετήδευσαν, ἀλλὰ πολλούς. πολυχοῦς γὰρ ἐστίν ἡ κακία. καὶ μέμνημαι εἰρηκῶς ποτε εἰκόνα περὶ τοῦ διαψηφισμοῦ, ὅτι πάντες οἱ ἐπιτυγχάνοντες τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν εὐρίσκουσιν, οἱ σφαλόμενοι δὲ οὐ τὸν αὐτόν. ἔχει οὖν πρόσωπον ἀνθρωπος, καθ' ὃ λογικός ἐστίν, καθ' ὃ σὺν λόγῳ πράττει πάντα καὶ ὡσπερ ἔλεγον ὅτι ὁ δικαστής· ὁ ἀληθῶς κριτής ἐνψυχόν ἐστίν δίκαιον· οὐδὲν ἕτερον σκοπεῖ ἢ τὰ πράγματα τῶν κρινομένων, οὐκ εἰ φίλοι ἢ δυσμενεῖς ἢ συγγενεῖς. χραίνεται γὰρ τὸ εὐθεὶς τοῦ κρίματος. καὶ θεωρεῖ, ὅτι οὐκ εἶπεν "παρασυνεβλήθη κτήνει", ἀλλὰ "τοῖς κτῆνεσιν". καὶ μία μὲν ἔστιν μορφή τοῦ ἀνθρώπου ἢ ὁμοιοῦσα αὐτὸν τῷ θεῷ, πολλαὶ δέ, εἰς ἃς πίπτει. ὅταν πανοῦργος γίνηται, ἀλώπεκος φέρει πρόσωπον. ὅταν ἰώδες καὶ βλαπτικόν, ὄφεως· ὅταν ἄγριον, λεόντος· ὅταν ἀκόλαστον καὶ φιλήδονον καὶ κόλαξ, κυνός. καὶ ὅλως ἐκ τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου καὶ τῆς μιᾶς μορφῆς πολυτροπία καὶ πολυμορφία γίνεται. καὶ πάλιν σκοπὸς ἔσται, κἂν τισιν μὴ δοκῆ, καθ' ὃν ἀποβολὴ πασῶν τῶν μορφῶν γίνεται, φέρειν ἴν' ἐκεῖνο, ὅπερ πεποίηκεν ὁ θεός, ἀναδειχθῆ. ὅτε οὖν ἔμενε ἐν τῇ ταυτότητι, ἓνα λογισμόν εἶχεν. καὶ ὡσπερ λέγεται ἐν ἐνὶ τῶν ψαλμῶν· "ὁ θεὸς κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ", οἱ εὐσεβῶς καὶ ἐναρέτως καὶ ἐκκλησιαστικῶς κατοικιζόμενοι μονοτροποὶ εἰσιν, "κατηρτισμένοι τῷ αὐτῷ νοῖ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ", ὡς ἕκαστον μονότροπον εἶναι.

κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἐρεῖς, ὅτι πάντες ἓνα τρόπον ἔχουσιν. περὶ τῆς οὕτω οὖν γνώμης ἐχόντων λέγεται, ὅτι τῶν "πιστευόντων ψυχὴ μία καὶ καρδία μία", οὐ τῷ ἀριθμῷ, ἀλλὰ τῇ ταυτότητι. ἢ ταυτότης δὲ αὕτη ἢ πρώτη κατάστασις ἐστίν. καὶ ἡμεῖς γοῦν ἐνίοτε εἰς ἑαυτοὺς ἀσύμφωνοὶ ἐσμεν λέγοντες· ἄρα μὴ τοῦτο ἐστίν, μὴ ἐκεῖνο; τοῦτο δὲ μὴ νενοηκός ἐστίν. διὰ τοῦτο λέγεται· "ὁ ἀκούσας ἠρέμησεν." ὅταν μηκέτι εἰς πολλὰ φέρεται, ἀλλὰ γινώσκῃ ἐκεῖνο, ὃ δηλοῖ ὁ ἀπαγ γέλλων, ἠρεμεῖ, οὐκέτι ταράττεται. ἀμέλει γοῦν ὁ φιλόσοφος ἐκεῖνος τὴν ἀνοησίαν ταραχὴν λέγει· "μὴ ταραττέτω γὰρ ἡμᾶς τὰ μέρη τῶν οὐσιῶν." τίς οἶδεν σοφούς; καὶ τίς οἶδεν ἐπίλυσιν ῥήματος; σοφία ἀνθρώπου φωτιεῖ πρόσωπον αὐτοῦ. 233 σπάνιός ἐστίν ὁ ἐπιστάμενος τοὺς σοφούς. ἔστιν γὰρ ἐπιστημονικῶς εἰδέναι, τίς σοφός. ὁ δὲ οὕτω θεωρῶν τὸν σοφόν, τίς ἐστίν, καὶ τὴν σοφίαν οἶδεν. οὐ δύναται τις εἰδέναι ναυπηγὸν μὴ τὴν τέχνην περινοῶν, καθ' ἣν κατασκευάζει τὰς ναῦς. καὶ ζωγράφον οὐδεὶς δύναται ἐπιστῆσαι, τίς ἐστίν, ἐὰν μὴ τὴν ζωγραφικὴν τέχνην εἰδῆ. καὶ ὡσπερ ἀδύνατόν ἐστιν εἰδέναι εἰδέναι λευκὸν σῶμα μὴ εἰδόντα, τί ἐστίν λευκὸν χρῶμα, καὶ ἀδύνατόν ἐστιν εἰδέναι τινὰ ἐπιστήμην οὐκ ἐπιστάμενον, τί ἐστίν ἐπιστήμη, οὕτως

οὐχ οἶδόν τέ ἐστιν εἰδέναι σοφὸν μὴ ἐγνωκότα τὴν σοφίαν, καθ' ἣν οὗτος πεποιῶται καὶ ἀφ' ἧς παρονομάζεται. ἀμέλει γοῦν, ἄλλοι ἄλλους γινώσκουσιν καὶ ἕτεροι ἑτέρους οὐκ ἐπίστανται. τὰς ἐπιλύσεις οὖν τῶν ῥημάτων τῶν σοφῶν τὰς γνωμονικὰς τίς οἶδεν; σπᾶνιός ἐστιν καὶ ὁ ταῦτα ἐπιστάμενος ὁ δυνάμενος νοήμων εἶναι καὶ διὰ τοῦ νοήμων εἶναι ἐπιστάμενος παραβολὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον, ῥῆσιν σοφῶν καὶ αἰνίγματα. τὰς ἐπιλύσεις τῶν αἰνιγματωδῶν ῥημάτων οὐχ ὁ τυχὼν οἶδεν, ἀλλ' ὁ κατὰ τὴν σοφίαν, καθ' ἣν προφέρεται τὰ ῥήματα, σοφὸς ὢν. σοφία ἀνθρώπου φωτιεῖ πρόσωπον αὐτοῦ. τοῦτο λέγει, ὅτι ἡ τοῦ ἀνθρώπου σοφία τοῦ πρόσωπον αὐτοῦ φωτεινὸν δείκνυσιν, οὐ τὸ πρόσωπον τοῦ σώματος, οὐ τὸ μέλος τῆς σαρκός, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, περὶ οὗ λέγουσιν οἱ σοφοί· "ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, κύριε." εἰ δὲ τὸ φῶς τὸ σοφίζον καὶ σοφοὺς ποι οὖν καὶ πεφωτισμένους κατασκευάζον τοῦ προσώπου σου φῶς ἐστίν-ὁ λόγος σου γάρ ἐστίν ἢ εἰκὼν σου, ὁ χαρακτήρ, -φωτίζεται ὁ μετέχων τούτου τοῦ φωτὸς καὶ γίνεται πεφωτισμένος. οὕτω γοῦν τοῖς πλησιάσασιν αὐτῷ Ἰησοῦς λέγει· "λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων." καὶ λέγει πᾶσιν· "ὕμεῖς ἐστέ τὸ φῶς τοῦ κόσμου." οὐκ αἰσθητὸν δὲ φῶς εἰσιν οἱ ἀπόστολοι τοῦ κόσμου, τουτέστιν τοῖς πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων φαινόμενον, ἀλλὰ τοῦ ἀληθινοῦ κόσμου. οὐ τὴν ἀμαρτίαν εὗρεν Ἰησοῦς τοῦ καταλλαγέντος ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ. τοῦτο οὖν τὸ πρόσωπον τοῦ ἔσω ἀνθρώπου φωτίζεται ὑπὸ τῆς σοφίας. ταῦτὸν δὲ ἐστίν σοφία καὶ φῶς καὶ λόγος καὶ ἀλήθεια καὶ αἱ ἄλλαι ἐπίνοιαι αἱ περὶ Χριστοῦ λεγόμεναι.

234 καὶ ἀναιδὴς πρὸ προσώπου αὐτοῦ μισηθήσεται. στόμα βασιλέως φύλαξον καὶ περὶ λόγου ὄρκου θεοῦ μὴ σπου δάσης. ὁ ἀναιδὴς ὁ μὴ ἔχων παρρησίαν ἐκ φωτὸς καὶ σοφίας ἀπούσης ἐπίτιμον μισηθήσεται. ὑπάρχει δὲ τοῦτο μάλιστα τοῖς σοφισταῖς τοῖς τὴν ἀλήθειαν σοφίζεσθαι θέλουσιν. ἀπὸ πολλῆς γὰρ ἀναίδειας ἀντιλέγουσιν τῇ ἀληθείᾳ. οὕτω ἐρμηνεύουσιν τὰ πράγματα, ὡς οὐκ ἔχουσιν φύσεως. μισητὸς οὖν ἐστίν, κἂν ποτε λανθάνῃ διὰ πανουργίαν καὶ μὴ μισῆται, ἀλλ' οὖν γε μισητός ἐστίν. μισητὸς δὲ ἐστίν ὁ ἄξιός τοῦ μισεῖσθαι, κἂν μηδεὶς αὐτὸν μισῇ. ἢ κακία γοῦν, εἰ καὶ τις ἄλλη, μισητή ἐστίν· ἢ ἡδονὴ πολλοὺς ἐπέχει τοὺς ἀγαπῶντας. πολλοὶ εἰσιν οἱ θελγόμενοι· καὶ οὐ δήπου οὐκ ἐστίν μισητὸν τὸ κακόν. στόμα βασιλέως φύλαξον. τὸ στόμα τοῦ βασιλέως τοῦ ἀληθινοῦ φύλαξον, τὸν λόγον αὐτοῦ τήρει, κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ πολιτεύου καὶ φρόνει. τὸ γὰρ στόμα πολλάκις ἡμῖν ἀποδέδεικται, ὅτι τὸν λόγον σημαίνει. ἐπίστανε τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, ὃ κα λείπεται αὐτοῦ στόμα βασιλέως, καὶ οὕτω πράττε, οὕτω φρόνει, οὕτω πολιτεύου. καὶ περὶ λόγου ὄρκου θεοῦ μὴ σπουδάσης. καὶ παρὰ τοῖς ἔξω νόμοις μισητόν ἐστίν τὸ τοιοῦτον. ὑπόνοιαν ἐφιόρκου παρέχει ὁ σπουδάζων ἐπὶ τὸ ὁμόσαι, εἰ μὴ παρὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτῷ ὄρκος ἐπιτεθῆ μὴ οὔσης μαρτυρίας τινὸς καὶ ἀναγκασθῆ περὶ τούτου ὁμόσαι. διὰ τοῦτο οὖν εἶπεν· "μὴ σπουδάσης", μὴ προαίρετος ὄρμα ἐπὶ τὸ ὁμνύναι· μὴ τὴν ἀναπόδεικτον πίστιν μεταχειρίσῃς. ἐὰν δύνηται πίστις παρασχεθῆναι, μὴ σπουδάσης περὶ ὄρκου. ὁ ὁμνύων τῷ πλησίον αὐτοῦ καὶ οὐκ ἀθετῶν, ὁ οὕτως ἀληθεύων, ἵνα μὴ ἀθετήσῃ, οὐκ ἐστίν μισητός. ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πορεύσῃ, μὴ στήσῃ ἐν λόγῳ πονηρῷ· ὅτι οὐκ, ὃ ἐὰν ἐθελήσῃ, ποιήσῃ καθὼς βασιλεὺς ἐξουσιάζων; δύναται κατὰ ὑπερβατὸν περὶ τοῦ ἀναιδοῦς λέγεσθαι, ὅτι "ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πορεύσῃ." ἔξω γενοῦ τοῦ ἀναιδοῦς. ἀναφέρεσθαι δὲ δύναται ταῦτα καὶ εἰς τὸν διάβολον αὐτὸν καὶ πᾶσαν πονηρὰν δύναμιν. τὰ γὰρ περὶ ἀνθρώπων λεγόμενα ὡς κακῶν, ὡς πονηρῶν, ῥηθεῖ ἂν καὶ περὶ τῶν δαιμόνων καὶ τοῦ διαβόλου. ἃ γὰρ περὶ ἀνθρώπων λέγεται ὡς θνητῶν ζώων, οὐκ ἀναφέρεται οὐδὲ εἰς διάβολον οὐδὲ εἰς δαίμονα. 235 δυνατὸν δὲ καὶ περὶ τοῦ βασιλέως, οὗ ἀπὸ προσώπου δεῖ ὀρθῶς πολιτεύεσθαι, εἰρηῆσθαι· "ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πορεύσῃ" ὡς παρ' αὐτοῦ πεμπόμενος, καθὸ σημαίνόμενον λέγομεν ὅτι· ὅσδε ἀπὸ βασιλέως ἦλθεν.

μη στής ἐν λόγῳ πονηρῶ. τοῦτο λέγει· κἄν ποτε συμβῆ κατὰ ἄγνοιαν πονηρόν τι εἶπεῖν οἷον ψεῦδος βλαπτικόν, μη στής ἐν αὐτῷ, μη ἔνμενε αὐτῷ. περὶ δὲ τῶν θείων ῥημάτων καὶ λόγων γράφει Παῦλος ὅτι· "ἐπίμενε αὐτοῖς". τοῖς τοῦ θεοῦ λόγοις, τοῖς ἀκαταγνώστοις, τοῖς ὑγιαίνουσιν ἔνμενε. ὅτι οὐκ, ὃ ἐὰν ἐθελήσῃ, ποιήσῃ; ὃ ἀναιδὴς τῷ προσώπῳ οὐκ, ὃ βούλεται, ποιήσῃ; διὸ φεῦγε ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ. ἐὰν δὲ καὶ περὶ θεοῦ ᾖν ὡς βασιλέως, ὃ βούλεται ποιῆσαι, μη νόμιζε, ὅτι ἁμαρτήσων διαφεύξῃ αὐτόν, ἐφιορκῶν διαδιδράσκεις αὐτοῦ τὴν γνώσιν. καθὼς βασιλεὺς ἐξουσιάζων. ὃ ἐξουσίαν ἔχων βασιλεὺς πρὸς οὐδενὸς κωλύεται, οὐδεὶς ἀντοφθαλ μεῖ αὐτῷ, ἀλλ' ὃ βούλεται, πᾶν ποιεῖ. κατ' ἀμφότερα οὖν λάβε αὐτά. ἦτοι περὶ τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως, τοῦ θεοῦ. ὃ βούλεται γάρ, ποιεῖ· οὐδεὶς ἀνθίσταται αὐτῷ. κἄν περὶ τοῦ ἀναιδοῦς λέγῃ, πάλιν φόβον ἐνποιεῖ ἡμῖν τοῦ φεύγειν αὐτόν. εἶρηκεν τοῦτο· ἀληθῶς δὲ βασιλεὺς ὁ σοφὸς ἐστίν. οἱ Στωϊκοὶ γοῦν λέγουσιν μόνον τὸν σοφὸν βασιλέα εἶναι, μόνον ἱερέα. εἰ γὰρ βασιλεὺς ἐστίν ὁ νομίμως ἄρχων, μόνος δὲ ὁ σοφὸς τοῦτο ἐπίσταται, μόνος οὗτος βασιλεὺς ἐστίν. αὐτίκα γοῦν πρὸς τὸν Ἀβραάμ ἰδιώτην ὄντα τὴν τύχην εἶρηται πρὸς τῶν διορατικῶν "βασιλεὺς παρὰ θεοῦ σὺ εἶ ἐν ἡμῖν." εἰ καὶ παρὰ ἄλλων ἄλλοι, ἀλλὰ παρὰ θεοῦ σὺ εἶ. "βασιλεὺς γὰρ βασιλευόντων" ἐστίν ὁ θεός. ἐὰν δὲ καὶ περὶ τοῦ ἀναιδοῦς προσώπου ᾖν ὁ λόγος, καὶ αὐτὸς ὡς βασιλεὺς ἐξουσιάζει τῶν ὑποβαλλόντων ὑπὸ τὴν πρεσβείαν ἑαυτοῦ. "μη οὖν βασιλευέτω ὑμῶν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι." "ὃ βασιλεύσας θάνατος ἀπὸ Ἀδάμ μεχρὶ Μωϋσέως" ἐξουσιάζει τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρχήν. καὶ τίς ἐρεῖ αὐτῷ· τί ποιήσῃ; ὃ υφυλάσσω ἐντολήν οὐ γινώσεται ῥῆμα πονηρόν. καὶ περὶ θεοῦ ἀληθὲς ἐστίν εἶπεῖν, ὅτι οὐδεὶς αὐτῷ λέγει· "τί ποιήσῃ;" καὶ περὶ τοῦ ἀναιδοῦς καὶ θρασέως βασιλέως. καὶ τάχα πρόσωπον δύναται οὗτος ὁ ἀναιδὴς φέρειν τοῦ Ἀντιχρίστου. καὶ γὰρ ἐκεῖ ἐν τῇ περὶ αὐτοῦ προφητεῖα τοῦ Ἡλίου κόρη τις ἀναστᾶσα οὕτως αὐτόν ἤλεγξεν λέγουσα αὐτόν ἀναιδῆ. 236 ὃ φυλάσσω ἐντολήν οὐ γινώσεται ῥῆμα πονηρόν. ἰδέ· ὃ ἐπιστάμενος τὸ ἀγαθὸν εὐθέως οἶδεν καὶ τὸ κακόν. τὸ ἐπίστα σθαι δὲ ὧδε οὐ τὸ χρᾶσθαι σημαίνει, ἀλλὰ τὸ εἰδέναι μόνον. εἰ γὰρ ἐντολὴ δίδεται, ἵνα "ἐκκλίνωμεν ἀπὸ τοῦ κακοῦ καὶ ποιῶμεν τὰγαθόν," δεῖ καὶ τὸ κακὸν εἰδέναι, ἵνα ἐκκλίνωμεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ αἰρησώμεθα τὸ ἀγαθόν. περὶ τῶν τοιούτων γράφει ὁ ἀπόστολος λέγων· "πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε· ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀπέχεσθε." ὄρα, ὡς ὁ πάντα δοκιμάζων οἶδεν τὸ καλόν, καὶ ὅτι αἰρετόν ἐστίν καὶ φυλακτέον, καὶ τὸ πονηρόν, ὅτι φευκτέον ἐστίν· τοῦ ἀλλοτριουῖσθαι προσήκει. εἰ οὖν ὁ εἰδὼς τὸ ἀγαθὸν οἶδεν καὶ τὸ κακόν καὶ ἔνπαλιν, πῶς ἐνταῦθα λέγει τὸν φυλάττοντα ἐντολήν μη γινώσκειν ῥῆμα πονηρόν; καίτοι ἡ ἐντολὴ ἀγαθόν ἐστίν ῥῆμα. ὃ δὲ τὸ ἀγαθὸν ῥῆμα εἰδὼς οἶδεν καὶ τὸ πονηρόν ῥῆμα· λέγει δὲ τὸν φυλάττοντα ἐντολήν μη γινώσκειν ῥῆμα πονηρόν, τουτέστιν οὐ λέγειν οὐκ ἐπίστασθαι, ἀλλὰ μη χρᾶσθαι, μη οὕτω γινώσκειν αὐτό, ὡς· "οὐδὲ Ἰησοῦς ἔγνω τὴν ἁμαρτίαν." οὕτως ὁ τῆς ἐντολῆς φύλαξ οὐ γινώσκει πονηρόν ῥῆμα. ἔστω δὲ τὸ μη γινώσκειν ῥῆμα ἢ παρακοὴ ἢ τὸ μη οὕτως ἀκούσαι τοῦ ῥήματος, ὡς δεῖ αὐτοῦ ἀκούειν. ὃ ὡς δεῖ ἀκούων ῥήματος ἔγνω αὐτό, ἔχει αὐτοῦ πείραν. ὃ δὲ τὴν ἐντολήν φυλάττων, ἐπεὶ οὐκ ἔχει τῆς ἐναντιότητος τῆς ἐντολῆς πείραν, οὐ γινώσεται τὸ ῥῆμα τὸ πονηρόν. λέγεται δὲ πολλάκις τὸ ῥῆμα ἀντὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος. ἡ γοῦν Μαριάμ ῥήματος ἀκούσασα τοῦ ἀγγέλου λέγει· "ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου." οὕτω ὑπάρξεται μοι, ὡς τὸ ῥῆμα τὸ σὸν διαγορεύει. καὶ οὐ παράδοξον ἐρῶ. καὶ γὰρ "ἐν τῇ ψυχῇ" ἐστίν ῥῆμα· "τὸ ἄνευ τοῦ ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι νόημα, ὅτε δὲ ἤδη ᾧ ἀνάγκη ὑπάρχειν θάτερον," ἢ τὸ ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι.

ἰδέ νόημα ῥῆμα καλεῖται, ἐπεὶ ὑποπίπτει τῷ ὀρισμῷ αὐτοῦ γνώσεως· "ῥῆμα γάρ ἐστίν τὸ προσσημαῖνον χρόνον", καὶ ῥῆμά ἐστίν, ἐν ᾧ ἔστιν ἀληθεύσαι ἢ

ψεύσασθαι. ἐπεὶ οὖν καὶ νοήματά εἰσιν τοιαῦτα, ῥήματα αὐτὰ ἐροῦμεν. 237 τοῦτο οὖν ὁ θεῖος ἀπόστολος ἐπιστάμενος λέγει "ἀκηκοέναι ἄρρητα ῥήματα." καὶ δοκεῖ ἀντίφασιν εἶναι, εἰ μὴ κατὰ ἄλλο καὶ ἄλλο σημαίνον μενον λάβωμεν τὸ ῥητὸν καὶ ἄρρητον. ἄρρητά ἐστίν, παρ' ὅσον ἐν νῶ μόνω ὅμι λοῦνται καὶ θεὸς ἐνίησιν αὐτὰ τῇ διανοίᾳ. καὶ ἔχουσιν τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψεῦδεςθαι, ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο εἰσιν καὶ ῥήματα. ἄρρητά εἰσιν οὐ λεγόμενα διὰ συλλαβῶν, οὐχ οἷά τε ὄντα γραφῆναι καὶ χαραχθῆναι. τῷ δὲ μὴ προφέρεσθαι διὰ συλλαβῶν ἄρρητά ἐστίν. εἰ δὲ ἕκαστον, ὧν λέγω, ῥητὸν ἐστίν–προφέρομαι γὰρ αὐτὸ διὰ ἐνάρθρου φωνῆς–, τὸ μέντοι νόημα, ὃ οὐχ ὑποβάλλει ἢ φωνή, ἄρρητον ῥήμα ἐστίν. ἔχει γὰρ ἢ τὸ ἀληθὲς ἢ τὸ ψεῦδος. ἄρρητά εἰσιν παρὰ τὸ μὴ ἔχειν διὰ συλλαβῶν καὶ λέξεων ἐνάρθρων προφέρεσθαι, τῷ δὲ ἔχειν τὸ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος ῥήματά εἰσιν. καὶ καιρὸν κρίσεως γινώσκουν καρδία σοφοῦ· ὅτι παντὶ πράγματι ἐστίν καιρὸς καὶ κρίσις, ὅτι γνώσις τοῦ σοφοῦ πολλὴ ἐπ' αὐτόν. τοῦτο λέγει· ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία τοῦ σοφοῦ οἶδεν "τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν", οὐ μόνον τὸν κατωμλημένον ἐν τῇ γραφῇ. "καιρὸν κρίσεως" λέγουσιν οἱ θεῖοι λόγοι τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, καθ' ὃν πάντες τῷ κριτῇ ρίω τοῦ θεοῦ παρίστανται. καὶ τοῦτον τὸν καιρὸν καλεῖ "ἡμέραν κρίσεως." ἐνταῦθα δὲ ὁ σοφὸς πάντα καιρὸν καὶ κρίσιν παντὸς πράγματος οἶδεν. κε κριμένως τοῖς πράγμασιν ἐπιβάλλει, τοὺς λόγους κεκριμένως προφέρει. οἶδεν γὰρ, πότε δεῖ δοῦναι ἀπόκρισιν καὶ πότε οὐ, καὶ πότε ἀντισχεῖν τὸν λόγον καὶ πότε ἐξαφεῖναι αὐτὸν κατὰ τῶν ἀκροατῶν. τὴν κρίσιν οὖν τούτου τοῦ καιροῦ ἐπίσταται, ἵνα καιρὸν μὴ χρόνον λάβῃς τινὰ ῥητὸν, οἷον ἡμερινὸν ἢ νυκτερινόν, ἀλλὰ καιρὸν τῷ εἰπεῖν τοιάδε τινὰ τῷ τοιάνδε δεῖ ἔξιν ἔχοντι. "ἡ καρδία οὖν τοῦ σοφοῦ οἶδεν τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως", οἶδεν τὴν κρίσιν, καθ' ἣν δεῖ τοῖς καιροῖς χρῆσασθαι. ὅτι παντὶ πράγματι ἐστίν καιρὸς καὶ κρίσις. πᾶν πρᾶγμα ἔχει καιρὸν καὶ κρίσιν δηλονότι. ὁ δυνάμενος οὖν τὰ πράγματα οὕτω μεταχειρίζεσθαι, ὡς καιρίως λέγειν περὶ αὐτῶν καὶ κεκριμένως, οὗτος σοφός ἐστίν καὶ σοφοῦ ἔργον ποιεῖ. ὅτι γνώσις τοῦ ἀνθρώπου πολλὴ ἐπ' αὐτόν. 238 γνώσιν δὲ ἀνθρώπου δίττως λαμβάνομεν, ἢ ἢν γινώσκει ἢ ἢν γινώσκεται. οἷον οἱ ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες σοφοὶ αὐτὸν τὸν λόγον ἔχουσιν, τοῦ τε γινώσκοντος καὶ τοῦ γινωσκομένου. εἰ ἑαυτῶν ἐπιγνώμονές εἰσιν καὶ οὐκ ἄλλοι αὐτοὺς ἐπιγινώσκουσιν, αὐτοὶ εἰσιν οἱ γινώσκοντες καὶ οἱ γινωσκόμενοι. "πολλὴ οὖν ἐστίν τοῦ ἀνθρώπου ἡ γνώσις ἢ ἐπ' αὐτόν", καὶ ἢν αὐτὸς γινώσκει καὶ ἢν αὐτὸς γινώσκεται. ἀμέλει γοῦν μύρια ὅσα κενικήκασιν ἀνθρώποι εἰς τὴν γνώμην ἐκείνην τὴν λέγουσαν "σεαυτὸν γνῶθι". μία ἐστίν, βραχεῖα ἐστίν ἢ φωνή, πολλὴ δὲ ἐστίν ἢ διάνοια. ὁ γνοὺς ἑαυτὸν οἶδεν, ὅτι γενητός ἐστίν, καὶ οἶδεν, ὅτι πέφυκεν πρὸς ἀνάληψιν ἀρετῆς. οἶδεν, ὅτι ἄρχει ἐν αὐτῷ ἢ ψυχὴ καὶ ἄρχεται τὸ σῶμα, καὶ πάλιν ἐν τῇ ψυχῇ ὅτι ἄρχει μὲν τὸ λογιστικόν, ἄρχεται δὲ τὸ ἐπιθυμητικόν καὶ θυμικόν. ἐὰν ἔνθα ταῦτα γίνεται, κάκι στόν ἐστίν. ἢ ψυχὴ ἐκείνη ἐὰν ἄρχεται ὑπὸ τοῦ σώματος καὶ ἄρχει τὸ σῶμα, ὀλεθρὸς τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ· καὶ ἐὰν τὸ λογιστικόν ἄρχεται ὑπὸ θυμοῦ ἢ ὑπὸ ἐπιθυμίας, ἢ ἀρχὴ αὕτη παράνομός ἐστίν. δεῖ οὖν τὸν σοφὸν εἰδέναι ἑαυτὸν καὶ ἐπίστασθαι, ὅτι "ἢ ἐπ' αὐτῷ γνώσις πολλὴ ἐστίν", καὶ ἢ ἐπ' αὐτῷ, ἢν γινώσκειν ὀφείλει. ἐὰν γὰρ γνῶ, ὅτι "πολλὴ ἐστίν ἢ ἐπ' αὐτὸν γνώσις"–εἴπει' δεῖ αὐτὸν γινώσκειν–, οὐκ ὀλίγα γνοὺς πεπαύσεται νομίζων τετελειῶσθαι. κἂν πᾶσαν οὖν τὴν ἐνδεχομένην ἐνταῦθα ὑπαρχθῆναι σύν εἰσιν καὶ γνῶσιν λάβῃ, οἶδεν ὅτι "ἐκ μέρους γινώσκει" καὶ οὐ παύσεται ὡς τινες ἤδη, ἀλλ' ἔτι ἐνεργεῖ πρὸς τὸ ἀναλαβεῖν καὶ ἄλλην γνώσιν, κἂν γνῶ πάντα τὰ ὁρατά. καὶ, ὡς Σολομὼν λέγει, πάντων "τῶν ὄντων" λάβῃς "γνώσιν ἀψευδῆ", ἀναφέρων τὸν νοῦν ἑαυτοῦ ἐπὶ τὰ ἀόρατα οἶδεν, ὅτι ἐν πολλοῖς ἔχει γνώσιν. αἰσθητῶν γὰρ μόνων ἔχει ἀντίληψιν. κἂν ἐπὶ τὰ ἀόρατά τις δὲ ἀνέλθῃ, εἴπει' καὶ τούτων εἰσὶν ἐγγυτέρω καὶ πρῶτα, ἄλλα

δὲ μετ' ἐκεῖνα καὶ πέρα ὑπερβάλλοντα, οὐδέποτε πεπαύσεται τοῦ γινώσκειν, ἕως εἰς ἐκεῖνο τοῦ πέρασ φθάσῃ ὡς γνῶναι τὸν θεὸν καθὼς ἐστίν.

ὁ ἐπιστάνων ἑαυτῷ γνωστόν ἐστίν καὶ γνῶσις καὶ ἐπιστητόν ἐστίν καὶ ἐπι 239 στήμη. καὶ εἶπον καθόλου ταῦτα, ὅτι πολλάκις ἡ ψυχὴ, ὅτε φυτόν ἐστίν γεω- γούμενον, αὐτὴ ἔχει ἀμφοτέρων τοὺς λόγους, ἑαυτὴν γεωργεῖ, οὐκ ἄλλο τι γεωργεῖ· οὐ τὰ ἔξω ἑαυτῆς γεωργεῖ ὡς ὁ τὰ φυτὰ τὰ αἰσθητὰ γεωργῶν· οὐχ ἑαυτοῦ ἐπιμέλειται, ἀλλὰ φυτῶν ἐστίν τεχνίτης, ὅτι οὐκ ἔστιν γινώσκων τί τὸ ἐσόμενον, ὅτι καθὼς ἔσται, τίς ἀναγγελεῖ αὐτῷ; διὰ τοῦτο "πολλὴ ἐστίν ἡ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου γνῶσις." οὐδεὶς αἰσθήσει τὸ ἐσόμενον οἶδεν· τῶν παρόντων ἀντίλημψιν ἔχει ἡ αἴσθησις. τὰ δὲ ἐσό-μενα οὐπω ὑφέστηκεν. οὐκ ἔστιν οὖν αἰσθητικὴ ἀντίλημψις τῶν μὴ ὑφেষτη-κότων, ἀλλὰ γνωστικὴ θεωρία· ἐπιστήμη ἐστίν ἡ θεωροῦσα τὸ ἐσόμενον. αὐτίκα γοῦν ἵνα δῶμεν, ὅτι ἐπίστανται τινες τὰ συμβαίνοντα ἐκ τῆς εἰμαρμένης, τὰ ἐσόμενα οὐκ ἴσασιν. εἰ μὴ γὰρ λάβῃ πάλιν ἀκολουθίαν, ὅτι ὅσδε ὁ ἀστὴρ κατὰ τὸδε τὸ ζώδιον γέγονεν, τὰ ὄντα πάλιν γινώσκει, οὐ τὰ ἐσόμενα. κἂν ποτε γοῦν προγνωστικῶς περὶ ἐκλείψεως ἡλίου ἢ σελή-νης λέγουσιν, λαμβάνει πάλιν, ὅτι ἐὰν τὸδε ὀδεύηται καὶ τοιάδε γένη-ται κατάστασις τῶν ἀστέρων, τὸδε ἀποτελεῖται. ἐξ ὄντων πάλιν λαμβάνει τὴν θεωρίαν, ἐκ τοῦ πολλάκις οὕτω γεγονέναι. ὅτι καθὼς ἔσται, τίς ἀναγγελεῖ αὐτῷ; παρετηρήσαντό τινες περὶ διαφορᾶς μέλλοντος καὶ ἐσομένου. μέλλον λέγεται τοῦ αἰσθητικῶς δυνάμενον ὑπάρχειν, ἔσεσθαι δὲ λέγουσιν τὰ ὡσπερ ἐννοητὰ τινὰ ὄντα καὶ ἐν θεωρίᾳ τὴν ἀκολουθίαν ἔχοντα· "ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος Πούτου." οὐκ εἶπεν ὅτι "ὑστερίζω" τοῦτο. ἄλλο γὰρ ἐστίν τὸ ἔστιν καὶ τὸ ἔσεται. τὸ κατὰ ἀλήθειαν φύσεως ἀποβαῖνον τοῦτο λέγεται ἔσεσθαι, μέλλειν δὲ τὸ αἰσθητικῶς μὴ παρόν, δυνάμενον δὲ ὑπαρξῆναι. ἰδοὺ, λέγω· οὐ πέφυκεν ἄρτι γενέσθαι βροντὴ; οὐ λέγω περὶ αὐτῆς ὅτι ἔσε-ται, ἀλλ' ὅτι μέλλει τὸ μέλλον· οὐπω γὰρ ἔστιν. τὸ δὲ ἐσόμενον συν-ἀπτεται τῷ αὐτῷ προλαβόντι, ἐὰν αἴτιον καὶ αἰτίαν ἔχῃ. πρὸς τὸ αἰτιατόν οὐ λέγω μέλλειν, ἀλλὰ ἔσεσθαι. οὗ γὰρ αἰτίου τυγχάνοντος, ὧς συνπέπλεκται ἡ ὑπαρξις ἐκείνου, πάντως ἔσεται τοῦτο. τὰ οὕτως οὖν ἐσό-μενα οὐκέτι τις ἦν ἐπιστάμενος, εἰ μὴ θεὸς φανερώται, εἰ μὴ ἡ ἀλή-θεια ἐπιστήση τὸν νοῦν εἰς γνῶσιν. εἶπεν οὕτω· "ἰδοὺ ἐγὼ ἔσομαι μεθ' ὑμῶν", οὐ "μέλλω ἔσεσθαι". καὶ γὰρ ἀπεντεῦθεν εἶμι παρ' ὑμῖν, ἀπεντεῦθεν μεθ' ὑμῶν ὑπάρχω καὶ ἔσομαι ἐπὶ πασῶν τῶν ἡμερῶν τοῦ 240 αἰῶνος. καὶ ἵνα σαφέστερον εἶπω, χρώνται οἱ ἄνθρωποι καὶ γνῶσι καὶ αἰσθή-σει. ὅταν μὴ παρῆ τὰ αἰσθητὰ, μέλλει τούτων ἔσεσθαι ἀντίλημψις· οὐδὲ ἀπεντεῦθεν ἀντιλαμβάνεται, ὅταν τὸ μὴ παρόν οὐκ αἰσθάνεται ἀλλὰ τὸ ἤδη ὑφেষτηκός. ὅταν δὲ ἐπιστημονικὴν ἔχη θεωρίαν, καὶ ἐκάστῳ προβλήματι ἀπο-δεικτικῶς ἐπιβάλλει· ἤδη ἔχων τὴν γνῶσιν καὶ ἔχει αὐτὴν ἐσομένην. οὐ γὰρ ἀφίπταται ὡς ἡ αἰσθητικὴ ἀντίλημψις. καὶ τόπος γοῦν τις ἐπιχειρεῖται τοιοῦτος σοφιστικὸς μᾶλλον ἢ διαλεκ-τικὸς, ὅτι ὑπὲρ γῆν ἐστίν ὁ ἥλιος καὶ φαίνεται τότε ἡ τοιαύτη αὐτοῦ κίνη-σις, ὅταν ἡμέρᾳ ἦν, ὅταν ὁ ὑποκείμενος ἀήρ ὑπ' αὐτοῦ φωτίζεται. ὅταν δέ, φησὶν, δύνῃ, οὐκ ἴσμεν, εἰ ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν. κἂν γὰρ τιθώμεθα, δέ, φησὶν, δύνῃ, οὐκ ἴσμεν, εἰ ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν. κἂν γὰρ τιθώμεθα, ὅτι ἔστιν, ὑπολήμψι τινὶ τοῦτο ἔχομεν. εἰ δὲ οὐ φαίνεται, οὐκ ἴσμεν, εἰ ὑπάρχει ἢ οὐχ ὑπάρχει. -εἶπον δέ, ὅτι σοφιστικόν ἐστίν τὸ ἐπιχειρήμα τοῦ-το. ἄκουσον· πρὸς τοὺς ὀρισμούς ἐκδέχονται τὰ πράγματα. τινὲς ὠρίσαν-το τὸν ἥλιον εἶναι ἄστρον ἡμεροφανές. καὶ ὡς διαφορὰν ἔλαβεν τὸ ἡμερο-φανές. δεῖ δὲ τὰς διαφορὰς ὑπάρχειν ἀεὶ τοῖς ὀριστοῖς· εἰ τοίνυν ὡς διαφορὰ τοῦ ἡλίου εἰλήφθη, ὅτι ἡμεροφανές ἄστρον ἐστίν, ἐὰν μὴ ἦ ἡμέρα, οὐκ ἔχει τὴν διαφορὰν τὴν ἐν τῷ ὀρισμῷ. ὅθεν ἄδηλον, εἰ ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν. προλαβὼν δὲ εἶπον ὅτι σόφισμά ἐστίν· οὐδὲ ἐπιστημονι-κὸν θεώρημά ἐστίν οὐδὲ διαλεκτικὸν πρόβλημα. οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ἐξουσιάζων ἐν πνεύματι τοῦ κωλύ-σαι σὺν τὸ

πνεῦμα τὸ διοικοῦν τὰ ὅλα. κατα' τὸ πρόχειρον καὶ τὸ ρητὸν οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὁ ἔξουσιάζων ἐν πνεύματι, ἵνα λάβῃς τὴν κίνησιν τοῦ ἀέρος πνεῦμα, τουτέστιν τὸν ἄνε-μον. μὴ γὰρ ἔξουσιάζει πολλὰ καθὼ οὐ βούλεται ἄνεμον εἶναι. καὶ οὐ δύνα-ται ἀ'γαγεῖν αὐτόν, οὐ δυ κωλύσαι δύναται τὸν φιλου~ντα ἂν βλάπ-τειν. οἱ πλείοντες εἶσιν οὐκ ἔχοντες ἔξουσίαν, κἂν ἄριστοι κυβερνήται ὦσιν, ὥστε ἀγαγεῖν πνοὴν παράλληλον τοῖς πλέουσιν, οὐδὲ παυ~σαι αὐ-τὴν σφοδρωτάτην καὶ βλαπτικὴν. κατα' τὸ πρόχειρον οὖν οὕτω λημπτέ-ον. ἐπειδὴ δὲ πολλάκις ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου λέγεται πνεῦμα, οὐκ ἔστιν ὁ ἔχων ἐξουσίαν ὥστε παραμεῖναι τὴν ψυχὴν ἢ ἀφει~γαῖ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ζώου. προνοίας ἥρτηται ...

316 Eccl 11,1ab2a ἀπόστειλον τὸν ἄρτον σου ἐπὶ πρόσωπον τοῦ ὕδατος , ὅτι ἐν πλήθει τῶν ἡμερῶν εὐρήσεις αὐ τόν· δὸς μερίδα τοῖς ἑπτὰ καὶ γε τοῖς ὀκτώ. 11,1α ἡ λέξις αὕτη οὐδὲν ἔχει πρὸς ῥητόν. ποῖον γὰρ ἐφ' ἱστορίας ὠφέλιμόν ἐστιν τὸν "ἄρτον", ὃν τις ἔχει, "ἐπὶ πρόσωπον τοῦ ὕδατος" ἐκπέμπει; μᾶλλον ἄχρηστον αὐτὸν ποιεῖ. δεῖ οὖν πρὸς διάνοιαν μόνην καὶ ἀναγωγὴν τὴν λέ ξιν ταύτην λαβεῖν. πολλαχοῦ τῶν θείων παιδευμάτων τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων τῷ ὀνόματι τούτῳ προσαγορεύεται· "ῥῦσαί με", φησίν, "ἐξ ὕδατων πολλῶν, ἐκ χειρὸς υἱῶν ἄλλοτρίων". "ὑδατα πολλὰ" εἶρηκεν τοὺς "ἄλλοτρίους" τῆς θεοσε βείας "υἱούς". καὶ πάλιν πολλὰ ἄλλαι εἰσι'ν γρα φαὶ τοῦτο διδάσκουσαι· λέγεται γοῦν ὅτι "δίδωσιν ὁ θεὸς ἐπὶ τὸ ὕδωρ τὰ... 1-3α" καὶ οὐκ εὐρίσκονται ἐφ' ἱστορίας λαμβανόμενα. δύναται δὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων σημαίνειν τὸ "ὑδωρ". δεῖ δὲ "ἐπὶ πρόσωπον τοῦ" τοιούτου "ὑδατος" τὸν "ἄρτον" τῆς σωτηρίας τὸν τρέφοντα ψυχὴν "ἀπο στέλλειν". τοῦτο λέγει εἰ·αι·κ?... "ὑδωρ" εἶναι, ἀλλὰ "ἀπόστειλον", "μὴ φείσῃ" τὸν "ἄρτον". σήψει γὰρ τὸ "ὑδωρ" τ'αφ... οὕτος. πάλιν πρὸς ἀναγωγὴν δε' ἑτέραν ῥηθείη τοῦτο· ὁ "ἄρτος" οὗτος οὐκ ἔστιν ὁ αἰσθητός, ἀλλὰ περὶ οὗ λέγε ται ὅτι "ἐξ οὐρανοῦ καταβέβηκεν" "ἄρτος τῆς ζωῆς". δεῖ τοῦτον τὸν "ἄρτον" μετὰ τὸ καθάρισον τῆς ψυχῆς αἴρεσ θαι ὡς τὸ "ἐπιθυμήσας σοφίαν διατήρησον ἐντολάς, καὶ κύριος χορηγήσει σοι αὐτήν". πρῶτον καθάρισον δέχη -καθάρισόν σου τὴν ψυχὴν, τὴν ψυχὴν σου λάμπρυνον- καὶ οὕτω τὸν "ἄρτον" "ἐπάνω τοῦ ὕδατος", τὸ "ἐπάνω" προσσημαίνει τὸ μετά. 11,1b καὶ λέγει ὅτι "ἴσθι ὅτι ἐν πλήθει ἡμερῶν σου εὐρίσκεις τοῦτον τὸν ἄρτον". οὐ μέχρι τοῦ παρόντος ζῆν "ἐνεργεῖ" καὶ τρέφει, ἀλλὰ καὶ "ἐν πλήθει ἡμερῶν". δυνατὸν δὲ καὶ τοῦτο ὅτι, ὅσων φωτισμοὶ πολλοὶ γίνονται ἀπὸ τοῦ "ἡλίου τῆς δικαιοσύνης", "πλῆθος ἡμερῶν" ἔχεις κατὰ τὸ "μακρότητι ἡμερῶν ἐνπλήσω αὐτόν" καὶ "ἔση πολυήμερος". εὐρήσεις τὸν ἄρτον ἐν τῷ πλήθει τῶν ἡμερῶν". ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ὅσον "φωτίζῃ", "εὐρίσκεις" τὸν τῆς ἀληθείας "ἄρτον", τὸν "τῆς ζωῆς", ἵνα ἡ σπορὰ τῆς δικαιοσύνης τὸ "ὑδωρ" ἦν καὶ μετὰ σπορὰν τῆς δικαιοσύνης, "ἐπάνω", σπειρῆς τὸν τρύγητον καὶ τοῦ "φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ" τὴν γνῶσιν. 317 ἔπερ· "ἐπὶ" ψεκτοῦ "ὑδατος" "ἐνεργήσει" ὁ "ἄρτος" ὁ ἐπαινετός; -οὐ λέγομεν "ἐπὶ" ψεκτοῦ "ὑδατος", ἀλλ' ὡσπερ λέγομεν τὸν "ἐν ἀγνοίᾳ" καὶ "σκότει πορευόμενον" προσίεναι τῷ "φωτὶ" καὶ οὐ λέγομεν ὅτι μένοντες "ἐν ἀγνοίᾳ" καὶ "ἀγνώσιᾳ" πλησιάζουσιν τῷ "φωτὶ". ὁ συνδυασμὸς λύει καὶ τὰ πρῶτα. οὕτω γοῦν καὶ τὸ "δεῦτε πρὸς ἐμὲ πάντες οἱ κοπιήσαντες καὶ πεφορτισμένοι", οὐχ ἵνα μείνητε "πεφορτισμένοι", "ἐγὼ" γὰρ "ἀναπαύσω ὑμᾶς". καὶ τό γε παράδοξον· ὁ συν ἡδονῇ πράττων τὴν ἁμαρτίαν βαρυτάτην οὔσαν οὐ βαρεῖται, οὐ "φορτίζεται", οὐ δοκεῖ κακὸν ὑφίστασθαι. ὅταν δὲ αἰσθηθῇ οἷον βάρος καὶ ἄχθος ἔχει ἡ ἁμαρτία, τότε "φορτίζεται" καὶ "κοπι ᾶ" καὶ πρόσσεισιν τῷ "ἀναπαύονται". τοιοῦτόν ἐστιν καὶ τὸ ἐν Ἰσαΐᾳ λεγόμενον ὅτι "ἐκοπίασεν Αἴγυπτος, ἐμπορία Αἰθιοπῶν"-κατὰ κοινοῦ δηλονότι ἢ "ἐμπορία" ἢ "ἐμπόρια"-καὶ οἱ Σαβαῖτ ἄνδρες ὑψηλοὶ"-καὶ αὐτοὶ "ἐκοπίασαν". καὶ λέγει εὐθὺς ὅτι "ἐπὶ σὲ" προσίαισιν, ὅτε.

"έκοπίασαν"· ὅτε προσεληλύθασιν, τότε "προσκυνήσουσίν σοι"ε.....? ἀδύνα τόν ἐστιν προσιέναι τῷ "φωτὶ" καὶ τῇ ἀρετῇ τὸν μ.....οντα "ἐν τῇ ἀγνοίᾳ" καὶ κακίᾳ· ὅσον γὰρ ἦδεται καὶ τέρπεται οὐ πρόσεισιν. 11,2a δὸς μερίδα τοῖς ἑπτὰ καὶ γε τοῖς ὀκτώ. θεωρεῖς ὅτι ἡ ἐπιφορὰ τοῦ ἐξῆς στίχου οὐκ ἐπιτρέ πει πρὸς ῥητὸν τὸ "ἐξαπόστειλον τὸν ἄρτον σου" λαβεῖν. "δίδωσιν μέρος τοῖς ἑπτὰ" ὁ προσιέμενος τὴν παλαιὰν γραφὴν τὴν πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ ζωτήρος· κα λείπεται δὲ "ἑπτὰ" διὰ τὸν σαββατισμὸν. "δίδωσιν μέρος τοῖς ὀκτώ" ὁ παραδεξάμενος τὴν τοῦ ζωτήρος ἀνάστασιν· μετὰ γὰρ τὸ σάββατον γενομένη αὕτη ἐστίν. οἱ Ἰουδαῖοι "τοῖς ἑπτὰ διδόντες" οὐ "δεδώκασιν τοῖς ὀκτώ" καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐσώθησαν. οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων πάλιν παραιτοῦνται τὸν νόμον καὶ τὴν παλαιὰν γραφὴν· διὰ τὸ μὴ "διδόναι τοῖς ἑπτὰ μερίδα" ἐξ ἔπεσαν τοῦ σκοποῦ. καὶ ἵνα ἀκριβέστερον εἴπω, οὐ δὲ ὁ Ἰουδαῖος μὴ "διδούς τοῖς ὀκτώ μερίδα δίδωσιν τοῖς ἑπτὰ", οὐδὲ ὁ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν "δίδωσιν τοῖς ὀκτώ" μὴ "διδούς μέρος τοῖς ἑπτὰ", τοῖς προαναφωνήσασιν τὴν ὀγδοάδα. καὶ ὡσπερ ἂν λέγομεν ὅτι ἔστιν ἦθος ἔχειν ῥεθυμισμένον ἄνευ θείας γνώσεως καὶ δοκεῖν θεῖαν 318 γνῶσιν ἔχειν ἄνευ πρακτικοῦ βίου, καὶ λέγομεν ὅτι πρακτικὸς βίος ἄνευ γνώσεως, θεωρητικὸς βίος ἄνευ πράξεως, τὸ δὲ ὅλον οὐδὲ οὗτος ὠφελεῖ οὐδὲ ἐκεῖνος. ἐκεῖνος γὰρ τοῦ συνεζυγμένου ἀπολειπόμενος ἀσθενέστερός ἐστιν καὶ ἀνωφελής. ὁ ἐκκλησιαστικῶς μόνως φρονῶν, ἐκεῖνος "δίδωσιν καὶ τοῖς ἑπτὰ καὶ τοῖς ὀκτώ μερίδα". ἑτερολέξως ἐν τῷ Μιχέα λέξις διάνοιαν ταύτην ἔχουσα· λέγει ἐκεῖ γὰρ "καὶ αὕτη ἔσται εἰρήνη, ὅταν Ἄσσοῦρ ἐπέλθῃ ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν καὶ ὅταν δράμῃ ἐπὶ τὰ ὄρια ὑμῶν, καὶ ἐπεγερθῆσονται ἐπ' αὐτὸν ἑπτὰ ποιμένες καὶ ὀκτώ δῆγματα ἀνθρώπων, καὶ ποιμανοῦσιν τὸν Ἄσσοῦρ καὶ ἐν ῥομφαίᾳ καὶ τὴν γῆν τοῦ Νεβρῶν ἐν τῇ τάφρῳ αὐτῆς". τὸ μέρος τοῦ ῥήτου τούτου τινὲς ἐξήτασαν λέγοντες ὅτι "πῶς "εἰρήνη" γίνεται, "ὅταν ἐπ' ἐλθῇ ἐπὶ τὴν γῆν" τῆς ψυχῆς ἡμῶν "ὁ Ἄσσοῦρ καὶ ὅταν ἐπιβῇ ἐπὶ τὰ ὄρια" αὐτῆς; τότε τάραχον ἐργάζεται". καὶ ἔλεγον τοῦτο ὅτι ὅσον μακρὰν ἐστὶν οὗτος οὐκ ἔστιν ἀπονηρὰ δὲ δύναμις ἐστιν, ? αὐτὸς ὁ διάβολος-ἡττᾶται πρὸς ὑμῶν. ὅταν δὲ ἐγγίση καὶ πλησιάσῃ καὶ ἰσχυροὺς εὐρύη, τότε καταλύεται. τοιοῦτόν τι καὶ πρὸ ὀλίγου μνημονευθέντος τοῦ ἐν Ἰσαΐα εἶπον· "πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, λήμψεται δύναμιν Δαμασκοῦ καὶ τὰ σκύλα τῆς Σαμαρίας ἀπέναντι Ἄσσοῦρ τοῦ βασιλέως". οὐ μέγα ἦν, εἰ "εἰλήφει τὴν δύναμιν Δαμασκοῦ", τουτέστιν τὰ ἔθνη, καὶ "τὰ σκύλα τῆς Σαμαρίας λαβὼν" "παραδώσει", εἰ ἀπὸ τοῦ Ἄσσοῦρος". ὡς ἂν τις κρατῆ χώρας ἀπόντος τοῦ κρατοῦντος βασιλέως καὶ λάβῃ αὐτήν, οὐ μέγα ἐστὶν οὐδὲ "εἰρήνη" ἐστὶν ἀσφαλῆς· "ἐπελθὼν" γὰρ ἐκεῖνος ἐκδικήσῃ τὰ λημψθέντα τῇ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ. ὅταν δὲ παρόντος τοῦ ὑπερασπίζοντος ληφθῇ ἀπ' αὐτοῦ, ἰσχυροὶ εἰσὶν καὶ "εἰρήνην" βαθυτάτην ἔχοντες οἱ ἀφαιροῦντες τὰ ἐκεῖνον. τοῦτο οὖν λέγει ὅτι "αὕτη εἰρήνη" ἐστὶν ἡ ἀληθῆς. "αὕτη εἰρήνη" ἐστίν, ὅταν "ἐπελθὼν ὁ Ἄσσοῦρος εἰς τὴν γῆν ὑμῶν" ἡττηθῇ, ὅταν ἀπορηθῇ μηδὲν δυνάμενος "σκυλεῖσαι" ἀπὸ τῆς "γῆς" διὰ ἀσθένειαν τὴν ἑαυτοῦ. "καὶ ἐπεγερθῆσονται", φησὶν, "ἐπ' αὐτὸν ἑπτὰ ποιμένες"-τοὺς πρὸ τῆς ἐπιδημίας ἀγίους, ὡς εἶπον, διὰ 319 τὸ σάββατον "ἑπτὰ" ὠνόμασεν-"καὶ ὀκτώ δῆγματα ἀνθρώπων" μετὰ τὴν ἐπιδημίαν πιστεύσαντα. "δάκνουσιν" οὗτοι καὶ πόνον αὐτῷ ἐνποιοῦσιν. ἡ λέξις γὰρ ἐν τῇ γραφῇ τοῦτο σημαίνει· "εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνεται καὶ κατεσθίεται"· καὶ ἐν τῷ Ἀμβρακίου πάλιν περὶ τοῦ αὐτοῦ τούτου τοῦ πονηροῦ λέγεται ὅτι "ἐξαίφνης ἀναστήσονται δάκνοντες αὐτόν". παρὰ προσδοκίαν οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν οἱ ποτε ὑπ' αὐτὸν "ἀναστήσονται" πόνον αὐτῷ ἐνποιοῦντες, "δάκνοντες αὐτόν". λέγει οὖν ὅτι οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας ἅγιοι "ἐπεγερθῆσονται ἐπὶ τὸν Ἄσσοῦρον ἑπτὰ ποιμένες", ἵνα πάντας τοὺς προφήτας πρὸ τῆς ἐπιδημίας, αὐτοὺς τοὺς πατριάρχας τούτους πρὸς τούτους "ποιμένας" λάβῃς, οὐκ ἐπὶ τὸν "ἑπτὰ" ἀριθμὸν ἰστάμενον τὸν τεμνόμενον εἰς πέντε καὶ δύο, ἀλλὰ εἰς τὸ μυστικὸν τῆς ἑβδομάδος. οἱ τὸν

"ἀπολειπόμενον σαββατισμὸν τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ" ἐσχηκότες εὔροντες διὰ Ἰησοῦ "ψυχῆς ἀνάπαισιν"-"εὐρήσετε" γὰρ "ἀνάπαισιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν"- οὗτοι ἐν τῷ ἀληθινῷ σαββάτῳ εἰσὶν καὶ παρονομάζονται ἀπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ "ἑπτὰ". λέγονται "ὀκτὼ δήγματα ἀνθρώπων" οἱ μετὰ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ ζωτῆρος προσεληλυθότες τῷ εὐαγγελίῳ καὶ καταπονοῦντες καὶ "δάκνοντες" τὸν ἐχθρόν. καὶ τὸν πόνον αὐτοῦ, ὃν ἔσχεν τοῦ εὐαγγελίου πάντας καλέσαντος, διαφορῶς ὁ λόγος σημαίνει ὅτε μὲν "συντριβὴν" αὐτοῦ-"ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης συντρίψει τὸν σατανᾶν"-, ὅτε δὲ τὸν πόνον αὐτοῦ-τὸ "δάκνεσθαι"-, ὅτε τὸ λελυῖσθαι τὴν βλάβην αὐτοῦ-"δέδωκα" γὰρ "ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσιν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσει". τὸ "ἀδικήσει" ὥδε τὸ "βλάψει" σημαίνει.

11,2b3ab ὅτι οὐ γινώσκεις τί ἔσται πονηρὸν ὑπὸ τὴν γῆν. ἐὰν πληρωθῶσιν τὰ νέφη ὑετοῦ, ἐπὶ τὴν γῆν ἐκχέουσιν. 11,2b ἐπεὶ ἀγνοεῖς τὸ "ἐπὶ τῆς γῆς πονηρὸν" ἤτοι τὸ πραττόμενον ἐναντίως τῷ ἀγαθῷ ἢ τὸν πόνον ἐνποιῆσαν τὸ "πονηρὸν" τὸ διαδεξάμενον τὰ ἀνθρώπινα πράγματα-, διὰ τοῦτο ποιήσον, ἃ ἐντέλλομαί σοι. "δὸς μερίδα τοῖς ἑπτὰ καὶ τοῖς ὀκτὼ". ἐξ αὐτῶν γὰρ τῶν δύο γραφῶν "γνώσει" τὸ "πονηρῶς" πραττόμενον καὶ τὸ ἐπελευσόμενον "πονηρὸν" κατὰ τῶν τῶν κακῶν ποιούντων. διὰ τοῦτο "δὸς μερίδα τοῖς ἑπτὰ καὶ τοῖς ὀκτὼ". ἐπερ' σὺ οὖν ὁ "διδούς τοῖς ἑπτὰ"; 320 -οὐ δύναται ἄλλως "γνῶναι". ὡς ἐὰν λέγῃς· ἀνάγνωθι τὴν γραφήν, ὅτι οὐκ οἶδας τί δεῖ πράξαι καὶ τί οὐ. διὰ τοῦτο "γνῶθι τίνα ἔστιν", τίνα δεῖ πράττειν καὶ τί να μὴ. τούτῳ ὁμοίον ἔστιν καὶ τὸ "πάντα δοκιμάζετε". διὰ τί δὲ "δοκιμάζετε"; ἵνα "τὸ καλὸν κατέχητε" καὶ "ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀπέχησθε".

11,3ab ἐὰν πληρωθῶσιν τὰ νέφη ὑετοῦ, ἐκχέουσιν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ πρὸς τὸ ῥητὸν ἀληθές ἐστιν. ὅτε εἷ ἔχει τὰ πράγματα, ὅτε οἱ διακονούμενοι ὑπὸ τῆς προνοίας καλῶς ἔχουσιν, τὸ τῆνικαδε "τὰ νέφη πληρωθέντα ἐπὶ τὴν γῆν ἐκχέουσιν". τὸ ὕδωρ, ἐὰν εἰς τὸ πέλαγος ῥέῃ, μὴ γὰρ χρησιμεύει πρὸς σπόρον. εἰ καὶ ἄλλως πως πάντα τὰ ὑπὸ τῆς προνοίας γινόμενα χρησιμεύει, ὅμως εἰς τὴν "γῆν" οὐδὲν λυσιτελεῖ, ἐν τῷ Ἀδρία ἢ ἐν τῷ πελάγει ἐὰν ῥέῃ. ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν, τοῦτο δὲ πρὸς διάνοιαν. "νέφη πληρούμενα ὑετοῦ" τυγχάνουσιν αἱ διακονοῦσαι τῷ "λόγῳ τῆς σωτηρίας" ψυχαί. μία "νεφέλη" ὣν Μωϋσῆς ἔλεγεν· "προσδοκάσθω ὡς ὑετὸς τὸ ἀπόφθεγμα μου". καὶ περὶ πάντων τῶν "βρεχόντων" τὸν πνευματικὸν "ἀμπελῶνα", τὸν "τοῦ Ἰσραὴλ οἶκον", "ἐντολὴ" δέδοται, ὅτε ἀντὶ "σταφυλῆς" "ἀκάνθας" ἠγίοχεν, "μὴ βρέχειν εἰς αὐτόν". καὶ ἔτι ἐν αὐτῷ τῷ Ἰσαΐα λέγεται· "αἱ νεφέλαι ῥανάτωσαν δικαιοσύνην, βλαστησάτω ἢ γῆ ἔλεος". ἢ "βλάστη τοῦ ἐλέου" οὐχ ὑπὸ τῆς αἰσθητῆς "γῆς" γίνεται, ἀλλ' ὑπὸ ἐκείνης τῆς λεγομένης "ἀγαθῆς γῆς" "καλῆς καρδίας", ἔνθα πεσὼν ὁ Ἰησοῦς "σπόρος" "ἐκαρποφόρησεν". ταῦτα δὲ τὰ "νέφη" πότε "πληροῦται τοῦ ὑετοῦ", τουτέστιν τοῦ λόγου, ἢ ὅτε "γίνεται ὁ τοῦ κυρίου λόγος πρὸς" αὐτοὺς ὡς ἔκαστον λέγειν· "τάδε λέγει πρὸς με κύριος". ἰδοὺ ὁ "ὑετός". τότε δὲ "πληροῦται τὰ νέφη ὑετοῦ", ὅτε "ἐκχέουσιν ἐπὶ τὴν γῆν". ἐὰν τις μὴ "πληρωθῇ" τοῦ λόγου, οὐ δύναται "βρέχειν". ἀλλὰ οὐ δύναται ἕτερον "ποτίζειν". οἱοί εἰσιν οἱ ψευδοδιδάσκαλοι οἱ μὴδὲν ἐπιστάμενοι καὶ δοκοῦντες "πάντα κατέχειν". "ἐπὶ τὴν γῆν" δὲ ἤτοι τὴν ἀνθρωπότητα ἢ τὴν "καρδίαν" ἐκάστου, τὴν εὐτρεπισμένην πρὸς ὑποδοχὴν ἰδοὺ "σπόρος" ποτιστοῦ.

11,3cd ἐὰν πέση ξύλον ἐν τῷ νότῳ καὶ ἐν τῷ βορρᾷ, τόπῳ, οὗ πίπτει, ἐκεῖ μενεῖ. 321 φανερόν ὅτι ἀλληγορούμενον καὶ πρὸς ἀναγωγὴν τοῦτο. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι, ὅποτε ἂν τις ἐκκόπη "ξύλα", "ἐκεῖ μενεῖ" τὸ "ξύλον, ὅπου πίπτει"; οὐδὲ τοῦτο δὲ πρὸς τὴν ἱστορίαν ἀληθές ἐστιν· τέμνεται γὰρ τοῦτο "ξύλον", οὐχ ἵνα "ἐκεῖ

μείνη, ὅπου πίπτει", ἀλλ' ἵνα μετενεχθῆ εἰς χρεῖαν τινά. "ξύλον" οὖν ὧδε λέγει τὸν ἄνθρωπον. καὶ λέγει ὅτι, ὅπου ἐὰν καταλημφθῆ ὁ ἄνθρωπος, "ἐκεῖ" εὕρισκεται κάκει κρίνεται, ἵνα ἢ ὅμοιον τὸ "τοὺς πάντας δεῖ ἡμᾶς παραστήναι ἔνπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος πρὸς ἃ διὰ τοῦ σώματος ἔπραξεν". εἰ δὲ "ἀγαθόν", "πίπτει" εἰς τὸν "νότον". εἰ δὲ "κακόν", εἰς τὸν "βορρᾶν". πολλαχῶς διαστέλλεται ὁ "νότος" πρὸς τὸν "βορρᾶν", καὶ τοπικῶς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀναγωγὴν. ἡ νύμφη ἐν τῷ ἄσματι τῶν ἀσμάτων λέγει· "ἔξεγει ρου, βορρᾶ, καὶ ἔρχου, νότε". ἀποπέμπει τὴν πονηρὰν δύναμιν ἀπ' αὐτῆς. ἐν αὐτῇ δὲ ἦν ἡ πονηρὰ δύναμις. ὅτε τὸ "κακόν" ἐνήργει, τὸ "κακοῦν" πρὸ τῆς πίστεως, πρὸ τῆς κλησίσεως, εἶχε τὸν "βορρέαν" κατασκηνοῦντα ἐν αὐτῇ. ὅτε δὲ "ἔξέκλινεν ἀπὸ τοῦ κακοῦ" καὶ ἐπὶ τὴν "ποίησιν τοῦ ἀγαθοῦ" ἐλήλυθεν, προσκαλεῖται τὸν "νότον". καὶ τὴν αἰτίαν σκοπεῖ· "διάπνευσον κῆπὸν μου καὶ ρευσάτωσαν ἀρώματά μου" τοῦ "βορρᾶ" τοῦτο οὐ ποιοῦντος. καὶ φυσικώτερόν γε τοῖς ὀνόμασιν κέχρηται· "ψυχρὸν" γὰρ "ἄνεμον" εἶπεν τὸν "βορρέαν". ὁ "ψυχρὸς" δὲ μύει τὰς "ὀπάς" τῶν "δένδρων", τοὺς ἀοράτους λεγομένους σπόρους, ὥστε ἐπέχεσθαι ἔνδον τὰ μόρια. ἐὰν δὲ ὁ θερμὸς "νότος" "διαπνεύσῃ τὸν κῆπον" τῆς ταῦτα λεγούσης ψυχῆς-"κῆπον" δὲ τὸν κατὰ ψυχὴν-ἀραιοῦνται οἱ πόροι, τουτέστιν αἱ ἔννοιαι, ὅτι τὰ "ἀρώματα" τὰ εὐώδη νοήματα. τοῦτο οὖν λέγει ὅτι "ὅπου πέσῃ τὸ ξύλον, ἐκεῖ μενεῖ". ἐὰν "διαπνεοῦσῃ" τῇ ψυχῇ ἀπὸ τοῦ "νότου", "ρεύσῃ τὰ ἀρώματα", εἰς τόπον, ὅπου τὰ εὐώδη, "πίπτει". ἀντὶ τοῦ ἔπερ' οὐκοῦν οὐκέτι ἔνι μετάθεσις; -ἀλλὰ τέως τὴν εὐθέως γινομένην πτώσιν λέγει, 322 ὡς ἐὰν λέγῃ ὅτι "πάντα τὰ ἔθνη παρασταθήσεται ἐπὶ προσθεν τοῦ βασιλέως τοῦ ἐρχομένου ζωτῆρος, ὥστε ἀφορίσαι αὐτὸν τὰς ἐρίφους ἀπὸ τῶν προβάτων· καὶ τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν στήσῃ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων". ἡ δέ, "ὅπου ἔπεσεν, ἔμεινεν" "ἔξ εὐωνύμων τὸ ἐρίφιον, ἐκ δεξιῶν τὸ πρόβατον"; -οὐ μὲν, εἰ ἀκούει τὰ "ἐρίφια" "ὑπάγετε εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον", οὐ λέγει ὅτι αἰεὶ "ἐκεῖ μενεῖ" οὐδὲ τὰ εἰς τὴν βασιλείαν κεκλημένα αἰεὶ "ἐκεῖνα μενεῖ" καὶ οὐχὶ χωρήσῃ καὶ εἰς μείζονα καὶ ὑπεραναβεβηκότα καὶ ὑπερκοσμίους τόπους, ὥστε φθάσαι ἐπὶ τὴν "δόξαν" ἐκείνην, ἣν "εἶχεν πρὸ τοῦ κόσμου" ὁ ζωτῆρ. καὶ τοῦτο λέγει ὅτι "ὅπου πίπτει, ἐκεῖ μενεῖ", ὡς ἐὰν λέγῃ ὁ φάσκων· ἐὰν σπουδαῖον ἦ, εἰς τὴν ἀρετὴν "μενεῖ", ἐὰν φαῦλον, ἐν τῇ κακίᾳ. οὐκ ἔστιν δὲ τοῦτο ἀμφιβαλλόμενον, ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον δεικνύς· εἰ δὲ καὶ ἀμφίβολον εἰρήκει, διὰ τὸ τρεπτὸν τῆς προαιρέσεως· οὐκ εἴρηται δὲ ἀμφιβόλως. ἔπερ' τὸ "ξύλον" καὶ ἐν ἄλλῃ γραφῇ κεῖται; -ὁ μακαριζόμενος ἐπὶ τῷ μὴ βεβαδικεῖναι "ἐν βουλήν ἀσεβῶν" μηδὲ "ἐστάσθαι ἐν ὁδῷ ἀμαρτωλῶν" μηδὲ "κε καθικεῖναι ἐν καθέδρᾳ λοιμῶν" "ἔσται", φησὶν, "ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων". εἶτα μεθ' ὀλίγα ἐπιφέρει· "καὶ πάντα, ὅσα ἐὰν ποιῆ, κατευδοθήσεται", δεικνύς ὅτι περὶ ἀνθρώπου λέγει· οὐ γὰρ φυτοῦ ἔστιν τὸ "ποιεῖν" καὶ "κατευδοῦσθαι". καὶ ἐπιφέρεται· "οὐχ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως", "ὡς τὸ ξύλον". καὶ πάλιν ἐν Ἱηρημῖα λέγεται· "εὐλο γημένος ἄνθρωπος, ὃς πέποιθεν ἐπὶ τῷ κυρίῳ· ἔσται κύριος ἐλπίς αὐτοῦ· καὶ ἔσται ὡς ξύλον εὐθηνοῦν παρ' ὑδάτα· καὶ λέγει αὐτὸ "εὐλογημένον" ὑπὸ κυρίου. καὶ πάλιν ἐν ψαλμοῖς ἔχεις· "τότε ἀγαλλιάσονται πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ πρὸ προσώπου κυρίου".

11,4ab5a τῆρῶν ἄνεμον οὐ σπερεῖ, καὶ βλέπων ἐν ταῖς νεφέλαις οὐ θερίσει, ἐν οἷς οὐκ ἔστιν γινώσκων, τίς ἡ ὁδὸς τοῦ πνεύματος. 11,4α καὶ πρὸς τὸ ῥητὸν ἀληθές ἐστιν, ἐπεὶ γὰρ ὁ σφοδρὸς "ἄνεμος" διαρίπτει τὸ σπειρόμενον 323 σπέρμα καὶ οὐ χωρεῖ εἰς οὐς ἔδει αὐλακας τῆς γῆς. ὡς δὲ πρὸς ἀναγωγὴν ὁ "ἄνεμος" πολλακίς ἐπὶ ἀβεβαίου πράγματος λαμβάνεται· εἴρηται γὰρ ὅτι "περιφέρουσιν παντὶ ἀνέμῳ". ἐὰν "τηρεῖς" τὸν "ἄνεμον" τοῦτον, "οὐ σπερεῖς", ἀλλ' ὅταν καταπαύσῃ, ὅταν γένηται αἰθρία πολλῇ νηνεμία· τουτέστιν ὅσον ἡ ψυχὴ ὑπὸ παθῶν περιφέρεται ὧδε

κάκεισε, οὐ δύνη "σπεῖραι ἐν δάκρυσιν", ἴν' "ἐν ἄ γαλλιᾷσει θερίσης", οὐ δύνη "σπεῖραι εἰς δικαιοσύνην". "τήρει" οὖν τὸν "ἄνεμον". δυνατὸν δὲ δυνατὸν δὲ καὶ τὸ "τηρεῖν" ἀντὶ τοῦ παρατηρεῖν λαμ βάνεσθαι. λαμβάνεται δὲ ἡ λέξις καὶ ἐπὶ τούτου, ὅτε μὲν ἐπὶ φυλακῆς, ὅτε δὲ ἐπὶ παρατηρήσεως. ὅταν λέγη ὅτι "παρατηρήσεται ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον" καὶ "ζητεῖ τοῦ θανατῶσαι", ἐπιτηρεῖ δὲ ὡς εἰ τοξότης τηροίη, ποῖον μέλος γυμνὸν ἐστὶν τοῦ ἀντιπαρατεταγμένου, ἴν' ἐκεῖ πέμψη τὸ βέλος. ὅταν δὲ λέγη ὅταν δὲ λέγη ὅτι "διατηρήσεις ἡμᾶς", ἀντὶ τοῦ "διαφυλάξης ἡμᾶς". οὕτω καὶ ὁ ὄφις ᾧ τὴν πτέρναν τοῦ ἀνθρώπου ἐπιτηρεῖ, εἰ ἔξω ἐστὶν τοῦ ὑποδήματος. οἱ ? "ὑποδεδεμέ νος τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου" οὐ πλήττεται τὴν πτέρναν ὑπὸ τοῦ ὄφους. οὕτω γοῦν ἐν εὐλογίας τρόπῳ λέγεται πρὸς τινα· "σίδηρος καὶ χαλκὸς τὸ ὑπόδημά σου". οἶδας δὲ ὅτι "σίδηρος καὶ χαλκὸς" οὐκ ἔστιν εὐλογία εἰς ὑποδήματα παραλαμβανόμενον· πλήττει γὰρ τὸν πόδα· ἔλκει γὰρ εἰς τὸ ἑαυτοῦ σχῆμα τὸ ὑπόδημα τὸν "ὑποδεδεμένον" καὶ τραῦμα γίνεται περὶ τὸν πόδα. τὸ ἄτρωτον οὖν δείκνυσιν ὁ λαβὼν "ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ". τὸ ἀκαταμάχητον καὶ τὸ ἄτρωτον διὰ τούτων τῶν ὑλῶν πολλάκις σημαίνεται.

11,4b καὶ βλέπων ἐν ταῖς νεφέλαις οὐ θερίση. ὅταν "βλέπει ἐν ταῖς νεφέλαις", ὄρα ὄμβρον ἐπὶ κείμενον, "οὐ θερίζει". βιαζόμεθα τὰ τοῦ ῥητοῦ· ἔαν ?.....ης ἐπικειμέ νου "ὑετοῦ", κατενεχθεὶς ὁ "ὑετός" βλάπτει τὰ θερίζόμενα ὑγραίνων καὶ εὐκόλως εἰς σῆψιν ἔρχονται. τοῦτο οὖν ἐστὶν, ὃ προστάττει· ἐν καταλλήλῳ "καὶ ῥῶ" ἕκαστον "πρᾶγμα" καὶ ἰδίῳ καὶ σὺ ποίει. διὰ δὲ τῶν δύο λέξεων τούτων μεταφέρει αὐτὰ εἰς πάντα. οἷον 324 ὁ εἰσαγόμενος εἰς θεοσέβειαν, ἀπὸ γνώσεως θείας τύχη "σπειρέτω", ὅτε "καιρός" ἐστὶν, δεχόμενος μαθήματα, ἃ προσῆκεν τῷ εἰσαγομένῳ δέξασθαι. καὶ μὴ παραυτὰ "θε ριζέτω", ἀλλ' ὅταν ἴδη ἐπικείμενον "ὑετὸν" δυνάμενον ποτίσαι, τότε "θεριζέτω". ἅμα γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀμ φότερα λαμβάνεται. ὁ σπουδαῖος ἄρχεται καὶ τέλος ἔχει ἀεὶ ἐν τῷ προ κόπτειν. αἱ προλαβοῦσαι προκοπαὶ τέλος λαμβάνουσιν, ἀρχὰς δὲ αἱ διαδεχόμεναι. τοιοῦτό ιον τι οὖν καὶ ἐν εὐαγγελίῳ ὁ ρωτῆρ περὶ πνεύματος "θεριζόντων" καὶ "σπειρόντων" λέγει· "ἵνα ὁ σπείρων ἅμα χαίρη καὶ ὁ θερίζων". οὐκ ἔστιν δὲ τοῦτο ἐπωφελὲς ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ τὸ αἰσθητὸν "σπείρειν" καὶ "θερίζειν". τὰ δὲ τῆς ἄ ρετῆς καὶ "θεριζόμενα" φύεται καὶ φυτόμενα εἰς τὸ "θε ρίζεσθαι" ἔρχεται. εἶπον γὰρ ὅτι τῶν μὲν ἀπολείπεται, τοῖς δὲ ἐπέρχεται. εἴρηται γοῦν "ὅταν συντελέσῃ ἄνθρωπος, τότε ἄρχεται"· ἢ δὲ "ἄρχεται" καὶ "συντελεῖ" "ἅμα". σημαίνει δὲ τὴν "σπορὰν" ἢ "ἀρχή", τὸ δὲ "τέλος" ὁ "θερισμός". "ἅμα χαίρει σπείρων καὶ θερίζων". δυνατὸν δὲ καὶ οὕτως λαβεῖν· ὅτε τὸ σπέρμα αὐτοῦ "τελεσφορεῖται", οὐκ ἔχει τὸν "θερίζοντα". ὁ "θερίζων", ὅτε οὐκ ἔχει "σπεῖραι", οὐκ ἔχει, ὃ "θερίση". "ἅμα" οὖν δύναται αὐτὰ ὑπαρχθῆναι "εὐλογία" καὶ "χάριτι θεοῦ".

11,5a ἐν οἷς οὐκ ἔστιν γινώσκων, τίς ἡ ὁδὸς τοῦ πνεύματος. τοῦτο λέγει ὅτι "ἐν οἷς οὐκ ἔστιν γινώσκων τὴν ὁδὸν τοῦ πνεύματος" αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ χρησιμεύουσιν. εἶπον δὲ ὅτι ὁ σπουδαῖος καὶ τέλειός γε σπουδαῖος καὶ ἀεὶ ἐκ προκοπῶν εἰς προκοπὰς διαβαίνων ἀμφότερα ποι εἰ· οἶδεν γὰρ ἐκεῖνος τὴν "ὁδὸν τοῦ πνεύματος". οὕτως οὖν "ἐστὶν ὁ γινώσκων τὴν ὁδὸν τοῦ πνεύματος"· "τηρεῖτω", εἰ "ἄνεμός" ἐστὶν, μὴ "σπειρέτω", καὶ πότε ἐπίκειται "ὑετός", καὶ μὴ "θεριζέτω". 11,5bc ὡς ὁστᾶ ἐν γαστρὶ τῆς κυφο ρούσης, οὕτως οὐ γνώση τὰ ποιήματα τοῦ θεοῦ. τοῖς ἀκατάλημπτον τῶν "ποιημάτων" τούτων ἢ τὸ δυσκατάλημπτον σημαίνει. οἱ περὶ φύσεως ζῶων πραγματευσάμε νοι ἑκάστου μορίου εἴρηκαν ὁδὸν τινα καὶ ἀκολουθίαν μεταβολῆς· περὶ "ὀστέου" οὐκ ἔσχον εἰπεῖν.

λέγουσιν ὅτι αἷμα συνίσταται τοιῶσδε· τῆς τροφῆς τῆς προσενεχθείσης διαγευθείσης—ὅταν διὰ τοῦ πεπέμφθαι φλέγ 325 μα γένηται—ἡ τροφή εἰς αἷμα μεταβάλλει· τὸ δὲ ἄπεπτον ἐκβλητέον ἐστίν, οὐκ ἀναλύεται εἰς τὴν σύνστασιν τοῦ βεβρωκότος, ἀλλ' ὡς περίττευμα ἀποβάλλεται. ὅταν δὲ πεφθῇ, τότε κατὰ μεταβολὴν καθεξῆς γινομένην ἀναλύεται εἰς αἷμα. εἶτα ἐκ τοῦ αἵματος λέγουσιν πυκνθέντος καὶ παγέντος γίνεσθαι σάρκα καὶ ἐκ τῶν περιττευμάτων τῆς τροφῆς γίνεσθαι τρίχας, ὄνυχας καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ ὡσπερ περιττεύματά ἐστιν. περὶ δὲ τῆς γενέσεως τοῦ "ὀστέου" οὐδεὶς ἐκείνων εὔρεν, ἵνα ἦν τοῦτο ὡς "τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή". τοιοῦτόν ἐστιν καὶ τὸ ἐν ἐνὶ τῶν ψαλμῶν λεγόμενον· "οὐκ ἐκρύβη τὸ ὅσ τοῦν μου ἀπὸ σοῦ, ὃ ἐποίησας ἐν κρυφῇ". καὶ τὸ "ὃ ἐποίησας ἐν κρυφῇ" τοῦτο λέγει ὅτι κεκρυμμένη ἐστὶν αὐτῷ ἡ γένεσις· "οὐκ ἐκρύβη" δὲ τοῦτο "ἀπὸ σοῦ". λοιπὸν πρὸς ἀναγωγὴν τοῦτο λάμβανε. "κυοφορεῖ" ἡ συνλαβοῦσα ὑπὸ ἀνδρὸς ἢ σπέρματα δεξαμένη. τὸ σπέρμα δὲ καταβληθὲν εἰς τὴν ὑστέραν πρώτην μεταβολὴν δέχεται εἰς φύσιν. οὐδὲν γὰρ ἕτερόν ἐστιν φύσις ἢ σπέρμα πεπυκνωμένον ἐγγὺς ἔχον τοῦ μεταβαλεῖν εἰς σάρκα. μετὰ τὴν φύσιν ἡ μεταβολὴ εἰς τὸ ἔμβρυον ἄγει, τὸ ἔμβρυον εἰς τὸ ζῶον, μεθ' ὃ ἡ ἀπότεξις εὐθέως γίνεται. ὡσπερ οὖν "οὐ γινώσκειται" τὰ "ἐν γαστρὶ τῆς κυοφοροῦσης", εἰ μὴ τύχοι ἀποκάλυψις ὑπὸ θεοῦ γενέσθαι, οὕτως ἡ ψυχὴ ἢ προσηκαμένη τὰ σπέρματα καὶ τὰς γονὰς τὰς τοῦ "νυμφίου" τοῦ ζωτῆρος, περὶ οὗ λέγεται "ὃ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστίν", κεκρυμμένας ἔχει τὰς γονὰς. τότε δὲ γίνονται φανεραί, ὅταν εἰς νοήματα καὶ ἔργα μεταβάλλωσιν αἱ γοναί, ἃς ἔσπειρε θεὸς. οὐ δεῖ οὖν αἰεὶ "ἐν γαστρὶ" αὐτὰ ἔχειν. "ἐν γαστρὶ" δὲ ἔχει αὐτὰ καὶ "κυοφορεῖ" ἢ μὴ μεταβάλλουσα τοὺς λόγους καὶ τὰς νοήσεις τῶν ἔργων εἰς ἔργα καὶ θεωρήματα δογματικά. ὡσπερ οὖν ἐκεῖνα "οὐ γινώσκεις", εἰ μὴ μεταβάλλωσιν εἰς ἔργα ἀγαθὰ καὶ θεωρίας εὐσεβεῖς, οὕτως οὐδὲ τὰ ἄλλα "ποιήματα τοῦ θεοῦ γνῶσει", ἐὰν μὴ μεταβάλλωσιν εἰς τὰ κατ' ἔνερ γείαν ἔργα. ἵνα "ὅσ τῆς κυοφοροῦσης" κατὰ ἀναγωγὴν τὰ ἰσχυρὰ δόγματα λάβῃς· διακρατητικά γὰρ ἐστὶν τὰ "ὀστέα" ὅλου τοῦ σώματος· οὕτω καὶ ἀνευ τῶν δογμάτων τῆς εὐ 326 σεβείας τὰ πάθη καὶ ἐπιτηδεύματα οὐκ ἐστὶν ὀρθῶς κείμενα. διὰ τοῦτο λέγεται περὶ τούτων τῶν "ὀστέων" ὅτι καὶ "γνώσιν" ἔχουσιν "θεοῦ" καὶ ἴσασιν ὅτι οὐδεὶς "αὐτοῦ ὁμοίος" ἐστίν. οὐ καθάπαξ οὖν εἶπεν, ἀλλ' ὅσον "ἐν τῇ γαστρὶ τῆς κυοφοροῦσης"· ὡς ἐὰν λέγω ὅτι νυκτὸς οὐσῆς οὐδὲν ὁράται τῶν ὀρατῶν, οὐ τοῦτο λέγω ὅτι οὐδὲν ὁράται, ἀλλὰ νυκτὸς οὐσῆς· οὐ ταῦτόν δὲ ἐστὶν τὸ μηδὲν ὁρᾶσθαι καὶ νυκτὸς μηδὲν ὁρᾶσθαι.

11,6abc ἐν πρώτῃ σπεῖρον τὸ σπέρμα σου καὶ ἐν ἑσπέρᾳ μὴ ἀφέτω ἡ χεὶρ σου, ὅτι οὐ γινώσκεις, ποῖον στοιχήσεις τοῦτο ἢ τοῦτο. 11,6ab ἐπειδὴ πάνυ τρεπόμεθα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς ῥητόν, καὶ τοῦτο πρὸς ἱστορίαν λημπτέον. πολλαχοῦ τὸ ὄνομα τῆς "ἡμέρας" οὐ τὸν πεφωτισμένον ἀέρα μόνον, ὅταν ὑπὲρ γῆς ἦν ὁ ἥλιος, σημαίνει, ἀλλὰ καὶ ὅλον τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐὰν λέγῃ ὁ ὑμνωδὸς "καὶ σὲ ὑπέμεινα ὅλην τὴν ἡμέραν". πολλάκις δὲ λέγεται "ἡμέρα" καὶ "καιρὸς" τις ἀρχόμενος καὶ λήγων. λέγει οὖν ὅτι ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ "καιροῦ"—ἵνα τὸν "καιρὸν" τοῦ "σπόρου" καὶ τοῦ "θερισμοῦ" λάβῃς "ἡμέραν" μίαν—λέγει ἀρχομένου τοῦ "καιροῦ" ἐκείνου, καθ' ὃν ἐστὶν "σπεῖραι", μὴ ἀργὸς ἔσο, "σπεῖρον τὸ σπέρμα σου". οὕτω γὰρ ἐν τῇ "ἑσπέρᾳ" οὐκ ἀφήται ἡ χεὶρ σου" εὐρίσκουσα τί "θερίσει". "πληρωθέντος τοῦ χρόνου" ὁ "θερισμὸς" ἐνστήσεται. καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς ῥητόν. ὡς δὲ πρὸς διάνοιαν οἱ "ἐν δάκρυσιν σπεῖροντες", οἱ "σπεῖροντες εἰς τὸ πνεῦμα, ἵνα θερίσουσιν ζωὴν αἰώνιον", ἐν ἀρχῇ "ἡμέρας" "σπεύρουσιν", "ἡμέρας" δὲ ἐκείνης, ἧς ἔρωτα καὶ πόθον ἔλαβεν ὁ "Ἀβραάμ, ἵνα ἴδῃ" καὶ δεῖχθῇ αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ζωτῆρος· καὶ ἡ "ἡμέρα" ἐκείνη, περὶ ἧς πῶς ὁ τῶν ἀγίων χόρος λέγει· "αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ κύριος". τὴν αὐτὴν ταύτην ὑποσημαίνει καὶ ὁ ἀπόστολος Ῥωμαίοις γράφων· "ἡ νύξ προέκοψεν, ἡ δὲ

ἡμέρα ἦνγισεν, ὡς ἐν ἡμέρα εὐσχημόνως περιπατοῦμεν". τοῦτο οὖν λέγει· τέλος ἀπειλήφεν ὁ τῆς "ἀγγοίας" καιρὸς "νυξὶ" ὀνομαζόμενος· τούτου "προκόψαντος" διαδέχεται ἡ "ἡμέρα". 327 ἀρχὴ τῆς "ἡμέρας" ἐστὶν "πρωΐα", ἐν ἣ σπεύδουσιν πάντες οἱ ἅγιοι. καὶ ὁ μὲν αὐτῶν λέγει· "τὸ πρῶτ' παραστήσομαι σοι καὶ ἐφόσομαι" καὶ "ὁ θεός, ὁ θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθρίζω". ἄλλος· "ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζει τὸ πνεῦμά μου πρὸς σέ, ὁ θεός". ἐν ταύτῃ τῇ πρῶτῃ "σπεῖρον ἐν δάκρυσιν", σὺν πόνοις "σπεῖρον" τὰ τῆς ἀρετῆς σπέρματα, σὺν ἰδρωτί "σπεῖρε εἰς τὸ πνεῦμα", ἵνα "θερίσης ζωὴν αἰώνιον" καὶ "σπείρας ἐν δάκρυσιν ἐν ἀγαλλιάσει θερίσης" καὶ ἔλθῃς "ἀγαλλιόμενος" φέρων τὰ δράγματα τοῦ σπόρου. "μὴ ἀφέτω" οὖν "ἡ χεὶρ σου" τὴν ἀρχὴν τῆς σπορᾶς. ἐπ' ἀμφοτέρους τοὺς λόγους "σπεῖρον". δυνατὸν δὲ καὶ οὕτω λαβεῖν· ἐπεὶ "ὡς ἐν ἡμέρα εὐσχημόνως περιπατεῖν" δεῖ καὶ "υἱοὶ φωτός" εἰσιν καὶ "υἱοὶ ἡμέρας", οὗτοι τῆς ἀρετῆς "πρωΐαν" ἔχουσιν τὸν "ἐνεστῶτα αἰῶνα", ἐν ᾧ "σπείρουν" ὀφείλουσιν, ἴν' ἐν τῷ "ἐσπερινῷ" "θερίσουσιν". οὐκ αὐτῶν δὲ ἐστὶν "ἐσπερινός" ἐκεῖνος, ἀλλὰ ἄλλων· αὐτοῖς γὰρ ἔσται φῶς αἰώνιον, ὁ "ἥλιος τῆς δικαιοσύνης" αἰεὶ αὐτοὺς καταλάμπων. ὅμοιον ἔχεις ἐν ψαλμῷ κείμενον· "τὸ ἐσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς καὶ εἰς τὸ πρῶτ' ἀγαλλιάσεις". ἅμα "ἀνατέλλει καὶ δύει ὁ ἥλιος", ἀλλ' οὐ τοῖς αὐτοῖς· οἷς οὖν "ἀνατέλλει", "ἀγαλλιώνται"· οἷς δὲ "δύεται", "κλαίουσιν". παραπλήσιον τοῦτ' ἐν Ἱηρημιά φέρεται· "ὄψὲ φωνὴ αὐτῆς ὠλόλυξεν", ὅτε "ἔδυε" αὐτῆς ὁ "ἥλιος". ἀπειλῆς δὲ τρόπῳ εἴρηται· "καὶ δύσεται ἥλιος ἐπὶ τοὺς προφήτας"–"προφήτας" δὲ ὧδε λέγει τοὺς ψευδοπροφήτας–"καὶ συνσκοτάσει" γὰρ "ἐπ' αὐτοὺς ἡ ἡμέρα". σὺ οὖν, ὦ ἄνθρωπε, προτρεπόμενος "πρωΐα σπεῖρε, μὴ ἀφέτω ἡ χεὶρ σου" μέχρι τῆς "ἐσπέρας", ἵνα λάβῃς "θερισμὸν" ἄριστον παρὰ θεοῦ γνῶσιν· "φωτίσατε" γὰρ "ἑαυτοῖς φῶς γνῶσεως, τρυγήσατε εἰς καρπὸν ζωῆς, ἕως οὗ ἔλθωσιν ὑμῖν γενήματα δικαιοσύνης".

11,6c ὅτι οὐ γινώσκεις, ποῖον στοιχήσεις τοῦ τοῦ ἡ τοῦτο. "οὐ γινώσκεις", φησὶν, "ποῖον στοιχεῖ τοῦτο ἡ τοῦτο". ἐὰν "σπείρας" μὴ γεωργῆς, οὐκ οἶδας, εἰ φέρει καρπὸν ἢ οὐ φέρει. 328 δυνατὸν δὲ καὶ τοῦτο λαβεῖν ὅτι ὁ αὐτὸς "ἅμα" "σπείρει" καὶ "θερίζει", ὡς μὴ "στοιχῆσαι ποιοῦν" πρῶτον καὶ "ποιόν" δεύτερον "ἅμα" πάντων γινομένων. καὶ ἔλα βον χθὲς μαρτύριον τοῦ εὐαγγελίου ὅτι "ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων", ὡς τὸν αὐτὸν "καιρὸν" εἶναι καὶ "σπόρου" καὶ "θερισμοῦ", "θερισμοῦ" μὲν τῆς προλαβούσης προκοπῆς, "σπόρου" δὲ τῆς μελλούσης διαδέχεσθαι. δύναται δὲ καὶ ἡ ἐπιδημία τοῦ ζωτῆρος τοῖς μὲν γεγονέναι "πρωΐα", τοῖς δὲ "ἐσπέρα"· "ἐσπέρα" μὲν τοῖς ἀπιστήσασιν, "πρωΐα" δὲ οἷς "ἀνέτειλεν" διὰ τῆς "πίστεως" καὶ τῆς "εὐσεβείας". καὶ τοῦτο δὲ ρητέον· ἀδύνατόν ἐστιν ὀρθῶς διδάξαι μὴ μαθόντα. ἐν τῇ οὖν ἀρχῇ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς παιδεύσεως ὡς "σπεῖρε καὶ μὴ ἀφέτω ἡ χεὶρ σου" ὥστε δυναθῆναι πάλιν ἔχειν γένημα καὶ "σπείραι" καὶ θρέψαι ἄλλους. τοιαύτη τις εὐλογία φέρεται ἐν τῇ Γενέσει περὶ Παύλου· "Βενιαμίν", φησὶν, "λύκος ἄρπαξ τοῦ πρῶτον ἔδεται καὶ τὸ ἐσπέρας διαδώσει τροφήν". "λύκος ἄρπαξ" ἦν, ὅτε "ἐδίωκεν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπόρθει αὐτήν"· ἀλλο? τῆς καταστάσεως ἐκείνης καὶ λοιπὸν γέγονεν ἐκ τοῦ "Βενιαμίν" τοῦ υἱοῦ τῆς δεξίας, τοῦ "υἱοῦ τῆς ἡμέρας", τοῦ υἱοῦ τῆς ἀναπαύσεως, τότε λοιπὸν "τὸ πρῶτ' ἦσθιεν", ἐπαιδεύετο ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς κατὰ τὴν πίστιν, "καὶ τὸ ἐσπέρας διέδωκε τροφήν", "ἀπόστολος" γέγονεν, "διδάσκαλος ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ ἐθνῶν". ἐπερ' τὸ οὖν "οὐ γινώσκεις"; –ἐπεὶ "ἅμα" εἰσίν, οὐκ ἔχεις γνῶσιν διαιροῦσαν τότε ἀπὸ τοῦδε. τὸ "στοιχῆσαι" ὧδε σημαίνει τὸ συνκαταθέσθαι.

11,6d7ab καὶ ἐὰν τὰ δύο ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀγαθὰ. καὶ γλυκὸν τὸ φῶς καὶ ἀγαθὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ βλέπειν σὺν τὸν ἥλιον. 11,6δ ἐὰν, φησὶν, "σπείρης" ἀγαθῶς καὶ "θερίσης", "τὰ δύο ἀγαθὰ ἐπὶ τὸ αὐτὸ" γέγονεν. καὶ καλῶς τελείσας τὴν

προλαβοῦσαν προκοπήν καὶ τὴν διαδεχομένην καὶ ὡς παρέλαβες. αὐτὸς οὖν Ἰησοῦς λέγει εἶναι "ἀρχὴ καὶ τέλος". "ἐγὼ", φησὶν, "εἶμι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦ, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος", "ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ὁ ζῶν καὶ ἐγενάμην νε κρὸς καὶ ἰδοὺ ζῶν εἶμι εἰς τοὺς αἰῶνας". ὅρα πῶς αὐτὰ τὰ δοκοῦντα ἀντικείμενα καὶ πρότερα κατ' ὕστερον 329 ρα αὐτὸς εἶναι λέγει. λέγει γοῦν ὅτι "ἐγὼ ὁ πρῶτος καὶ ἐγὼ ὁ ἔσχατος", ἢ πρῶτον "ἐγὼ τὸ ἄλφα καὶ ἐγὼ τὸ ὦ". ἔστιν γράμματα, ἃ χαράττει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν οὕτω παρεσκευασμένων. λέγει γάρ· "οὐκ ἐν πλαξίν λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξίν σαρκίνοις ἐπιγράφω"· καὶ λέγει ταύτας γράφεσθαι ὑπὸ τοῦ ἁγίου "πνεύματος", ὑπὸ τοῦ "ζῶντος πνεύματος". αὐτὸς οὖν ἐστὶν καὶ τὰ γράμματα τὰ θεῖα· ἐν ἧ ἡ γράφεται ἡ "βίβλος τῶν ζῶντων", ἐν ἧ χαράττονται "τὰ ὀνόματα" τῶν ἀποστόλων "ἐν τοῖς οὐρανοῖς", ἐκεῖ ἐνπολιτογραφοῦσιν. λέγει οὖν "ἐγὼ τὸ ἄλφα καὶ ἐγὼ τὸ ὦ". διὰ τῶν ἄλλων ἐδήλωσεν ὅτι καὶ τὰ ἄλλα ἐστίν. "ἀρχὴ" οὖν καὶ "τέλος" αὐτὸς ἐστίν. ἐξὸν οὖν αὐτοῦ μετέχειν "ἅμα", καθ' ὃ "ἀρχὴ" ἐστὶν καὶ "τέλος"· κατὰ ἄλλο μὲν "ἀρχὴ", κατὰ ἕτερον δὲ "τέλος". καὶ ὡσπερ τὸν αὐτὸν λέγομεν "ἀμνὸν" καὶ "ποιμένα" καὶ οὐ μάχεται ταῦτα, οὕτω λέγομεν καὶ "ὄδον" καὶ "θύραν" καὶ οὐκ ἀντίκειται ταῦτα. οὕτως αὐτὸς λέγεται "ἀρχὴ" καὶ "τέλος". "ἀρχὴ" ἐστὶν ὡς "θεμέλιος" τῆς "θείας οἰκοδομῆς" καταβαλλόμενος· "θεμέλιον γὰρ ἄλλων οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον". αὐτὸς δὲ ἐστὶν ἡ "κεφαλὴ τῆς γωνίας"· αὐτὸς ὁ "τεθειὲς θεμέλιος" "γένονεν κεφαλὴ τῆς γωνίας" συνάπτων· ἡ "γωνία" δὲ δύο τοίχων συναφὴ ἐστίν. ὡς οὖν συνήχθησαν αἱ δύο διαθηκαὶ καὶ οἱ δύο λαοὶ καὶ ἡ ἐκκλησία μία γέγονεν "κεφαλῇ" τῷ Χριστῷ χρωμένη, γέγονεν καὶ "τέλος". ἰδοὺ "ἀρχὴ καὶ τέλος", "πρῶτος καὶ ἔσχατος". τὸ "πρῶτον" ὡδε κατὰ τιμὴν λάβε· εἰσὶν "ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ" τὰ πρωτεῖα φερόμενοι οἷον "ἀπόστολοι, προφήται"· εἰσὶν καὶ τὰ ἄλλα ἔχοντες οἷον "χάρισμα ἰαμάτων, ἀντίλημψιν, κυβέρνησιν, γλωτταν". πάντα οὖν αὐτὸς ἐστίν. αὐτὸν γὰρ μιμούμενοι γίνονται ταῦτα. καὶ οὕτω λέγεται καὶ "πρῶτος" κατὰ τιμὴν καὶ "ἔσχατος" κατὰ τιμὴν. εἰ δὲ θέλεις καὶ βαθύτερον λόγον ἀκοῦσαι· Ἰησοῦς "διερχόμενος τοὺς οὐρανοὺς" οὐ μόνον ἐν τῇ ἀν' ὁδῷ ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ καθόδῳ πάντας ἐμιμήσατο τοὺς λογι κούς, ὡς ἐν Ἰσαΐα φέρεται τῷ ἀναβατικῷ, ἵν' ὠφελήσει πᾶν τὰ γμα· οὐ διέβη γὰρ τόπον κατιών, ἔνθα οὐ πεποιήται ὠφέλειαν. δύναται οὖν καὶ τὸ ὑπερᾶναβε βηκὸς ζῶν εἶναι, "ἔσχατον" δὲ τάχα ὁ ἄνθρωπος ἢ ὁ καταχθόνιος. πάντας οὖν ἐμιμήσατο, ἵνα πᾶν τὰ γμα ὠφελήσει. εἰ γὰρ ὁ ἀπόστολος αὐτὸς "τοῖς πᾶσιν πάντα γέγονεν, ἵνα πάντας κερδήσῃ"–ἐκεῖνοις δὲ "πάντα γέγονεν" καὶ ὡς "ἔσχατοί" εἰσιν, "γένονεν τοῖς ἀνόμοις ἄνομος, ἵνα τοὺς ἀνόμους κερδήσῃ, τοῖς 330 Ἰουδαίοις Ἰουδαίους Ἰουδαῖος", τοῖς "σοφοῖς" σοφός–, εἰ οὖν ὁ μιμητὴς αὐτοῦ ταῦτ' ἐποίει, πολλῶν πλέον αὐτός. εἶτα λοιπὸν εἰρηκῶς λέγει· "ὁ ζῶν καὶ ἐγενάμην νε κρὸς". "ἐγὼ ὁ ζῶν", οὐχ ὁ "γενάμενος ζῶν"· "ζῶν" γὰρ ἐστίν, "ζωὴ" γὰρ ἐστίν, "ἐγένετο" δὲ "νεκρός"· ἀλλὰ τὸ μεσολαβῆσαι λύεται· ἐπήγαγεν γάρ· "καὶ ἰδοὺ ζῶν εἶμι εἰς τοὺς αἰῶνας". εἰ γὰρ καὶ "ζῶν" τυγχάνων "νεκρὸς γέγονα", οὐ "γένετο εἰς τοὺς αἰῶνας νεκρὸς" ἀναλαμπούσης ἐκείνης τῆς "ζωῆς", ἧς εἶχον πρὸ τῆς νεκρώσεως. 11,7a καὶ γλυκὺ τὸ φῶς καὶ ἀγαθὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς. ἐκατέρως τὸ "φῶς γλυκὺ" ἐστὶν "τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ ἀγαθόν". ὠφελεῖ τοὺς "ὀφθαλμούς". καὶ εἰ μὲν ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν λαμβάνεις, δείκνυσιν αὐτῷ τὰ ὀρατά. εἰ δὲ περὶ τοῦ θεοῦ "φωτὸς" τοῦ αἰδίου, περὶ οὗ λέγεται "ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον" "τοὺς ὀφθαλμούς τῆς καρδίας φωτίζον", "γλυκὺ" ἐστὶν αὐτοῖς. ἐκατέρως δὲ λημπτέον τὸ "φῶς" καὶ τοὺς "ὀφθαλμούς", ὡσαύτως καὶ τὴν "γλυκύτητα". ὁμοίως ἐὰν περὶ τῶν ὀρατῶν λέγῃ τῶν δεικνυμένων ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ "φωτὸς", τὸ "γλυκὺ" ἀγνὸν τῷ ἡδύ ἐστιν. ἐὰν δὲ λάβῃς τοὺς ἔσω "ὀφθαλμούς" καὶ τὸ "φῶς τὸ ἀληθινόν", οὕτω "γλυκὺ" ἐστίν, ὡς εἴρηται "γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ κύριος" καὶ "ὡς γλυκεῖα τὰ λόγια σου ὑπὲρ μέλι καὶ

κηρίον", "φάγε μέλι, υιέ, ἀγαθὸν γὰρ κηρίον, ἵνα γλυκανθῆ ὁ φάρυγγς". καὶ το "μέλι", τὸ ἐσθιόμενον, τὸν "ἀγαθόν", τὸ πνευματικὸν ἀπόσταγμα τῶν γραφῶν ἐκ τὸ "κηρίον" δέ, ἐν ᾧ συνίσταται ἡ λέξις τῶν γραφῶν

11,7b τοῦ βλέπειν σὺν τὸν ἥλιον. ὁ ἔχων τὸ "φῶς" τοῦτο τὸν "ἥλιον βλέπει". ἐκατέρως πάλιν ἄκουε. τὰ ἄλλα ὁράτᾳ δείκνυται ὑπὸ "ἡλίου" καὶ "φωτός". αὐτὸ δὲ τὸ "φῶς" οὐχ ὑπὸ ἄλλου δείκνυται, ἀλλ' αὐτὸ ἑαυτὸ ἐμφανίζει. ὅπερ οὖν ἐπὶ τῆς ἱστορίας γίνεται τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ἀναγωγῆς. εἰς τὸ ἀρμονίως ἰδεῖν δεῖ ὄψιν εἶναι καὶ "φῶς" καὶ ὁράτᾳ. ἔστιν γὰρ ποτε τῆς ὄψεως οὔσης τὰ ὁράτᾳ μὴ θεωρεῖσθαι, ὅταν νύξ ᾖ. καὶ πάλιν τοῦ "φωτός" ὄντος ὅταν τις μὴ σκοπῆ, καὶ μὴ στερηθῆ αὐτοῦ, οὐχ ὁρᾷ αὐτά. τότε οὖν ταῦτα ὁράται, ὅτε τὸ "φῶς" εἰς ἀντίληψιν αὐτῶν καὶ αὐτὰ φανερώσει. καὶ ἄλλο ἐστὶν τὸ δεικνύον "φῶς" καὶ ἄλλο τὰ δεικνύμενα ὁράτᾳ καὶ ἕτερον ἢ δεικνύουσα ὄψις. περὶ μέντοι τῶν νοητῶν 331 οὐχ οὕτως ἔχει. τὸ "φῶς" οὐχ ὑπὸ "φωτός" δείκνυται καίτοι ὄν ὁράτόν, ἀλλ' ἑαυτὸ φανεροῖ. τοῦτο μὲν τοι Μωϋσῆς θεασάμενος καὶ εἰρηκρως ἔλεγεν· "ἔμ φάνισόν μοι σεαυτόν", οὐκ ἄλλος δὲ δύναται μοι "ἐμφανίσαι", ὡς εἴ τις τῷ "ἡλίῳ" ἔλεγεν· "ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν", ἄλλο γὰρ οὐδὲν δύναται σὲ δεῖξαι". οὕτω καὶ ὁ ζωτὴρ ἐν εὐαγγελίοις ἔλεγεν· "ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἑαυτὸν ἐμαυτόν". πάλιν "ἐμφανίζω", "οὐκ ἄλλος με δείκνυσιν". ἀλλὰ λέγεις ὅτι ὁ υἱὸς "δείκνυσιν τὸν πατέρα". ἀλλὰ σκόπει ὅτι ἡ αὐτὴ ἐστὶν πατὴρ καὶ υἱοῦ οὐσία· ὡς περὶ γὰρ ὁ "πατὴρ δείκνυται" ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς ὑπὸ τοῦ πατρὸς· "ὁ ἔωρακώς ἐμέ", φησὶν, "ἔωρακεν τὸν πατέρα". καὶ ὅρα ὅτι ἀποκαλύπτει ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, ἀποκαλύπτει δὲ καὶ ὁ πατὴρ τὸν υἱόν. Παῦλος γοῦν λέγει ὡς "εὐδόκησεν ὁ θεὸς ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί". καὶ ὁ Πέτρος ἐμαρτυρήθη ὅτι "σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψεν" αὐτῷ τὸν υἱόν, ἀλλ' ὁ γεννησας αὐτὸν "οὐράνιος πατήρ".

11,8abcd καὶ ἐὰν ἔτη πολλά ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἐν πασι ... εὐφρανθήσεται καὶ μνησθήσεται τὰς ἡμέρας τοῦ σκότους, ὅτι πολλὰ ἔσσονται. 11,8a "κἂν" μυρία "ἔτη ζήσεται ὁ ἄνθρωπος", ἣν δὲ "ἄνθρωπος" φυλάττων τὸ "κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν" καὶ οὕτω ὁ "ἄνθρωπος" ὡς "εὐθής" γέγονεν ὥστε εἰδέναι τὴν εὐθύτητα τοῦ φωτός καὶ τὸ "πρωτὶ σπεῖρειν" καὶ τὸ "ἐσπέρας μὴ ἀφιέναι τῇ χειρὶ" μηδὲν, "εὐφρανθήσεται". 11,8ab "κἂν" πολλά ἔτη ζήσεται, εὐφρανθήσεται". "ἔτη" δὲ "πολλά" γίνεται ἐκ περιόδου τοῦ "ἡλίου τῆς δικαιοσύνης". ὡς γὰρ ὁ αἰσθητὸς ἥλιος περιοδεύων κύκλους τινὰς "ἔτη" καὶ ἐνιαυτοὺς κατασκευάζει, οὕτω καὶ "τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν". περὶ τούτων οὖν λέγει ὁ ἅγιος ὁ φωτισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ· "ἔτη αἰώνια ἐμνήσθην καὶ ἐμελέτησα". εἰ "πρόσκαιρά" ἐστὶν πάντα τὰ καθ' ἡμᾶς, πῶς "αἰώνια ἔτη" ῥητέα τὰ παρ' ἡμῖν γινόμενα; καὶ ἔτι· "ἐμνήσθην ἡμερῶν αἰώνιων, σύνετε γενεὰς γε 332 νεῶν". ἐξ "αἰώνιων ἡμερῶν" κατασκευάζεται τὰ "αἰώνια ἔτη". "κἂν" πολλά οὖν "ἔτη ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, εὐφρανθήσεται ἐν αὐτοῖς", ἐὰν οὕτως ὡς "ἄνθρωπος" ἐνεργῆ, ἐὰν μὴ "συνπαραβληθεὶς" γένηται "κτηνώδης", ἐὰν μὴ "ἵππος θηλυμανῆς", "μὴ συνετός" κατὰ τὴν "ἡμίονον". ἔπερ τὸ "καὶ ἐὰν"; -ἐπεὶ οὐ πάντες "ζῶσιν" ταῦτα τὰ "ἔτη". ἀλλ' οὐ δὲ κατὰ φύσιν ὁ "ζῶν ζῆ", ἀλλὰ ἐὰν θελήσῃ, "ζῆ". κἂν τοῦτο οὖν ὑπαρχθῆ, "εὐφρανθήσεται" ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις. ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ οὖν οὐκ ἀναφέρεται τὸ ἀληθές· οὐκ, "ἐὰν" μυρία τις "ἔτη ζήσῃ", "ἐν πασι αὐτοῖς εὐφρανθήσεται", εἰ μὴ ἄρα οὕτως εἴποις· ὁ σοφὸς οὐκ ἐπὶ τοῖς ἡδέσιν μόνοις χαίρει, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀηδέσιν γενναίως αὐτὰ φέρων· "εὐλογήσω" γοῦν "τὸν κύριον ἐν παντὶ καιρῷ", λέγει, κἂν ἀηδῆ ᾖ τὰ περιεστηκότα, κἂν ἀνιαρὰ ᾖ· ὡς περὶ ὁ Ἰωβ "ἐν παντὶ καιρῷ" "εὐφραίνετο".

11,8cd καὶ μνησθήσεται τὰς ἡμέρας τοῦ σκότους, ὅτι πολλὰ ἔσονται. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ ἐν κακίᾳ ὢν οὐ "μνημονεύει" τῶν "αἰώνιων φωτῶν", ὁ δὲ ἐν ἀρετῇ ὢν οἶδεν καὶ τὴν κακίαν καὶ "μνημονεύει" αὐτῆς· οὕτω γοῦν "ἐκ κλίνει" ἀπ' αὐτῆς ...σκορ..... μέχρι γὰρ τοῦ παρόντος ζῆν ἐνεργοῦσιν, ἀλλ' οἱ κακοὶ παραδίδονται καὶ μετὰ ταῦτα τῷ σκότῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀηδέσιν, ταῖς τιμωρίαις πάσαις. ὁ "μνημονεύων" οὐκ οὐ πειραθήσεται αὐτῶν. ἐτέρως δὲ τὸ "μνημονεύειν" λαμβάνομεν· λαμβάνομεν δὲ καὶ τὴν χρῆσιν πολλάκις μνήμην καὶ τὸ μὴ χρᾶσθαι λήθην. ὅταν γὰρ λέγῃ περὶ τῶν δικαίων τῶν τὰς θείας ἐπαγγελίας ἀπολαμβάνοντων ὅτι "ἐπιλήσονται τῆς θλίψεως αὐτῶν τῆς πρώτης"–ἀντὶ τοῦ οὐ πειραθήσονται αὐτῆς ἔτι–"οὐδὲ ἐπέλθῃ αὐτῶν ἔτι ἐπὶ τὴν καρδίαν". διὰ τί; "ἔσται γὰρ ὁ οὐρανὸς καὶ νὸς καὶ ἡ γῆ καινὴ"· μεταστοιχειωθέντος τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν ἀποδοθησομένων, οὐκέτι μνήμη ἔσται θλιβηροῦ. καὶ οὕτως εἰώθαμεν λέγειν· ὅταν μεταβολὴ γένηται, λέγομεν λήθην "τῶν προτέρων" λαμβάνειν, κἂν ἀγαθὰ κἂν μὴ ἀγαθὰ ᾖσιν. λέγεται γοῦν· "ἐν ἡμέρᾳ ἀγαθῆ ἀμνηστία κακῶν". μὴ γὰρ 333 τοῦτο λέγει ὅτι ὁ πειραθεὶς "ἡμερῶν ἀγαθῶν" καὶ φωτεινῶν ἐπελάθετο ὅτι πεπειράται "κακῶν". ἀλλ' οὐκέτι οὕτω "μνημονεύει" αὐτῶν κατὰ πείραν.

11,8e9abcd πᾶν τὸ ἐρχόμενον ματαιὸν τῆς εὐφραίνου, νεανία, ἐν νεότητί σου, καὶ ἀγαθονάτω σε ἡ καρδία σου ἐν ἡμέραις νεότητός σου, καὶ περιπάτει ἐν ὁδοῖς ἄμωμος καὶ ἐν ὁράσει ὀφθαλμῶν σου. 11,8e "τὸ ἐρχόμενον" οὐκ ἔστιν αἰώνιον· "πρόσκαιρά" εἰσὶν πρὸς ταῦτα "τὰ βλεπόμενα", τὰ ὁρατὰ δημιουργήματα· "οὐ βλεπόμενα" δὲ καὶ "αἰώνια", ἃ σπουδάζουσιν ἔχειν οἱ ἅγιοι λέγοντες· "σκοποῦντων ἡμῶν οὐ τὰ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια". εἰ "αἰώνια" εἰσὶν, οὐκ εἰσὶν μέλλοντα, κἂν ποτε μέλλουσιν εἶπῃς "ἀρετὴν" ἢ "γνώσιν"· παρ' ἡμᾶς τοῦτο γίνεται· εἰ μὴ γὰρ ἐγεγόνειμεν ἐν κακίᾳ ἢ ἐν ἀγνοίᾳ, οὐκ εἴχαμεν μέλλοντα φωτισμὸν ἢ μέλλουσιν ἀγαθωσύνην. τῇ φύσει οὐκ τὰ θεῖα ἔξω εἰσὶν τοῦ μέλλειν ἢ εἰ παρόντα. καὶ μέμνημαι ὅτι κέχρημαι τοιοῦτω παραδείγματι ποτε. ὁ μεταγ..... ὡς πάρεστιν δέ· ὥδε μέλλει. καὶ ἐχρησάμην τοιοῦτω παραδείγματι ὅτι ἡμέρας οὔσης ἐν οἴκῳ τις θύραν κατακλείσας φραζάτω πᾶσαν ὁπῆν, οὐ πάρεστιν αὐτῷ τὸ φῶς, πάρεστιν δέ. ἐὰν οὐκ ἀνοίξῃ τὰς θυρίδας, ἐὰν τὴν ἀγνοίαν ἀποβάλλῃ, εὕρισκει παρὸν τὸ φῶς· ὥστε οὐ μέλλον ἔστιν. "τὸ ἐρχόμενον" οὐκ πᾶν τοιοῦτόν ἐστιν· "μάταιον" ἐστιν, τῆς τῶν "ματαιῶν" φύσεως, "μάταιον" γὰρ οὐ λαιδορούμενον, εἰ μὴ ἐκ συγκρίσεως τῶν ὑπερναβεβηκότων. τοιαῦτα μὲν ἐλέχθη ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου· τότε δὲ παραδείγμασι τοιοῦτοις ἐχρώμεθα ὅτι δᾶδα καὶ λαμπὰς φωτίζει· ὡς πρὸς τὸν ἥλιον δὲ καὶ τὸ φῶς ἐκεῖ νοτὸ ἡλιακὸν "ματαία" ἐστὶν αὕτη, οὐ ψεγομένη ἀλλ' ὑποδεεστέρα. ἀμέλει γοῦν τινες θέλουσιν περὶ τῆς ἀρετῆς φρονεῖν, ἃ καὶ περὶ τῆς κακίας διανοοῦνται· εἴρηται γὰρ περὶ τῆς κακίας ὅτι "οὐδὲ ἦν ἐξ ἀρχῆς, οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται". περὶ μὲν γὰρ τῆς εἰδωλολατρίας καὶ 334 "πορνείας" εἴρηται, συνεκδοχικῶς δὲ περὶ πάσης κακίας τοῦτο ἐκλαμβάνεται. καὶ λέγεται ὅτι "ἡ ἀδικία ἐψεύσατο ἑαυτήν". τὸ "ψεύσασθαι" δέ, ὡς λέγομεν γῆν "ἐψεύσασθαι", ὡς σῆτον, ὡς ἄμπελον. καὶ λέγουσιν τινες οἱ περὶ τὴν συνσπορὰν τῆς ψυχῆς ἔχοντες ὅτι ἡ ἀρετὴ τοιαύτη ἐστὶν· οὐχ ὑφέστηκεν ἄνευ τοῦ ἐνεργήσαντος, ψεῦδος δὲ ἐστὶν τοῦτο· ἐν τῷ θεῷ γὰρ ἔστιν ἀκακίαν αὐτὴν ἀρυόμεθα. κἂν ἡμεῖς οὐκ ἀποστῶμεν, ἔστιν ἐν θεῷ τὸ ἀγαθόν. τὸ δὲ κακόν, ἐὰν μὴ ἐνεργῇ τις, οὐκέτι ἔστιν· καὶ περὶ αὐτοῦ γοῦν τοῦ ἀρχεκάκου τοῦ μετὰ ἄρθρου ὄνομαζομένου πάντα τὰ κακά· λέγεται γὰρ καὶ ὁ "πονηρὸς" καὶ ὁ "ἐχθρὸς" καὶ ὁ "θάνατος" καὶ ὁ "ἁμαρτωλός". λέγεται γοῦν "σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ", "σύντριψον" αὐτοῦ τὸ ἔργον "βραχίονα" ὀνομαζόμενον εἶτα εὐθέως λέγει· "ζητηθήσεται ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὐρεθῇ δι' αὐτήν". "δι' ἑαυτήν οὐκ εὕρισκεται"· οὐκ ἔστιν γὰρ τῶν ὑφ' ἐστηκότων, συμβεβηκός ἐστιν δυνάμενον ἀποβληθῆναι. οὐκ

ἔστιν ἀχώριστον συμβεβηκός· οὐδὲν δὲ τῶν ἀ χωρίστων ἐπιγίνεται, ἐπεὶ οὐδὲ ἀποβάλλεται οὐδέν. οὕτω οὐδὲν πολλάκις ἐπιγενόμενον μένει. ἐπερ· καὶ κάκωσις τί· –μένει ἀχώριστον· πλὴν οὐκ αἰεὶ ἦν ἀχώριστον, ἀλλὰ ἀφ' οὗ ἔβεβαιώθη, ἀφ' οὗ ἔξιν ἔσχεν παράμονον.

11,9a εὐφραίνου οὖν, νεανίσκε, ἐν νεότητί σου. λοιπὸν πρὸς τὸν "νεανίσκον" ἀποτείνεται. ἐὰν δὲ ἐπὶ "νεανίσκον", μὴ χαρακτηῖρας περιβλεπῶ μεθα σώματος· αἱ ἐντολαὶ γὰρ καὶ αἱ ἀπαγορεύσεις καὶ αἱ προτροπαὶ ἀπαρεμφάτως γίνονται· "οὐ φονεύσεις". καὶ λέγουσιν εἰς ἄλλας διαλέξεις τὰς προστάξεις ἑτέρως γίνεσθαι πρὸς θηλείας, ἑτέρως πρὸς ἄρρενας, παρ' Ἑβραίοις καὶ παρ' Αἰγυπτίοις· παρ' ἡμῖν δὲ οὐ παρεμφαίνει τὸ πρόσωπον. ἐὰν λέγω ὅτι "εὐφραίνου", οὐκ ἄλλως τῇ θηλείᾳ λέγεται καὶ ἄλλως τῷ ἀνδρὶ. οὕτω καὶ τὸ "νεανίσκε" λέγω καὶ συνήθειαν λέγω τῆς χρήσεως τῶν τοιούτων. ἐὰν τις ἅμα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν μνημονεύῃ, εἰς τὸ ἀρρενικὸν συνπεραίνει τὸν λόγον· λέγομεν ὅτι πάρεσιν ἄνδρες καὶ γυναῖκες 335 ἀκροασόμενοι, οὐκ ἀκροασόμεναι· ὕβριν γὰρ φέρει τὸ συναπενεχθῆναι τὸν ἄνδρα τῇ γυναικί, τὴν δὲ γυναῖκα τῷ ἀνδρὶ ἀποδοθῆναι μᾶλλον ἔπαινον φέρει· καὶ ἔτι προηγείται ἡ ἐντρέχεια τοῦ ἀνδρὸς τῆς γυναικός· καὶ ἔτι, ἐὰν ἡ αὐτὴ γυνὴ σύνζυγος τῷ ἀνδρὶ, "ἐν σώμα" εἰσιν καὶ οὐκ ἀποδίδονται εἰς τὸ σῶμα τῆς γυναικός ὁ ἀνὴρ ἀλλ' ἡ γυνὴ εἰς τὸ τοῦ ἀνδρός· "κεφαλὴ" γὰρ αὐτῆς ἐστίν. ἐὰν οὖν λέγῃ "εὐφραίνου νεανίσκε", εἰς ἡλικίαν σκοποῦμεν· συναποδίδονται γὰρ καὶ ἡ γυνὴ. καὶ ἐπὶ ῥητοῦ δὲ δύναται τις εἰπεῖν τοῦτο ὅτι "ὦ νεανίσκε", ὅτε ἀρχὴν ἔλαβες τοῦ εἰδέναι ἐφ' οἷς "εὐφρανθῆναι" δεῖ, "εὐφραίνου". μὴ ποτὲ τοῦτο ποιεῖ, ποτὲ δὲ μή". ὡς ἐὰν λέγω τῷ σωφρονοῦντι "σωφρόνει", οὐ λέγω ὅτι "ποτὲ ποιεῖ, ποτὲ δὲ μή". καὶ "δικαίως τὸ δίκαιον δίωκε". εἶπον δὲ πολλάκις ὅτι τὸ ἀποπαύεσθαι τῶν ἐπαινετῶν ψόγον φέρει. καὶ πρὸς ἀναγωγὴν δὲ πολλῶν πλέον· εἰσιν γὰρ "νεανίσκοι" οἱ "ἰσχυροὶ" γινόμενοι ἐκ τοῦ ἔχειν τὸν τοῦ "θεοῦ λόγον" καὶ δυνατοὶ γινόμενοι κατὰ τοῦ "πονηροῦ". γράφει γοῦν ὁ Ἰωάννης καὶ λέγει ὅτι "ἔγραψα ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροὶ ἐστε καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐν ὑμῖν μένει καὶ νενικήκατε". καὶ οὐ δήπου μᾶλλον ἡλικία γράφει σωματικῇ, ἀλλὰ τῇ νεαζούσῃ ψυχῇ τῇ "ἐνδυσασμένη τὸν νέον ἄνθρωπον". περὶ οὗ "νεανίσκου" λέγεται· "νεανίσκος μετὰ ὀσίου, καὶ εὐθεῖα ἡ ὁδὸς αὐτοῦ". ἐὰν γὰρ "μετὰ ὀσίου", τῆς ἀρετῆς, ὑπάρχη, οὗτος "εὐθεῖαν" ἔχει "τὴν ὁδόν", οὐκ ἔχει "καμπύλην" ὁδόν, οἷον εἶχον πρὸς οὓς ὁ λόγος "ὦ οἱ ἐγκαταλείποντες ὁδοὺς εὐθείας", ὧν αἱ "ὁδοὶ τραχεῖαι" καὶ "καμπύλαι".

11,9b καὶ ἀγαθυνάτω σε ἡ καρδία ἐν ἡμέραις νεότητός σου. "ἡ καρδία σου ἀγαθυνάτω σε", μὴ τὰ ἔξω. πολλάκις ἐλέχθη ἡμῖν περὶ διαφορᾶς εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος ὅτι τίθενται τινες εὐδαιμονίαν τὴν συμπληρουμένην ἐκ τῶν τριῶν γενῶν τῶν ἀγαθῶν. οὐκ "ἀγαθύνει" δὲ ὁ πλοῦτος, ἀγαθὸν ἀληθῶς οὐ ποιεῖ, οὐ δὲ τὸ ὑγιαίνειν τῷ σώματι οὐδὲ τὸ ἀξίωμα καὶ δοξάριον ἔχειν. ἔχειν δὲ ψυχῆς ἀρετὴν "εὐφραίνει". τοῦτο οὖν ἐστίν "ἡ καρδία σου ἀγαθυνάτω σε", μὴ τὰ ἐκτός, μὴ τὰ περὶ σῶμα· μὴ ἐπὶ τούτοις μέγα φρόνει καὶ ταῦτα θηρᾶν σπεῦδε.

11,9c καὶ περιπάτει ἐν ὁδοῖς ἄμωμος. βάδιζε, ἄς εἶπον "εὐθείας" ἀρτίως "ὁδοῦς". αἱ ἀρεταὶ 336 ταὶ δὲ καὶ αἱ κατ' αὐτὰς ἐνέργειαι καὶ αἱ θεωρίαι τῆς ἀληθείας "ὁδοὶ ἀγαθαὶ καὶ εὐθεῖαι" εἰσιν. αὐτίκα γοῦν πρὸς τὸν Ἑλύμαν τὸν μάγον τὸν διαστρέψαντα τὸν ἀνθ' ὑπατον ὁ Παῦλος λέγει· "οὐ παύη διαστρέφων τὰς ὁδοὺς κυρίου τὰς εὐθείας;" οὐχ ὅτι "διαστρέφονται" ἐκεῖ ναι, ἀλλ' ὅσον ἦκεν εἰς ἐκεῖνον "διαστρέφει" αὐτάς. ὡς εἴ τις νέον ἀναπειθῆι λέγων ὅτι οὐ δεῖ σωφρονεῖν καὶ ψόγους φέρει τῆς σωφροσύνης, μὴ γὰρ ψεκτὴν αὐτὴν ποιεῖ. τινὲς γοῦν συναγορεύουσιν τῇ ἀδικίᾳ· οἱ δὲ ταῦτα συναγορεύοντες διαβάλλουσιν τὴν δικαιοσύνην. "ἀγαθυνέτω σε" οὖν "ἡ καρδία σου", μὴ τὰ τυχερά, μὴ τὰ σωματικά. τότε δὲ "ἀμώμους ὁδοὺς" ἔξεις ὡς καὶ μακαρισμοῦ τυχεῖν· "μακάριοι" γὰρ "οἱ

ἄμωμοι ἐν ὁ δῶ" καὶ "πορευόμενος ἄμωμος καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην". καὶ θεωρεῖ ὅτι τὸ "περιπατεῖν" οὐ μάτην κεῖται· ἡδύνατο γὰρ εἰπεῖν καὶ στηθὶ "ἄμωμος" καὶ κάθου "ἄμωμος"· προκοπὴν δὲ ὁ περίπατος σημαίνει. "περιπάτει" οὖν "ἄμωμος", ἀρξάμενος ἄνυε τὴν "ὁδὸν" μετὰ τοῦ "ἄμωμου". τοιοῦτόν ἐστιν καὶ τὸ παρὰ Παύλῳ γραφόμενον· "ἐν καινότητι ζωῆς περιεπατήσομεν", ἵνα προκόπτωμεν "ἐν τῇ καινότητι τῆς ζωῆς". τὸ ἱμάτιον μὲν τῆς παλαιᾶς ζωῆς "τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποδυσάμενοι ἐνδυσόμεθα τὸν νέον". καινὴν ζωὴν ἔχομεν, προκόπτωμεν ἐν αὐτῇ, μὴ ἀπογευσάμενοι ἀπ' αὐτῆς ἀναχαιτίσομεν.

11,9d καὶ ἐν ὁράσει ὀφθαλμῶν σου. ἐκατέρως πάλιν λάβε. ὅταν "ἀγαθὴν σε ἡ καρδιά σου", καὶ τοὺς "ὀφθαλμοὺς" ἔχεις καλῶς ὀρώντας. καὶ ἐπὶ ῥητοῦ· οὐ περιεργάζῃ κάλλος ἀλλότριον, ἀποστρέφεις τὸν "ὀφθαλμὸν" ἀπὸ γυναικὸς πόρνῃς, οὐχ ὁρᾷς γυναῖκα πρὸς ἐπιθυμίαν αἰσχροῦ· ἔχεις δὲ "ἄμωμον" τὴν "ὄρασιν τῶν ὀφθαλμῶν". ἐὰν δὲ καὶ τοὺς τῆς διανοίας λάβῃς "τοὺς πεφωτισμένους ὀφθαλμοὺς καρδίας" καλουμένους, πολλῶν πλέον τὸ "ἄμωμον" συνίσταται.

11,9ε10αβ καὶ γινώθι ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τούτοις ἄξει σε ὁ θεὸς ἐν κρίσει, καὶ ἀπόστησον θυμὸν ἀπὸ καρδίας σου καὶ παράγαγε πονηρίαν ἀπὸ σαρκὸς σου. 337 11,9ε ποιεῖ ἃ προστάττω σοι μετὰ τοῦ εἰδέναι "ὅτι ἐν πᾶσιν τούτοις ὁ θεὸς ἄξει σε εἰς κρίσιν". ἡ "κρίσις" φαύλοισι κόλασιν ἐπιμετρεῖ, τοῖς δὲ σπουδαίοις ἐπαγγελίαν καὶ ἀγαθὰ. ἐπεὶ οὐκ ἀμισθὶ καταλύεις, ἐὰν "πορευθῆς" "ἄμωμος ἐν ταῖς ὁδοῖς" σου καὶ "εὐφρανθῆς ἐν ἡμέραις νεότητός σου", σπούδαζε· "ἄξει" γὰρ "ὁ θεὸς σε εἰς κρίσιν" περὶ τούτων. εἰ ἦν φαῦλα, περὶ ὧν ἡ "κρίσις" αὐτῷ ἐγένετο, κόλασις ἦν προσδοκητέα· ἐπειδὴ δὲ ἀγαθὰ ἐστὶν-ἐπιτηδεύματα γὰρ καὶ πράξεις αἱ "ὁδοί" εἰσιν καὶ θεῖαι νοήσεις-, ἐὰν οὕτως "ἄμωμος" βαδίσῃς, οὐκ ἀμισθὶ καταλύεις· "ἄγει σε" γὰρ "ὁ θεὸς ἐν τούτοις εἰς κρίσιν".

11,10a καὶ ἀπόστησον θυμὸν ἀπὸ καρδίας σου. ὁ "θυμὸς" οὐκ ἔστιν ἀρετὴ "καρδίας" ἀλλὰ τοῦ θυμοειδοῦς. τοῦτο οὖν λέγει· μὴ τῷ λογιστικῷ σου καὶ τῷ νῷ καταχρῶ εἰς "θυμόν", ἀλλὰ, κἂν ποτε παραστῆ αὕτη ἢ κίνησις ἐν τῷ θυμοειδεῖ, τῇ "καρδίᾳ σου" κώλυε. οὕτω ἀφίσταται "ἀπὸ τῆς καρδίας σου" οὐ ψαύων αὐτῆς. τριδύναμος ἐστὶν ἡ ψυχὴ, ὡς πολλοὶ εἰρήκασιν. καὶ ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα· αἰσθήσεις ἔχομεν διαφόρους. καὶ ὡσπερ οὐκ ἔστιν ἀκοῆ ὁρᾶν οὐδὲ τῇ νοήσει ἀπτεσθαι ἢ ὀσφραίνεσθαι, οὕτω φαινόμεθα κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν ἔχοντες. δύναμιν θυμικὴν ἔχομεν δὲ καὶ λογιστικὴν καὶ ἐπιθυμητικὴν. πόθεν δέ; ὅτι ἑτέρα ἐστὶν ἡ λογιστικὴ τῆς θυμικῆς καὶ ἐπιθυμητικῆς ἐκ τῶν ἀλόγων ζώων θεώρησον· ἔχουσιν θυμικὴν δύναμιν καὶ "θυμόν" τὰ ἄλογα ζῶα καὶ ἐπιθυμητικὴν καὶ ἐπιθυμίαν, λογισμὸν δὲ οὐκ ἔχουσιν. μὴ ἔχοντα γὰρ λογισμὸν δηλονότι οὐκ ἔχουσιν λογιστικόν, οὐκ ἔχουσιν νοῦν. σημαίνεται δὲ ὁ νοῦς τῷ ὀνόματι τῆς "καρδίας" συνεχῶς ἐν τῇ γραφῇ. τοῦτο οὖν λέγει ὅτι, κἂν ποτε θυμωθῆς, μὴ με ταγάγῃς τὸν "θυμόν" εἰς τὴν "καρδίαν", ἵνα μὴ διὰ θεοῖς γένηται ὁ "θυμὸς". κἂν ἐπιθυμίαν σχῆς ἄφω γενομένην ἐν τῷ ἐπιθυμητικῷ, μὴ μετενέγκῃς αὐτὴν εἰς τὸν νοῦν καὶ τὸ λογιστικόν· διάθεσις γὰρ ἔσται καὶ οὐκέτι πάθος ἢ προπάθεια ἀλλὰ κακία. 11,10b καὶ παράγαγε πονηρίαν ἀπὸ σαρκὸς σου. "καὶ ἀπὸ τῆς σαρκὸς σου παράγαγε τὴν πονηρίαν". κακία δὲ δοκεῖ ἐπιθυμίας εἶναι ἢ ἀκολασία· ταύτην οὖν "παράγαγε ἀπὸ τῆς σαρκὸς σου". δυνατόν δὲ καὶ οὕτως· ἐὰν "ἀποστῆ ὁ θυμὸς ἀπὸ τῆς καρδίας σου", οὐ πράττεις διὰ τῶν μελῶν καὶ τοῦ 338 σώματος πονηρίαν· ὁ θυμούμενος τύπτει πολλάκις καὶ ἐπιτίθησιν καὶ φονεύειν. ὅταν οὖν "ἀποστῆ ὁ θυμὸς ἀπὸ τῆς καρδίας σου", παρέρχεται καὶ τὰ διὰ τῶν πράξεων πονηρὰ γινόμενα. 11,10c.12,1abc ὅτι ἡ νεότης καὶ ἡ ἄνοια ματαιότης· καὶ μνήσθητι τοῦ κτίσαντός σε ἐν ἡμέραις νεότητός σου, ἕως οὗ μὴ ἔλθωσιν αἱ ἡμέραι τῆς κακίας σου. 11,10c ἐὰν ὁ νέος μὴ "πορευῆται" "ἐν ταῖς ὁδοῖς ἄμωμος" μηδὲ τὰ ἄλλα ποιῆ, ἃ προσετάγη ποιεῖν, ἐν "ἀγνοίᾳ" ἐστίν.

εἴρηται γοῦν καὶ ἐν παροιμίαις ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ σοφοῦ· "ἄνοια ἐξήπται καρδία νέου". παραφύεται τῇ "νεότητι" ἢ "ἄγνοια". εἰ μὴ τις γοῦν ὑπερβάλη τὴν τῆς "νεότητος" κίνησιν καὶ ὥσπερ ἐν "νεό τητι" πρεσβυτικῶς κινῆται, "ἄγνοιαν" πολλὴν ἔχει. "ἵνα δῶ ἀκάκω πανουργίαν, παιδί δὲ νέω αἴσθησίν τε καὶ ἔννοιαν". εἰ "δίδεται τῷ παιδί τῷ νέω" ὑπὸ τῆς σοφίας "αἴσθησις καὶ ἔννοια", δῆλον ὅτι ἀπέβαλεν τὴν "ἄγνοιαν". ὅτε μὴ ἔχει ἐπιστήμην, ἐν ἀνοησίᾳ ἐστίν. διὰ τοῦτο καὶ ἐν ψαλμοῖς τῇ "νεότητι" προσῆψεν τὰ τοιαῦτα· "ἀμαρτίας νεότητός μου καὶ τὰς ἀγνοίας μου μὴ μνησθῆς". ὅρα ὅτι ἡ "νεότης" μάλιστα τούτων δεκτικὴ ἐστίν καὶ ταῦτα ἔχει. διὰ τοῦτο "εὐφραίνου", ἵνα μὴ ἔχῃς "ἄνοιαν"· διὰ τοῦτο "πορεύου", ἵνα μὴ "ματαιότητα" ἔχῃς καὶ "πονηρίαν σαρκός". 12,1ba ἐν ἡμέρᾳ οὖν τῆς νεότητός σου μνήσθητι τίς ἔκτισέν σε. θεὸς ἐστίν ὁ "κτίσας"· οὐ "κτίζει" δὲ θεὸς με τὰ κακίας· διὰ τοῦτο σκόπει ὅτι "ἔκτισέν σε ἐν νεό τητι", οὐχ ἵνα "ἄγνοιαν" ἔχῃς, οὐχ ἵνα ἀφραίνῃς, οὐχ ἵνα ἀνεπιστήμων ᾖς, ἀλλ' ἵνα δεκτικὸς ὢν ἐπιστήμης ἀναλάβῃς αὐτήν.

12,1c ἕως οὗ ἔλθωσιν αἱ ἡμέραι τῆς κακίας σου. ἐὰν τὴν "κακίαν" λέγῃ ταύτην τὴν ἐναντίαν τῇ ἀρετῇ τὴν ψόγον φέρουσαν τῷ ἔχοντι, λέγει· "ἕως μὴ ἔλθωσιν αἱ ἡμέραι τῆς κακίας σου", ἐς ὅσον δεκτικὸς εἶ ἀρετῆς καὶ "κακίας", μὴ προσδόκα τὴν "κακίαν", μὴ ἔτοιμον σεαυτὸν πρὸς ταύτην παρασκευάζε. ὅταν γὰρ ἀρετὴν ἔχῃς, οὐκ ἔχει χῶραν ἐν σοὶ ἢ "κακία". ἐν τοῖς ἄγαν νηπίοις δύναμις ἀμφοτέρων ἐστίν, καὶ ἀρετῆς καὶ "κακίας"· ἐν δὲ τοῖς ὑπερβᾶσιν τὴν νέαν ἡλικίαν τὴν κομιδῇ νηπίων οὕτως οὐκ ἐνὶ "κακία" τῷ 339 ἀρετὴν εἶναι ἐν τῇ ψυχῇ ἐκείνῃ. καὶ τὸ βρέφος ἀμοιρεῖ "κακίας" καὶ ὁ σπουδαῖος ἀνὴρ, ἀλλ' ἐτέρως καὶ ἐτέρως ἐκτός εἰσιν "κακίας". ὁ μὲν γὰρ σπουδαῖος τῷ διαθέσειν ἔχειν ἐναντίαν τῇ "κακία"–αὕτη δὲ ἐστίν ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ, ἡ ἀπαξαπλῶς ἀρετὴ· οὐ δύνανται δὲ συνυπάρξαι τὰ ἐναντία–, ἐν δὲ τῷ βρέφει οὐ διαθέσεις ἐστίν τὸ μὴ ἔχειν "κακίαν", ἀλλὰ ἀπόφασις "κακίας". ἐὰν οὖν τὴν "κακίαν" λέγῃ ταύτην τὴν χειρίστην ἔξιν, "ἕως μὴ ἔλθωσιν αἱ ἡμέραι τῆς κακίας σου", ποίει τὰ προστεταγμένα σοὶ, "ἄμωμος" βάδιζε. ἔπερ· "ἕως οὗ ἔλθωσιν" ὡς ἀναγκαίως "ἐρχομένων" αὐτῶν; –οὐ, ἀλλ' ἡμῶν ἐπισπωμένων τὴν "κακίαν". ἐὰν λέγω ὅτι ἐς ὅσον ὑγιαίνει τὸ τοῦ ζώου σῶμα, οὐκ "ἔρχεται" νόσος, μὴ γὰρ ἀναγκαῖον λέγω. πάλιν λέγω ὅτι ἐς ὅσον νηπίος τίς ἐστίν, οὐκ "ἔρχεται" αὐτῷ ἐπιστῆμη. ἐτέρως λέγω τοῦτο· ἡ ἡλικία γὰρ ἐνποδίζει· οὐχ ἡλικία γὰρ κωλύει τὴν νόσον ἢ τὴν ὑγίειαν, ἀλλὰ ἡ θατέρου τῶν ἐναντίων λέξις. ἐὰν δὲ "κακίαν" λέγει ὅπερ λέγει τὴν κάκωσιν–ἢ κάκωσις δὲ καὶ κόλασις εἶναι δύναται–, πρὶν "ἔλθῃ" ἢ κόλασις, ἢ "κακία", ποιήσον ἃ λέγω σοὶ, ἵνα "ἔλθῃ" ἢ κάκωσις ἢ κολαστικὴ μὴ εὖρη σε ὑπεύθυνον. ἔπερ· πρὶν "ἔλθῃ" ἢ κόλασις; –ὁ θεὸς προσάγει τιμωρίαν τοῖς ἀνθρώποις οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ὅταν κρίνῃ συμφερόντως αὐτήν ἐπενεγχεῖν· κύριος γὰρ "κριτῆς δίκαιος, ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν· ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει". "κριτοῦ δικαίου" ὄντος τοῦ θεοῦ πῶς ἀμαρτόντες ἄνθρωποι οὐχ ὑποπίπτουσιν τιμωρίᾳ καὶ ἀνταποδόσει; ἄρα παρὰ ἀσθένειαν "μὴ ἐπήγαγεν"; οὐ· "ἰσχυρὸς" ἐστίν καὶ ἠδύνατο παραυτὰ τιμωρήσασθαι, ἀλλὰ σὺν τῇ ἰσχύϊ "καὶ μακρόθυμός" ἐστίν καὶ "οὐκ ἐπάγει ὀργὴν καθ' ἐκάστην ἡμέραν"· ὧ μὲν "ἐπάγει", ὧ δὲ οὐ, δι' οὓς οἶδεν αὐτὸς βαθυτάτους λόγους. ὅταν οὖν "μὴ ἐπάγοντος αὐτοῦ ὀργὴν καθ' ἐκάστην ἡμέραν" καταφρονοῦσιν τῆς ἀπειλῆς, ἐπεὶ λάθῃ τὰ τῆς "κακίας", ὡς χρεῖαν λοιπὸν γενέσθαι τιμωρηθῆναι, τότε, "ἐὰν μὴ ἐπιστραφῶσιν" οἷς ἐμακροθύμησεν, "τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει". αὕτη ἐστίν ἡ "κακία" ἢ "ἐρχομένη", οὐ χειρὶ στηξίς οὕσα, ἀλλὰ κολαστικὴ, σφοδροτάτη οὕσα κάκωσις. ἐν τῷ "καιρῷ" οὖν τῆς "κρίσεως", ἐπὶ καθένα "καιρὸν", πάντας κρίνει. καὶ καλεῖ τὸν "καιρὸν" 340 τοῦτον ὅτε μὲν "καιρὸν

κρίσεως" ὅτε δὲ "ἡμέραν ὄρ γῆς" καὶ "ἡμέραν ἀνταποδόσεως". "ἕως οὗ ἔλθειν τὴν κακίαν" ταύτην, "ἕως οὐκ ἦλθεν ἡ κακία", μετανόησον. "τόπον" ἔχει "μετανοίας". "οὐ βραδύνει κύριος τῆς ἐπαγγελίας, ὡς τινες βραδύτητα ἡγούνται, ἀλλὰ μακροθυμεῖ ἐπ' αὐτοῖς μὴ βουλόμενός τινα ἀπολέσαι, ἀλλὰ πάντας εἰς με τάνοιαν χωρῆσαι". ἐπεὶ τοίνυν ὑπέρθεσίς σοι δέδοται "μετανοίας", μετανόησον πρὶν "ἔλθειν" τὴν "κακίαν".

12,1de2abc καὶ φθάσουσιν ἔτη ἐν οἷς ἐρεῖς· οὐκ ἔστιν μοι ἐν αὐτοῖς θέλημα· ἕως οὗ μὴ σκοτισθῇ ὁ ἥλιος καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες καὶ ἐπιστρέψωσιν τὰ νέφη ὀπίσω τοῦ ὑετοῦ.

12,1de ἐὰν "ἔλθῃ ἡ κακία" ἢ κακωτική, "ἔτη" ἐνίστανται "ἐν οἷς οὐκ" ἔχεις "ἐν αὐτοῖς θέλημα". οὐδεὶς δὲ θέλει κολασθῆναι. ἐὰν ἐνστῇ τὰ "ἔτη" τῶν ἐπαγγελιῶν, ἔχουσιν οἱ σπουδαῖοι "ἐν αὐτοῖς τὸ θέλημα". θέλουσιν δὲ ἀπολαῦσαι τῶν ἐπαγγελιῶν ἔργα σάμενοι τὰ φέροντα αὐτά. οἷον οἱ φιλήδονοι καὶ αὐτὸ τοῦτο τὰ αἰσθητὰ μόνον ἀποδεχόμενοι μὴ ἔχουσιν "θέλημα" εἰς καιρὸν λιμοῦ, ἔχουσιν δὲ εἰς εὐετηρίας καιρὸν. τοῦ δικαίου οὖν ἐστὶν "θέλημα" ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις, ὅτε αἱ ἀνταποδόσεις γίνονται. "θέλημα" ἐν Ἰσαΐα γέγραπται· "θελήσουσιν", φησὶν, "εἰ ἐγενήθησαν πυρίκαυστοι" οἱ κακοί. μὴ ὁ θεὸς ὀργῆς ἐπικειμένης "πυρίκαυστος γένηται"; ἔχει ἐν τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ τὸ "θέλημα" ἑαυτοῦ.

12,2ab ἕως οὗ μὴ σκοτισθῇ ὁ ἥλιος καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες. δύναται καὶ ἐπὶ ῥητοῦ ληφθῆναι τὸν καιρὸν καὶ τὰ "ἔτη ἐν οἷς οὐκ" ἔχει "θέλημα" ὁ ἁμαρτωλός· τότε γενήσεται, ὅταν "ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρ ἔλθῃ". "παρερχομένου" δὲ "τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς" "ὁ ἥλιος", φησὶν, "σκοτισθήσεται καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φῶς αὐτῆς". "ἕως οὗ σκοτισθῇ ὁ ἥλιος"· δυνατὸν δὲ καὶ οὐ τως λαβεῖν· ὅσον ἐσμὲν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ καὶ τὸ αὐτε ζούσιον ἀκώλυτον ἔχομεν, δυνάμεθα καταλάμπεσθαι ὑπὸ τοῦ "ἡλίου τῆς δικαιοσύνης" καὶ ὑπὸ τοῦ "φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ" καὶ "τῆς σελήνης καὶ τῶν ἀστέρων". "σελήνην" δὲ ἀλληγορικώτερον λαμβάνομεν τὴν ἐκκλησιαστικὴν γνώμην· πρὸς δὲ τὸν "ἥλιον τῆς δικαιοσύνης" "σελήνην" δύναται λεχθῆναι ἢ διδασκαλία 341 ἢ δυναμένη ἐνταῦθα φωτίσαι. καὶ καταλλήλως καὶ τοὺς "ἀστέρας" λάμβανε τοὺς διακόνους τῆς θείας δωρεᾶς, τοὺς "ἀγγέλους", ἐν οἷς ὁ θεὸς "λαλεῖ" τὸν "λόγον" ἑαυτοῦ. "σκοτίζονται" οὖν, τουτέστιν ἀπὸ σοῦ· οὐδὲ γὰρ καθάπαξ σβέννυται ὁ "ἥλιος". καὶ ὡς περ ἐν ταῖς νυξὶν δοκεῖ "σκοτίζεσθαι" ἡμῖν ὁ "ἥλιος" αὐτὸς οὐ τοῦ το πάσχων, ἀλλὰ πόρρω ἡμῶν γινόμενος μακρὰν τῆς ὄψεως, οὕτως καὶ "ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος" "σκοτίζεται" ἐκείνοις τοῖς μηκέτι ἀξίοις τοῦ φωτίζεσθαι ὑπ' αὐτοῦ. 12,2c καὶ ἐπιστρέψωσιν τὰ νέφη ὀπίσω τοῦ ὑετοῦ. "νέφη" πολλάκις ἐλέχθησαν τὰ διακονοῦντα τὸν πνευματικὸν "ὑετόν", ἦτοι ἄνθρωποι ἢ ἄγγελοι. "ἐπι στρέφει" δὲ ταῦτα "ὀπίσω τοῦ ὑετοῦ", οὐκέτι διακονεῖ τὸν "ὑετόν"· οὐδὲ γὰρ συμφέρει τότε τὸν "ὑετόν" κατ' ἐλθεῖν. ἔχεις ἀποστολικὸν ῥητὸν τοιοῦτον· συμβουλεύει σπουδαίους εἶναι τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀρετῆς καὶ θείας γνώμης ἐπιμέλεσθαι καὶ ἀπέχεσθαι τῶν ἀντικειμένων· καὶ λαμβάνει παράδειγμα τοιοῦτο εἰπὼν τοῦτο ὅτι ἐς ὅσον ἡ θεία διδασκαλία ἐστίν, "προσέχειν δεῖ" καὶ ἀναλαβεῖν τὴν ἀρετὴν καὶ ἀποστῆναι τῆς κακίας· καὶ λέγει· "γῆ δὲ ἡ πιουσα τὸν ἐπ' αὐτῆς πολλάκις ἐρχόμενον ὑετόν καὶ τίκτουσα βοτάνην εὐθετον ἐκείνοις δι' οὓς καὶ γεωργεῖται μεταλαμβάνει εὐλογίας παρὰ θεοῦ· ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀδόκιμος καὶ κατάρας ἐγγὺς εἰς τὸ τέλος"· καὶ μεθ' ἕτερα λέγει· πεπεῖσμεθα δὲ περὶ ὑμῶν, ἀγαπητοί, τὰ κρείσσονα τὰ ἐχόμενα σωτηρίας", ἀντὶ τοῦ· δεόντως τῷ "ὑετῷ" χρῆσάμενοι καὶ ποτισθέντες τὰ δέοντα ἠνέγκατε, ἃ εἶρηκεν "σωτηρίας βοτάνην". οὐκέτι διακονοῦσίν σοι τὸν "ὑετόν"· οὐδὲ γὰρ συμφερόντως σοι γίνεται τοῦτο· ἔχεις ἐνκειμένα σπέρματα τῶν "ἀκανθῶν καὶ τριβόλων". συμφέρει οὖν αὐτὴν οὕτως ἔχουσιν "γῆν" μὴ ποτίζεσθαι, ἵνα μὴ βλάβη γένηται ἐνκειμένων κακῶν καὶ τὰ

πάθη εἰς κακίας καὶ δια θέσεις μεταβάλωσιν. εἰ τοίνυν οὕτως ἐσμὲν ὡς "γῆ δόκιμος" εἶναι καὶ "τίκτουσα βοτάνην εὐθετον", ῥεῖ τὰ "νέφη" τὸν "ὑετὸν" τὸν αὐξητικὸν τῶν πνευματικῶν "βοτανῶν". ἐπερ' τοὺς διακονοῦντας ἀγγέλους; –"οὐχὶ πάντες ἐστὲ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς 342 διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;" καὶ ἄνθρωποι δὲ διακονοῦσιν τὸν θεῖον "ὑετόν", καὶ τούτοις προστάττεται "ῥαίνειν δικαιοσύνην", οὐ "ῥαίνειν" ὕδωρ, οὐ ῥεῖν ὄμβρον.

12,3a ἐν ἡμέρᾳ ἧ ἂν σαλευθῶσιν φύλακες τῆς οἰκίας. τὸ τῆς "οἰκίας" ὄνομα ἐν τοῖς θεοπνεύστοις λογίοις κατὰ διαφόρων κεῖται. ὅταν γὰρ λέγῃ τὸν τοῦ Ἰησοῦ "λόγους ἀκηκοότα" καὶ μεταβαλόντα εἰς ἔργα "οἰκοδομεῖν τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν ἐπὶ τὴν πέτραν", τὴν πολιτείαν καὶ τὸν βίον τὸν πρακτικὸν καὶ θεωρητικὸν "οἰκίαν" λέγει τοῦ ἐνεργήσαντος. καὶ τὸ "οἰκίαι παρανόμων ὀφειλήσουσιν καὶ θάρισμόν, οἰκίαι δὲ δικαίων δεκταὶ" τοὺς βίους καὶ τὰς πολιτείας "οἴκους" ὀνομάζει. καὶ "ἐπεὶ ἐφοβοῦντο αἱ μαῖαι τὸν θεόν, ἐποίησαν ἑαυταῖς οἰκίας", "φοβηθεῖσαι" αὐτὸν τὸν φόβον ἔσχον καὶ "οἶκον" καὶ "ὀχύρωμα". "ὀχύρωμα" γὰρ "ὀσίου φόβος κυρίου". σημαίνεται δὲ τῷ ὀνόματι τῆς "οἰκίας" πολλάκις ὁ περὶ γῆν τόπος· ὅταν γὰρ λέγῃ ὅτι "ἐν μεγάλῃ οἰκίᾳ οὐ μόνον χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκευὴ τυγχάνουσιν, ἀλλὰ ξύλινα καὶ ὀστράκινα" καὶ "ἔάν τις", φησὶν, "ἑαυτὸν ἐκκαθάρῃ ἀπὸ τούτων"–τῶν "εἰς ἀτιμίαν σκευῶν"–, "ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν, εὐχρηστον τῷ δεσπότῃ, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἠτοιμασμένον", τοῦτο οὖν λέγει· ἐν τῷ κόσμῳ εἰσὶν σπουδαῖοι ἄνδρες· οὗτοι δὲ "σκευὴ" εἰσὶν "χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ". καὶ ὅσοι τὸν νοῦν ἑαυτῶν "καθαίρουσιν" καὶ ἐργάζονται διὰ πυρώσεως "σκευὴ" εἰσὶν "χρυσᾶ", οἱ περὶ τὰ νοητὰ ἔχοντες τὴν σπουδὴν, οἱ περὶ τὰ ὑπερκόσμια ἠκονημένοι. "ἀργύρεα" δὲ "σκευὴ" εἰσὶν οἱ τὸν λόγον διακονοῦμενοι. πολλάκις γὰρ ἀποδέδεικται ὅτι ὁ "λόγος" τῷ ὀνόματι τοῦ "ἀργύρου" παρίσταται. καὶ λέγω ἀπὸ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ σαφῶς εἰρημένου, ἵνα τὸ αἰνίγμα τοῦτο φανῇ· τὸ πνεῦμα δίδωσιν "λόγον σοφίας" καὶ "λόγον γνώσεως". καὶ ἔχεις διαφορὰν ταύτην· ὁ "λόγον" ἔχων "σοφίας" καὶ "λόγον γνώσεως" καὶ νοεῖ ὀρθῶς καὶ θεωρεῖ τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ λέγειν αὐτὰ δύναται διδασκαλικῶς· εἰσὶν γὰρ "λόγον γνώσεως" ἔχοντες, οὐχ "ἱκανοὶ" δὲ "δι 343 δάξαι". καὶ εἰσὶν τῷ ὄντι ἀκριβῆ νόησιν ἔχοντες καὶ γνῶσιν ἀδιάπτωτον, οὐχ οἷοι δὲ εἰσὶν τὰ νοηθέντα αὐτοῖς εἰς ἑτέρους μεταγαγεῖν διδασκαλικῶς τρόπῳ. εἰσὶν οὖν νοῦν ἔχοντες ἠκριβωμένοι καὶ διὰ τοῦτο "χρῦσα σκευὴ" εἰσὶν, οὐχ οἷοι δὲ εἰσὶν διακονεῖν εἰς ἄλλους τὰ νοηθέντα αὐτοῖς. ἄλλοι δὲ "ἀργύρεα" εἰσὶν δυνάμενοι λόγῳ τὰ νοηθέντα αὐτοῖς καὶ ἀναγιγνώσκουσιν σαφηνίσαι. εἰσὶν δὲ ἄλλα "σκευὴ ξύλινα καὶ ὀστράκινα". καὶ τούτων "τὰ μὲν εἰς τιμὴν, τὰ δὲ εἰς ἀτιμίαν" ἐστίν. τίμια δὲ εἰσὶν τὰ "χρῦσα καὶ ἀργυρᾶ", "ἀτιμίαι" δὲ τὰ "ξύλινα καὶ ὀστράκινα". τὰ μὲν "ξύλινα" δύναται ὑπὸ πυρὸς δαπανηθῆναι, τὰ δὲ "ὀστράκινα" οἷά τε ἐστὶν "συντριβῆναι". ἀλλ' οὐ φύσεις εἰσηγεῖται ὡς ἀμεταβλήτους, ὡς βούλεται τῶν ἑτεροδόξων ὁ μῦθος. ἐπηγίχον γοῦν ὅτι "ἔάν τις ἐκκαθάρῃ αὐτῶν ἀπὸ τῶν τῆς ἀτιμίας αὐτὸν" δηλονότι "σκευῶν", "ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν τῷ δεσπότῃ ἐπὶ πᾶν ἔργον ἀγαθόν". ὥστε παρ' ἑαυτὸν τις γίνεται τίμιον καὶ ἄτιμον "σκεῦος". ἔστιν γοῦν καὶ μετάπτωσις γινομένη ἀπὸ τιμίων εἰς τὸ ἄτιμον· εἴρηται γοῦν ἐν τοῖς Ἰηρεμίου θρήνοις μεταβολῆς πολλῆς γενομένης τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ εὐσεβείας εἰς ἀσεβείαν καὶ ἀπὸ πρακτικῆς ἀρετῆς εἰς πρακτικὴν κακίαν· "υἱοὶ Σιών οἱ τίμιοι ἐπηρμένοι χρυσίῳ" καὶ ἀργύρῳ, "πῶς ἐλογίσθησαν εἰς ἀγγεῖα ὀστράκινα". θεωρεῖς ὅτι τὰ τίμια ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πεποιημένα "ἐλογίσθησαν εἰς ὀστράκινα". ἀμέλει γοῦν καὶ τὸ τοῦ Ἰσραὴλ γένος, ὅτε ἠπίστησεν τῷ σωτῆρι, "ὡς σκευὴ κεραμέως συντριβόνται, ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ"· ὅτε ἦσαν πρόβατα, χρυσᾶ ἦσαν καὶ ὑπὸ "ῥάβδου" ποιμαντικῆς ἤγοντο, νῦν δὲ "ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ", καὶ "συντριβόνται ὡς σκευὴ κεραμέως". αὐτίκα γοῦν καὶ ἐν Ἰηρεμῖα μυστικὸν τι περὶ τῶν τοιούτων κεῖται· προστάττεται "καταβῆναι εἰς τὸν

οἶκον τοῦ κεραμέως, καὶ καταβάς" εἶδεν "σκεῦος" πλατ τόμενον, "πηλὸν" σχηματιζόμενον εἰς "σκεῦος"· καὶ ἔπει 344 δὴ οὐκ εἶχεν τὸ οἰκεῖον σχῆμα τοῦ "σκεύους" τοῦ "τιμί ου", "διέπεσεν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ"· ὁ κεραμεὺς "διέπεσεν" αὐτό, ἵνα ἀναπλάσῃται αὐτὸ ὁ κεραμεὺς. ὅτε οὖν χώραν τις ἔχει μετανοίας, πῆλινόν ἐστιν "σκεῦος" δυνάμενον ἀναπλασθῆναι, μετασχηματισθῆναι. ὅταν δὲ λοι πὸν βεβαιότητα σχῆ ἔν ἔξει σχεδὸν ἀδιαπτῶτῳ ἢ δυσμετα πτῶτῳ, τότε λοιπὸν "ὄστράκινόν" ἐστιν. διὰ τοῦτο προσ ἵεται. λοιπὸν ὁ προφήτης μετὰ τὸ ἰδεῖν ἐν τῷ "οἴκῳ τοῦ κεραμέως" τὴν διάπλασιν τοῦ "σκεύους" λαμβάνει "βῖκον ὁ στράκινον" καὶ "συντρίβει" αὐτόν. καὶ λέγει. "οὕτως φθερῶ τὴν ὕβριν Ἰακώβ". τότε λοιπὸν ἀπεδοκιμάσθησαν, τότε "ἐκβέβληνται". καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ ἐν Ἰσαΐα τούτου τοῦ "συντρι βέντος σκεύους ὄστρακίνου" ὅτι οὕτω "συνετρίβη" "ὡς μὴ εὐρεθῆναι" μέρος αὐτοῦ "ἐν ᾧ" τις δύναται ὀλίγον "ὑ δωρ" λαβεῖν ἢ "πῦρ", τουτέστιν ἀχρήσιμον παντελῆ γενόμενον οὐδὲ τὸ "ὑδωρ" † τὸ ὀλίγον † ἢ τὸ ποτίζον ἔτι δυ νάμενον δέξασθαι, οὐδὲ τὸ "πῦρ" ἐκεῖνο τὸ εἰς "ὄστρά κινον" αὐτὸ καὶ στερεότητα ἀγαγόν. ἔπερ· ὥδε οὖν "οἰκίαν" λέγει τὸν κόσμον ἢ τὴν ἐκκλησίαν; –εἰσὶν καὶ ἐν ταύτῃ τὰ διάφορα "σκεύη" τὰ "εἰς τιμὴν καὶ εἰς ἀτιμίαν". καὶ ὅτι εἰσὶν ἐν τῇ ἐκκλη σία τοιοῦτοι ὁ θεῖος λόγος λέγει· "ἔξάρατε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν" "ἀτιμίας σκεύη" κ……? πάλιν "ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία ἦτις οὐ δὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὥστε γυναικὰ τινα τοῦ πα τρὸς ἔχειν". καὶ "ἐκβάλλεσθαι" τοῦτον κελεύει. καὶ ἡ ἐκκλησία "1–2ν δύναται εἶναι ἢ "μεγάλῃ οἰκία" καὶ ὁ περὶ γῆν τόπος. "φύλακες" δὲ ταύτης τῆς "οἰκίας" εἰσὶν οἱ τεταγμένοι φρουρεῖν αὐτὴν η……… ἢ διδασκαλίᾳ. ἐὰν μὲν τὴν ἐκκλησίαν λάβῃς, οἱ διδάσκαλοι. παρέπονται γε τούτοις καὶ ἄγγελοι. περὶ γοῦν τοῦ Πέτρου εἶρηκαν· "ὁ ἄγγελος αὐτοῦ ἐστίν". καὶ οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μικροὶ ἔχουσιν ἀγγέλους "βλέποντας διὰ παντὸς τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός". εἰ δὲ οἱ μικροί, πόσω οἱ τέ λειοι. ἔπερ· οὗτοι …ξαν "σαλευθῶσιν"; –ἐπίτασις γεγένηται τῆς κακίας τῶν φρουρουμένων· καταλείψουσιν οἱ φρουροί, κἂν γε ἄνδρες ἦσαν τέλειοι 345 κἂν ἄγγελοι. λέγουσιν γοῦν· δεῦτε γὰρ καὶ "ἐνκαταλεί πομεν αὐτήν"· ὡς προαναφωνεῖν τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ λέ γειν· "ἐνκαταλειφθήσεται ἡ θυγάτηρ Σιών ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι". γέγονέν τις Ἰουδαϊκὸς ἱστοριογράφος Ἰώσιππος· ἐκεῖνος ἐν ταῖς θεοσημίαις ταῖς γενομέναις μετὰ τὸ προ δοθῆναι τὸν ρωτῆρα ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ τοιαύτην ἔθηκεν ἢν λέγει· θύρα μεγάλη τοῦ ναοῦ ἦν· μόλις ἔκλειον ἰσχυροὶ ἄνδρες τριάκοντα, καὶ μοχλοὶ ἐπέκειντο ἴν' ἀσφαλισθῆ κλεισθεῖσα· ἄφνω, λέγει, ἐν νυκτὶ μιᾷ οἱ ἱερεῖς περιερχόμενοι ἤκουσαν, λέγει, φωνὴν ὡς πολλῶν λεγόντων· "μεταβαίνομεν ἐντεῦθεν"· καὶ ἄφνω, λέγει, αὐ τομάτως ἠνεώχθησαν αἱ πύλαι. καὶ τοῦτο ἦν τὸ "ἐνκαταλειφθήσεται ἡ θυγάτηρ Σιών ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι". καὶ τότε μάλιστα τοῦτο ὑπῆρκει, ὅτε ὁ ρωτῆρ "ἐνκαταλέλοιπεν" λέγων· "ἐνκατέλειψα τὸν οἶκόν σου, ἀφεις τὴν κληρονομίαν μου"· "ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν" ὁ ρωτῆρ πάλιν αὐτοῖς τοῖς Ἰου δαίοις. τοῦτο οὖν ἐστίν τὸ "σαλευθῆναι τοὺς φύλακας τῆς οἰκίας", τὸ μεταστῆναι τοὺς φρουροὺς, τὸ μηκέτι περιέ πειν τὸν "οἶκον". ἔπερ· ἐν ἡμέρᾳ οὖν ποία; –……ε?λ……… ἰν τῆς κρίσεως "λε ………οι. ἔπερ· εἰ δὲ περὶ γῆν τόπος, τί; –πάλιν ………ιωδε ἐπιτραπέντες δι…… ε.

12,3bcd καὶ διαστραφῶσιν ἄνδρες τῆς δυνάμεως· καὶ ἤργησαν αἱ ἀλήθουσαι, ὅτι ὠλιγώθησαν· καὶ σκοτά σουσιν αἱ βλέπουσαι ἐν ταῖς ὁπαῖς. 12,3b οἱ "ἄνδρες τῆς δυνάμεως" οὗτοι εἰσιν, οἱ ὡσανεὶ στρατηγοὶ ἄρχουσιν τῆς οἰκίας, οἱ ἄρχοντες. "διαστροφήν" δὲ οὐ κακίαν αὐτῶν λέγει, ἀλλὰ τὴν μετάθεσιν τὴν ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἣς ἦσαν ἐνκεχει ρισμένοι. μηκέτι "ε………υτω……γπ……" οὐκέτι ὁ στρατηγὸς στρατηγὸς ἐστίν, οὐκέτι ὁ ἵπ πεὺς ἵππεύς ἐστίν. 12,3c καὶ ἤργησαν αἱ ἀλήθουσαι, ὅτι ὠλιγώθησαν. ? ἐκ π…… τρόπου …α……χει ἱστορί αν. εἰ γὰρ "καταργεῖται" ἢ "κοιλία"

καὶ τὰ "βρώματα" αὐτῆς, ὅταν ὁ βίος καὶ ὁ κόσμος περιτ τὸν το..... "ἤργησαν αἱ ἀλήθουσαι" οὐκ' ἐστὶν ὄντων τῶν "ἀληθομένων" λ.....το ὅτι οὐ τοῦ θεοῦ? εἰσιν. λέγει γοῦν ἐν Ἰηρεμιά πρὸς τοὺς ψευδοπροφήτας τοὺς ἐπιμειγνύοντας 346 τὰ λογικὰ "ἀχύροις"· εἶ τὸ "ἄχυρον" πρὸς τὸν ἄνεμον "σίτον"–"λέγει κύριος, οὐχ ὡς περ σίτος οἱ λόγοι μου;"–, οἱ τοῦ θεοῦ "λόγοι σίτος" εἰσιν. οἱ δυνάμενοι διαιρεῖν αὐτοὺς καὶ λεπτύνειν καὶ παρασκευάζειν, οὗτοι "ἀλήθοντές" εἰσιν ἢ "ἀλήθουσαι", ἵνα θηλυκῶς εἶπω κατὰ τὴν λέξιν. οἱ ἐκκλησιαστικῶς διαιροῦντες τοὺς "λόγους" τοῦ θεοῦ, "σίτον" ὄντα, τροφίμους ἄρτους ποιοῦσιν καὶ "σιμίδαλιν" προσάγουσιν εἰς τὸ θυσιαστήριον· εἰσιν γὰρ καὶ θυσία διὰ "σιμιδά λεως" προσφερόμεναι. οἱ ἀπὸ τῶν ἑτεροδόξων οὐχ ὡς δεῖ διαιροῦντες τοὺς τοῦ θεοῦ "λόγους" ἀλλ' ἐσφαλμένως καὶ εἰς ἀσέβειαν αὐτοὺς ἀγγετες κακῶς "ἀλήθουσιν". τούτων τὸ "ἄλευρον" "ἐκβλητόν" ἐστίν, οὐδὲ εἰς θυσίαν οὐδὲ εἰς τροφήν χρησιμεῖ. ἐν Ὡσηε γοῦν τῷ προφήτῃ λέγει· "ἵνα τί παρεσιωπήσατε ἀσέβειαν καὶ τὰς ἀδικίας αὐτῆς ἐτρυ γήσατε, ἐφάγετε καρπὸν ψευδῆ;" εἶτα λέγει· "ἀνεμὸ φθορα ἔσπειραν, καὶ ἡ καταστροφή αὕτη· δράγμα οὐκ ἔσχον ἰσχὺν τοῦ ποιῆσαι ἄλευρον". τοῦτο κακῶς "ἀλήθεται" παρὰ τὴν "ἀλήθουσαν". ἐν ταύτῳ δὲ ἐπὶ τῶν νοητῶν καὶ ἐν εὐαγγελίῳ "δύο εἶναι ἐν τῷ ἄγρῳ, ἓνα παραλαμβανόμενον καὶ ἓνα ἀφιέμενον"· καὶ "δύο ἀλήθουσαι, μία παραλαμβάνεται ἀφίεται" οὗτοί εἰσιν οἱ σπείροντες ·ο?ρ.....ταιν αὐτοῖς δεδωκότοςην σπείροντες καὶ ἐξ αὐτῆςν "ἀφίενται" πάλιναγα.....?.....ρ..... "παραλαμβανομένου" κ..... αυτω.....τη αὐτῆ γραφῆ καὶ α..... ωσ..... "ἀφίεται" ὡς "ἀνε μὸφθορα σπείρασα"χυν..... προς τινα ?·νεν..... ο..... "ἄλευρα" οὐκ "ἄλευρα" ἀληθ..... φι.....τον "ἄλευρον", ὃ δύναται 347 γενέσθαι καὶ εἰς θυσίαν προσενεχθῆναι. περὶ τῆς ματαίας ταύτης "σιμιδάλεως" ἐν Ἰσαΐα λέγει· "ἐὰν προσφέρητε σιμίδαλιν, μάταιον, θυμίαμα μάταιόν μοι ἐστίν". οὐδὲ τὸ "θυμίαμα" ἔχει τὴν "θυμιάματος" "εὐωδία". διὸ "βδέλυγμά ἐστίν". οὐδὲ ἡ "σιμίδαλις" ἔχει τι χρήσιμον πρὸς τὸ ἀρτοποιηθῆναι ἢ εἰς θυσίαν προσενεχθῆναι· διὸ "μάταιόν ἐστίν". αὐταὶ οὖν αἱ "ἀλήθουσαι" αἱ ἐπαινεταὶ "ἤργησαν". οὐκέτι γὰρ σαφηνίζουσιν τὰς γραφὰς συνσταλέντος τοῦ χωρίου, τέλος ἀπολαβόντος τοῦ αἰῶνος τούτου. "ἤργησαν" οὖν αἱ "ἀλήθουσαι, ὅτι ὠλιγώθησαν"· τὸ ὅσον ἐφ' ἑμῖν, "ὀλίγας" αὐτὰς πεποιήκατε, ἀσθενεῖς αὐτὰς κατεσκευάσατε. ἐπερ' οὐ διὰ τοῦτο ὡς τοῦ καιροῦ μηκέτι ἐπιτρέ ποντος "ἀλήθειν"; –τὸ ὅσον ἦκεν εἰς τούτους ἠλαττώθησαν· τὴν "ὀλίγωσιν" ὡδὲ μὴ ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ ἡγοῦ, ἀλλὰ τῆς δυνάμεως καὶ ἰσχύος αὐτῶν. ἐπερ' ἀλλὰ ἡ ἰσχὺς αὐτῶν παρὰ τὸν καιρὸν γέγονεν; –νομίζεις γὰρ ὅτι ὡς οἶόν τέ ἐστίν αἱ "ἀλήθουσαι" αὐταὶ οὐκ "ἀλήθουσιν" καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς δυναμένοις τρέφεσθαι παρ' αὐτῶν. "ὠλιγώθησαν" δέ, ἐπειδὴ τὸ πλεῖον μέρος τῶν τρεφομένων ἠλαττώθη καὶ ἔξω γέγονεν τοῦ ζητεῖν τοιαύτην τροφήν. ἐπερ' οὐ καταλλήλως λαμβάνομεν καὶ τοῦτο ἐκεῖ νῶ τῷ "καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος"; –καὶ περὶ τοῦ "φωτὸς" οὖν καὶ τοῦ "ἡλίου" εἶπομεν ὅτι μεν εἰς ἐκείνους ἔδοξαν "σκοτίζεσθαι", οὐκ "ἔσκο τώθησαν" δέ. πάλιν οὖν λέγω ὡς πρὸς τούτους τοὺς ἀναξίους τῆς τροφῆς η.....? "αἱ ἀλήθουσαι ἤργησαν". 12,3d καὶ σκοτάσουσιν αἱ βλέπουσαι ἐν ταῖς ὀπαῖς. αἱ "βλέπουσαι ἐν ταῖς ὀπαῖς" ψυχὰι αὐταὶ εἰσιν αἱ ταῖς αἰσθήσεσιν χρώμεναι. "ὀπάς" γὰρ τὰς αἰσθήσεις λάβει. "σκοτάσουσιν" οὖν αἱ "βλέπουσαι ἐν ταῖς ὀπαῖς". ὅταν γὰρ παρέλθῃ τὰ αἰσθητά, τότε τὸ σκότος κρατήσῃ· οὐκέτι ὀρώσιν τὰ αἰσθητὰ ὡς δεῖ, ἔξω γέγοναν λοιπὸν ? τῆς ἀκριβοῦς αἰσθήσεως. δυνατὸν δὲ καὶ οὕτως λαβεῖν· οἱ "ἐρευνῶντες τὰς γραφὰς" καὶ "προσέχοντες τῇ ἀναγνώσει" αὐτῶν εὐ ρίσκουσιν "ὀπάς", δι' ὧν δύνανται φωτισθῆναι καὶ ὁ ρᾶν τὸ ἔνδον ὑπάρχον φῶς. "ἐσκοτίσθησαν" οὖν αὐταὶ αἱ "ἐν ταῖς ὀπαῖς βλέπουσαι" οὐκέτι οὐσῶν τῶν "ἀληθουσῶν". αἱ δὲ "ἀλήθουσαι" σχίζουσαι τὰ σπέρματα ἐποίουν

"ὄπας". καταλλήλως λάβε τῆ σχίσει τῶν σπερμά των τὴν "ὄπην" τὴν ἔρευναν τῶν γραφῶν, τὴν σαφῆνει αν αὐτῶν· αὕτη δέ ἐστὶν τὸ καὶ "ἀλήθεσθαι" αὐτάς. καὶ ἑτέρως δὲ ῥητέον· δοκοῦσιν, φησὶν, αἱ "βλέπουσαι ἐν ταῖς ὄπαῖς" ἰδεῖν πολλά· καὶ εἰσὶν 348 τινες δυνάμεναι προσβάλλειν τῷ φωτί· καὶ παρὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς ὄψεως ἀντίλημψις γίνεται τοῦ φωτός. ὅταν οὖν πάλιν τὸ φῶς κεκρυμμένον γένηται, αἱ "βλέπουσαι" δι' "ὄπων" τινῶν "σκοτίζονται". οὐ δύνανται ἰδεῖν τὸ φῶς τὰς μικρὰς "ὄπας" ἐκείνας ἔχοντες. ὅταν μέντοι μεταβάλλῃ αὐτῶν τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ "φθαρμοῦ" ἐπὶ τὸ "ἄφθαρτον" καὶ ἀπὸ τοῦ "ψυχικοῦ" ἐπὶ τὸ "πνευματικόν", οὐκ ἔχουσιν οὐκέτι αἰσθήσεις "σκοτιζομένας" ἀλλὰ ἀναλαμπούσας καὶ ἀυξομένας. οὐ παντελῆ οὖν ὕβριν φέρει τὸ "σκοτισθῆναι τὰς βλέπουσας ἐν ταῖς ὄπαῖς". ὅταν γὰρ "σκοτισθῶσιν", κατὰ τὸ μέτρον τῆς παρ οὐσης αἰσθήσεως μειζόνως ὄψονται τὰ πράγματα "κατ' ἀργουμένου τοῦ ἐκ μέρους", ἵνα μὴ καὶ ἡ "ἐκ μέρους" αὐτῶν "ὄπη" "καταργηθῆ" γινομένης μεγάλης ἀνοίξεως. δυνατὸν δὲ καὶ οὕτω λαβεῖν διὰ τὸ πληθυντικῶς εἰ ῥῆσθαι "ταῖς ὄπαῖς". φέρεται ἐπαινετὴ "ὄπη" ἐνικῶς ἐν τοῖς Μωσαϊκοῖς γράμμασιν, ὅτε πόθον ἔλαβεν τοῦ "ἰδεῖν τὸ πρόσωπον" τοῦ θεοῦ καὶ ἐμφανῆ αὐτὸν "γνωστῶς ἰδεῖν". εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς ὅτι "ἄνθρωπος" ἔτι ὢν "οὐ δύνασαι" τὴν αὐγὴν ἔχειν· "τίθημι δέ σε ἐν τῇ ὄπῃ τῆς πέτρας", μιᾶς "πέτρας" εἶπεν "ὄπην". ἔστιν δὲ "ἡ πέτρα ὁ Χριστός" ἐκ τῆσδε τῆς "πέτρας" καὶ ἡ ἐνδεχομενῶσις τοῦ Χριστοῦ ἐνταῦθα καὶ λέγονται γὰρ "πέτραι" ψεκταὶ πληθυντικῶς καὶ "ὄπαί". "πνεῦμα συντριβὸν πέτρας". καὶ λέγεται πρὸς τὸν διάβολον· "ἡ ὑπερηφανία τῆς καρδίας σου ἐπῆρέν σε κατασκηνοῦντα ἐν ταῖς ὄπαῖς τῶν πετρῶν" –οὐκ "ἐν τῇ ὄπῃ τῆς πέτρας", μακάριον γὰρ τοῦτο–, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀντιχρίστοις προσέχουσιν καὶ ψευδοδιδασκάλοις καὶ ψευδοπροφήταις, ἡ "ὄπη" ἐκείνων οὐκ ἔστιν ἐφοπτικὴ ἀλλὰ μᾶλλον βλαπτικὴ. "σχισμαὶ πετρῶν" γοῦν ἐν ἄλλοις "ὄπαῖ" λέγονται· τὸ ἀσύμφωνον δὲ τῆς διδασκαλίας "σχίσμα" ἐστὶν καὶ "ὄπων" πλῆθος. οὐκ αἱ "βλέπουσαι" οὖν ἐν τῇ "ὄπῃ" "συνσκοτίζουσιν", ἀλλὰ μᾶλλον φωτίζονται. αἱ δὲ ἐν ταῖς πολλαῖς "ὄπαῖς" δοκοῦσαι ὁρᾶν "σκοτίζονται". ὅταν δὲ ἡ ἀλήθεια εἰς μέσον ἔλθῃ, πᾶσα ἀπάτη λύεται· ἐν τῇ ἀπάτῃ δὲ ἦσαν αἱ πολλαὶ "ὄπαῖ". καὶ ὡς ἔλεγον πολλάκις τὴν εἰκόνα τῆς διαψηφίσεως ὅτι οἱ ἀποτυγχάνοντες τοῦ 349 διαψηφισμοῦ μυρίας "πέτρας" λέγουσιν. ἐὰν οὖν ἐπὶ λάμψη ἡ ὀρθὴ ψῆφος, ἃ οἱ διαψηφίζοντες ἐσφαλμένως ἔλεγον λύεται. οὕτως αἱ ψευδοδοξοῦσαι ἀπούσης τῆς ἀληθείας γίνονται· ὅταν ταύτη φανῆ καὶ ἀναλάμψη, λύονται ὅλαι αἱ ψευδοδοξοῦσαι. 12,4ab καὶ κλείουσιν θύρας ἐν ἀγορᾷ ἐν ἀσθενείᾳ φωνῆς τῆς ἀληθοῦσης. 12,4a εἶπον περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τῶν τε "βλεπομένων καὶ προσκαίρων". περὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καὶ τοῦ τέλους τοῦ παρόντος αἰῶνος διδάσκει καὶ λέγει ὅτι "κλείουσιν θύρας ἐν ἀγορᾷ". "ἀγορὰν" δὲ ἐνταῦθα τὴν ἐκκλησίαν λέγει, ὡς οἱ ῥήτορες λέγουσιν. ὅσον ἐνέστηκεν ὁ βίος οὗτος, αἱ "ἀγοραὶ" τυγχάνουσιν ἢ ἡ "ἀγορά", ἢ ἐκκλησία, ἐν ἧ ἀγορεύουσιν οἱ ἀγορεύοντες. "κλεισθήσεται" δὲ μετὰ ταῦτα οὐκ ἐνούσης ἔτι διδασκαλίας ἐν τῷ τῆς "κρίσεως καιρῷ". οὐ τοῦτο λέγω ὅτι οὐκ ἐνίστε ἔσται παιδεύσις ἐν τοῖς μέλλουσιν αἰῶσιν, ἀλλὰ κατ' αὐτὸν τὸν "καιρὸν" καθ' ὃν "παρίστανται" οἱ κρινόμενοι "τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ". τὸν λόγον γὰρ πρὸς τὰ πραχθέντα ἔχουσιν, πρὸς τὸ παιδευθῆναι ἢ διδαχθῆναι. εἰ δὲ ποτε ὁ πόνος ὁ ἐκ τῆςε·σ·ε?·.....εσ?·ν ἄλλος λόγος οὐ διδασκαλία ἐστὶν παρὰ ἀνθρώπων προφερομένη ἢ ἀγγέλων?·..... περὶ τῶν δέκα παρθένων ἐν τῇ παραβολῇ λέγεται ὅτι αἱ πέντε αἱ ἔχουσαι συναχθὲν ἔλαιον τρυγηθὲν ἀπὸ τῆς ἐλαίας τῆς ἀληθινῆς ἐκείναι ἔχουσαι τὸ χορηγούμενον θρεπτικὸν ἐκ φωτὶ ζουσαι δαδουχοῦσαι εἰσῆλθον μετὰ τοῦ νυμφίου εἰς τὸν παστὸν, ὅτε "μέσον νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν. ἦλθεν ὁ νυμφίος, ἐξέλθατε εἰς ὑπάντησιν". αἱ δὲ μὴ λαβοῦσαι ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις, ἀλλὰ ἀμελήσασαι τοῦ φυλάττοντος τὸ φῶς, ἀπῆλθαν ἀγοράσαι καὶ οὐκέτι εὔρον τοὺς

πωλοῦν τας· οὐκέτι γὰρ ἦν τότε διδασκαλεῖον, οὐκέτι οἱ πω λούντες τοὺς θεῖους λόγους ἦσαν. καὶ διὰ τοῦτο ἀπέ μειναν ἕξω. καὶ ἐνταῦθα οὖν συνσταλέντος τοῦ χωρίου "κλείονται" αἱ "ἀγοραί", οὐκ ἔχουσιν ἐκείνας τὰς "θύρας ἠνεωγμέν νας" περὶ ὧν γράφουσιν οἱ θεῖοι λόγοι. αὐτίκα γοῦν ὁ 350 ἀπόστολος λέγει· "θύρα δέ μοι ἠνέωγεν μεγάλη καὶ ἐν ἐργῆς καὶ ἀντικείμενοι πολλοί". ἐὰν ἡ "μεγάλη θύ ρα" τοῦ λόγου "ἀνοιγῆ" καὶ "ἐνεργῆ", τότε οἱ "ἀντι κείμενοι πολλοί" εἰσιν. τότε δὲ "ἐνεργεῖ", ὅτε οἱ ἄ κούοντες εἰς ἔργα μεταβάλλουσιν τὰ παιδεύματα. καὶ "ἀντικείμενοι" γίνονται "πολλοί". ἀμέλει γοῦν ἐὰν πα ρατηρησώμεθα τὰς γραφάς, οὐκ ἄλλοτε εὐρίσκονται ψευ δοπροφηταὶ ἢ ὅτε προφηταὶ εἰσίν, καὶ οὐκ ἐν ἐτέρῳ και ρῶ εἰσίν οἱ ψευδαπόστολοι ἢ ὅτε ἀπόστολοι καὶ διδάσ καλοι εἰσίν. φθονοῦντες γὰρ "ἀντίκεινται" καὶ πειρῶν ται τῇ ἀληθείᾳ ἀντιλέγειν, πειρῶνται τοῖς καλῶς διδάσ κουσιν ἀντιλέγειν, ἐνίοτε γοῦν καὶ ἐπιβουλεύουσιν αὐ τοῖς καὶ εἰς θάνατον αὐτοὺς ἄγουσιν. "θύρα" οὖν "μοι ἠνέωγεν μεγάλη καὶ ἐνεργῆς". οὐκ "ἐκέκλειστο" δὲ ἡ "ἀγορά", οὐκ αἱ "θύραι" τῆς "ἀγο ρᾶς" ἦσαν "ἠνεωγμένα". καὶ ἐν ἐτέρᾳ ἐπιστολῇ αὐτοῦ λέγει· "ἐλθόντος" δέ μου "καὶ θύρας ἀνεωχθείσης" "οὐκ ἔσχον ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου τῷ μὴ εὐρεῖν Τίτον τὸν ἀδελφόν". πρὸ τῆς "θύρας ἀνοιγείσης οὐκ ἔσχεν ἄνεσιν" ὥστε τὸν λόγον προενέγκασθαι οὐχ εὐρῶν τὸν συνεργοῦν τα. καὶ ἐν ταῖς παροιμίαις δὲ λέγεται· "μακάριος ἀνὴρ, ὃς εἰσακούσεται μου, καὶ ἄνθρωπος, ὃς ἐὰν τὰς ἐμοῦ ὁδοὺς φυλάξῃ ἀγρυπνῶν ἐπὶ ἐμαῖς θύραις καθ' ἡμέ ραν". αἱ "θύραι" τῆς σοφίας αἱ "θύραι" τῆς "ἀγορᾶς" εἰ σιν. "κλείονται" οὖν αἱ "θύραι" ἐν τῇ "ἀγορᾷ", ὅταν συνσταλῇ τὸ παιδευτήριον. καὶ ὄρα γε ὅτι ἐκουσίως "κλείουσιν" τὰς "θύρας". οὐ βία ἢ "κλήσις" τῶν "θυ ρῶν" γίνεται. τάχα δὲ τοῦτο, ἐπεὶ προστάττει ἐναις "κρούειν ἵνα ἀνοιγῆ", ὅταν ὀκνῶσιν οἱ ἄνθρωποι μὴ κόπτωσιν τὰς "θύρας", "κλείονται". 12,4b "κλεισθεισῶν" δὲ τῶν "θυρῶν" τῆς "ἀγορᾶς" σκοπεῖ, τί γίνεται "ἐν ἀσθενείᾳ φωνῆς τῆς ἀληθοῦσης". ἐλέγετο ἡμῖν ὅτι ἔστιν "ἀλήθουσα παραλαμβανομένη" κα λῶς "ἀλήθουσα" καὶ "ἄλευρον" καὶ "σιμίδαλιν" ἐπωφελῆ ποιοῦσα, ἄλλη δὲ "ἀφιεμένη" "ἀνεμόφθορα σπείρασα"· καὶ "ἄλευρον" ἔχει οὐ δυνατὸν ποιῆσαι ἄρτον. ἢ "μία" οὖν ἢ "παραλαμβανομένη" "ἐν ἀσθενείᾳ" τὴν "φωνὴν" ἔχει. θέλω δὲ τι καινότερον εἰπεῖν, ὃ προτρέπομαι μὴ καταδραμηθῆναι. 351 "ἐν ἀσθενείᾳ", φησίν, "φωνὴ τῆς ἀληθοῦσης", τῆς "παραλαμβανομένης", οὐ τῆς "ἀφιεμένης". οὐ πάντῃ δὲ ἀφωνίαν ἀναδέχεται· ἀγία γὰρ ἔστιν ψυχὴ ἢ ἐκκλησία ἀγία· καὶ μετὰ ταῦτα γάρ, ὡς ἐνδέχεται, λαλεῖ. τὸ δὲ παράδοξον, ὃ ἔλεγον ἐρεῖν, τουτέστιν· περὶ Μωϋσέως εἰρήκαμέν ποτε ὅτι οὐ προθέσει κατηγοροῦ ἔλεγεν κατὰ τῶν Ἰουδαίων. τοῦτο γὰρ ὁ ζωτὴρ εἶρηκεν ὅτι "μὴ νομίσητε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν πατέ ρα· ἔστιν Μωϋσῆς ὁ κατηγορῶν ὑμῶν εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίσατε. εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί. εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύετε;" οὐ προθέσει οὖν τοῦ κατ εἰπεῖν αὐτῶν "ἐκατηγορεῖ", εἴ γε καὶ περὶ "μοσχο ποιησάντων" ἠξίωσεν λέγων· "εἰ μὲν ἀφείς αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν αὐτῶν, ἀφῆς· εἰ δὲ μὴ γε, κάμῃ ἐξάλει ψον ἐκ τῆς βίβλου σου, ἥς ἔγραψας". οὕτως οὖν "ἐκατη γόρει". ἐπεὶ "οὐκ ἐπίστευσαν" οὐδὲ "τοῖς γράμμασιν" αὐτοῦ, ἀπολογεῖται ὅτι "οὐδὲν τῶν χρηματισθέντων μοι ἀπεσιώπησα, ἀλλ' εἰπόντος τοῦ θεοῦ· "τάδε ἐρεῖς τῷ οἴκῳ Ἰακώβ καὶ ἀγγελεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ", εἶρη-κα, καὶ οὐδὲν ἔστιν τῶν χρηματισθέντων, ὃ ἀπεσιώπησα". ἢ ἀπολογία οὖν, ἦν ἔλεγεν, ἐδόκει ἐκείνων εἶναι κατηγορία, ἐπεὶ εἰπόντος αὐτοῦ τὰ πρὸς πίστιν καὶ ἀπόδειξιν ἄγοντα οὐ προσήκαντο. οὕτω καὶ ἐνταῦθα "ἀσθενῆς" ἔστιν ἢ "φωνὴ τῆς ἀλη θούσης". οὐχ οὕτω τεθαρρηκότως λέγει, ὡς ὅταν ὠφελῶν ται οἱ ἀκούοντες καὶ οἱ τρεφόμενοι ὑπὸ τῶν "ἀληθου σῶν", ἀλλὰ τρόπον τινὰ ἀπολογεῖται. καὶ εἰ οἶόν τε ἦν, ἤθελεν, εἰ δυνατὸν ἦν, κρύψαι τὴν ἀπολογίαν, ἵνα μὴ ἐκείνοι ὑπόποδες γένωνται· ἀλλὰ ἀναγκάζεται διὰ τῆς ἀληθείας εἰπεῖν ἃ πέφυκεν. ἐπερ· οἱ

"κλείοντες" οὖν τὴν "ἀγοράν"; –οἱ διδάσκαλοι. ὁμοίον ἐστὶν τοῦτο τῷ ἐν Ἰσαΐα λεγομένῳ κατὰ ἄλλην διάνοιαν μᾶλλον δὲ λέξιν· "ἐν τελοῦμαι ταῖς νεφέλαις τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ἕε τόν". ἐπεὶ γὰρ ἐκ τοῦ δέχεσθαι τὸν "ὑετὸν" τὰς "ἀκάνθας" καὶ τοὺς "τριβόλους" εἰς φυτὰ μετέβαλλον, ἢ πρόθεσις δὲ τῶν "νεφελῶν" καὶ τὸ ἐντειλόμενον αὐτῆς ἦν, ἵνα ὁ "ἀμπελῶν βραχεὶς σταφυλὴν" ἐνέγκῃ· ἐπειδὴ δὲ ἀντὶ "σταφυλῆς ἀκάνθας" ἠγίοχεν, οὐ θέλων 352 δὲ αὐτῶν ἀυξήσιν τὸ κακὸν φειδῶ πάλιν καὶ ἀγαθότητι "ἐνετείλατο" αὐταῖς "μὴ βρέχειν". οὕτω καὶ οὗτοι, ἐπεὶ οὐκέτι εἶχον οὐδὲ δεῖ διδασκαλίαν δέχεσθαι, "ἔκλεισαν τὰς θύρας ἐν ἀγοραῖς". καὶ ὧδε δὲ γίνεται τοῦτο πολλάκις, ὅταν γὰρ οἱ διδάσκαλοι ἀκούωσιν· "μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσίν, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς καὶ καταπατήσωσιν". πρὸς καλοῦ πάλιν "οὐ δίδοται ἐκείνοις". ἔμελλον γὰρ ἀσεβεῖν μειζρόνως "πατοῦντες" τοὺς θεῖους λόγους ὃν τὰς "μαργαρίτας", κόσμησιν τοῦ "ἔσω ἀνθρώπου" ἐν δοντος· οὐδὲ τὸ κάλλος οὐδὲ τὸ τίμιον αὐτῶν ἐπιστάμενοι ἔμελλον αὐτοὺς "πατεῖν", ἀντὶ τοῦ καταφρονεῖν. τρόπον οὖν τινα καὶ ὧδε "ἐν ἀγορᾷ κλείουσιν τὰς θύρας". εἰ δὲ ὧδε, πολλῶ πλεονέκει, ἕως τὸ κριτήριον καὶ τὸ βῆμα "ἠνεωγμένον" γένηται.

12,4cd καὶ ἀναστήσεται εἰς φωνὴν τοῦ στρουθίου καὶ ταπεινωθήσονται πᾶσαι αἱ θυγατέρες τοῦ ἄσματος. 12,4c "ἀναστήσεται" ἢ "ἀγορὰ" "εἰς φωνὴν τοῦ στρουθίου". οἱ "ἐκ μέρους γινώσκοντες καὶ προφητεύοντες" "ἔκλεισαν" τὴν "ἀγοράν" καὶ τὰς "θύρας" αὐτῆς. οὗτοι δὲ εἰσὶν οἱ "ἀπόστολοι", οἱ "προφῆται", οἱ ἐν ἀνθρώποις "διδάσκαλοι". δῶμεν ὅτι καὶ τὰ πνευματικὰ τὰ "εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα" "εἰς φωνὴν τοῦ στρουθίου" κα?· ἀφίστανται. δύναται "στρουθίον" ἐνταῦθα ὁ ζωτὴρ λέγεσθαι κατὰ τὸν ἄνθρωπον κατὰ τοῦτο· "καὶ ἐγενήθη ὡς στρουθίον ἐπὶ δώματος". καὶ ἕκαστος δὲ τῶν ὁρνίθων, ὅταν "ἀκούσας τοὺς" Ἰησοῦ "λόγους" εἰς ἔργα μεταβάλλῃ καὶ "οἰκίαν οἰκοδομήσῃ" καὶ πληρώσῃ τὴν οἰκοδομὴν καὶ στεφανοῖ τὴν οἰκοδομήν, τὸ τῆνικαδὲ "ἐπὶ τοῦ δώματος" βοᾷ ἐπαγρύπνως τὴν "φωνὴν" ἐγείρων. δύναται δὲ καὶ αὐτὸ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας "στρουθίον" τότε λεχθῆναι, ὑψιπετὲς τότε γινόμενον, ὅτε μὲν γὰρ κάτω ἐγίνετο πρὸς τοὺς ἀκροατάς, ἐπειδὴ δὲ νῦν καὶ οἱ ἀκροαταὶ οἱ τέλειοι ἐπηρμένον γεγέννηται καὶ μεταδιώκουσιν τὰ ὑπερκόσμια, ἐκεῖ αὐτοῖς βοᾷ τὸ "στρουθίον ἐπὶ τοῦ δώματος"· ἄνω τοῦ κόσμου γενόμενον κέκραγεν τὸ τέλειον, τὸ "πρόσωπον πρὸς πρόσωπον" προσβαλεῖν τῇ ἀληθείᾳ. "ἀναστάντες εἰς φωνὴν τοῦ στρουθίου", ἐπειδὴ δὲ δυνατόν καὶ "ἀναστήναι" αὐτοὺς τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος 353 κατὰ τὴν προσδοκωμένην ἀνάστασιν. πολυτρόπως δὲ κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως σημαίνεται ἐν ὧν. ὅτε μὲν γὰρ "σάλπιγγι" παραβάλλεται–"σαλπίζει καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται ἄφθαρτοι"–, ὁ σαλπικτὴς οὗτος καὶ ὁ κήρυξ τῆς ἀναστάσεως ὁ βοῶν ἵνα τοῦ συνθέματος πάντες ἀκούσαντες "ἀναστῶσιν". διὰ τοῦτο "σάλπιγγι" παραβέβληται. μεγαλόφωνον δὲ τὸ ὄργανον τοῦτο καὶ πανταχοῦ ἐξηχούμενον. οὕτως καὶ ἐνταῦθα "στρουθίον" εἶπεν πάλιν τὸ κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως, δοκεῖ οὐ χαμαίζηλον. "ἐγείρονται" οἱ "ἐγειρόμενοι", ἀλλὰ ἀντὶ "φθαρτῶν" "ἄφθαρτοι", ἀντὶ "ἀτίμων" καὶ "ἀσθενῶν" "ἰσχυροὶ" καὶ "ἐνδοξοί", ἀντὶ "ψυχικῶν" "πνευματικοί". "ἀναστήσεται" οὖν "εἰς φωνὴν τοῦ στρουθίου". ἐπερ· ἢ "ἀγορὰ" ἐκείνη ἢ "κλεισθεῖσα" "ἀναστήσεται"; –"ἀναστήσεται" ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. τοῦτο λέγω ὅτι τὸ κήρυγμα ἐκεῖνο τὸ ὧδε δημοσιευόμενον τὸ "ἐνεργούμενον" μεταβαλεῖ, ὥστε μηκέτι "ἐκ μέρους" εἶναι "προφητεῖαν ἢ γινῶσιν" ἀλλὰ "πρόσωπον πρὸς πρόσωπον". τοῦ τὸ ἐστὶν τὸ "ἀναστήναι" τὴν κατὰ τὴν προτέραν ἀπὸ δόσιν. ἐπερ· ἵνα ποῖον "καιρὸν" λάβωμεν; –τὸν τῆς "κρίσεως". ἐπερ· ποῖω "καιρῷ" "κλείεται"; –ὅταν τέλος λάβῃ ὁ παρῶν αἰὼν. ἐν τοῖς "ἐνοῖς ἢ ἀρχῇ καὶ τὸ τέλος ἐν ἐστίν. τὸ τέλος τῆς ἡμέρας ταύτης ἀρχὴν φέρει τῆς ἐξῆς συνῆχης οὐκ ἔστιν διαστήσαι χρόνον ἀπὸ χρόνου. τὸ λεγόμενον οὖν "νῦν" ?, ὃ λέγουσιν

σημειῶδες καὶ πέρας χρόνου, τοῦ μὲν παρεληλυθότος τέλος ἐστίν, τοῦ δὲ ἐνεστῶτος μέλλον καὶ πάλιν τοῦ ἐνεστῶτος τέλος, ἀρχὴ δὲ τοῦ μέλλοντος. τοῦτο ἐὰν οὖν λέγω, κρίσιν καὶ ἀνάστασιν ἅμα λέγω· δοκεῖ δὲ τέλος εἶναι τῆς ἀναστάσεως ἢ ἀρχὴ τῆς κρίσεως· προεπινοοῦμεν γὰρ αὐτούς ἐγειρομένους, οὐ κρινομένους, κὰν ἅμα γίνηται. ὡς ἔλεγον πολλάκις ὅτι τὸ σῶμα καὶ τὸ χρῶμα ἅμα εἰσίν. οὐκ ἔστιν θάτερον πρὸ θατέρου εἰπεῖν· προεπινοεῖται γὰρ τὸ σῶμα· δεῖ εἶναι σῶμα, ἴν' οὕτω ἢ χρῶμα· οὐδὲ γὰρ προεπινοῶ τὸ χρῶμα, ἴνα ἢ τὸ σῶμα.

12,4d καὶ ταπεινωθήσονται πᾶσαι αἱ θυγατέρες τοῦ ἄσματος. κατὰ πάσας τὰς ἀποδοθείσας εἰς τὸ "ἀναστήσεται εἰς φωνὴν τοῦ στρουθίου" τὴν "ταπεινώσιν" τῶν "θυγατέρων τοῦ ἄσματος" λέγω. 354 οἱ ψευδοδιδάσκαλοι "ἄσματος" εἰσιν "θυγατέρες", "φωνῆς" μόνης εἰσίν "θυγατέρες", οὐ νοῦ, οὐ σοφίας, οὐκ ἐπιστήμης, οὐ φωτός. καὶ διὰ τὸ καὶ διὰ τὸ ἄναν δρον αὐτῶν καὶ διὰ τὸ ἐκτεθηλυμμένον περὶ τὰ "πρὸς καιρα" ἐχουσῶν "θυγατέρες" εἴρηται. "ταπεινωθήσονται" οὖν αὐταί· οἷω δὲ τρόπῳ παρ ὄντος φωτὸς λύεται τὸ σκότος, οὕτω παρόντος τοῦ "ἀνα στάντος εἰς φωνὴν τοῦ στρουθίου" ἢ τῆς "ἀγορᾶς" ἢ τοῦ ζωτῆρος ἢ τῶν θείων διδασκάλων τὸ μηδὲν οὔσαι ἐλέγχονται. δείκνυται ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτῶν μέχρι τοῦ παρόντος ζῆν τὴν ὑπαρξιν εἶχεν καὶ-ἴνα μι κρὸν εἶπω πτωχότερον πολλάκις λεγόμενον ὑπότινων- ὅτι ἡ "ἀνθρωπίνη σοφία" εὐγλωττίαν ἐπαγγελλομένη καὶ σύνθεσιν λέξεων μέχρι "φωνῆς" ἔχει τὴν ὑπαρξιν. ἐπειδὴ δὲ παρελεύσεται ἡ "φωνή" αὕτη οὐκέτι κροῦ μένου ἀέρος, ὅταν ὑπὲρ τὸν ἀέρα γένωνται, οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος "ταπεινοῦνται". τὸ μηδὲν εὐρίσκονται αἱ "θυγατέρες τοῦ ἄσματος" οὐκ ἂν λεχθέντων τῶν σοφῶν διδασκάλων "θυγατέρων" ἢ "ἄσματος θυγατέρων" ἀλλ' "υἱῶν φωτός", "υἱῶν σοφίας". ἔπερ· ἐξ ἄλλης γραφῆς ἔχομεν εἰπεῖν ψεκτῶς; – "μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ὧδῶν σου καὶ ψαλμὸν ὅρ γάνων σου οὐκ ἀκούσομαι". ἐνοχλουμένην τὴν "ὧδὴν" αὐτῶν ἠγεῖται. "ὧδὴ" δὲ καὶ "ἄσμα" ταυτόν ἐστιν. καὶ ἔτι "μεταστρέψω", φησίν, "τὰς ἐορτὰς αὐτῶν εἰς πένθος καὶ τὰς ὧδὰς αὐτῶν εἰς θρήνους". ἰδοὺ ψεκτὸν "ἄσμα". καὶ οἱ λέγοντες δὲ "ὕμνον ἄσατε ἡμῖν ἐκ τῶν ὧδῶν Σιών" χλευάζοντες ἔλεγον. ἦδε "ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσασαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν". "φθάσαντες ἐπὶ τὴν "Βαβυλῶνα" καὶ τὰ ἄστατα αὐτῆς ρεύματα "ποταμούς" καλούμενα "ἐκαθίσασαμεν". οὐκέτι περαιτέρω ἠθε λήσαμεν ἀπελθεῖν μνήμην λαβόντες τῆς πατρίδος ἑαυτῶν. "ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών" τοῦτο γέγονεν· οὐκέτι προσωτέρω τῆς "Βαβυλῶνος" ἠθελήσαμεν". εἶτα λέγει· "ἐπὶ ταῖς ἰτέαις ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκρε μάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν", τὰ "ὄργανα" τὰ μουσικά, τὰ τοῦ "ἄσματος" τοῦ "καινοῦ". αἱ "ἰτέαι" δὲ φυτὸν ἐστὶν ἀκάρπους κατασκευάζον τοὺς ἀνθρώπους. λέγουσιν δὲ ὅτι, ἐὰν τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐκτριβῆ εἰς ὕδωρ καὶ ποθῆ, ἀγόνους ποιεῖ τοὺς πεπωκότας. διὰ τοῦτο ὁ ποιητὴς εἶπεν 355 "ὠλεσικάρπους" τὰς "ἰτέας", ὅτι εὐνοουχίζει τρόπον τι νὰ τοὺς πίνοντας. τὰ "ὄργανα" οὖν, τουτέστιν τὰ σώματα, ἐξήρτων τῶν "ἰτεῶν", τῶν κλάδων τῆς ἀγνείας. εἶτ' ἐκεῖνοι ὡσπερ ἐπικερτομοῦντες ἔλεγον· "ὕμνον ἄσατε ἡμῖν ἐκ τῶν ὧδῶν Σιών", ὑβριστικώτερον "ὧδὰς" λέγοντες πληθυντικῶς. μία γὰρ "ὧδὴ" ἐστὶν ἢ τῆς "Σιών" καὶ εἰς "ὕμνος". λέγεται γὰρ τοῦτο ὅτι "ὁ θεός, ὧ δὴν καινὴν ἄσομαί σοι", μίαν "ὧδὴν". οὗτοι οὖν, ἐπεὶ τὸ διάφωνον ποιεῖ πολλὰς "ὧδὰς", ἠρέμα τοῦτο λέγουσιν· διάφωνα λέγεται "ἐκ τῶν ὧδῶν ὕμνων ἄσατε ἡμῖν ὕμνον". εἶτα ἐκεῖνοι γνόντες ὅτι κακοήθως τὰς "ὧδὰς" εἶπον πληθυντικῶς λέγουσιν· "πῶς ἄσομεν τὴν ὧδὴν κυρί σου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;" "ἐν "γῆ ἀλλοτρία" ἐσμὲν τὴν ὕμνων". ὥστε ἔστιν ψεκτὸν "ἄσμα" καὶ ἐπαινετόν. καὶ ἐὰν λέγη "μετὰ ψαλλούσης μὴ ἐνδελέχιζε", ψεκτὸν "ἄσμα" σημαίνει, ψαλμὸν οὐκ ὀρθῶς προφερόμενον.

12,5abc καὶ γε ἀπὸ ὕψους ὄψονται καὶ θάμβοι ἐν τῇ ὁδῷ· καὶ ἀνθήσῃ τὸ ἀμύγδαλον, καὶ παχυνηθῆ ἢ ἀκρίς. 12,5a ἐὰν τις "ἀπὸ τοῦ ὕψους" θεωρήσῃ ὑψηλὸς γε

νόμος, ἄνω τὴν καρδίαν ἔχει, ἄνω τὸ φρόνημα, ὁρᾷ ὅτι "ἐν ταῖς ὁδοῖς θάμβοι" εἰσὶν, φόβοι εἰσὶν. τὸδε ὅλως περὶ τοιοῦτοῦ..... συνεχῆ τὴν διάνοιαν τὰ περὶ τῆς χρήσεως ἀπαγγελλόμενα· καὶ μάλιστα, ὅταν πῖ στευθῆ ἔγγυς εἶναι, συνεχῆ τὴν διάνοιαν καὶ "θάμβος" γίνεται· θαμβοῦνται ἐκ τῶν λεγομένων, καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν, ἐὰν προσδοκηθῆ κεραυνοῦ βολή, πάντες φοβοῦνται, βροντῆς γινομένης πάντες δεδίασιν. τοῦτο γοῦν καὶ ὁ ὑμνωδὸς εἶπεν· "ἀπὸ φωνῆς βροντῆς σου δειλιᾶσουσιν". καὶ ὡσπερ ἀπὸ τῆς αἰσθητῆς "φωνῆς" δέος λαμβάνουσιν συνεχόμενοι, οὕτως ἀπὸ τοῦ μεγαλοφώνου θεοῦ λόγου, περὶ οὗ λέγεται ὡς "βροντῆς". "ὁ θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησεν" καὶ ἔτι "καὶ ἐβρόντησεν ἐξ οὐρα νοῦ κύριος". ταύτης τῆς "βροντῆς" ἤκουσαν οἱ ἀμφὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην· ἐχρημάτισαν γὰρ "υἱοὶ βροντῆς". καὶ ὡς Πέτρος διὰ τὸ στερρόν τῆς πίστεως ἧς ἔσχεν "πέτρας" καλουμένης παρωνομάσθη "Πέτρος", οὕτω καὶ οὗτοι ἀπὸ τῆς μεγαλοφωνίας ἐχρημάτισαν "υἱοὶ βροντῆς". ἀλλ' ἴσως τις ἐνστήσεται πρὸς ἡμᾶς ὅτι "ναί, βροντάτω μεγάλα ὁ Ἰωάννης θεολογῶν καὶ λέγων "ἐν ἀρχῇ 356 ἦν ὁ λόγος" καὶ "ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν" καὶ "μονογενὴς θεὸς ὁ ὢν εἰς κόλπον τοῦ πατρός". ποίαν "βροντὴν" ὁ Ἰάκωβος ἐνήνοχεν; εὐθέως γὰρ ἀφηρέθη". λέγομεν ὅτι συνλημπτικῶς τρόπῳ δύναται εἰρησθαι ἢ ὅτι ἀμφοτέρωθεν μὲν κατὰ τὴν διάνοιαν εἶχοντο μεγαλοφώνων, οὐκ ἐπετρέπη δὲ ὁ Ἰάκωβος γράψαι ταχέως ἀπαλλαγεῖς ἅμα τῇ ἀναλήμψει τοῦ σωτῆρος τοῦ βίου. ὡσπερ οὖν ἀπὸ τῆς "βροντῆς" τῆς αἰσθητῆς "θάμβος" λαμβάνει τοὺς ἀκούοντας καὶ διὰ προσδοκίας ἢ ἄλλου τινὸς σκηπτροῦ φοβοῦνται, οὕτως, ὅταν "ὑψωθῶσιν" οὗτοι οἱ κήρυκες τῆς ἀληθείας, "θάμβος" λαμβάνει τοὺς ἔτι "ἐν τῷ ὁδεύειν" ὄντας· δεῖ δὲ αὐτοὺς ἀναβάντας εἰς τὸ "ὑψος" ἤδη εἶναι.

12,5b καὶ ἀνθήσει τὸ ἀμύγδαλον. οἱ περὶ φύσεως φυτῶν εἰρηκότες περὶ τοῦ "ἀμυγδάλου" τοῦτο λέγουσιν· πρὸ πάντων φυτῶν ἐν τῷ ἔαρι ἐκφέρει φύλλα καὶ ἀποβάλλει αὐτὰ μετὰ τὴν ἀποβλήν πάντων τῶν ἄλλων δένδρων· παράμονον οὖν ἐστὶν τοῦτο. διὰ τοῦτο καὶ ἡ "ράβδος" ἡ ἱερατικὴ "καρυῖνη" εἴρηται. οὐ μὲχρι γὰρ ὀλίγων ἡμερῶν διέμεινεν· ἀπὸ Μωσέως ἕως τῆς ἐπιδημίας τοῦ σωτῆρος ἐφάνη. ἐγεγόνεσαν δὲ καὶ ἄλλης διδασκαλίας ἀντὶ Ἰουδαίων παραδόσεις. ῥ..... πράττοντες? "ἐντολὰς ἀνθρώπων"α..... διάκονοι τούτων τῶν παραδόσεων. καὶ ταχὺ "ἦνθησαν" καὶ ταχὺ ἐμαράνθησαν. ἡ μὲντοι "ράβδος" ἡ ἱερατικὴ "καρυῖνη" οὐσα παρέμεινεν ἕως πολλοῦ, ἕως διαδοχῆ γένηται ἀπὸ τῆς μείζονος καὶ πνευματικωτέρας ἱερωσύνης· καὶ προήνθησεν τῶν ἄλλων. καὶ τοῦτο δὲ λεκτέον ὅτι οὔσης ἀληθοῦς διδασκαλίας ἔσται καὶ ψευδῆς καὶ ἠπατημένη. ὁ γε ἔλεγον· ἐν τοῖς καιροῖς τῶν προφητῶν εὐρίσκονται ψευδοπροφηταί· μιμητὸν γὰρ ἐστὶν τὸ κακὸν τοῦ ἀληθοῦς. ἀφ' οὗ βεβόηται Χριστὸς ἐπιδημία, πολλοὶ ψευδόχριστοι ἐπηγγείλαντο ἐλεύσεσθαι. τοῦτο οὖν λέγομεν ὅτι, κὰν ἐκεῖνα φυτὰ ἦσαν τὰ τῶν ἄλλων διδασκαλιῶν, καὶ ὕστερον "ἀνθεῖ" μετὰ τὴν ὁρθὴν διδασκαλίαν καὶ πρὸ αὐτῆς λήγει· ἐπιφανείσης γὰρ αὐτῆς σζβέννυνται. αὕτη οὖν ἡ "ράβδος" τὰς τῶν ἄλλων "ράβδους" ἔλυσεν, τῶν ψευδαποστόλων, τῶν ψευδοπροφητῶν. ἔπερ· "ἀνθήσει" οὖν τὸ "ἀμύγδαλον"; -τοῦτο· ὅταν "αἱ θυγατέρες τοῦ ἄσματος ταπεινωθῶ 357 σιν" αἱ ἐπαγγελλόμεναι διδασκαλίας ψευδεῖς, "ράβδους" ψευδεῖς, τότε ἔτι μᾶλλον "ἀνθήσει τὸ ἀμύγδαλον". εἰς τὴν ἀποστολικὴν λέξιν εἶπομεν ὅτι τότε σύνστασις ἔσται τῆς δικαιοσύνης, ὅταν κρατήσῃ ἐν ἀνθρώποις ἡ ἀδικία. λύουσα τὴν ἀδικίαν καὶ τοὺς πρὸς βεβύοντας αὐτὴν ἀναδείκνυται μεγάλη τις οὐσα, οὐκ ἂν δειχθέντος τοῦ μεγέθους αὐτῆς εἰ μὴ ἦν συνστάσα πολλὴ ἀδικία, ἦν ἔλυσεν. καὶ ἐλέγομεν ὅτι "ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ ψεύδει ἐπερίσσευσεν". καὶ ἐφάσκομεν τότε ὅτι τότε μάλιστα τὸ κακὸν ἐφάνη τῆς ἀληθείας, ὅτε πολλοὶ σοφιστὰι εἰς μέσον ἦλθαν ψευδεῖς καὶ ἐριστικὸς λόγους ἐπαγγελλόμενοι. ἔστῃ τις βασιλεὺς ἰκανὸς καὶ χεῖρα πολλὴν ἔχων καὶ ἐμπειροπόλεμος. μὴ τὸ μέγεθος αὐτοῦ φαίνεται, ὅταν πολέμιου

συνστάντος τριάκοντα ἀνθρώποις ἐπέλθη καὶ περιγένηται αὐτῶν; καὶ οὕτως ὑπὸ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τοῦ Ἑσ-δρα προβλήματα προβλήθησαν περὶ τὸν βασιλέα. καὶ εἰρήκασιν οἱ πρότεροι δύο καλῶς, ἴσχυσεν δὲ ἡ δευτέρα ἐρμηνεία τοῦ τρίτου· καὶ εἴρηται ὅτι "νικᾷ ἡ ἀλήθεια" καὶ ἰσχύει. εἰ γὰρ καὶ "ἰσχύουσιν αἱ γυναῖκες" καὶ ὁ τοιοῦτος "οἶνος" καὶ ὁ "βασιλεὺς" καὶ τὰ ἄλλα, ἀλλὰ "ὑπερισχύει ἡ ἀλήθεια". ἡ "ὑπερίσχυσις" τῆς "ἀληθείας" ἐφάνη ἐκείνων ἰσχυρῶν ὄντων τῶν ἐρμηνευθεῖντων ὑπὸ τῶν ἄλλων. † ἐξευτελεῖς ἦσαν μνημονευκότες μνημονευκότες δὲ οὗτος † τὸ μέγεθος τῆς "ἀληθείας" οὐκ ἐφαίνετο.

12,5c καὶ παχυνθῆ ἡ ἀκρίς. ἐν τῷ ἀποστολικῷ ἐλέγετο πάλιν τοῦτο ὅτι ὅπου "νόμος", ἐκεῖ καὶ ἡ "παράβασις". εἰ μὴ ἐληλυθὸς ἦν εἰς μέσον τὸ εὐαγγέλιον, οὐκ ἐγίνετο μεγάλη τιμωρία κατὰ τῶν μὴ παραλαμβανόντων αὐτό. αὐτίκα γοῦν λέγει ὅτι δεῖ "κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο τῆς βασιλείας ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ εἰς μαρτύριον πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν", ὅπως μηδεὶς πρόφασιν ἔλῃ τὸ ἀνῆκοον. ὅταν οὖν "ἀνθήσει" τὸ προειρημένον "ἀμύγδαλον", "παχύνεται ἡ ἀκρίς". ἡ "ἀκρίς" δὲ ἀντὶ κολάσεως παραλαμβάνεται. "τὰ κατάλοιπα τῆς κάμπης κατέφαγεν ἡ ἀκρίς". "παχύνεται" δὲ τότε πολλὴν τροφήν δεχομένη· τροφή δὲ αὐτῆς εἰσὶν οἱ παραδιδόμενοι αὐτῇ ἄνθρωποι. δυνατὸν δὲ καὶ εἰς ἥθος λαβεῖν τὸ "ἀνθήσει τὸ ἀμύγδαλον". 358 τὸ "ἀμύγδαλον" ἔξω τοῦ ἐδωδίου δύο περιβολὰς ἔχει· ὄστρακῶδη καὶ ἔπειτα πικρά, τὸ λέπος τὸ ἔξωθεν. δύναται τὸ ἔξω λέπος εἶναι τὸ σῶμα· πικρὸν γὰρ ἐστίν, ἐπιτρεπῶς ἔχον πρὸς ἡδονάς. τὸ δὲ ὄστρακῶδες ἐκεῖνο λέπος ἡ ψυχὴ, εὐτονος γὰρ καὶ μεγάλη· ἔνδον δὲ τὸ ἐδωδιμον τὸ πνεῦμα. ὅταν οὖν πληρωθῆ ἐκεῖνο τὸ τῆς ἐπευχῆς τοῦ ἀποστόλου γράφοντος· "ὁ δὲ τῆς εἰρήνης θεὸς ἀγιάσαι ὑμᾶς, ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα", "ἦνθησεν τὸ ἀμύγδαλον". ἐν τῷ "ἀνθεῖν" γὰρ ἔχει τὰ τρία ταῦτα. "ἀνθεῖ" τοῖνον ὁ ἄνθρωπος, ὅτε προκόπτει ἐν ἀρετῇ, ὅτε "μετασχηματιζόμενον" ἔχει "τὸ σῶμα" ὡς τε "σύνμορφον" γενέσθαι "τῷ σώματι" τοῦ Χριστοῦ.

12,5de καὶ διασχεδασθῆ ἡ κάππαρις, ὅτι ἐπορεύθη ὁ ἄνθρωπος εἰς οἶκον αἰῶνος αὐτοῦ. 12,5ε ὁ "οἶκος τοῦ αἰῶνος" τοῦ "ἀνθρώπου" ἢ μετὰ ταῦτα ζωὴ ἐστίν. πάντα τὰ εἰρημένα γίνεται· καὶ "κλείονται ἐν τῇ ἀγορᾷ αἱ θύραι", καὶ "ἀνίστανται εἰς φωνὴν τοῦ στρουθίου" οἱ εἰς τοῦτο καλούμενοι, καὶ "ταπεινοῦνται αἱ θυγατέρες τοῦ ἄσματος". οἱ ὄντες ἐν τῷ "οἴκῳ" τοῦ "αἰῶνος" εἰσὶν οἱ "ἄνθρωποι". ὁ περὶ γῆν δὲ τόπος οὗτός ἐστιν ὁ τούτου τοῦ "αἰῶνος τοῦ πονηροῦ" "οἶκος". τὰ εἰρημένα πάντα γίνεται. ἐπεὶ οὖν "ἐπορεύθη εἰς" ἕτερον "αἰῶνα", ἀφ' εἰς τὸν τοῦ "οἴκου ἑαυτοῦ αἰῶνα", "εἰς" τὸν μετὰ ταῦτα, λύεται ὅλα τὰ ὧδε φθάσαντα. δυνατὸν καὶ οὕτως αὐτὸ λαβεῖν, ἐπεὶ ὁ "ἄνθρωπος" ἐστίν κατὰ τὴν ψυχὴν...?. ὅταν λυθῆ πάντα τὰ προσγενάμενα τῷ "ἀνθρώπῳ", τὰ ψεκτά, τὰ φαῦλα, "εἰς" τὸν ἑαυτοῦ λοιπὸν "οἶκον πορεύεται" ἀφείς τὸν τοῦ "αἰῶνος" τούτου. "αἰὼν" δὲ κατάλληλος καὶ "οἶκος" ἐστίν τῷ "ἀνθρώπῳ" τῷ "κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν θεοῦ" γεγονότι θεία κατάστασις, ἐν ἣ "ἐπορεύθη" ἀπὸ τοῦ "αἰῶνος" τούτου. ἐκεῖνα λύεται, ὡς ἐὰν λέγη τις ὅτι πεπαύσεται πορνεία. "ἐπορεύθη" γὰρ ὁ "ἄνθρωπος εἰς" τὸν τῆς ἀφθαρσίας χῶρον. 12,5φ καὶ ἐκύκλωσαν ἐν ἀγορᾷ οἱ κοπτόμενοι. λοιπὸν "διασχεδασθείσης τῆς καππάρεως" καὶ "τῆς ἀκρίδος" πληθυνούσης οἱ πάλαι ἀγορεύοντες ὑπὲρ σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ὡσπερ θρηνοῦσιν αὐτούς. λοιπὸν "ἐν τῇ ἀγορᾷ οἱ κοπτόμενοι ἐκύκλωσαν". ἔχεις καὶ ἐν εὐαγγελίῳ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ ζωτῆρος· "τίνοι ὁμοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην;" καὶ λέγει· "ὁμοία ἐστὶν παιδίῳ ἐν ἀγορᾷ καθημένῳ, ἃ προσφωνεῖ ἕτερα πρὸς ἕτερα λέγοντες· ἠυχήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὥρ 359 χήσασθε, ἔθρηνήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ἐκόψασθε". καὶ ἐπιφέρει· "ἦλθεν Ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε πίνων". ἰδοὺ τὸ "θρηνοῦν παιδίον"· ὁ γὰρ Ἰωάννης εἰς πᾶσαν τὴν παλαιὰν γραφὴν καὶ τοὺς διακονήσαντας αὐτὴν λαμβάνεται, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ

σῶμα τῆς ἐκκλησίας, τὸν ἀποστολικὸν καὶ εὐαγγελικὸν χορὸν. λέγει οὖν ὅτι τὰ "παιδιά αὐλεῖ" δέον τοὺς ἀκούοντας τοῦ αὐλοῦ "ὄρ χεισθαι". ἡ ὄρχησις δὲ λόγων μίμησιν ἐπαγγέλλεται διὰ χειρῶν γινομένην. ὅταν τοίνυν ἀκούωσιν τῶν τῆς σωτηρίας σοφῶν καὶ τὸν τῆς εὐσεβείας προφερομένων λόγων καὶ συσχηματισθῶσιν τοῖς ἀπαγγελλομένοις τοῖς ἔργοις καὶ τῇ διανοίᾳ "ὀρχοῦνται" ἐπαινετῶς κατὰ τὴν ὄρχησιν, ἣν "ὠρχήσατο" Δαυὶδ ἔνπροσθεν τῆς κιβωτοῦ. ὅταν γὰρ "θρηνοῦσιν" εἰς μετάνοιαν καλοῦντες, εἰς αἴσθησιν ἐγείροντες "κόπτονται", ὅτι τοῦτο αἴσθησιν ἐγείρει. ὅταν ἄλλου ἀμαρτάνοντος ἄλλος "θρη νῆ" καὶ "κόπτηται", εὐθέως λέγει ὅτι "ὅσον οὗτος ὑπὲρ ἐμοῦ κακίζει ἑαυτὸν, ὀφείλω κάγω τοῦτο ποιῆσαι". καὶ οὗτοι οὖν ἀκούοντες τὸν θρῆνον, ἔαν κατὰ τοῦ στήθους φέρωσιν τὰς χεῖρας "κοπτόμενοι", αἴσθησιν ἑαυτῶν ἀνεγείρουσιν. οὗτοι οὖν οἱ πάλαι ἀγορεύσαντες καὶ πολλὰ εἰρηκότες περὶ τῶν μὴ ἀκουσάντων "κόπτονται". οὕτω γοῦν καὶ ὁ "Ἱηρεμίας μετὰ τὸ αἰχμαλωτισθῆναι τὸν Ἰσραὴλ καὶ Ἱερουσαλὴμ ἐρημωθῆναι καθίσας κλαίων ἐθρήνησεν τὸν θρῆνον". καὶ αὐτὸς ὁ θεὸς λέγων "θρήνησον πρὸς με ὑπὲρ νύμφην περιεζωσμένην σάκκον ἐπὶ τὸν ἄνδρα αὐτῆς τὸν παρθε νικόν". "ἐκύκλωσαν" οὖν "ἐν ἀγορᾷ οἱ κοπτόμενοι". χαίρουσιν οἱ διδάσκαλοι κατορθούντων τῶν ἀκροατῶν λυποῦνται, ὅταν παρακούωνται τὰ θεοπίσματα τὰ θεῖα. ἐπεὶ τοίνυν καὶ μετὰ τὸ ἀμαρτάνειν τοὺς ἀκροατὰς φείδονται αὐτῶν οἱ διδάσκαλοι ἐν τῷ ἀγορεύειν τὰ θεῖα, "κυκλοῦσιν κοπτόμενοι" οὐχ ὀρῶντες ἐκείνους ποιῶντας, ἀ προστάττονται ποιεῖν. καὶ ἡ καινὴ διαθήκη οἶδεν τὴν ἐκκλησίαν "ἀγοράν", ὡς καὶ Ἑλληνες. ἐν ταῖς πράξεσιν γοῦν τῶν ἀποστόλων λέγει ὅτι "ἔχουσιν" ζήτημά τι, "ἀγοραῖοι ἄγονται", τουτέστιν ῥήτορες. "δύνασθε", φησὶν, "δίκην περὶ τοῦ του κινεῖν ἔχοντες τοὺς ἀγορεύοντας, τοὺς ῥητορεύοντας". "κοπτόμενοι" οὖν "ἐκύκλωσαν ἐν ἀγορᾷ" οἱ ἀγορεύοντες γεγηθότες ἂν καὶ "ὀρχοῦμενοι" "κυκλώσαντες", 360 εἰ τὰ λεγόμενα ὑπ' αὐτῶν εἰς ἔργα αἰώνων ἦν μεταβαλλόμενα.

12,6ab ἕως οὗ μὴ ἀνατραπῆ τὸ σχοινίον τοῦ ἀργυρίου καὶ συντριβῆ τὸ ἀνθέμιον τοῦ χρυσίου. 12,6a πρὸς ῥητόν· "σχοινίον τοῦ ἀργυρίου" δύναται εἶναι ἡ δόσις καὶ ἡ λήμψις ἢ περὶ τὰ συναλλάγματα. πρὸς δὲ διάνοιαν· ἐπεὶ ὁ λόγος κυρίου "ἄργυρος" ἐστὶν καὶ "τὰ λόγια αὐτοῦ ἀργύριον πεπυρωμένον" ἐστίν, "σχοινία" ἐκ τούτων πλέκεται· ἦτοι καλῶς νοοῦμενα ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἢ ἐτέρως, ἀμφοτέρως οὐκ ἀνατρέπεται τὸ σχοινίον τοῦ ἀργυρίου, "ἐνεργεῖ". ἐπειδὴ δὲ δεῖ πρὸς τὸ κείμενον λέγειν, δύναται τοῦτο λέγεσθαι ὅτι "ἕως τὸ σχοινίον τοῦ ἀργυρίου" "ἐνεργεῖ" οὐκ ἀνατρεπόμενον, οὐκ ἐκβαλλόμενον—"ἐκβληθήσεται" γὰρ μετὰ ταῦτα, ὅταν "τὸ ἐκ μέρους καταργηθῆ", οἱ "ἐν ἀγορᾷ οἱ κοπτόμενοι κυκλοῦσιν", "ἕως" ἔχουσιν τὸ "σχοινίον τοῦ ἀργυρίου", "ἕως" πλέκουσιν τὰ "λόγια κυρίου". τότε γὰρ καὶ ἀγορεύουσιν. 12,6b καὶ συντριβῆ τὸ ἀνθέμιον τοῦ χρυσίου. ἡ θήκη τοῦ "χρυσίου" οὕτω καλεῖται, τάχα δὲ καὶ τὸ ἀπαν5-7 "χρυσίου", μᾶλλον δὲ ἡ θήκη. ἀμέλει γοῦν τοὺς θησαυροφυλακοῦντας λε..... ἐστὶν οὗτος ἀντὶ τοῦ φύλαξ "χρυσίου". "χρυσίον" οὖν ἐν τούτοις λημπτέον τὸν νοῦν "ἀργύριον" δὲ εἰ τὸν προφορικὸν λόγον, "χρυσὸν" λαμβάνεις ὧδε τὸ νόημα, "ἀνθέμιον" δὲ τὸ ἡγεμονικὸν ὅς το εἶναι θήκη καὶ φυλακὴ τοῦ "χρυσίου". ἔαν δὲ "ἄργυρον" σημαίνῃ τὸν λόγον καὶ τὴν τοῦ θεοῦ γραφὴν, πλοκή ἐστὶν τὰ κατάλληλα καταλλήλοις λαμβάνειν ῥητὰ καὶ τὴν νόησιν εἴρειν τῶνδε πρὸς τὰδε καὶ τὴν ἐκείνων πρὸς ταῦτα. ἐπερ· "ἕως" τὴν ἐκκλησίαν οὐ λέγει; -τοῦτο λέγει· "ἐν ἀγορᾷ οἱ κοπτόμενοι κόπτονται κυκλοῦσιν". "ἀγορὰ" δὲ ἐστὶν ἡ ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία. ἐκκλησιαστικὴν δὲ λέγω οὐ πάντως τὴν Χριστιανῶν, ἀλλὰ τὴν συνελευστικὴν. τοῦτο οὖν λέγει ὅτι ἐς ὅσον "ἐνεργεῖ" τὸ "σχοινίον τοῦ ἀργυρίου", "κυκλοῦσιν" καὶ "κόπτονται" τοὺς μὴ πειθομένους, ὅταν δὲ "ἀνατραπῆ" "καταργηθέντος τοῦ ἐκ

μέρους", οὐκέτι "κυκλοῦσιν κοπτόμενοι τὴν ἀγοράν"· οὐκέτι γὰρ ὁ κοπετὸς αὐτῶν ἐνεργήσῃ τι τότε ἀκουσομένου ἐκάστου· "νῦν μετανοεῖς, ὅτε "καιρὸς" οὐκ ἔστιν." οὗ τοῦτο δὲ φημι ὅτι οὐδέποτε ἔσται μετάνοια, ἀλλὰ τότε, ὅτε ὁ "καιρὸς τῆς κρίσεως" ἐνεργεῖ, ὅτε "τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ παρίστανται ἐπὶ τῷ κομίσασθαι ἕκαστος, ἃ ἔπραξεν διὰ τοῦ σώματος". ἔπερ' ἐὰν δὲ "μὴ ἀνατραπῆ"; -τοῦτο· τότε "κυκλοῦσιν ἐν ἀγορᾷ οἱ κοπτόμενοι", ὅταν ἔτι "ἐνεργῆ" ὁ λόγος ὁ τῆς διδασκαλίας μὴ πειθο-361 μένων ἐκείνων, μὴ συνκατατιθεμένων, μὴ δεσμουμένων ὑπὸ τοῦ "σχοινίου τοῦ ἀργυρίου"· δεσμεῖται γὰρ ὁ συνκατατιθέμενος. "καὶ συντριβῆ τὸ ἀνθέμιον". ἐλέχθη ὅτι ἡ γραφή διὰ τοῦ "χρυσοῦ" σημαίνει τὰ νοήματα· τὰ νοήματα οὖν τὰ κατειργασμένα καὶ εὐτρεπισθέντα οὕτως ὥστε λόγια ἀγαθὰ γενέσθαι. καὶ γὰρ φαίνεται "πέταλα" τὰ τεμνόμενα ἐν τοῖς ἱματίοις τοῦ ἀρχιερέως· λέγεται γὰρ εκιο· "χρυσίον" καὶ τῆ κατῶ κατασκευ· ἡς. δύναται οὖν "συντριβῆναι" συνενῶσαι αὐτὰ καὶ ὥσπερ ἠλαθῆναι. 12,6cd καὶ συντριβῆ ὕδρια ἐπὶ τὴν πηγὴν, καὶ συντροχάσει ὁ τροχὸς ἐπὶ τὸν λάκκον. 12,6c ? τινῶν ἔστιν ἀπ' αὐτῆς τῆς "πηγῆς" ἀνευ τοῦ ἀγγείου πίνειν. ἡ Ῥεβέκκα ἡ ἐπιμονὴ τῶν καλῶν, ἡ τελεία διδασκαλία, "ἐπὶ τὴν πηγὴν καταβαίνουσα" "ὕδρια" ἐλάμβανεν τὸ ποτόν, ἵνα "ποτίσῃ παῖδα" διψώμενον· ἐξ αὐτῆς τῆς "πηγῆς" δὲ αὐτὴ ἔπιεν ἀνευ "ὕδριας". οὕτως εὐρίσκεις καὶ περὶ τῆς Σαμαρίτιδος γε-γραμμένον ὅτι καὶ ἐκείνη "ἀφῆκεν τὴν ὕδριαν", ἐν ἧ εἰληλύθει ἀρύσασθαι ὕδωρ, "καὶ ἀπῆλθεν" τοῖς πολίταις ἑαυτῆς εἰπεῖν ὅτι "δεῦτε ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέν μοι πᾶν τὸ ἀμάρτημά μου". ἡ Ῥεβέκκα οὖν τὸν τοῦ Ἀβραὰμ "παῖδα ποτίζει" καὶ οὐκ αὐτόν γε μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς μετ' αὐτοῦ. "καὶ ταῖς καμήλοισ" αὐτῆ·?· πίνουσα-"κατέβη" γὰρ "ἐπὶ τὴν πηγὴν"-, ἀλλὰ κἂν φέρῃ "ὕδρια" ὑδ· ἔφευγεν, ἀλλὰ "πάσαις". "τὸ ἐκ μέρους γινωσκόμενον" καὶ "τὸ ἐκ μέρους προφητευόμενον" ἀπὸ τῆς "πηγῆς" "ὕδρια" ἔστιν πληρωθεῖσα. ὅταν οὖν "καταργηθῆ τὸ ἐκ μέρους", "συν-τρίβεται ἡ ὕδρια". καὶ οὐκ ἀπόλλυται, ἀλλ' εἰς τὴν "πηγὴν" καὶ ὑπομιμνήσκω ἄλλο θεώρημα λεχθὲν δι' ἐτέρων φωνῶν καὶ ση8-10ων ὑλῶν ἐλέγομεν ὅτι "τὸ ἐκ μέρους" οὐκ ἀφανίζεται, ἀλλὰ 8-10 "ἐκ μέρους" εἶναι· προσθήκης γὰρ τῆς λειπούσης τιμῆς γεγεννημένης καὶ "τὸ ἐκ μέρους" ἐν τοῖς ὅλοις. οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ὅταν μηκέτι χρεῖα ἦ τοῦ ἐξ "ὕδριας" πο-τισμοῦ τοῦ ζωτήρος "ποτίσαντος" καὶ πεποιηκότος ἐν τῷ "πίνοντι" "ῥεύματα ὕδατος ζῶντος", ὁ ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν "πηγὴν τοῦ ὕδατος τοῦ ζῶντος" οὐχ "ὕδριας" δεῖται. "συντρίβει" ἄρα κατ' αὐτήν. καὶ οὐκ ἔξω που 362 "συντρίβει", οὐκ ἔξω που βάλλον "συντρίβει", ἀλ-λά "πηγὴν" χύννεται τὸ "μέρος" τῷ ὄλω·? τουτέστιν τὸ "καταργεῖσθαι" αὐτὸ καὶ τὸ "συντρίβεσθαι τὴν ὕδριαν", ἵνα μηκέτι "ὕδρια" ἦ. καταλλήλως δὲ τοῖς ὀνόμασιν καὶ πράγμασιν τὰ νοητὰ χρῶνται ταῖς λέξεσιν. ἐπεὶ γὰρ "πηγῆς" μνήμηε?ν "συντριβῆ" "τὸ ἐκ μέρους" καὶ ε· περὶ γνώσεως ἦν τελείας "συντριβῆν" "ὕδριας" ε·αλλ· "κατάργησιν τοῦ ἐκ μέρους" τὸ κείμενον· "τὸ ἐκ μέρους" καὶ ἡ "ὕδρια" ταυτόν ἔστιν καὶ ἡ "πηγὴ" καὶ τὸ "πρόσωπον πρὸς πρόσωπον" ποι·δε·κι ἡμεῖς πολλάκις ἐν-ταῦθα ἄσον ἄρ·νο, οὗ ἡ παρουσία "καταργεῖ τὸ ἐκ μέρους". πολλάκις ἐλέγομεν εἶναιτα ἐπιπολαιότερα α·κινος ἀκοῦσαι, ἐξ ὧν ὠφελήθηναί ἐὰν ἴδωμεν αὐτόν, υ· ἐκεῖνα "συντρίβομεν"· ἐπεὶ μείζονα θεωροῦμεν, "ἐκβάλλομεν" αὐτά· οὐκ ἀθετοῦμεν αὐτά, ἀλλὰ "συν-τρίβομεν" αὐτὰ εἰς μείζονα. 12,6d καὶ συντροχάσει οὖν ὁ τροχὸς ἐπὶ τὸν λάκκον. δύναται ἐκ παραλλήλου "λάκκος" καταληφθῆναι· ὥσπερ ἔστιν "ὕδρια" ἀπὸ "πηγῆς" ἀρύσασθαι, οὕτω καὶ ἀπὸ "λάκκου" "τροχῶ" ἀνιμῆσθαι ὕδωρ. ὅταν οὖν μη-κέτι χρεῖα ἦν τοῦ οὕτως ἀνιμᾶσθαι, τότε "ὁ τροχὸς ἐπὶ τὸν λάκκον συντροχάσει"ο·λεις αὐτόνι. δυνατὸν δὲ καὶ ἐτέρως· στιχῆριον γὰρ ἔστιν καὶ ἕκαστος στίχος ἰδίαν ἔχει νόησιν. λέγομεν τοίνυν τοῦτο ὅτι ἐν πολλοῖς τόποις τῆς γραφῆς ὁ ἄδης "λάκ-κος" ὀνομάζεται. ἴδε γὰρ τί λέγει· "κύριε ἀνήγαγες ἐξ

ἄδου τὴν ψυχὴν μου, ἔσωσάς με ἀπὸ τῶν κατα-βαιόντων εἰς λάκκον". καὶ ὁ σωτὴρ ἐνανθρωπήσας καὶ θάνατον ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀναδεξάμενος λέγει· "προσ-ελογίσθην μετὰ τῶν καταβαιόντων εἰς λάκκον, ἐπεὶ ἐγενόμην ὡς ἄνθρωπος ἀβοήθητος". ἐσταυρώθη καὶ ἦσαν αἱ χεῖρες αὐτοῦ καὶ οἱ πόδες ὡς "ἀβοηθήτου". "ἤχθη ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν", ὡς "ἀβοήθητος". ἑαυτὸν δὲ εἰς τὸ "ἀβοήθητον" περιήγαγεν. καὶ ἐπιφέ-ρει· "'ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος", καὶ "προσελογίσθην μετὰ τῶν καταβαιόντων εἰς λάκκον", καὶ "ἄνθρω-πος ἀβοήθητος" ἔδοξα εἶναι, ἀλλ' "ἐν νεκροῖς ἐλεύ-θερός" εἰμι".ος δὲ δύναται νοεῖσθαι τὸ "ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος", τουτέστιν ἄνευ ἁμαρτίας. ||